NİKOLAY VASİLYEVİÇ
GOGOL

DİKANKA YAKINLARINDA BİR ÇİFTLİKTE
AKŞAM TOPLANTILARI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: ERGİN ALTAY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

NİKOLAY VASİLYEVİÇ

GOGOL

DİKANKA YAKINLARINDA

BİR ÇİFTLİKTE

AKŞAM TOPLANTILARI

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:

ERGİN ALTAY

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte
Akşam Toplantıları
NİKOLAY VASİLYEVİÇ GOGOL
özgün adı:
VEÇERA NA HUTORE BİLİZ DİKANKİ
görsel yönetmen:
BİROL BAYRAM
grafik tasarım ve uygulama:
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Genel Yayın: 1046

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

Birinci Bölüm

Önsöz

Amma da tuhaf ad koydum kitabıma: Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları... Ne toplantılarıymış bunlar böyle? Üstelik arıcının teki attı bu ismi ortaya. Tanrı'ya şükürler, neyse ki kalem için kaz yolmadılar henüz,[1] kâğıt için de pek öyle bir öteberi tüketmediler! Günümüzde (soyluydu, sıradandı) her çeşidinden, az insan mürekkep yalamış durumda. Bizim arıcı da onlara benzeme hevesine kaptırdı kendini işte! Aslını sorarsanız, öylesine de çok kâğıt tüketti ki, bunca kâğıt ne sarmakla biter diye şaşırır kalır insan ilk anda.

Bu garip, geçen ay öğrendi bütün bu cafcaflı sözleri. Daha doğrusu, şunu söylemek istiyorum, bizim mujik, ininden burnunu dünyaya bir çıkardı ki sormayın gitsin... Aman Tanrım! Büyük beyin uşak odasına girdiğinizde de aynı şey olur kimi zaman: Uşaklar çevrenizi alırlar hemen, dalga geçmeye koyulurlar sizinle. Hem bunlar öyle yüksek tabakadan uşaklar olsa hadi neyse... Baldırı çıplak (baksan, arka avluda pisliklerde eşelenen biri dersin), o bile geri kalmaz ötekilerden... Ayaklarını yere vura vura bağırıp çağırmaya başlarlar. "Niye geldin? Ne işin var burada? Hadi işine mujik..."

Size bir şey söyleyeyim mi?.. Söylenecek ne var canım! O yüksek sosyetede boy göstermektense, beş yıldır ne bölge mahkeme başkanının, ne de saygıdeğer papazının karşısına çıktığım Mirgorod'a yılda iki kez gitmeye razıyım. O uşakların arasına düştün mü, ağlayıp sızlamaya başlayacaksın, acındıracaksın kendine... Beceremezsen, cevap vereceksin her sorduklarına.

Sevgili okurlarım (basit bir arıcı sizinle bir arkadaşıyla ya da dostuyla konuşuyormuş gibi senlibenli konuşuyor diye sinirlenmiyorsunuz ya... İnanın kötü bir niyetim yoktu böyle derken...), evet sevgili okurlarım, eski bir gelenek vardır bizim köyde: Tarlalarda iş bitti mi, mujikler, bütün kış keyif çatmak için Rus sobasının üzerinde alırlar soluğu. Biz arıcılar da kovanlarımızı karanlık bodrumlara indiririz. Turnalar çekip gittikten, armut ağacında armut tükendikten sonra, akşamları ortalık kararınca, sokağın sonunda bir evde ışıklar yanmıştır... Kahkahalar, şarkılar duyulur uzaktan, balalayka tıngırdar, ardında keman başlar, bağırtılar, gürültü, patırtı... "Akşam toplantıları" derler bizde buna. Anladığınız gibi, sizin balolarınıza benzer bizim bu akşam toplantılarımız. Ama bütünüyle aynı oldukları da

söylenemez hani. Sizler baloya ayaklarınızın üzerinde dönüp durmak, ya da elinizle ağzınızı kapayıp bol bol esnemek için gidersiniz. Oysa bizde hiç de öyle değildir. Genç kızlar iğlerini, yün taraklarını alıp bir evde toplanırlar. Eğlenceye gidiyoruz diye çıkmazlar evden kuşkusuz. Başlangıçta iş yapıyor gibi bir görünüşleri bile vardır doğrusu: İğler vızıldar, kızlar kendi kendilerine şarkılar mırıldanırlar. Birinden biri başını kaldırıp sağına soluna bakmaz. Ama ne zaman ki köyün delikanlıları kemancıyla birlikte dalarlar içeri... bir bağrışmadır kopar. Deyip söylerler, şakalaşırlar... Dans ederler... Öyle şeyler yaparlar ki, anlatacak söz bulamaz insan.

Ama en tatlı anlar, herkesin bir yere kümelenip birbirine bilmeceler sormaya olmazsa, aralarında düpedüz konuşmaya koyuldukları zaman başlar. Hey Tanrım! Neler neler anlatmazlar ki! Korkunç ne çok şey bulup söylerler!.. Ne var ki, Arıcı Sarı Panko'nun[2] evindeki akşam toplantılarında anlatılanlar kadar tuhaf, duyulmadık şeyler hiçbir toplantıda anlatılmamıştır sanırım. Hemşerilerimin bana Sarı Panko adını neden taktıklarını inanın ben de bilmiyorum. İşin kötüsü, saçlarım sarı falan da değil artık. Çoktan ak bir ad takıldı mı, o kimse ömür boyu aynı adla çağrılır artık. Kimi bayram akşamları arıcının evceğizinde toplanırlar köylüler. Konuklar masaya otururlar... İşte o zaman dinleyin siz... Şunu da unutmamanızı dilerim, bu konuklar hiç de sıradan kimseler değillerdir. Başka bir deyişle, arıcıdan yüksek kimseler de ziyaretleriyle onurlandırırlar bu küçük evi. Dikanka kilisesinin zangocu Foma Grigoryeviç'i tanır mısınız sözgelişi? Çok bilgili bir zangoçtur kendileri!.. Ne hoş şeyler anlatır!.. Anlattığı masallardan ikisini bu kitapçıkta bulacaksınız. Onun köy zangoçlarının çoğunun üzerinde gördüğünüz kaba kumaştan gömlek giydiğini gören olmamıştır. Pazardan gayrı günlerde bile odasına girecek olsanız, arşınına belki altı ruble verip Poltava'dan aldığı, donmuş nişasta tatlısı renginde ince pamuklu kumaştan bir cüppeyle kabul eder sizi. Çizmelerinin bir günden bir güne katran koktuğunu söyleyebilecek çıkmaz köyümüzden. Onları en iyisinden bir yağla temizlediğini bilmeyenimiz yoktur. Onun, çizmelerini temizlediği bu yağı, öyle sanırım, herhangi bir köylü seve seve koyar pilavına. Gene, onun durumunda çoğu insanın yaptığı gibi, burnunu cüppesinin eteğine sildiğini de gören olmamıştır. Dört bir kenarı kırmızı dantelle çevrili, özenle katlanmış, beyaz bir mendil çıkarır iç cebinden, gerekeni yaptıktan sonra âdeti üzere, on iki kat olacak biçimde katlar onu gene, iç cebine yerleştirir. Konuklardan biri ise... Bu

öylesine bir beyefendidir ki... giydir, yargıç yardımcısı ya da bölge yargıcı diye oturt baş köşeye! Kimi zaman parmağını havaya kaldırır, ucuna bakarak konuşmaya başlar. Kitaptaki gibi anlaşılmaz, tumturaklıdır konuşması! Bazan dinlersin, dinlersin... Aklın karışır sonunda. Öldür Allah, kelime anlamazsın. Nereden örenmiştir bunca şeyi, bilmem!.. Bir gün onunla alay olsun diye çok nefis bir hikâye anlatmıştı Foma Grigoryeviç. Bir papazın yanında Latince okuma yazma öğrenimi bir çocuk baba evine döndükten sonra hep Latince konuşur olmuş. Ana dilini unutmuş sanki çocuk. Konuşurken sözleri ağzının içinde geveleyip duruyormuş. Küreğe... kürekus, kadına... kadınus diyormuş. Günün birinde babasıyla tarlaya gitmiş. Tırmığı görünce babasına sormuş bizim Latince budalası: "Sizin dilde buna ne diyorlar babacığım?" Tam o anda da, ağzı açık, havaya bakarken tırmığın ağzına basıvermiş. Babası cevap vermeye hazırlanıyormuş ki, tırmığın sapı hızla kalkmış... çocuğun alnının ortasına inivermiş. "Pis tırmık!" diye bağırmış bizimki. Elini alnına götürürken bir arşın da geri fırlamış."Ne fena acıttı alnımı Allah'ın belası şey!" Böyle işte! Tırmığın adını hemencecik hatırlayıvermiş yavrucak! Zangocun anlattığı bu hikâye pek hoşuna gitmemişti bizim usta konuşmacının. Bir şey söylemeden kalkmıştı yerinden, odanın orta yerine çıkıp bacakları genişçe açık, ayakta durmuştu. Başını hafif öne eğip elini boz kaftanının cebine sokmuş, yuvarlak, lake bir enfiye kutusu çıkarmış, kapağındaki başka milletten bir generalin yağlı yüzüne bir fiske vurmuştu. Kapağı açılınca, tabakadan kül ve kokulu otlarla ovulmuş enfiyesinden bolca almış, kolunu kaldırmış, enfiyeyi burnunun dibinden geçirirken soluğuyla kocaman bir parça çekmişti içeri. Bütün bunları yaparken tek sözcük çıkmamıştı ağzından. Sonra öteki cebine sokmuştu elini, ekoseli mavi bir mendil çıkarmıştı. Ancak o zaman söylenmişti kendi kendine: Eşek hoşaftan ne anlar! Foma Grigoryeviç'in parmaklarını yumruk yapmakta olduğunu görünce, "Şimdi kapışacaklar!" diye geçirmiştim içimden. Neyse ki tam o anda benim kocakarı yetişmişti: Sıcacık böreği getirip masanın üzerine bırakmıştı... Herkesinkiyle birlikte, Foma Grigoryeviç'in çirkin bir hareket yapmaya hazırlanan eli de böreğe uzanmıştı. Peşinden, her zaman olduğu gibi, evin hanımının yemek yapmadaki ustalığını övmeye başlamışlardı. Bir hikâyecimiz daha vardı, ama o (adını söylememek bizim için daha uğurlu olur) öyle korkunç şeyler anlatırdı ki, tüyleri diken diken olurdu insanın... Onun masallarına mahsus yer vermedim bu kitapta: Bunu yapsam insanları öylesine bir dehşete salmış olurdum ki, herkes şeytandan korktuğu gibi

korkardı bu arıcıdan... Allah korusun! İyisi mi, Allah ömür verir de gelecek yıla kadar yaşarsam, bir kitap daha hazırlarım. Hortlaklarla, bizim ellerde eskiden beri anlatılagelen tüyler ürpertici olaylarla o zaman salarım insanları dehşete... Belki zaman gelecek, Arıcı'nın kendi torunlarına anlattığı hikâyeleri bile okuyacaksınız kitaplarında. Yeter ki dinleyin siz, okuyun yazdıklarımı. Böyle daha on kitap dolduracak hikâye var bende. Kör olasıca şu tembelliğim olmasa...

Ha... En önenli şeyi unuttum: Beni nasıl bulacaksınız baylar? Büyük şoseden, doğru Dikanka'ya gelin. Bir an önce bizim köye gelesiniz diye ilk sayfada söz ediyorum bundan. Dikanka üzerine sanırım çok şey duymuşsunuzdur. Şunu da söyleyeyim, yoksul bir arıcının evi bile daha bir temizdir orada. Parkından ise söz etmeye gerek görmüyorum: Sanırım sizin o Petersburgunuz da bulamazsınız bir eşini. Dikanka'ya gelince ilk gördüğünüz kaz güden, üstü başı çamur içinde çocuğa sorun, "Arıcı Sarı Panko'nun evi nerede?" diye; parmağıyla gösterecektir size hemen: "İşte orada!" Ayrıca, isterseniz ta çiftliğe kadar getirecektir sizi. Yalnız bir dileğim olacak: Eelleriniz arkanızda gereğinden fazla yürümeyin ve... nasıl söylesem, fazla kurulmayın... Bizim çiftliklerin yolları sizin konaklarınızın yolları gibi düz değildir. Önceki yıl Foma Grigoryeviç Dikanka'dan bize gelirken bir ara dalmış da, doru kısrağı koşulu yaylısını kendi kullandığı, üstelik gözlüğü de gözünde olduğu halde, bir çukuru görmemiş içine düşmüştü.

Hem sonra, bize konuk gelirseniz kavunla ağırlarız sizi. Ömrünüzde yememişsinizdir bizim kavunlar gibisini. Bizim balımızdan iyisini de, yemin ederim hiçbir çiftlikte bulamazsınız. Düşünün bir kere, bal kâsesini getirdiklerinde mis gibi, anlatılmaz bir koku doldurur odanın içini. Gözyaşı gibi ya da küpelere konan pahalı cinsinden kristaller gibi berraktır, tertemizdir balımız. Hele karımın size yapacağı börekler... Tadını bir bilseydiniz onun yaptığı böreklerin... Şeker, bildiğiniz şeker... Ağzınıza koyduğunuzda dudaklarınızdan yağlar şıpır şıpır akar... Kadın milletinin elinden gelmeyen ne var diye merak ederim bazen...

Kokulu çilekle yapılmış armut kvası içtiniz mi siz hiç baylar? Ya da üzüm ve erikle kaynatılmış votka? Ya sütlü pilav yediğiniz oldu mu hiç? İnanın dünyanın başka hiçbir yerinde yoktur böyle lezzetli yemekler. Yemek diye bizim yemeklerimize derim ben! Sözle anlatılmaz tatları vardır! Geçen yıl...

Ne diye gevezelik ediyorum ben de?.. Hele bir gelin siz... Çabuk gelin ama... Öyle bir yedireceğiz size ki önünüze gelene anlata anlata bitiremeyeceksiniz.

Arıcı Sarı Panko

Soroçinets Panayırı

I

Sevmiyorum köyü.

Gürültülü,

Kızların dans ettiği,

Delikanlıların eğlendiği,

Yerlere al götür beni.

Eski bir masaldan

Ukrayna'da yaz çok güzel, çok nefistir! Çevrenin koyu bir sessizliğe, yakıcı bir sıcağa kendini bıraktığı o parlak güneşli öğle saatlerinin kavurucu sıcağı... Uçsuz bucaksız, masmavi gök kubbe toprağın üzerine tutkuyla abanmış, onu kucaklamış, boşlukta oluşan kollarıyla onu sımsıkı sarmış, öylece tatlı bir uykuya dalmış gibidir. Tek bulut yoktur gökyüzünde. Tarlalardan sesler gelmez. Her şey ölüdür sanki. Yalnızca yukarlarda, göğün derinliklerinde bir çayırkuşu kanat çırpar. Hoş şarkısı havadan basamaklarda inip ulaşır tutkun yeryüzüne. Arada bir de bir martı çığlığı, çın çın öten bir bıldırcın sesi gelir bozkırdan. Ulu meşe ağaçları, amaçsız dolaşmaya çıkmışlar gibi tembel, dalgın dikilirler orada burada. Güneş ışınlarının göz kamaştırıcı vuruşları meşe ağaçlarının güzelim yapraklarının bir bölümünü, ötekilerin üzerine gece gibi karanlık bir gölge bırakarak yakar durur... Ancak güçlü bir esinti olduğunda altın gibi parlarlar gölgedeki bu yapraklar. Servi boylu ayçiçekleri serpili alacalı bulacalı sebze bahçelerinin üzerinde, uçan böceklerden oluşmuş yığınla zümrütler, topazlar, yakutlar doludur. Gri saman demetleri, altın rengi buğday yığınları boy boy dizilidir uzayıp giden tarlalarda. Kiraz ağaçlarının, erik, elma, armut ağaçlarının, meyvelerinin ağırlığından eğilmiş kocaman dalları... Ayna gibi parlayan gökyüzü... Yeşilliklerin oluşturduğu yüksek, mağrur bir çerçeve boyunca akıp giden nehir... Ukrayna yazının nefasetini, huzurunu oluştururlar bütün bunlar!

İşte böylesine güzelliklerle dopdolu, sıcak bir ağustos günüydü. Yıl bin sekiz yüz... sekiz yüz... Her neyse işte canım... Bundan otuz yıl önceydi... Soroçinets'e giden yol, kasabaya on versta kaladan sonra insan kaynıyordu. Uzak yakın köylerden, çiftliklerden panayıra gitmek için yola çıkanlar geç kalmamak için acele ediyorlardı. Tuz ve balık yüklü arabalar daha sabahtan upuzun bir sıra oluşturmuşlardı yolda. Samanların arasına yerleştirilmiş çanak çömlekle tepeleme dolu arabalar, görünümlerinin kabalığından ve taşıdıkları yükten utanıyorlarmış gibi ağır ağır ilerliyorlardı. Ancak arada, parlak renklerle süslü bir taş ya da makitra[3] bir arabanın yüksek parmaklıkları arasından (güzelliğiyle övünmek istiyor gibi) gösteriyordu kendini, lüksü seven insanların hayranlık dolu bakışlarını çekiyordu

üzerine. Bu değerli şeylerin sahibi uzun boylu çömlekçiye, imrenerek bakıyordu gelen geçen. Adam ağır adımlarla yürüyordu değerli malının arkasında. Topraktan yapılmış güzelim çömleklerinin açılan yerlerine onların nefret ettikleri samandan bir parça tıkıştırıyordu.

Bu arada yolun bir kenarından da yorgun, bitkin bir çift öküzün çektiği, çuvallarla, kenevirle, keten beziyle, çeşitli ev eşyasıyla tepeleme yüklü bir araba gidiyordu. Arabanın arkasında yürüyen tertemiz bir keten gömlek giymiş, keten bezinden şalvarı çamur içinde sahibi, ayaklarını sürüyerek, ağır ağır adım atıyor, esmer yüzünden akan teri eliyle tembel tembel siliyordu. Güzeline de, çirkinine de davetsiz gelen, bütün insanları binlerce yıldır istesinler istemesinler, zorla pudralayan o amansız berberin aklaştırdığı bıyıklarından bile damlıyordu ter.

Adamın yanı sıra, arabaya bağlı bir kısrak yürüyordu. Hayvanın bitkin yürüyüşünden belliydi yaşının hayli ilerlemiş olduğu. Karşıdan gelenlerin çoğu (özellikle gençler) bizim mujiğin yanından geçerlerken şapkalarını çıkarıp selamlıyorlardı onu. Ne var ki, kırlaşmış saçı sakalı, yürüyüşündeki ağırbaşlılığı değildi onları buna zorlayan. Bu saygının nedenini anlamak için başınızı birazcık kaldırıp yukarı bakmanız yeterliydi: Mujiğin güzel kızı oturuyordu yükün üstünde. Küçücük yüzü yusyuvarlacıktı. Kahverengi, aydınlık gözlerinin üzerinde düzgün birer yay gibiydi siyah kaşları. Pembe dudakları mutlu, gülümsüyorlardı. Kırmızılı mavili kurdeleler takmıştı başına. Uzun saçlarıyla, saçlarının arasına sıkıştırdığı bir tutam kır çiçeğiyle birlikte bu kurdeleler zengin bir taç oluşturuyorlardı göz alıcı başının çevresinde. Gördüğü her şeyin onu pek ilgilendirdiği belliydi. Her şey olağanüstü, yeniydi onun için... Güzel gözlerini durmadan dolaştırıyordu çevresinde. Ya bir şey kaçırırsam gözden, ya görmeden geçersem yanından! diye korkuyordu sanki. Bu ilk gelişiydi panayıra! Panayıra ilk kez gelen on sekiz yaşında bir genç kız!.. Ama gelip geçenlerden hiçbiri bilmiyordu onun, panayıra gelirken onu da yanına alması için babasına ne çok yalvardığını... Aslında, cadaloz analığı olmasıydı babası daha önce de çok kereler seve seve getirirdi onu panayırlara. Kadın avcunun içine almıştı kocasını. Onun şimdi satmaya götürdüğü, ona yıllarca hizmet kısrağının yularını tuttuğu gibi ustalıkla tutmuştu kocasının yularını elinde. Dur aman bilmez bir kadındı... Ne var ki onun da burada olduğunu, yükün üstünde oturduğunu söylemeyi unuttuk. Kakım kürküymüş gibi üzerine yalnızca kırmızı, küçük fiyonklar dikilmiş yeşil yünlüden şatafatlı bir bluz vardı

sırtında. Zengin görünüşlü, satranç tahtası gibi alacalı bulacalı, geniş kemerli bir eteklik giymiş, başına, evli kadınların taktıkları çeşitten renkli, basma bir başlık bağlamıştı. Kırmızı, tombul yüzüne özel bir büyüklük anlatımı veriyordu başlığı. Yüzünde öylesine tatsız, öylesine yabani bir şey vardı ki, her geçen, huzursuz bakışını kızın küçük, aydınlık yüzüne geçirmek için acele ediyordu... Bizim yolcuların önünde yol açılmaya başlamıştı artık. Yorucu, yıpratıcı bir sıcaktan sonra elle tutulur gibi hissedilen bir serinlik esmeye başlamıştı uzaktan. Düzlüğe gelişigüzel serpili karaağaçların, kavakların koyu parlak yeşil yaprakları arasından suyun soğuğa bürülü alevden pırıltıları göz alıyordu. Dilber nehir sonunda yeşil dalların hoş bir biçimde üzerine döküldüğü gümüş rengi göğsünü göz kamaştırıcı bir güzellikte serdi gözler önüne. Gerçek bir aynanın onun gurur dolu, çok çok güzel yüzünü, zambak narini omuzlarını, mermer boynunu imrenerek yansıttığı o tadına doyum olmaz zamanlar... Yeni süslerine bürünmek için eskilerin dalgalarıyla, simsiyah başını sallayarak attığı... olmadık kaprisler yaptığı zamanlar... Hemen her yıl değiştirir çevresini, yeni bir yol seçer kendine. Bambaşka, değişik biçimlere bürünür. Sıra sıra değirmenler ağır çarklarıyla iri dalgaları havaya kaldırırlar, sonra olanca güçleriyle uzağa fırlatır, köpük köpük, paramparça ederler onları, çevreyi gürültüye boğarlar.

Yolcularını tanıdığımız araba köprüye geldiğinde nehir bütün güzelliğiyle, yüceliğiyle çatlaksız bir ayna gibi açıldı önlerinde. Gökyüzü, yemyeşil orman, insanlar çanak çömlek yüklü arabalar, değirmenler her şey birden yan yatmış, sonra doğrulmuş, nehrin dipsiz, güzel derinliklerine düşmeden yukarlara doğru uzanmıştı.

Bizim dilber manzaranın güzelliğine dalmış, kendinden geçmiş, yol boyunca hiç aksatmadığı ayçiçeği çekirdeği yemeyi bile unutmuştu. Birden, "Ay! Kıza bakın!" diye bir ses duyunca irkildi. Başını çevirip bakınca köprünün üzerinde dikilen bir grup genç gördü. Delikanlılardan biri ötekilere oranla daha bir şık giyimliydi. Beyaz bir kaftan vardı üzerinde. Kalpağı gri kuzu kürkündendi. Elleri belinde, bizimkilere bakıyordu. Yaman bir delikanlı olduğu belliydi. Güzel kız, delikanlının güneşten yanmış, ama hoş anlamlı yüzünü, gözlerinin içine diktiği alev alev yanan bakışını fark etmişti. Bunu söyleyenin o olabileceğini düşündü, bakışını önüne indirdi. Beyaz kaftanlı delikanlı bakışını onun yüzünden ayırmadan,

"Nefis bir kız!" diye ekledi. "Bir öpücüğüne varımı yoğumu verirdim! Bakın, hemen önünde de bir şeytan oturuyor!"

Kahkahalar yükseldi köprünün üzerindeki gruptan. Gelgelelim, arabanın arkasında ağır ağır yürüyen adamın süslü karısının pek hoşuna gitmemişti bu karşılama:Al yanakları ateş gibi kıpkırmızı kesildi birden. Çapkın delikanlının başından aşağı yağmur gibi boşaldı sunturlu küfürler.

"Boyun devrilsin e mi pis serseri! Babanın başına taş düşsün! Buzda ayağı kayıp gebersin gâvur herif! Öteki dünyada şeytan yaksın sakalını!"

Delikanlı, böylesine bir yaylım ateş karşısında şaşkına dönmüş gibi gözlerini iri iri açıp baktı kadına.

"Vay canına, amma da küfürler varmış karıda!" dedi."Yüzlük cadının dili bile acımıyor bu sözleri söylerken!"

"Yüzlük mü dedin?.." diye bağırdı kokona. "Allah'ın belası rezil! Def ol şuradan! Sokak serserisi! Ananı tanımam bilmem, amma sümsüğün teki olduğuna kalıbımı basarım!.. Yüzde yüz baban da öyledir! Halaların, teyzelerin de... Yüzlükmüş!.. Kendisinin ağzı süt kokuyor sanki..."

Araba bu arada köprüden inmekte olduğu için sözlerinin gerisi duyulmamıştı. Ama altta kalmak niyetinde değildi delikanlı. Hiç düşünmeden bir topak çamur aldı yerden, fırlattı... Atış beklenebilecekten de başarılıydı: Kadının yepyeni basma başlığı çamurdan simsiyah olmuştu. Haylaz delikanlıların kahkahaları bir kat daha yükseldi. İriyarı, süslü kadın öfkeden yerinde oturamıyordu. Ama bu arada araba oldukça uzaklaşmıştı. Kadının öfkesi de delikanlının yerine, günahsız üvey kızı ile, eskiden beri bu tür olaylara alışık olduğu için ısrarlı sessizliğini sürdüren, küplere binmiş karısının bağırıp çağırmasını soğukkanlılıkla izleyen kocasına yö-nelmişti. Ona karşılık veren yoktu, ama gene de kasaba dışında oturan eski tanıdıkları, kocasının yakın arkadaşı Kazak Tsıbul'un evine gidene dek durmadan çalıştı kadının yorulmaz bilmez çenesi.

Uzun zamandır görüşmemiş iki arkadaşın buluşması bu tatsız olayı unutturdu onlara. Bizim yolcular panayırdan söz etmeye başladılar. Uzun, yorucu yolculuklarından sonra dinlendiler biraz.

II

Hey büyük Allahım! Neler var bu panayırda!

Tekerlekler, çeşit çeşit aynalar, katran, kayışlar, soğan, bin bir çeşit eşya...

İnsanın cebinde isterse otuz ruble olsun, gene yetmez hepsini almaya...

Bir Ukrayna komedisinden.

Uzak bir çağlayanın sesini dinlediğiniz olmuştur sanırım. Bir huzursuzdur çevre, uğuldar durur. Olağanüstü, anlaşılmaz sesler dalga dalga geçerler önünüzden. Bir köy panayırının selinde de birden aynı duyguya kapılmaz mı insan?.. Giderek büyür kalabalık, büyüdükçe büyür, kocaman bir dev gibi kımıldar durur panayır alanında, dar sokaklarda bağırır çağırır, kahkahalar atar, gürültü eder... Bağırışlar, küfürler, böğürtüler, melemeler, anırtılar... Hepsi birden düzensiz bir uğultu oluştururlar. Öküzler, çuvallar, saman yığınları, Çingeneler, çanak çömlek, köylü kadınlar, ballı börekler, kalpaklar... Hepsi birden parlak, allı morlu, karmakarışık, sağa sola gider gelirler... Gözünü alırlar insanın. Her kafadan bir ses çıkar, kimin ne dediği anlaşılmaz. Tek bir söz kurtaramaz kendini bu selden, duyuramaz sesini. Yalnızca pazarlık edenlerin ellerini birbirine vurmalarından çıkan sesler duyulur panayır alanında her yandan. Arabalar gıcırdar, demir parçaları tıngırdar, yere atılan tahtalar gürültü çıkarır... Başı döner insanın, ne yana bakacağını şaşırır.

Bizim mujik, kara kaşlı güzel kızıyla birlikte saatlerdir bir o yana bir bu yana dolanıp duruyordu kalabalığın arasında. Önce bir arabanın yanına gidiyor, sonra ötekini eliyle yokluyor, fiyat soruyordu... Ama bu arada aklında hep satmak için panayıra getirdiği on çuval buğdayıyla yaşlı kısrağı vardı. Kızının yüzünden, un ve buğday çuvalları yüklü arabaların arasında dolaşmaktan pek hoşlanmadığı belliydi. O yana, keten bezinden çadırların altında göz alıcı kırmızı kurdelelerin asılı olduğu, çeşit çeşit küpelerin, düğmelerin, bakır haçların, gerdanlıkların satıldığı yere gitmek istiyordu. Ama burada da ilgiyle izlenebileceği çok şey vardı: Bir Çingeneyle bir mujiğin, birbirinin elinin içine vurup sonra acıdan ah vah etmelerine çok gülmüştü. Başka yerlere de güldü: Sarhoş bir Yahudinin köylü bir kadına arkadan çelme takmasına, pazarlık eden iki kişinin kavga ediyorlarmış gibi birbirine bağırmalarına, bir Rusun, bir eliyle keçisakalını sıvazlarken ötekiyle... Ama tam o anda bizim güzel, gömleğinin işlemeli kolundan birinin çekelediğini hissetti. Dönüp baktı. Bakışı alev alev, beyaz kaftanlı delikanlı duruyordu karşısında. Damarlarında bir basınç oldu kızın. Yüreği o güne dek hiçbir sevinçle de kederle de öylesine hızlı çarpmamıştı. Tuhaf,

çok hoş bir duyguya kapılmıştı. Ona ne olduğunu kendi de bilemiyordu. Elini tuttu delikanlı, alçak sesle:

"Korkma canım, korkma!" dedi. "Kötü bir şey söyleyecek değilim sana!"

Güzel kız, "Belki de doğrudur kötü bir şey söylemeyeceği," diye geçirdi içinden. "Ama çok tuhafım ben... Besbelli bu yakışıklının yüzünden! Bunun genç bir kıza yakışmayacak bir şey olduğunu da biliyorum... Ama elimi elinden çekecek gücüm yok."

Mujik kızına bir şey söylemek için başını çeviriyordu ki, tam o anda biraz ötede birinin, "buğday" dediğini duydu. Bu büyülü sözcüğü duyunca yürüdü bizim mujik, yüksek sesle konuşan iki satıcının yanına sokuldu. Olanca dikkatiyle dinlemeye koyuldu. Başka bir şeyi fark edecek durumu kalmamıştı.

III

Görüyorsun, ne yaman delikanlı!

Az bulunur böylesi!

Ne kamçılıyor kıratı!

Kotliyarevskiy, *Eneida*[4]

Uzaktan gelmiş küçük bir toprak sahibine benzeyen, kir pas içindeki şalvarı alacalı bulacalı bir adam, koyu mavi kaftanı yer yer yamalı, alnında kocaman bir şiş olan ötekine soruyordu:

"Ne dersin hemşerim, bizim buğday gitmeyecek galiba?"

"Bunda şaşacak ne var?" diyordu öteki. "Bir ölçek olsun satabilirsek, boynuma ilmiği geçirip kendimi şu ağaca, Noel'de köy evlerinde sucuk astıkları gibi asmaya hazırım."

Şalvarı alacalı bulacalı olanı itiraz etti:

"Karşında aptal mı var senin be hemşerim? Bir kere, bizden başka buğday getiren yok panayıra."

İki satıcının konuşmasını tek sözcük kaçırmadan dinleyen bizim mujik, "Siz öyle bilin," diye geçirdi içinden, "bende on çuval var!"

Alnında şiş olanı pek önemli bir şey söylüyormuş gibi kurularak:

"Bir işe şeytan karışmaya görsün," dedi, "her türlü rezaleti bekle ondan sonra."

Şalvarı alacalı bulacalı olanı sözünü kesti ötekinin:

"Ne şeytanından söz ediyorsun be?"

Alnında şiş olanı üzgün bakışını arkadaşının yüzüne dikip sürdürdü konuşmasını:

"Söylentiyi duydun değil mi?"

"Evet!"

"Evet, ya evet! Beyin erik rakısı hatırına, bölge müdürü panayır yeri diye öyle lanetli bir yer ayırdı ki, çatlasan tek buğday tanesi satamazsın... Şu yıkık dökük, eski samanlığı görüyor musun? Bak şunu, yamacın

dibindekini... (Bizim dilberin meraklı babası daha bir yaklaştı konuşanlara, kulak kesildi.) İşte o samanlıkta bir numaralar çeviriyor şeytan. Bu kasabada kurulan panayırların hiçbiri kazasız belasız geçmemiştir. Mahkeme yazıcısı dün gece geç saat evine giderken o samanlığın yanından geçiyormuş. Başını kaldırıp damdaki pencereye bakınca ne görse beğenirsin... Bir domuz suratı pencereden dışarı uğramış, öyle bir hırlayış hırlıyormuş ki, korkudan buz kesmiş zavallının eli ayağı. Kırmızı kaftan gene ortaya çıkmazsa bana ne dersen de!.."

"Ne kırmızı kaftanı geveliyorsun?"

Bizim dikkatli dinleyicinin saçları dimdik oldu birden. Dehşet içinde arkaya dönünce kızıyla delikanlıyı sarmaş dolaş gördü. Dünya umurlarında değildi. Aşk fısıldıyorlardı birbirlerinin kulağına. Kırmızı kaftan da neymiş, ilgilendikleri yoktu. Bizim mujiğin korkusunu dağıttı onların bu rahatlığı, eski iç huzurunu kazandırdı ona gene.

"He, he, he..." diye güldü. "Bakıyorum kucaklaşmada ustasın hemşerim! Yalan söylüyorsam şeytan çarpsın beni, toprağı bol olsun, benim Hveska'yı kucaklamayı düğünden sonra dördüncü günde öğrenebilmiştim ancak. Onu da, Allah razı olsun, bir arkadaşım akıl etmiş de öğretmişti..."

Sevgilisinin babasının akıldan yana fakir olduğunu anlamakta gecikmemişti delikanlı. Onun bu durumundan yaralanmak için planlar kurmaya başlamıştı kafasının içinde. Yüksek sesle:

"Hey iyi yürekli insan," dedi, "beni tanımadın anlaşılan, ama ben görür görmez tanıdım seni!"

"Tanıdın demek..." "İstersen adını da, lakabını da söyleyeyim, seninle ilgili her şeyi anlatayım... Adın Solopiy Çerevik."

"Doğru, Solopiy Çerevik."

"Şimdi şöyle biraz dikkatli bak yüzüme: Çıkaramadın mı hâlâ?"

"Hayır, çıkaramadım. Alınma sakın dostum, bir ömür öylesine çok yüz gördüm ki, şeytan olsa aklında tutamaz hepsini!"

"Çıplağın oğlunu tanımadıysan çok ayıp doğrusu!"

"Ah, Ohrimov'un oğlu musun sen yoksa?"

"Ne sandın ya? Kel dede değilim herhalde..."

İki ahbap kalpaklarını çıkarıp selamladılar birbirlerini, kucaklaşıp şapur şupur öpüştüler. Bizim çıplağın oğlu hiç zaman kaybetmeden atağa geçti hemen:

"Eee Solopiy, gördüğün gibi, kızınla ben tutulduk birbirimize, ömür boyu birbirimizin olmak istiyoruz."

Kızına döndü Çerevik, gülümsedi.

"Delikanlı belki gerçekten, nasıl derler... bir yastıkta kocamak istiyor seninle!" dedi. "Eee, oldu mu? Hadi yeni damadım, gidip içelim buna!"

Üçü birlikte bir Yahudi kadının işlettiği panayırın tanınmış lokantasına gittiler. Lokantanın her yanı çeşit çeşit, irili ufaklı şişelerden oluşmuş büyük bir şişe filosuyla doluydu. Çok geçmeden çakırkeyif olmuştu Çerevik. Damadı olacak delikanlının yarım kvartalık[5] bir maşrapayı doldurup, yüzünü hiç buruşturmadan dibine kadar içtikten sonra yere çarptığını görünce tutamadı kendini:

"Aslan be!" diye haykırdı. "Bayılırım böylesine!" Kızına döndü sonra: "Ne diyorsun Paraska? Gördün mü ne yaman bir nişanlı buldum sana! Bak, bak, nasıl çekiyor votkayı!.."

Sonra kendi kendine gülerek, yalpalayarak arabasının yanına gitti kızıyla. Bizim delikanlı ise kayınpederine, gereken herkese düğün armağanları bakmak için değerli eşyaların satıldığı sergilere doğru yürüdü. Poltava ilinin iki ünlü kasabası Gadyaç ile Mirgorod'dan gelmiş tüccarların sergileriydi bunlar. Bizim delikanlı şöyle güzelce, bakır işlemeli bir ağaç pipo ile üzerinde çiçekler olan kırmızı bir mendil, bir de şapka bakıyordu.

IV

Mujik, canı bir şey istediğinde, karısının başka bir

şey istediğini görürse kendi isteğinden vazgeçip

karısının istediğini istemek zorundadır.

Kotliyarevskiy

"Karıcığım! Kızımıza bir nişanlı buldum!"

"Nişanlı aramanın zamanımı şimdi be adam? Salak! Doğuştan alnına yazılmış senin salaklık anlaşılan. Görülmüş duyulmuş şey midir aklı başında bir babanın kızına nişanlı aradığı? Buğdayımızı nasıl elden çıkaracağımızı düşünsen daha iyi edersin. Adama benzer bir şey mi bari bulduğun nişanlı? Sanırım, baldırı çıplaklar içinde en çıplağıdır."

"Onu görmüş olsan böyle konuşmazdın! Yalnız kaftanı senin yeşil bluzunla kırmızı potinlerinden çok eder. Bir içki içişi var... Yalan diyorsam şeytan seni de beni de çarpsın, silme dolu yarım kvartalık maşrapayı bir dikişte yüzünü buruşturmadan içen delikanlı görmedim ömrümde."

"Bunda şaşacak ne var: Ayyaşın, ipsizin tekiyse başka ne beklenir ondan? Bahse girerim, köprü üstünde bize bulaşan o serseridir. Neyse ki şimdiye kadar çıkmadı karşıma. Gösterirdim ona ben..."

"O olsa ne çıkar, Hivra? Niçin serseri oluyormuş?"

"Ya!.. Demek neden serseri oluyormuş ha! Ah beyinsiz kafa! Duydunuz mu dostlar? Niçin serseri oluyormuş! Değirmenlerin ordan geçerken o kör gözlerini nerene saklamıştın? Leş gibi tütün kokan burnunun dibinde karına hareket ettiler de ruhun duymadı."

"Ama kötü bir şeyini görmedim çocuğun. Fena delikanlı değil! Yalnız kaşla göz arasında senin suratını gübreli çamura boyamış, bütün kabahati o!"

"Vay vay! Bakıyorum, söz söyletmeyeceksin bana! Ne demektir bu? Ne zaman söz söyletmezsin sen bana? Demek beleş kafa çektin..."

O anda bizim Çerevik, gereğinden fazla ileri gittiğini kendi de anladı. Birden başını ellerinin arasına aldı: Öfkeden kudurmuş karısının, pençeleriyle saçlarına yapışmakta gecikmeyeceğinden kuşkusu yoktu. Karısının güçlü saldırısından korunmaya çalışırken, "Allah kahretsin!" diye

geçiriyordu içinden. "Al sana düğün şimdi! Hiç kusuru, kabahati yokken reddetmem gerekecek çocuğu. Tanrım, ulu Tanrım, nedir bu garip kulunun çektiği? Ne diye saldın dünyaya bunca kötülüğü? Bir de şu karıyı verdin başıma!.."

V

Eğilme çınar,

Yemyeşilsin.

Üzülme kavak,

Genceciksin.

Ukrayna halk şarkısı.

Beyaz kaftanlı delikanlı arabasının yanında oturmuş, çevresinde uğuldayıp duran kalabalığa bakıyordu. Yorgun güneş elini ayağını yavaş yavaş çekiyordu artık yeryüzünden. Gün boyu sıcakta sessiz, kavrulduktan sonra hem büyüleyici ve güzel, hem mahzun, hem parlak bir kızıllığa bürünüyordu ortalık. Amansız sıcağın o çok güzel kurbanının gökyüzüne yükseldiği görkemli anda yanaklarındaki al rengin bir eşiydi bu kızıllık. Gül kırmızısı bir ışıkla belli belirsiz aydınlatılmış beyaz çadırların, tentelerin tepeleri göz kamaştırırcasına parlıyorlardı. Küme küme toplanmış pencerelerin camları alev alevdi. Meyhanelerin önlerindeki masaların üzerinde yeşil şişeler, bardaklar ateşten birer parçaydılar. Dağlar gibi dizili kavun, karpuz, kabak yığınları altın ile bakırdan dökülmüşlerdi sanki. Konuşmalar giderek seyrekleşiyor, daha bir derinden geliyor; satıcıların, mujiklerin, Çingenelerin yorgun dilleri daha bir tembel, daha bir yavaş işliyordu. Küçük bir ateş yandı bir yerde, haşlanan galuşkaların[6] kokusu yayıldı tenhalaşmış sokaklarda...

"Kara kara ne düşünüyorsun öyle, Gritsko?" diye bir ses yankılandı.

Yüzü güneşte yanmış uzun boylu bir Çingene bizim delikanlının omzuna vurmuştu.

"Öküzleri yirmiye ver gitsin!" diye ekledi.

"Benim öküzlerle bozdun sen de... Çingene milleti çıkarından başka bir şey düşünmez zaten. Önüne geleni ya kazıklayacak, ya alaya alacak..."

"Hay Allah! Gerçekten kötü senin işin! Durup dururken başına bir nişanlı derdi sardın diye mi sıkılıyor canın?"

"Hayır. Benim kitabımda öyle şey yazmaz! Verdiğim sözü tutarım. Yaptığım bir işe ömür boyu sadık kalırım. Gel gelelim moruk Çerevik'te vicdan yok anlaşılan. Söz verdi, sonra caydı... Ama onu da suçlayamam, geri zekâlı çünkü. Bütün iş bu sabah köprüde arkadaşlarla alaya aldığımız o yaşlı şeytan karının başının altından çıkıyor! Çar ya da büyük bir bey

olsaydım yapacağım ilk iş, karılarını tepelerine çıkaran manyakların topunu asmak olurdu..."

"Peki, Çerevik'e Paraska'yı sana verdirtirsek öküzleri yirmiye bırakır mısın?"

Gritsko şaşkın şaşkın baktı Çingeneye. Adamın yüzünde öfkeli, kin dolu, aşağılanmış, aynı zamanda da mağrur bir anlatım vardı. Ona bakan biri bu ilginç ruhta büyük yeteneklerin kaynaştığını, bu yetenekler için yeryüzünde tek ödülün darağacı olduğunu düşünmekte gecikmezdi. Burnuyla sivri çenesinin arasına iliştirilmiş gibi duran alaylı bir gülümsemenin hiç eksik olmadığı ağzı,ufak, ama ateş gibi gözleri, yüzünde sürekli çakıp duran değişik plan, değişik niyet şimşekleri... bütün bunlar özel (o anda Çingenenin üzerindeki gibi) bir giysi gerektiriyorlardı sanki... Dokunsanız toz gibi dağılacağa benzer koyu kahverengi kaftanı, omuzlarına dalga dalga dökülen uzun, siyah saçları, kararmış çıplak ayaklarına geçirdiği potinleri... bütün bunlar onun üzerine yapışıktı, kişiliğini oluşturuyorlardı sanki...

Delikanlı, araştıran bakışlarını Çingenenin yüzünden ayırmadan karşılık verdi:

"Yirmiye değil, on beşe bırakacağım... Yeter ki becer bu işi!"

"On beşe mi? Anlaştık! Unutma ama, on beşe bıraktın! Al sana bir beşlik kaparo!"

"Ya beceremezsen?"

"Kaparo senin olur!"

"Pekâlâ! Hadi elden gel!"

"Hadi!"

VI

Felaket diye buna derler işte!

Roman geliyor, şimdi içini dökecek bana,

başımıza kötü şeyler gelecek, Bay Foma!

Bir Ukrayna komedisinden.

"Buradan gelin, Afanasiy İvanoviç! Çit daha alçak burada... Kaldırın ayağınızı, korkmayın: Benim kafasız, Ruslar bir şey yürütmesinler diye arkadaşlarıyla arabaların yanına gitti."

Çerevik'in cadaloz karısı, korkudan çite yapışmış papazın oğlunu böyle yüreklendiriyordu. Adam çabucak çıktı çitin üstüne. Kararsızlık içinde, kocaman, korkunç bir hayalet gibi uzun süre dikildi orada. Sonunda, nereye atlayacağına karar verip gürültüyle yığıldı yabani otların içine.

Hivra telaşlı:

"Ah, çok kötü!" diye fısıldadı. "Bir yeriniz incinmedi ya? Tanrı korusun, az kalsın boynunuzu kıracaktınız..."

Papazın oğlu ayağa kalkarken acılı, alçak bir sesle:

"Şişşt! Bir şey yok sevgili Havronya Nikiforovna, bir şey yok!" dedi. "Isırgan otlarının haşlamasını saymasak tabii... Toprağın bol olsun, birinci dereceden papaz olan babam yılan tohumu derdi ısırgan otuna."

"Hemen eve gidelim. Kimsecikler yok! Ben de karın ağrınız tuttu sandımdı, Afanasiy İvanoviç. Ağrınız tutmasın da... Haliniz, keyfiniz nasıl bakalım? Duyduğuma göre babanızdan çok şey kalmış size!"

"Hepsi yalan, Havronya Nikiforovna. Onca yıl hizmete karşılık hepsi on beş çuval yaz buğdayı, dört çuval darı, yüz kadar kışlık kavun, birkaç da tavuk. Saysan elliyi geçmez. Çoğu evden çürük yumurta geldi..."

Papazın oğlu, kadının yüzüne tutkuyla bakarak bir sokuldu ona. Sürdürdü konuşmasını:

"Tatlı cinsinden şeyler de yalnızca sizden gelecek galiba, Havronya Nikiforovna."

Kadın, masaya kâseleri koyarken, bluzunun sözde yanlışlıkla açılmış düğmesini cilveli cilveli ilikledi.

"İşte size istediğiniz tatlılar, Afanasiy İvanoviç," dedi. "Varenikler,[7] buğday galuşkası, lokmalar, reçeller!"

Papazın oğlu bir eliyle lokmaya uzanırken ötekiyle reçeli önüne çekiyordu.

"Bahse girerim, kadınların en beceriklisi yaptı bunları," dedi. "Ama bir şey söyleyeyim mi size, Havronya Nikiforovna, benim içim... sizin o, vareniklerden de, lokmalardan da tatlı asıl yemeğinizin ateşiyle yanıyor..."

Anlamazlıktan geldi yaşlı dilber.

"Başka ne yemeği istediğinizi anlayamadım doğrusu, Afanasiy İvanoviç!"

Papazın oğlu, bir elinde varenik, ötekiyle kadının kalın belini sararken:

"Elbette sizin aşkınızı, eşsiz Havronya Nikiforovna!" dedi.

Utanmış gibi gözlerini yere indirdi Hivra.

"Afanasiy İvanoniç." dedi. "Tanrı bilir neler geçiriyorsunuz içinizden... Korkarım, öpüşmeyi bile düşünüyorsunuzdur..."

Papazın oğlu:

"Bu konuda yalnızca şu kadarını söyleyeceğim size," dedi, "papaz okulundaki yaşantım şimdiki gibi aklımda..."

Tam o anda bir köpek havladı dışarıda. Kapı vuruldu. Hivra koşarak gitti baktı. Yüzü bembeyaz döndü.

"Ah Afanasiy İvanoniç!" dedi. "Yakalandık! Bir sürü adam var kapıda. Kocamın arkadaşının sesini de duyar gibi oldum..."

Bir varenik papazın oğlunun boğazında takılıp kalmıştı... Karşısına bir hortlak çıkmış gibi yuvalarından uğramıştı gözleri.

Korkudan tir tir titriyordu Hivra. Ocağın üstünde ta tavana yakın bir yerde iki kalas arasına uzatılmış, üzeri öteberi dolu tahtayı gösterdi papazın oğluna.

"Oraya çıkın, çabuk oraya çıkın."

Tehlike yüreklendirmişti kahramanımızı. Bir an duraladı, sonra swedirin üzerine sıçradı, oradan çabucak yukarı çıktı. Hivra deli gibi kapıya koştu. Çünkü giderek daha hızlı, daha hızlı daha sabırsız vuruyorlardı kapıya.

VII

Evet, saygıdeğer efendim, mucizeler oluyor!

Bir Ukrayna komedisinden.

Tuhaf bir olay olmuştu panayır yerinde. Arabaların arasında bir yerde kırmızı kaftanın görüldüğü dolaşıyordu dillerde. Simit satan yaşlı bir kadın korkunç bir domuz biçiminde görmüş şeytanı. Bir şey arıyormuş gibi eğilip eğilip arabaların içine bakıyormuş. Sessizliğe gömülmüş Çingene kampında çabucak yayılmıştı haber. Gerçi yaşlı kadın tekerlekli sergisini meyhanecinin çadırının yanından hiç ayırmamış, bütün gün gelene geçene yerlere kadar eğilerek selam vermiş, sattığı simitler gibi yuvarlaklar çizerek, olduğu yerde yalpalayarak dolanıp durmuştu ama, habere inanmamayı gene de büyük günah saymıştı herkes... Mahkeme yazıcısının harap samanlıkta gördüğü garip şey üzerine haber de abartılarak buna eklenince ortalık karardığında korkudan herkes birbirine sokulmuştu. Bir huzursuzluk vardı her yanda. Herkes korku içinde bakınıp duruyordu. Evi olanlar evlerine çekilmişti! Çerevik, arkadaşı ve kızı evlerine koşanlardandı. Onlara gelmek için yalvaran birkaç da konuk almışlardı yanlarına. Kapıyı güm güm vurarak bizim Hivra'yı korkutanlar da onlardı işte. Çerevik'in arkadaşı iyice sarhoştu. Kendi evini ancak önünden iki kez arabayla geçtikten sonra bulabilmesinden belliydi bu... Konuklar da içmişlerdi. Ev sahibinden önce paldır küldür dalmışlardı içeri. Adam evin içinde her köşeyi araştırırlarken bizim Çerevik'in karısı iğne üzerinde oturuyordu...

Çerevik'in arkadaşı odaya girince yüksek sesle:

"Ne o, yenge, hâlâ geçmedi hastalığın?" diye sordu.

Hivra tepeden tahtaya korku içinde bir göz atıp:

"Evet... geçmedi!" dedi.

Çerevik'in arkadaşı, arkasından odaya giren karısına seslendi:

"Hanım, arabadan içkiyi getir! Arkadaşlarla içeceğiz. Karılar öyle korkuttular ki bizi, söylemesi ayıp...

Maşrapayı ağzına götürerek ekledi:

"Vallahi boşuna kaçtık arkadaşlar. Karılar bizimle alay etmek için uydurmadılarsa ne olayım... Şeytan olmuş olsa ne çıkar hem? Şeytan da neymiş? Boş verin şeytanı meytanı! Sözgelimi şu anda karşıma çıksın isterse... Suratının ortasına şaplağı indirmezsem adam demeyin bana!"

Konuklardan biri bağırdı:

"Neden bembeyaz kesildi yüzünüz birden?"

Odadakilerin içinde en uzun boylu olanıydı bunu söyleyen. Her zaman korkusuz biri olarak tanıtmak isterdi kendini. Ev sahibi:

"Şey... "dedi, "vallahi bir hayal gördüm galiba!"

Konuklar gülüştüler. En çok gülen de uzun boylu kahramandı. Bir başka konuk karıştı söze:

"Yo... bembeyaz kesilmedi yüzü! Havuç gibi kızardı. Soğan değil, pancar şimdi o... Daha doğrusu, milleti öylesine korkutan kırmızı kaftan.

İçki testisi masanın üzerinde dolaştıkça daha bir neşeleniyorlardı konuklar. Hanidir kafasına kırmızı kaftanı takmış, onu bir an aklından çıkarmayan bizim Çerevik, arkadaşının karşısına dikildi.

"Tanrı aşkına söyle sevgili dostum, neyin nesidir şu kahrolasıca kırmızı kaftan dedikleri? Kaç kişiye sordumsa doğru dürüst bir şey anlatamadı."

"Ah arkadaşım, gece gece söz etmek iyi değil ondan... Ama bakıyorum baylar da (bunu söylerken konuklara dönmüştü) senin kadar istiyorlar bu akıl almaz yaratık üzerine her şeyi bilmeyi. Pekâlâ, öyle olsun bakalım... Sıkı durun!

Sonra omzunu kaşıdı ev sahibi, gömleğinin eteğine terini sildi, iki elini masanın üzerine koydu, başladı.

"Günün birinde hangi suçtan, bilmiyorum, şeytanın birini cehennemden kovmuşlar."

Çerevik sözünü kesti arkadaşının:

"Nasıl olur be? Olur mu yani öyle şey? Şeytan cehennemden kovulur muymuş?

"Ne yapalım canım? Kovmuşlar işte. Sahibinin köpeği evden kovduğu gibi basbayağı kovmuşlar... Besbelli iyi bir iş yapmak duygusuna kapılmıştır, bunun üzerine sen misin deyip kapı dışarı etmişler onu... Zavallı şeytan cehennemi öyle arar olmuş, öyle özlemiş ki, o kadar olur... Ne yapsın? Üzüsüntüsünden içkiye vermiş kendini. Hani gördüğüm o harap samanlık var ya, yamacın dibindeki, işte o samanlığa yerleşmiş. Günümüzde hiç kimse haç çıkarıp kendini sağlama almadan geçmez o samanlığın yanından. Oraya yerleştikten sonra şeytan öyle ipsiz olmuş ki, değme delikanlıya taş çıkartırmış... Sabahtan gece yarılarına dek çıkmıyormuş meyhanelerden...

Her şeyi ince eleyip sık dokuyan Çerevik arkadaşının sözünü kesti gene:

"Neler saçmalıyorsun be dostum? Şeytanı kim sokar meyhaneye? Allah'a şükür, ellerinde sivri tırnakları, kafasında boynuzları vardır da tanınır..."

"İşin önemli yanı orası zaten: Başından kalpağı, ellerinden eldivenleri hiç eksik olmuyormuş. Kim nasıl anlayacak şeytan olduğunu?.. Eğleniyor, yiyip içiyormuş. Sonunda o duruma gelmiş ki, neyi var neyi yok hepsini içkiye vermiş bitirmiş... Meyhaneci önceleri güveniyormuş ona, sonraları güvenmemeye başlamış. İçtiği içkiye karşılık şeytan da sırtındaki kırmızı kaftanını rehin bırakmak zorunda kalmış... Soroçinets panayırında meyhane işleten bir Yahudiymiş kaftanı alan. Handiyse üçte bir değerine rehin almış onu. 'Hey Yahudi,' demiş şeytan, 'tam bir yıl sonra gelip alacağım senden kaftanımı. İyi sakla onu!' Böyle deyip, çıkmış meyhaneden, sırra kadem basmış... Meyhaneci kaftanı eline alıp incelemiş: Mirgorod'da bile bulunmaz cinsten değerli kumaştanmış! Kırmızısı öyle bir kırmızıymış ki, ateş gibi yanıyormuş. Bakmaya doyamıyormuş insan! Bir yıl beklemek zor gelmiş Yahudiye. Bir akşamüzeri adamın biri gelmiş, 'Hadi bakalım, Yahudi,' demiş, 'ver benim kaftanımı!' Yahudi önce tanıyamamış adamı, sonra dikkatli bakınca tanımış, ama tanımazlıktan gelmeyi uygun bulmuş... 'Ne kaftanından söz ediyorsun?' demiş. 'Bende kaftan maftan yok! Senin kaftanından haberim yok!' Beriki meyhanecinin yüzüne bakmış bakmış, dönmüş, çıkıp gitmiş. Meyhaneci gece meyhanesini kapamış. Paralarını ayrı ayrı sayıp sandıklarına yerleştirmiş, sonra çarşafın altına girip Yahudi usulü

dua etmeye başlamış. İşte o zaman bir hışırtı gelmiş kulağına... Bakmış, odanın penceresinde bir domuz suratı..."

O anda domuz hırıltısına benzer anlaşılmaz bir ses duyuldu. Herkesin yüzü korkudan bembeyaz kesilmişti... Ev sahibi boncuk boncuk terlemişti. Çerevik korkuyla:

"Nedir o?" diye mırıldandı.

Ev sahibi korkudan zangır zangır titremeye başladı.

"Hiç... Hiçbir şey!.. dedi.

Konuklardan biri:

"Ha?.." dedi.

"Sen mi bir şey söyledin?"

"Yo..."

"Kim öyle hırladı o zaman?"

"Ne diye telaşlandık anlamadım! Bir şey yok canım!"

Herkes korku içinde bakmaya başlamıştı. Odanın köşesini bucağını arıyorlardı. Birden heyecanlandı Hivra, yüksek sesle:

"Yüreksizlere bakındı, karılara bakındı!" dedi "Erkek olacaksınız bir de! Elinize iği verip tarağın başına oturtmalı hepinizi!.. Belki biri... Allahım bağışla... birinin taburesi gıcırdadı belki canım... Hepiniz deliler gibi fırladınız yerinizden!"

Hivra'nın bu çıkışı bizim kahramanları utandırdı. Yüreklendirdi onları. Ev sahibi bir yudum içki aldıktan sonra sürdürdü anlatmasını:

"Pencerede domuz suratını görünce donup kalmış Yahudi. Birkaç domuz takma bacak gibi uzun bacaklarıyla tırmanmışlar odanın pencerelerine, içeri atlamışlar. Hemen karga tulumba etmişler adamı, ta şu tavandaki kirişe kadar atıp atıp tutmaya başlamışlar. Sonunda her şeyi bülbül gibi söylemiş Yahudi... Ne var ki kaftanı hemen bulup geri verememiş. Beyi yolda bir Çingene soymuş, kaftanı da bir kadın çerçiye satmış. Çerçi yeniden Soroçinets panayırına getirmiş kaftanı. Ama kaftanı aldı alalı kimse

alışveriş etmiyormuş ondan. Kadın düşünmüş, düşünmüş, sonunda anlamış durumu: 'Bütün kabahat şu kırmızı kaftanda galiba... Onu her omzuma atışımda üzerime çöken o ağırlık da boşuna değildi demek...' Hiç düşünmeden, fala mala bakmadan hemen ateşe atmış kaftanı... Ama şeytan kaftanı yanar mı hiç? Ee, şeytan armağını bu! Kadın kurnazlık etmiş, satmak için panayıra yağ getiren bir köylünün arabasına atıvermiş kaftanı. Akılsız köylü sevinmiş arabasında kaftanı bulunca. Ama işleri birden bozulmuş. Yağın fiyatını bile kimse sormaz olmuş. Uğursuz bir el atmış olmalıydı bu kaftanı arabasına! Baltayı kaptığı parça parça etmiş kaftanı. Bakınca gözlerine inanamamış: Kaftanın parçaları birbirine doğru kayıyor, birleşip kaftanı yeniden oluşturuyorlarmış. Adam haç çıkarıp bir daha parçalamış kaftanı. Parçaları sağa sola dağıtmış. Sonra da çekip gitmiş kasabadan. Ancak o gün bugündür her yıl panayır zamanı şeytan, domuz kılığında, hırlayarak dolaşır durur panayır alanında, kaftanın parçalarını arar. Söylediklerine göre bütün parçaları bulmuş, yalnızca sol kol kalmış... On yıl oluyor kimse sergi açmıyordu o alanda. Bu yıl başkanı iyi saatte olsunlar dürtmüş olacak a..."

Son sözün öteki yarısı donup kalmıştı hikâyecimizin ağzında... Bir şıngırtı olmuş, pencerenin camı paramparça saçılmıştı her yana... Korkunç bir domuz başı uzanmıştı pencereden. Gözleri fıldır fıldır, "Hey ahbaplar, ne yapıyorsunuz burada bakalım?" diye sorar gibi bakıyordu içeridekilerin yüzüne.

VIII

Köpek gibi kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırdı.

Kabil gibi zangır zangır titreyerek tüttürdü sigarasını...

Kotliyarevskiy, *Eneida*

Odadakilerin hepsi dehşet içindeydi. Ev sahibi ağzı açık öyle kalakalmıştı. Gözleri yuvalarından uğramış, açık parmakları heyecanlı bir hareketsizlik içinde havada öyle kalmıştı. Uzun boylu konuk hiçbir şeyin yenemeyeceği bir korkuyla havaya fırlamış, başı kirişe vurunca tahta kaymış, papazın oğlu büyük bir gürültüyle paldır küldür tavandan aşağı inmişti. Biri kendini sedirin üzerine atmış, dehşet içinde kollarını bacaklarını sallayarak bağırıyordu.

"Ay! Ay! Ay!..."

Bir başkası başına bir gocuk geçirmiş, umutsuz çığlıklar atıyordu:

"Kurtarın! Kurtarın!.."

İkinci bir korkuyla taşlaşmışlığından kurtulan ev sahibi zangır zangır titreyerek karısının eteğinin altına girmişti. Uzun boylu kahraman nasıl sığmışsa, deliği pek dar sobanın içine girmiş, kapağını da üzerine çekmişti. Çerevik tepesinden aşağı kaynar su dökülmüşler gibi, kalpak yerine başına bir çömleği geçirdiği gibi kapıya atmıştı kendini, nereye gittiğini bilmeden deli gibi koşmaya başlamıştı. Yalnızca yorgunluk (o da neden sonra) biraz yavaşlatabilmişti koşmasını. Kalbi güm güm vuruyordu. Ter akıyordu her yanından. Yorgunluktan bitkin, yere yığılmak üzereydi ki, arkadan birinin onu kovaladığını fark etti... Korkudan ölecek gibi oldu... Çılgın gibi, "Şeytan! Şeytan!" diye bağıra bağıra bu sefer daha hızlı koşmaya başladı. Bir dakika sonra kendini kaybetti, yere yığıldı. Arkasından kovalayanın da, "Şeytan! Şeytan!" diye bağırdığını duyuyordu derinden. Sonra biri gelip gürültüyle yığıldı üzerine. O anda şuurunu yitirdi, dar bir tabut içine uzatılmış korkunç yüzlü bir ölü gibi kaskatı, kıpırtısız kaldı sokağın ortasında.

IX

Önden şöyle böyle gene,

Ama arkadan tıpkı şeytan!

Bir halk masalından.

Sokakta uyuyan gruptan biri yattığı yerden doğrulup:

"Duydun mu Vlas?" dedi, "Yakınımızda bir yerde şeytanı andı biri!"

Biraz ötede yatan Çingene gerindi.

"Bana ne!" diye mırıldandı. "İsterlerse sülalesini de birlikte ansınlar..."

"Canını alıyorlarmış gibi bağırıyordu ama adam!"

"Uyku sersemliğiyle neler saçmalamaz ki insan..."

"Ne dersen de, gidip bakmamız gerek... Işığı yak!"

Öteki Çingene söylene söylene kalktı, iki kez çaktı taşı,ışığı şimşek gibi iki kez aydınlattı yüzünü. Kava üfledi. Elinde kandil (içine kuyrukyağı konmuş kırık bir çanak parçasından oluşan, Ukrayna'nın her yerinde görülen kandillerden biriydi bu), evet... elinde kandil yolu aydınlatarak yürüdü.

"Dur! Bir şey var burada. Işığı getir."

Birkaç kişi daha gelmişti yanlarına.

"Nedir yerdeki, Vlas?"

"İki insana benziyor. Biri üstte, öteki altta. Hangisi şeytan belli değil!"

"Üsttekine bak bakalım...."

"Biri kadın..."

Kahkahalarla güldüler toplananlar.

"Şeytan o işte!"

Kalabalıktan biri:

"Kadın adamın üzerine çıkmış," dedi, "garanti ata binmeyi iyi biliyor bu kadın."

Bir başkası çömleğin, Çerevik'in başında sağlam kalmış parçasını eline alıp:

"Bakın arkadaşlar!" dedi, "Bu yakışıklı delikanlının ne güzel bir kalpağı var!"

Gittikçe büyüyen gürültü, çoğalan kahkahalar sonunda uyandırdı bizim ölüleri. Solopiy ile karısıydı bunlar. Geçirdikleri büyük korkunun etkisi altında, dehşet dolu, sabit bakışlarla uzun uzun baktılar Çingenelerin esmer yüzlerine. Kandilin titrek ışığının yer yer ışıttığı bu yüzler, ağır yeraltı buhurlarıyla, zifiri karanlık gecelerin bulutlarıyla çevrili eski zaman büyücülerinin korkunç yüzlerini andırıyorlardı.

X

Def ol şeytan def ol, git buradan.

Bir Ukrayna komedisinden.

Sabahın serinliği, yavaş yavaş uyanan Soroçinetslilerin üzerine esmekteydi. Bacalardan yükselen duman kümeleri doğan güneşi karşılıyorlardı. Panayırın gürültüsü başlamıştı. Koyunlar meliyor, atlar önlerine konmuş samanları yiyorlardı. Kazların, satıcıların bağırtısı yeniden kaplamıştı bütün alanı. Gecenin bin bir sır saklı karanlığında herkesi öylesine korkuya salan kırmızı kaftan üzerine anlatılan korkunç şeyler sabahın aydınlığıyla birlikte kaybolup gitmişlerdi. Çerevik, arkadaşının üzeri samanla örtülü arabalığında öküzlerin, un buğday çuvallarının arasında uyanmış, esniyor, geriniyordu... Gördüğü tatlı bir düşten ayrılmak istemediği belliydi. Ansızın bir ses geldi kulağına. Evinde tembellik anlarının sığınağı kutsal sobası, evinin on adım ötesindeki, uzak bir akrabasının işlettiği sevgili meyhanesi gibi tanıdık bir sesti bu. Biricik karısı koluna yapışmış, olanca gücüyle çekeleyerek bağırıyordu:

"Kalk, kalksana!"

Çerevik bir şey söylemeden yanaklarını şişirdi, davul çalıyormuş gibi sallamaya başladı kollarını.

"Deli!" diye haykırdı karısı.

Çerevik hafifçe doğruldu, gözlerini ovalayarak bakındı çevresine.

"Şeytan çarpsın beni yalan diyorsam, güvercinim," dedi, "yüzün bir davuldu sanki rüyamda. Domuzlar Rus askeri gibi kalk davulu çalmaya zorluyorlardı beni..."

"Bırak şimdi, bırak gevezeliği... Kalk, kısrağı satmaya götür hemen! Herkes gülüyor bize. Panayıra geldiler, bir demet kenevir ancak sattılar, diyorlar..."

Solopiy:

"Asıl şimdi gülecekler bize karıcığım!" dedi

"Yürü yürü! Sana zaten gülüyorlardı."

"Görüyorsun ki yüzümü yıkamadım daha karıcığım..."

Çerevik konuşurken bir yanda da esniyor, uyku sersemliğini üzerinden atmak için zaman kazanmaya çalışıyordu.

"Tam sırasında yakalandın yani temizlik hastalığına! Ne zamandır başladın el yüz yıkamaya? Al şu havluyu, yüzünü ovala yeter..."

Elini uzatıp dürülü bir şeyi aldı kadın ve... dehşet içinde yere fırlattı... Kırmızı bir kaftanın koluydu bu.

Kocasının korkudan elinin ayağının tutulduğunu, dişlerinin takır takır birbirine vurduğunu görünce toparladı kendini biraz.

"Git işine bak sen hadi! dedi.

Solopiy kısrağı çözdü. Alana götürüyordu onu. Yolda mırıldanıyordu kendi kendine:

"Satış yaparım artık! Boşuna değilmiş meğer bu Allah'ın belası panayıra gelmek için yol hazırlığı yaparken içimdeki ağırlık... Ölü bir ineği üzerime bırakmışlardı sanki... Öküzler iki kez geri dönmek istediler....Şimdi hatırladım, bir de pazartesi günü çıkmadık yola... Bütün uğursuzluklar bundan geliyor!.. Lanet olasıca şeytan da tek kollu kaftanla dolaşsa ne olur sanki!.. Dolaşır mı hiç?.. İnsanlara rahat vermemesi gerek ya!.. Ben şeytan olsaydım, aman Allah korusun, eski püskü bir kumaş parçası için gece vakti sokaklarda mı sürtedim..."

Bizim Çerevik'in kendi kendine filozofça konuşması kalın, gür bir sesle kesildi. Uzun boylu bir Çingene duruyordu karşısında.

"Ne satıyorsun arkadaşım?"

Çerevik susuyordu. Çingeneyi yukardan aşağı süzdü. Durmadan, yuları da elinden bırakmadan, sakin bir sesle karşılık verdi:

"Ne sattığımı görüyorsun!"

Çingene, Çerevik'in elindeki yulara bakıp sordu:

"Yular mı?"

"Evet, yular satıyorum. Kısrak yulara benziyorsa tabii..."

"Sen bu hayvanı samanla beslemişsin galiba hemşerim!"

"Samanla mı?"

Çerevik bu arsız adamın yalanını çıkarmak, kısrağını yürütmek için yuları çekti. Ama boşa gelip çenesine çarptı eli. Baktı, kesilmişti yular. Ucunda da, aman Allahım... Saçları diken diken oldu birden! Kırmızı kaftanın kolunun parçası!.. Yere tükürdü, haç çıkardı. Bu beklemedik armağandan kaçıp kurtulmak için elini kolunu sallaya sallaya, bir delikanlıdan hızlı koşmaya başladı. Kalabalığa karıştı.

XI

Kendi arpam yüzünden dayak yedim.

Bir atasözü.

Sokağın daralan sonunda birkaç adam bağırıyordu:

"Yakalayın! Yakalayın!"

Çerevik güçlü birkaç elin birden omuzlarına yapıştığını hissetti.

"Bağlayın onu! Adamın kısrağını çalan hırsız bu işte!"

"Hay Allah iyiliğinizi versin! Ne diye bağlıyorsunuz beni, arkadaşlar!"

"Bir de soruyor? Peki, sen ne diye çaldın Çerevik'in kısrağını?"

"Siz aklınızı kaçırmışsınız, beyler! İnsanın kendi malını çaldığı nerede görülmüştür?"

"Eski numara bunlar, eski, yutmayız! Eski numara! Peki, arkandan şeytan kovalıyormuş gibi soluk soluğa neden kaçıyordun öyleyse?"

"Şeytan giysisi görünce elde midir kaçmamak?.."

"Vah canım! Git de çoluk çocuğu kandır sen bu palavralarla. Şeytandan söz edip bir daha kimseyi korkutmaman için de başkandan ayrıca bir ceza yiyince anlarsın..."

Sokağın öte başından bağıranlar oldu:

"Yakalayın! Yakalayın!"

"Kaçağı yakalamışlar!"

Bizim Çerevik o yana dönüp bakınca arkadaşını son derece acıklı bir durumda, elleri arkasında bağlı gördü. Birkaç kişi aralarına almış getiriyorlardı onu. Adamlardan biri:

"Gel de inan!" dedi. "Hırsız olduğu suratından belli şu sahtekâra öyle deli gibi niçin koştuğunu sorduğumuzda ne karşılık verse beğenirsin? Enfiye

kutusunu almak için elini cebine sokmuş da, şeytanın kaftanının bir parçası gelmiş eline. Kırmızı bir alev parlamış bez parçasından... Bizim bey de tabanları kaldırmış.. "

"Ha, ha, ha! İkisi de aynı yuvanın kuşları bunların! İkisini birlikte götürelim!"

XII

Suçum nedir benim, sayın beyler?

Niçin götürüyorsunuz beni? dedi dilenci.

Niçin alay ediyorsunuz benimle böyle?

Niçin, niçin? dedi.

Elleri böğründe, acı acı ağladı.

Artemovski, "Bey ile Köpek"[8]

"Gerçekten bir şey yürüttün belki dostum?" dedi Çerevik.

Elleri bağlı, hasır güneşliğin altında yatıyorlardı. Arkadaşı karşılık verdi:

"Sen de mi, Çerevik! Annemin kaymaklı tatlılarından başka (o da on yaşıma kadar) bir günden bir güne bir şey çaldıysam ellerim ayaklarım tutulsun."

"Nedir bu başımıza gelen öyleyse, dostum! Seninki gene iyi: Hiç değilse başka birinin bir şeyini çalmakla suçluyorlar seni, Ya benimki öyle mi? Nedir bu başımdaki uğursuzluk? Kendi kısrağımı çalmışım!.. Galiba bizim alnımıza yazılı değil mutlu olmak, dostum!"

"Bizim gibi arkasız yoksullar için acı vardır yalnızca!"

İki arkadaş sesli sesli ağlamaya başlamışlardı. Tam o sırada gölgeliğin altına Gritsko girdi.

"Neyin var, Solopiy? Kim bağladı seni böyle?"

Sevinçle haykırdı Solopiy:

"A! Gritskocuğum! Gritskocuğum! (Arkadaşına döndü.) Sana sözünü ettiğim delikanlı bu işte! Çok yaman çocuktur! Yalan söylüyorsam Allah şu anda canımı alsın, senin başın kadar bir maşrapa dolusu içkinin tümünü bir dikişte içti de yüzünü bile buruşturmadı."

"Böyle değerli bir delikanlıya senin yaptığın yapılır mı yani Solopiy?"

Çerevik Gritsko'ya döndü:

"Gördüğün gibi Gritskocuğum, sana karşı suçlu olduğum için Tanrı cezalandırdı beni.. Bağışla bu ihtiyarı aslanım! Senin için her şeyi yapardım inan... Ama elden ne gelir... Kocakarının ruhuna şeytan girmiş!"

"Ben kin gütmem, Solopiy. İstersen kurtarırım seni!"

Biraz ötede bekleyen adamlarına işaret etti Gritsko. Koşup geldiler, iki arkadaşın ellerini çözdüler.

"Bu iyiliğimi karşılıksız bırakma, Solopiy. Kızını ver bana! Düğünde öyle eğlenelim ki, bir yıl sızlasın bacaklarımız!"

Ellerini birbirine vurdu Solopiy:

"İyiliğe iyilik!" dedi. "Benim kocakarıyı Ruslar kaçırmışlar gibi sevinçliyim şu anda! Umurumda değil artık, ister razı olsun, ister olmasın... Bugün düğün yapıyoruz Gritsko, bitiriyoruz işi!"

"Bak Solopiy, bir saat sonra geleceğim sana. Şimdi eve git. Kısrağınla buğdayının müşterileri bekliyorlar seni."

"Ne? Kısrağımı buldular mı yoksa?"

"Buldular!"

Uzaklaşan Gritsko'nun arkasından bakarken sevinçten uçuyordu Çerevik.

"Nasıl Gritsko? İşimizi iyi becerdik değil mi?"

Çabuk adımlarla yürüyen delikanlıya bunu soran, uzun boylu Çingeneden başkası değildi.

"Öküzler benim artık değil mi?"

"Senin! Senin!"

XIII

Korkma, anacığım, korkma,

Kırmızı potinlerini geçir ayağına,

Ez düşmanlarını,

Ayaklarının altında.

Çınlat yerleri,

Sustur düşmanlarını.

Bir düğün şarkısı.

Paraska yalnızdı evde. Elini güzel çenesine dayamış, düşüncelere dalmıştı. Kumral başının çevresinde binlerce hülya dolaşıyordu. Arada ansızın yumuşak bir gülümsemeyle kıpırdıyordu kırmızı dudakları. Bir sevinçle kalkıyordu kara kaşları... Sonra düşüncelerinin bulutu gene kahverengi aydınlık gözlerinin üzerine indiriyordu kaşlarını. Endişeli, mırıldanıyordu kendi kendine:

"Ya onun söylediği gibi olmazsa... Ya işler ters giderse?.. Ya vermezlerse beni ona? Eğer... Hayır, hayır! Olamaz! Kafasına koyduğunu yapar analığım. Ben de yapamaz mıyım yani kafama koyduğum şeyi? Onunki inatsa benimki de inat! Ne yakışıklı bir genç! Simsiyah gözlerinde ne hoş bir parıltılı var! Ne tatlı, "Paraskacığım, güvercinim," diyor! Beyaz kaftanı ne yakışıyor ona! Kuşağı birazcık daha parlak olsa!.. Olsun varsın! Evimize taşındığımızda yeni bir kuşak örerim ona."

Panayırdan aldığı, kırmızı karton çerçeveli küçük aynasını çıkardı koynundan. Aynaya gizli bir hazla bakarak sürdürdü kendi kendiyle konuşmasını:

"Evlendikten sonra analığımla bir yerde karşılaşırsam dünyada selam vermem ona. Çatlasa vermem... Bunu düşündükçe ne seviniyorum. Yeter cadaloz karı, yeter beni ezdiğin! Sana selam verirsem iki gözüm önüme aksın! Ah, unuttum.. Bir başlık takmalıyım başıma. Bakalım yakışacak mı? Analığımınki bile olsa, denemeliyim..."

Ayağa kalktı. Elinde tuttuğu küçük aynasının üzerine başını eğmiş, altında döşeme yerine, dün akşam papazın oğlunun düştüğü kalas uzatılmış tavan ile kavanozlar dizili rafları gördüğü için düşmekten korkuyormuş gibi dolaşmaya başladı odanın içinde. Gülümseyerek konuşuyordu kendi kendine:

"Ne oluyor bana? Çocuk muyum neyim? Adım atmaya korkuyorum."

Sonra gittikçe daha bir yürekli adım atmaya başladı. Sonunda sol elini indirdi, beline koydu.. Aynayı önünde tutup topuklarını yere vurarak, en çok

sevdiği şarkıyı söyleyerek oynamaya başladı.

Yeşil menekşecik,
Yapış yere!
Ya sen, canım kara kaşlım,
Yaklaş bana!
Yeşil menekşe,
İyice yapış yere,
Ya sen, canım kara kaşlım,
İyice yaklaş bana!

Çerevik, kapıdan başını uzatıp da kızının aynaya bakarak dans ettiğini görünce durdu. Hayallere daldığı için bir şeyin farkında olmayan kızının bu görülmemiş sevincini gülümseyerek uzun süre hazla izledi. Şarkının oynak havası sonunda onu da coşturdu. Gururla beline koydu ellerini, odanın ortasına çıktı, oynamaya başladı. Ev sahibinin çın çın öten kahkahası ikisini de uyandırdı daldıkları hayal dünyasından.

"Oh ne âlâ! Baba kız düğünü başlatmışlar bile! Hadi çabuk olun, damat geldi!"

Paraska'nın yüzü, başına bağladığı kurdeleden de kırmızı oldu birden. Habere sevinen babası da eve niçin geldiğini anımsamıştı. Telaşlı bakındı çevresine.

"Hadi kız!" dedi, "Çabuk gidelim. Atı sattım diye sevincinden koşa koşa gitti Hivra. Kendine bir şeyler alacak. O gelmeden her şeyi bitirmeliyiz!"

Hivra avlu kapısından adımını atar atmaz kendini beyaz kaftanlı delikanlının kucağında bulmuştu. Delikanlı birkaç arkadaşıyla birlikte dışarıda beklemişti kadının çıkmasını.

Çerevik gençlerin ellerini birleştirirken;

"Tanrım, kutsa onları!" dedi. "Bir yastıkta kocasınlar!"

Kalabalık arasında bir gürültü oldu. Solopiy'in karısının sesi duyuldu.

"Ölürüm de izin vermem buna!" diye bağırıyordu.

Kalabalığın kahkahaları bastırdı onun bağırmasını.

Güçlü kuvvetli iki Çingenenin koşup karısını tuttuğunu görünce rahatladı Çerevik, soğukkanlı:

"Kızma, kızma, karıcığım!" dedi. "Olan oldu, biten bitti. Kararımdan dönmeyi sevmem ben!"

Hivra bağırıyordu.

"Hayır, hayır! izin vermeyeceğim!.."

Ama dinleyen yoktu onu. Yeni çifti birkaç çift kuşatmış, çevresinde dans eden geçilmez bir duvar oluşturmuştu.

Kaba kumaştan kaftanlı, siyah uzun bıyığı burulu müzikçi kemanının yayına dokunur dokunmaz herkesin isteyerek ya da istemeyerek nasıl birleştiğini, uyum içine girdiğini gören biri tuhaf, anlatılmaz bir duyguya kapılırdı o anda. Görünüşte, kederli yüzlerinden yıllar boyu bir gülümseme geçmemiş insanlar ayaklarını yere vuruyor, omuzlarını titretiyorlardı. Her şey oynuyordu. Herkes dans ediyordu. Gel gelelim, neşeli gençlerle birlikte ortada dönüp duran yaşlı kadınların buruşuk yüzlerindeki ölümü umursamazlığı görünce ruhunun derinliklerinde daha bir tuhaf, daha bir anlaşılmaz duyguya kapılırdı insan...

Yalnızca içkinin (bir makinistin cansız makinesini harekete geçirdiği gibi), evet, yalnızca içkinin insanca bir şey yaptırabildiği duygusuz kişiler (çocuksu bir sevinci bile tatmamış, içleri acıma duygusunun cılız bir kıvılcımıyla aydınlanmamış zavallı kişiler) sarhoş kafalarını sallayarak dolaşıp duruyorlardı neşeyle oynayanların arasında, yeni çifte dönüp bakmıyorlardı bile...

Gürültü, kahkalara, şarkılar giderek azalıyordu. Kemanın sesi giderek zayıflıyor, durgunlaşıyordu. Bir yerden, uzak bir denizin homurtusuna benzer ayak sesleri geliyordu hâlâ... Çok geçmeden evin içi boşaldı, sesler kesildi...

Ruhumuzun güzel, ama geçici konuğu sevinç de öyle uçup gitmez mi? Tek bir ses neşeyi anlatma çabasını sürdürmez mi boşuna?.. Kendi yankısında hüznü, boşluğu duymaya başlamıştır artık bu ses, sonra o da susar... Coşkun, hür gençliğin canlı arkadaşları da birbiri ardından yok

olmaz mı öyle?.. Sonunda yapayalnız bırakmazlar mı arkadaşlarını? Geride kalandır üzülen! Yüreği keder, hüzün doludur, teselli bulamaz bir şeyde....

İvan Kupalo Gecesi

.... kilisesinin zangocu anlatmıştır.

Tuhaf bir huyu vardı Foma Grigoryeviç'in: Aynı şeyi iki kez anlatmayı hiç mi hiç sevmezdi. Bir şeyi yeniden anlatmaya razı etsen onu, başka şeyler eklerdi hemen, ya da önce anlattığını öylesine değiştirirdi ki, başka şey anlatıyor sanırdın. Bir keresinde o beylerden biri (bizim gibi sıradan insanların onları meslekleriyle de belirtmemiz uygun olur. Sözde yayıncılardan biri... aslında sözde yayıncı bile denemez böylelerine. Bizim panayırlardaki kızların yaptıklarından farkı yoktur çünkü yaptıklarının. Sağdan sola birtakım şeyler kaparlar, zorla anlattırırlar insana, onun bunun bildiklerini aşırırlar, sonra da her ay ya da hafta sözlük inceliğinde kitapçıklar yayımlarlar.)[9]... işte bu beylerden biri de bizim Foma Grigoryeviç'ten bu öyküyü aşırmış. Ama unutup gitmişti bu olayı Foma Grigoryeviç. İşte, sözünü ettiğim o sarı kaftanlı beycik çıkageldi günün birinde Poltava'dan. Sanırım, bir öyküsünü de okudunuz onun. Küçük bir kitap getirmiş yanında. Orta yerini açıp gösterdi bize. Foma Grigoryeviç gözlüğünü burnunun üzerine koymaya hazırdı, ama sapını iplikle bağlamadığını, camını silmediğini hatırlayınca vazgeçti, bana uzattı kitapçığı. Ben okumayı çat pat da olsa bildiğim, gözlük de kullanmadığım için okumaya başladım. Daha ikinci sayfayı çevirmemiştim ki, Foma Grigoryeviç kolumdan tutup susturdu beni.[10]

"Durun hele! Önce söyleyin bana, nedir bu okuduğunuz sizin?"

Doğrusu, bu soru beni biraz şaşırtmıştı.

"Ne demek, nedir okuduğum, Foma Grigoryeviç?" dedim. "Sizin öykünüzü, sizin anlattıklarınızı okuyorum işte..."

"Bunların benim anlattıklarım olduğunu kim söyledi size?"

"Daha ne olsun, baksanıza ne yazıyor başında: Falanca kilisenin zangocu anlatmıştır..."

"Onu yazanın boynu altında kalsın! Meymenetsiz herif! Ben öyle mi anlatmıştım ona? Akılsız! Durun doğrusunu anlatayım size de görün."

Masaya sokulduk hepimiz. Başladı Foma Grigoryeviç:

Toprağı bol olsun, dedem (yediği yalnızca buğday ekmeği ile ballı börek olsun öteki dünyada) çok güzel anlatırdı. Bazen bütün bir gün oturduğumuz yerden kalkmadan dinlediğimiz olurdu onu. Şimdiki maskaralar eline su dökemez onun. Şimdikilerin, üç gündür yemek yememişler gibi, dillerini oynatacak dermanları olmuyor anlatırken. Üstelik saçma sapan şeyler anlatıyorlar... Konuşmaya başladılar mı kap kalpağını, kaç... Bugünkü gibi aklımda (annem ölmemişti daha, ama çok yaşlıydı), dondurucu soğuğun dışarıda çatırdığı, küçük evimizin dar penceresini buzla örttüğü uzun bir kış gecesiydi. Annem kenevir tarağının önünde oturuyor, uzun ipliği eliyle çekiyor, ayağıyla beşiği sallıyor, bir yandan da şarkı söylüyordu. Şu anda duyar gibiyim o şarkıyı. Yağ kandili bir şeyden korkuyormuş gibi titrek, arada bir parlayarak aydınlatıyordu odanın içini. İğ vızıldıyordu. Çocuklar hep toplanmış, çok yaşlandığı için beş altı yıldır büyük Rus sobasının üstünden inmeyen dedemi dinliyorduk. Dedemin anlattıkları arasında bir öykü vardı ki, onu her dinlediğimizde korkudan zangır zangır titremeye başlardık. Saçlarımız dimdik olurdu. Tuhaf, akıl almaz bir öyküydü bu. Ne geçmiş zamanların inanılmaz olayları heyecanlandırırdı bizi o öykü kadar, ne de Kazakların saldırıları, Lehlerin yaptıkları, Nal İvan'ın, Birbuçuk Gocuh'un, Okçu'nun[11] kahramanlıkları... Kimi zaman öylesine bir korkuya kapılırdık ki, karanlıkta her şey korkunç birer varlık gibi görünürdü bize. Gece bir iş için dışarıya çıkacak olsak, yatağımıza bizim yerimize bir hortlak girdi duygusuna kapılırdık. Umarım bir kez daha anlatmak zorunda kalmam bu öyküyü. Gerçi uzaktan kendi kaftanını çoğu zaman şeytan sanan bir insanım ben... Şunu özellikle belirteyim. Dedemin anlattığı öykülerin en önemli özelliği şuydu: Ömründe yalan söylememiştir dedem. Olduğunu söylediği her şey gerçekten olmuştur.

Onun en inanılmaz öykülerinden birini şimdi bir kez daha anlatacağım size. Biliyorum, mahkemelerde not tutan, el yazısını bile okuyabilen bir sürü akıllı atılacaktır ortaya... Oysa böylelerinin eline kiliselerde okutulan en basit bir kitabı versen tek harf tanıyamazlar içinden. Gel gelelim alaylı alaylı sırıtmakta üzerlerine yoktur... Ne anlatırsan anlat, gülerler. Dinsizlik aldı yürüdü günümüzde. Daha neler gördüm ben... Yalan söylüyorsam, Allah da, Kutsal Bakire de sevmesinler beni! Belki inanmayacaksınız: Bir keresinde cadılardan söz edecek oldumdu. Adamın biri kafasını kessen inanmayacak cadılara!.. Neyse ki ömrümde (günah çıkartırken papaza

bizim mujiğin enfiye çekmesinden daha kolaylıkla yalan söyleyebilen) çok dinsiz gördüm ben... Böyleleri bile haç çıkarırlardı cadı sözünü duyunca. Ama bu adam rüyasında görse gene umursamayacak cadıyı. Böylelerini bırakacaksın, ne halleri varsa görsünler...

Yüz yıl öncesine kadar bizim köyün adını bilen yoktu, diye anlatıyordu, toprağı bol olsun, dedem. Çiftliğimiz de en yoksul çiftliklerdendi. Sıvasız, damları açık on kadar kulübe serpiliydi düzlükte. Hayvanları ve arabaları koyabilecek doğru dürüst ne bir çit vardı, ne de bir ahır. Dahası, zenginlerdi bu durumda onlanlar... Bizim kardeş ise çıplak toprağa bir çukur açmış, ev niyetine onun içinde yaşıyordu!.. Orada Tanrı'nın bir kulunun yaşadığı ancak çıkan dumandan belli olurdu. Niçin böyle toprağın içinde yaşadıklarını soracaksınız: Yoksul olmasına o kadar yoksul sayılmazlardı aslında. O zamanlar hemen herkes haydutluk yapar, yad ellerden bol bol ganimet getirirdi. Daha çok, doğru dürüst bir evde yaşamayı gereksiz gördükleri için yaşarlardı toprağın içinde. Her çeşit milletten ne çok haydut dolaşırdı o zamanlar buralarda. Kırımlılar, Lehler, Litvanyalılar!.. Bazen öyle olurdu ki, kendi milletlerinden olanları soyarlardı... Olmadık şey yoktu anlayacağınız.

Çiftliğimize sık sık bir adam, daha doğrusu, insan kılığında bir şeytan gelirdi. Nereden, niçin geldiğini kimse bilmezdi. Gezer dolaşır, yer içer, sonra kayıplara karışırdı gene. Bir süre sonra bakardım, gökten düşmüş gibi çıkagelirdi gene... Dikanka'ya en çok yüz adım uzaklıkta, şimdi izi kalmamış köyün sokaklarında dolaşıp durmaya başlardı. Bir sürü genç toplardı başına. Kahkahalar, şarkılar gırla giderdi... Para... votka su gibi akardı... Arada bir bazı kızların peşine düştüğü olurdu. Öylesine çok kurdeleler, küpeler, gerdanlıklar armağan verirdi ki, bunca şeyi nereye saklayacaklarını şaşırırlardı kızlar! Doğrusunu söylemek gerekirse, biraz olsun kararsızlık gösterenleri de vardı kızların: Kim bilir, belki gerçekten şeytandı bu adam... Dedemin öz halası o zamanlar, şimdiki Oproşnyanski yolu üzerinde meyhane işletiyormuş. Basavryuk (şeytanın adı Basavryuk'tu) bu meyhaneye sık sık gelir, eğlenirmiş, Dedemin halası, dünyada hiçbir mutluluğun onu bu adamdan armağan almaya razı edemeyeceğini söylermiş. Ama elde mi almamak: Kalın kaşlarını çatıp alttan alttan insana bir baktı mı karşısındakinin ayakları yerden kesilirdi sanki, dehşete kapılırdı zavallı... Alırdı armağanı, devrisi gece de bataklıktan, başında boynuzlarıyla bir dostu gelirdi ziyaretine. Gerdanlık takılı boynunu sıkar, yüzük takılı

parmağını ısırır, kurdele bağlı saçına asılırdı. Yerin dibine batsındı böyle armağan! İşin kötüsü, bir kez aldıktan sonra kurtulmak da olanaksızdı bu armağanlardan artık: Suya atsan (şeytan yüzüğü, gerdanlığı oldukları için) suyun yüzüne çıkıyorlardı hemen, gelip parmağına ya da boynuna oturuyorlardı gene.

Hatırladğım kadarıyla, Aziz Panteley Kilisesi'nden başka bir kilise daha vardı köyde. Bu kilisenin papazı, herkesin rahmetle andığı Peder Afanasiy'di. Basavryuk'un kutsal pazarlar bile kiliseye uğramadağını fark edince ona biraz sitem etmek, hem de gelip günah çıkarmasını söylemek için görmeye gitmiş onu. Ne var ki, oraya giderken güçlükle yürüyormuş. Ayakları götürmek istemiyorlarmış onu... Pederin söylediklerine karşılık gürlemiş Basavryuk: "Dinle beni papaz bozuntusu!.. Başkasının işine burnunu sokma sen, kendi işine bak! O keçi gırtlağının kaynar pirinç lapası ile tıkanmasını istemiyorsan tabii..." Şeytan bu; ne yaparsın? Peder Afanasiy bundan böyle Basavryuk'la arkadaşlık edecek herkesi Katolik; İsa'nın kilisesinin de, insanlığın da düşmanı kabul edeceğini köylüye duyurmakla yetindi....

Köyümüzde eski haydutlardan Korja takma adlı birinin yanında, herkesin Kimsesiz Petro diye çağırdığı bir işçi vardı. Delikanlıya kimsesiz demeleri belki de, anasını babasını köyde hiç kimsenin hatırlamamasındandı... Gerçi kilise başkanı onların köye geldiklerinin devrisi yıl vebadan öldüklerini söylüyordu. Ama dedemin halası buna kesinlikle karşı çıkıyordu, (zavallı Petro'nun ana babaya, bizim geçen kışın karına ihtiyacımız olduğu kadar ihtiyacı olduğu halde) onun ana babasının olduğunu var gücüyle savunuyordu. Petro'nun babasının hâlâ Volga boyunda olduğunu söylüyordu. Türklerin eline tutsak düşmüş, olmadık sıkıntılar çekmiş, sonra harem ağası kılığına girip kaçmış. Köyümüzün kara kaşlı kızları için, delikanlıları için Petro'nun ana babası hiç de önemli değildi. Şöyle diyorlardı yalnızca: "Ona yeni bir kaftan giydir, beline kırmızı bir kuşak bağla, başına siyah kuzu postundan, mavili tepesi çapkınca yana yatmış bir kalpak geçir, bir Türk kılıcı as beline, bir eline kırbaç, bir eline pipo ver, buraların bütün delikanlılarını cebinden çıkarır... " Gel gelelim zavallı Petrocuğun olup olacağı gri bir kaftanı vardı, onun da üzerinde, sıradan bir Yahudinin cebinde taşıdığı altından çok yama vardı. Hepsi bu olsa bir şey değildi gene. Asıl kötü olan, ihtiyor Korja'nın, bir eşini görmüş olabileceğinizi sanmadığım güzeller güzeli bir kızının olmasaydı. Rahmetli

dedemin halası anlatıyordu (siz de bilirsiniz, bir kadın için, evlerden ırak, şeytanla öpüşmek bile, başka bir kadın için güzel demekten çok daha kolaydır): Genç kızın tombul yanakları, sabah çiyiyle yıkanıp daha bir parlamış, yapraklarını dikmiş, yeni doğmuş güneşin ışınları altında daha da güzelleşmiş en kırmızısından narin bir gelincik kadar taze ve göz alıcıymış... Günümüzde genç kızların, bir sürü kutuyla köy köy dolaşan çerçilerden haçlarını, altınlarını takmak için aldıkları kaytanlar gibi simsiyah kaşları düzgünce aşağı kıvrılmışlar, kahverengi gözlerinin içine bakıyorlarmış... Gençlerin bakarken içlerinin gittiği küçücük ağzı yalnızca bülbül gibi şakımak için yaratılmışmış sanki. Kuzgun kanadı gibi simsiyah, yumuşacık saçları (kızlarımız o zamanlar saçlarını parlak kurdeleler bağlayıp ince ince örmeye başlamamışlardı daha) altın işlemeli cepkenin üzerine dökülürmüş kıvır kıvır. Yalanım varsa kilisede vaaz vermek nasip olmasın bana bir daha, tepemdeki yaşlı ormanın tümden kırlaştığına da, benim kocakarının yanı başımda zeballa gibi dikildiğine de bakmaz, şuracıkta öpüverirdim onu... Eh, bir genç kızla bir delikanlı bir aradaysalar... sonunda ne olur, bilirsiniz. Pidorka kimi geceler karanlıkta gün ışıyana dek tatlı tatlı konuşurdu Petrocuğuyla... Ama gene de kötü bir şey gelmezdi Korja'nın aklına. Bir gece Petrocuk (elbette şeytan dürtmüş olacak) aşka gelip, gelen giden var mı diye dışarı iyice bakmadan sevgilisinin dudaklarına ateşli dedikleri çeşidinden bir öpücük konduruvermiş. Gene aynı şeytan (dilerim Allah'tan, kutsal haç girer köpoğlunun rüyasına) bu kez moruk Korja'yı durup dururken odanın kapısını açması için dürtmüş. Gözlerine inanamamış Korja, ağzı açık, kapının tokmağı elinde, öyle kalakalmış. Kahrolasıca öpücüğün sesi, zaten az işiten kulaklarını temelli sağır etmişti sanki. Yılbaşında kutsal Noel pilavı yapıldığında bizim mujik kardeşin, tüfeği de barutu da olmadığı için şeytanları kovarken eline alıp duvarlara vurduğu haşhaş ezme tokmağından da çok ses çıkarmıştı sanki bu uğursuz öpücük...

Korja kendine geldikten sonra duvarda asılı dededen kalma kırbacı kapmış. Zavallı Petro'nun sırtını biraz kızartmak niyetindeymiş. Tam o sırada nereden çıktıysa, Pidorka'nın küçük kardeşi, altı yaşındaki İvas, korku içinde koşup küçücük kollarıyla babasının bacaklarına yapışmış.

"Babacığım, babacığım! Vurma Petro'ya!" diye yalvarmaya başlamış.

Ne yaparsın? Taş değil ya babasının da yüreği... Kırbacı yerine asmış, Petro'nun kolundan tutmuş, usulca dışarı çıkarmış.

"Bak delikanlı," demiş, "bir daha evime ayak basarsan, hatta penceremin dibinden geçersen, Tanrı şahidim olsun, o siyah bıyıkların yok olur ve de kulağına iki kere doladığın perçemin[12] elveda der tepene!"

Sözünü bitirdikten sonra bir tokat patlatmış delikanlının ensesine. Beriki tabanları kaldırmış hemen. Öpüşmek ha!.. Bizim iki sevgili hasret çekmeye başlamışlar. Bu arada köyde, Korja'nın evine giysileri altın işlemeli bir Lehin girip çıktığı söylentisi dolaşıyordu. Kılıç taşıyan, çizmeleri mahmuzlu, cepleri dolu altın kesesi gibi şıkırdayan bir adamdı bu. Bizim zangoç yardımcısı Taras'la birlikte her gün kiliseye gidiyordu. Kara kaşlı bir kızla ilişkisi olan biri niçin gider kiliseye, bilirsiniz...

Gel gelelim günün birinde Pidorka kardeşi İvas'ı kolundan tutar, iki gözü iki çeşme, şöyle der:

"İvasçığım benim, sevgili kardeşim!. Yaydan fırlamış bir ok gibi koş Petro'ya, benim altın kalpli kardeşim... Her şeyi anlat: Onun kahverengi gözlerini sever, beyaz yüzünü öper öperdim, ama kaderim izim vermiyor... Acı gözyaşlarımla çok mendil ıslattım! Bunaldım artık! Yüreğim sıkışıyor! Öz babam düşmanımdır... Sevmediğim Lehle evermeye hazırlanıyor beni. Zorla evlendirecek... Söyle ona, düğün yakında... Yalnız, düğünümüzde müzik olmayacak. Telli saz ile kaval yerine kilise korosu ilahiler okuyacak... Evleneceğim erkekle dans etmeye gitmeyeceğim, götürecekler beni... Evim karanlık, kapkaranlık olacak: Akağaçtan bir ev, çatısında baca yerine haç olan!.."

Temiz yürekli çocuk ona Pidorka'nın söylediklerini anlatmaya çalışırken Petro taş kesilmiş gibi kıpırdamadan dinliyordu.

"Ben de Kırım'a, Türk eline gidip altın kazanmak, zengin olarak sana dönmek istiyordum, güzelim! Ah ne kadersizim! Olmayacak demek! Nazar değdi bize. Benim de düğünüm olacak, sevgili kuşum! Ama ilahiler okunmayacak benim düğünümde. Papaz yerine kara karga gaklayacak başucumda. Dümdüz toprak olacak evim. Evimin çatısı gri bulutlar olacak. Kartal gagalayacak kahverengi gözlerimi, kemiklerimi yağmur yıkayacak, rüzgâr kurutacak... Ama nedir benim bu yaptığım? Kimden yakınıyorum?

Kime anlatmaya çalışıyorum acımı? Besbelli Tanrı'nın emri benim helak olmam... Elden ne gelir?

İvas'la, sevgilisine böyle haber yollayıp doğru meyhaneye daldı. Toprağı bol olsun, dedemin halası onu meyhanede (hele böyle, herkesin sabah ayini için kilisede olduğu bir saatte) görünce biraz şaşırdı. Delikanlının, uykudaymış gibi elini uzatıp, içki dolu kocaman bir maşrapayı aldığını görünce şaşkınlıkla iri iri açtı gözlerini. Ne var ki, acısını içkiyle yatıştırabileceğini sanmakla yanılıyordu zavallı Petro. Votka dilini ısırgan otu gibi yakıyor, ona pelinden de acı geliyordu. Maşrapayı yere fırlattı.

O anda kalın bir ses gürledi yanı başında:

"Artık acı çekmeyeceksin, delikanlı!"

Dönüp baktı Petro. Basavryuk'tu bunu söyleyen. Korkunç bir görünüşü vardı! Saçları dimdikti, gözleri kızgın bir boğanın gözlerini andırıyordu!

"Neye ihtiyacın olduğunu biliyorum, delikanlı! İşte buna!"

Kuşağına asılı deri keseyi şıngırdatarak söylemişti bunu. Şeytanca bir gülümseme vardı dudaklarında. Petro korkuyla ürperdi.

Altınları avcuna dökerken kahkahalarla gülüyordu Basavryuk.

"Ha, ha, ha!.. Nasıl da parlıyorlar! Ha,ha, ha!.. Nasıl da şakırdıyorlar! Bu oyuncaklardan bir yığın elde edebilmen için, biliyorsun, yalnızca birinin yardımı gerek!.."

"Şeytanın! diye bağırdı Petro.

"Yardım iste ondan öyleyse... Sana her türlü yardımı yapmaya hazır!.."

Tokalaştılar.

"Sana bir şey söyleyeyim mi, Petro, çok şanslısın.. Tam zamanı şimdi. Bu gece İvan Kupalo gecesi.[13] Yılın yalnız bu gecesinde eğreltiotu çiçek açar. Uyuyup kalma sakın! Tam gece yarısı Ayı Vadisi'nde bekleyeceğim seni."

Sanırım, Petro'nun geceyi beklerkenki sabırsızlığı, evin hanımının sabah darısını getirmesini bekleyen tavukların sabırsızlığından kat kat üstündü. Durup durup ağaçların gölgelerinin son baktığından beri ne kadar daha

uzadığına bakıyor, ufka doğru inmekte olan güneşin kızıllaşmaya yüz tutup tutmadığını anlamaya çalışıyordu. Giderek artıyordu sabırsızlığı. Zaman geçmek bilmiyordu!

Allah'ın günü, sonunu bir yerlerde kaybetmişti sanki. İşte güneş de battı sonunda. Gökyüzünün yalnızca bir yanı kızıldı. Yavaş yavaş orası da karardı. Ortalık daha bir serindi şimdi. Tarlalar karardı, karardı, sonunda tam bir karanlığa büründü. Ama çok zor!..

Yola çıktı Petro. Yüreği gögsünü parçalayıp dışarı fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Sık ormandan aşağı, Ayı Vadisi dedikleri derin yara doğru dikkatle inmeye başladı. Basavryuk ordaydı. Zifiri karanlıktı. El ele tutuşup, sık çakaleriği çalılarına tutunarak, çamurlara bata çıka, hemen her adımda ayakları takılarak yukarı doğru yürümeye başladılar. Bir düzlüğe geldiler sonunda. Sağına soluna bakındı Petro. Daha önce hiç gelmemişti buraya. Basavryuk durdu.

"Görüyor musun?" dedi, "Üç tümsek var önünde. Bu tümseklerde çeşit çeşit çiçeklerin açtığını göreceksin. Onların birini koparmaktan iyi saatte olsunlar korusun seni. Eğreltiotu çiçeğini açar açmaz, hemen kopar onu. Arkanda ne olursa olsun sakın dönüp bakma."

Bir şey soracak oldu Petro... Koydunsa bul Basavryuk'u.

Üç tümseğe yaklaştı Petro. Neredeydi çiçekler? Bir şey göremiyordu. Boyunca yabani ot kaplamıştı her yanı. Her şeyi örtmüştü. Ama ansızın bir ışıltı geçti gökyüzünden. Petro, önünde, hepsi birbirinden güzel bir sürü çiçek, bu arada gösterişsiz yapraklarıyla eğreltiotları gördü. Bir kuşku düştü Petro'nun içine... Ellerini beline koyup dalgın, dikildi çiçeklerin karşısında.

"Görülmedik neyi varmış bunların?" diye mırıldandı kendi kendine. "Zaman olur günde on kez görürsün bu meretleri. Olağanüstü ne varmış bu çiçeklerde yani? O pis suratlı alay etmiş olmasın benimle sakın?"

Dikkatli bakınca küçük bir çiçek tomurcuğunun kızarmakta olduğunu, canlıymış gibi kımıldadığını gördü. Gerçek bir mucizeydi bu! Tomurcuk kıpırdıyor, gittikçe büyüyor, yanan bir kor gibi kızarıyordu. Bir yıldız parladı, bir hışırtı oldu çiçek bir alev gibi açıldı Petro'nun önünde, çevresindeki öteki çiçekleri de aydınlattı.

"Tam zamanıdır!" diye geçirdi içinden Petro.

Elini uzattı. Ama o ne? Onun eliyle birlikte arkasından doğru kıllı yüzlerce el birden uzanmıştı çiçeğe. Aynı anda arkasında biri sağa sola koşup duruyordu sanki.

Petro gözlerini yumup yapıştı çiçeğin sapına, elinde kaldı çiçek. Bir anda her şey sustu. Petro bir ağaç kütüğünün üzerinde Basavryuk'u oturur gördü. Ölü gibi masmaviydi yüzü. Bir parmağını oynattığı yoktu. Gözlerini, yalnızca kendinin gördüğü bir şeye dikmişti. Ağzı açıktı, ama bir tek söz söylemiyordu. En küçük bir hışırtı yoktu çevrede. Oh! Çok korkunç bir sessizlikti o!.. Ama bir ıslık duyuldu birden, Petro'nun yüreği hop etti. Otlar gürültü etmeye, çiçekler gümüşten birer çıngırakmış gibi ince sesleriyle fısıldaşmaya başladılar aralarında gibi geldi ona. Ağaçlar da yüksek sesle küfürler ediyorlardı birbirlerine sanki... Basavryuk'un yüzü canlandı birden, gözleri parladı. Dişlerinin arasından:

"Sonunda gelebildin cadı!" diye homurdandı.

Sonra Petro'ya döndü:

"Beni dinle, Petro, biraz sonra güzel bir kız göreceksin, sana ne söylerse yap, yoksa çok kötü olur senin için."

Sonra elindeki budaklı değnekle çakaleriği çalılarını araladı. Direkler üzerine oturtulmuş küçük bir kulübe çıktı karşılarına. Basavryuk yumruğuyla vurunca duvarı sallandı kulübenin. Simsiyah bir köpek fırladı dışarı. Onlara doğru koştu. Sonra bir çığlık attı köpek, kediye döndü, birden Petro ile Basavryuk'un üzerine sıçradı.

"Sinirlenme, sinirlenme, cadı!" dedi Basavryuk.

Peşinden öyle bir küfür savurdu ki duyan kulaklarını tıkar...

Birden, kedinin yerinde yüzü közde pişirilmiş elma gibi buruş buruş, iki büklüm bir kocakarı belirdi. Sivri çenesiyle burnu tıpkı köylülerin ceviz kırdıkları kerpeteni andırıyordu.

"Amma da güzelmiş!.." diye geçirdi içinden Petro.

Bir ürperti geçti sırtından.

Cadı karısı çekip aldı elinden çiçeği, üzerine eğilip uzun uzun bir şeyler mırıldandı. Arada bir de bir sudan serpeliyordu çiçeğe. Ağzından kıvılcımlar saçılıyordu kocakarının; dudakları köpürmüştü. Sonunda Petro'ya uzattı çiçeği:

"At onu!" dedi.

Cadının dediğini yaptı Petro... Bir mucize! Çiçek yere düşmedi. Karanlığın içinde ateşten bir küre kalakaldı uzun süre, suda bir kayık gibi yüzdü sanki... Sonra ağır ağır alçalmaya başladı, sonra o kadar uzağa düştü ki, Petro'nun durduğu yerden haşhaş tohumu kadar küçücük bir yıldız gibi görünür oldu... Cadı karısı boğuk bir sesle:

"Orada!" diye hırladı, Basavryuk Petro'ya kürek attı.

"Cadının gösterdiği yeri kaz, Petro," diye mırıldandı. "Senin de, Korja'nın da rüyanızda göremeyeceğiniz kadar altın bulacaksın orada."

Petro avcuna tükürüp kaptı küreği, ayağıyla bastırıp daldırdı toprağa, kaldırıp attı, bir daha attı, bir daha... Çok geçmeden sert bir şeye rastladı kürek!.. Vurdukça madeni bir ses çıkarıyordu... Sonunda demir kaplı bir sandık gördü Petro. Yanlarını temizledikten sonra uzanıp alacak oldu sandığı... Ama o uzanınca derine kaçtı sandık. Daha çok uzandı, sandık daha derine kaçtı. Arkasında biri, daha çok yılan tıslamasına benzeyen bir sesle kahkahalar atıyordu. Cadı karısının sesi duyuldu:

"Yo... İnsan kanı akıtmadan göremeyeceksin altınları!"

Sonra başı beyaz çarşafla örtülü altı yaşlarında bir çocuk getirdi Petro'nun yanına. Çocuğun başını kesmesini işaret etti. Dehşet içinde donup kalmıştı Petro. Bir insanın, hele hele günahsız bir çocuğun başını durup dururken kesmek alçaklıktı! Kendi kendine cesaret verip çarşafı çekti aldı çoçuğun başından, O ne? İvas'tı bu! Zavallı çocuk ellerini göğsünün üzerinde çapraz yapmış, başını önüne eğmişti... Petro, elinde bıçakla çıldırmış gibi yürüdü cadı karısının üzerine, tam kolunu indiriyordu ki...

"Ya kızı almak için verdiğin karar!.." diye bağırdı Basavryuk.

Sırtına kurşun yemiş gibi kalakaldı Petro. Cadı karısı ayağını yere vurdu. Masmavi bir alev çıktı yerden. Toprağın için aydınlanmaya başladı. Kristal camdan dökülmüş gibi oldu toprak. Öyle ki, toprağın altındaki her şeyi

avcunun içindeymiş gibi görüyordu şimdi Petro. Durdukları yerin tam altında sandıklarda, küplerde altın paralar, değerli taşlar yığın yığındı. Gözleri kamaştı Petro'nun... Aklı dağıldı... Deli gibi salladı bıçağı, çocuğun tertemiz kanı sıçradı yüzüne... Şeytanca bir kahkaha çınlattı her yanı. Çirkin yaratıklar sürüyle zıplayıp oynuyorlardı şimdi Petro'nun çevresinde. Cadı karısı küçük çocuğun başsız bedenine yapışmış, kurt gibi boynundan kanını emiyordu...

Başı dönüyordu Petro'nun! Tüm gücünü toplayıp koşmaya başladı. Önünde her şey kırmızıya bürünmüştü. Ağaçlar kan içindeydiler. Yanıyorlar, inliyorlardı sanki. Gökyüzü kıpkızıldı, sallanıyordu. Başının üzerinde ateşten lekeler, çakıp duran şimşekler alıyordu Petro'nun gözünü. Kaldığı kulübeye geldiğinde adım atacak gücü kalmamıştı artık. Külçe gibi yığıldı yere. Derin bir uykuya daldı.

Hiç uyanmadan iki gün iki gece uyudu. Üçüncü gün uyandığında, yattığı yerden uzun süre odanın içinde köşe bucak dolaştırdı bakışını. Ne olup bittiğini hatırlamak için zorladı kendini, ama boşuna... Belleği kocamış bir cimrinin metelik çıkmaz cebinden farksızdı. Ayağını biraz uzatınca bir şıngırtı duydu. Baktı, altın dolu iki küçük torba. Ancak o zaman hayal meyal hatırladı bir hazine aradığını, ormanda yalnız başına koştuğunu... Ama bu altınları neye karşılık kazandığını bir türlü hatırlamıyordu.

Altın torbalarını görünce kibarlaştı Korja.

"Unut o pis herifi Petrocuğum! Zaten hoşlanmamıştım ondan! Benim öz oğlum gibisin sen!"

Moruk öylesine ileri götürdü işi, öylesine duygulandı ki, ağlamaya başladı sonunda. Öte yandan Pidorka köyün yakınından geçen Çingenelerin İvas'ı kaçırdıklarını söylediğinde Petro'nun yüzüne bakınca şaşırmıştı biraz... Çocuğun yüzünü bile hatırlamıyordu Petro. Lanetlenmiş şeytan öylesine karıştırmıştı belleğini... Boşa zaman geçirmenin gereği yoktu. Lehe yolu gösterdiler. Sonra da düğünü yaptılar. Düğün somunu pişirmişler, çeşit çeşit mendiller hazırlamışlar, fıçıları içki doldurmuşlardı. Gençler yediler, içtiler eğlendiler...

Eski zaman düğünleri şimdikilere benzemezdi. Neler anlatıyordu dedemin halası! Genç kızlar başlarında sarısından, kırmızısından, mavisinden

kurdelelerle süslü, altın sırmalı şapkaları, üstlerinde her yanına kırmızı ipek fiyonklar dikilmiş, gümüşten küçük küçük çiçekler serpiştirilmiş incecik giysiler, ayaklarında demir topukları yüksek deri çizmeler... dişi tavus kuşları gibi süzülürlerdi ortalarda, sonra ayaklarını yere vurarak büyük bir gürültüyle gorlitsa[14] oynarlardı. Evli kadınlar, başlarında tepeleri altın, gümüşle süslü, enseye gelen yerlerindeki küçük deliklerden birer altın gözüken, ön ve arkaları kalkık, en yumuşak kuzu postundan başlıkları,[15] üzerlerinde en pahalısından mavi ipekli, fırfırlarla süslü entarileri... ellerini kibirli kibirli kalçalarına koyup tek tek ortaya çıkarlar, ne edalı oynarlardı... Kazak kalpaklı, ince kumaştan, gümüş işlemeli kemerli kaftan giymiş gençler ağızlarında pipolarıyla, kadınların çevresinde dönerek, yerlere kadar eğilerek ne güzel oynarlardı!

Kızının düğününde Korja bile tutamamıştı kendini, gençler gibi oynamaya başlamıştı. Delikanlıların haykırışları arasında bir ihtiyar atladı ortaya. Başında içki testisi, elinde bandura,[16] bir yandan ağzındaki pipoyu çekerek, bir yandan şarkı söyleyerek oynamaya başladı. Neşelenince neler yapmaz ki insan! Eski düğünlerin bazılarında gençler yüzlerini boyarlarmış ki... Hey Tanrım! İnsan kılığından çıkarlarmış! Şimdiki düğünlerde kıyafet değiştiriyorlar ya, vızıltı kalır o zamankilerin yanında... Şimdi ne yapıyorlar sanki? Çingene ya da çerçi kılığına giriyorlar. O kadar! Ama eskiden bakardın biri Yahudi olmuş, biri şeytan... Öpüşmekle başlarlardı işe, sonunda birbirlerinin saçını başını yolarlardı... Ölürdün gülmekten! Kasıklarını tutar da öyle gülerdin... Çerkez ve Tatar giysileri giyerlerdi, ışıl ışıl yanardı her yanları... Çeşit çeşit aptallıklar, oyunlar yapmaya başladılar mı tut kendini tutabilirsen...

Rahmetli dedemin halası da varmış bu düğünde. Gülünç bir iş gelmiş başına: Bol bir Tatar entarisi giymiş, elinde içki testisi, içki dağıtıyormuş, Şeytan dürtmüş birini, adam arkadan entarisinin eteğine boşaltmış elindeki votka bardağını Bir başkası da besbelli bilerek çakmağı çakıp tutuşturmuş... Etek alev almış birden. Zavallı kadın korkuya kapılıp herkesin ortasında üzerindekileri çıkarıp atmış tabii... Panayırdaymış gibi bağırıp çağırmaya başlamış herkes. Kahkahalar, itiş kakış... Sözün kısası, yaşlılar bundan daha eğlenceli bir düğün ne görmüşler ne de duymuşlar.

Pidorka ile Petro bir beyefendi, hanımefendi gibi yaşamaya başlamışlardı. Her şeyleri vardı, her şeyleri pırıl pırıldı... Gel gelelim, aklı başında

kimseler onların yaşayışına bakıp bakıp hafiften sallıyorlardı başlarını. Ağız birliği etmiş gibi şeytandan insana iyilik gelmeyeceğini söylüyorlardı. Din düşmanından değil de kimden gelmiş olabilirdi Petro'ya bu zenginlik? Bunca altını nereden bulmuştu? Neden tam onun zengin olduğu gün sırra kadem basmıştı Basavryuk? Söyleyin bakalım, bu durumda neler düşünmez ki insanlar?

Gerçekten de, aradan bir ay geçmiş geçmemişti ki, kimse tanıyamaz olmuştu Petro'yu. Neyi vardı, bilen yoktu. Bir kenarda oturuyor, ağzını bıçak açmıyordu. Hep düşünüyor, bir şeyi hatırlamaya çalışıyordu sanki. Pidorka onu bir şey üzerine konuşturmayı başardığı zamanlar ise derdini unutmuş görünüyordu. Durmadan konuşuyor, hatta neşeleniyordu. Ama bir ara gözü altın torbalarına ilişince bağırıyordu:

"Dur hele, dur, unuttum!"

Gene düşüncelere dalıyor, bir şeyi hatırlamak için zorlamaya başlıyordu kendini. Kimi zaman bir köşede uzun süre oturup düşündüğünde her şeyi hatırlayacak gibi geliyordu ona.. Ama birden kayboluyordu gene her şey. Meyhanede oturur buluyordu kendini. Votka getiriyorlardı ona. Gırtlağını yakıyordu votka. Biri geliyordu yanına, omzuna dokunuyordu... Sonra her şey bir dumanla örtülüyordu... İri ter damlaları yuvarlanıyordu yüzünden. Oturduğu yerde öyle kalıyordu.

Nerelere başvurmadı Pidorka: Kocakarı ilaçları yapanlara gitti, kurşun döktürdü, kendir yaktırdı.[17] Hiçbir yararı olmadı. Bütün yaz böyle geçti. Çok haydut kırıldı, gözü pek çok haydut da yağmaya gitti. Kaz sürüleri çevredeki bataklıklarda toplanmışlardı bile. Ama ısırgan otları çiçek açmamışlardı daha. Stepler kızıla çalıyordu artık. Kazak kalpaklarını andıran buğday yığınları orada burada göze çarpıyorlardı tarlalarda. Yollarda çalı çırpı, odun yüklü arabalar gözükmeye başlamıştı. Toprak giderek daha bir sertleşiyor yer yer buz tutuyordu.

Arada kar da serpiştiriyor, ağaçların dalları tavşan postu gibi kırağıyla kaplanıyordu. İşte, güneşli, dondurucu soğuk bir kış günü kırmızı göğüslü şakrakkuşu kar yığınları üzerinde buğday tanelerini toplarken şık bir Leh beyi gibi dolaşıyordu... Çocuklar, ellerinde kocaman değnekler, buz üzerinde oynuyorlar... Bu arada babaları büyük Rus sobalarının üzerinde yan gelmiş yatıyorlar, ancak arada bir (duman tüten pipoları dişlerinin

arasında) Tanrı'nın soğuğuna sövüp saymak ya da biraz hava almak, ambarda bekleyen tahılı dövmek için dışarı çıkıyorlardı. Sonunda karlar erimeye başladı. Turnabalığı kuyruğuyla kırdı buzu. Ama Petro'nun durumuda bir değişiklik yoktu. Gittikçe kötüleşiyordu bile. Torbalarını ayaklarının arasına almış, odanın ortasında put gibi oturuyordu. Yabanileşmişti. Saçı sakalı uzamış, yüzü korkunç bir görünüm almıştı. Hep bir şeyi düşünüyor, bir şeyi hatırlamak için zorluyordu kendini... Hatırlayamayınca kızıyor, öfkeleniyordu. Sık sık tuhaf bir biçimde kalkıyordu yerinden, bir şeyi yakalamak istiyor gibi gözlerini bir noktaya dikiyor, kollarını boşlukta dolaştırıyordu. Dudakları hanidir unutulmuş bir sözü söylemek istiyor gibi kıpırdıyorlar, sonra gene hareketsiz kalıyorlardı... Çılgın bir öfke kaplıyordu ruhunu. Deli gibi parmaklarını kemiriyor, can sıkıntısından tutam tutam yoluyordu saçlarını... Ta ki yatışıncaya, kendinden geçip yatağına yığılıncaya dek sürüyordu bu... Sonra gene o şeyi hatırlama çabası, gene çılgın öfke, gene dayanılmaz acılar...

Tanrım! Ne cezaydı bu böyle? Hayat zehir olmuştu Pidorka'ya. Önceleri kocasıyla evde yalnız kalmaya korkuyordu. Zamanla alıştı zavallı başındaki derde. Ama eski Pidorka gitmiş, yerine bambaşka biri gelmişti. Ne yüzündeki o pembelik kalmıştı, ne de o tatlı gülümseyişi. Acılar içinde inleyip duruyor, günden güne eriyordu. Aydınlık gözleri ağlamaktan şişmiş dolaşıyordu hep...

Günün birinde (besbelli onun bu durumuna acıyıp) Ayı Vadisi'ndeki büyücüye gitmesini salık verdi ona biri. Her çeşit hastalığı iyi etmekle ün salmıştı bu büyücü. Pidorka bir de o yolu denemeye karar verdi. Yalvar yakar, yaşlı bir kadını onunla birlikte gelmeye razı edebildi sonunda...

İvan Kupalo gününden bir önceki günün akşamıydı. Petro kendinden geçmiş, divanda yatıyordu. Evde yaşlı bir kadın konuk vardı. Ama bir şeyin farkında değildi Petro. Neden sonra ağır ağır doğruldu yattığı yerden, çevresine bakındı. Cellat kütüğünde başı bedeninden ayrılmış gibi irkildi. Birden dimdik oldu saçları... Pidorka'yı dehşete düşüren bir kahkaha attı. Korkunç bir neşe içinde:

"Hatırladım, hatırladım!" diye bağırmaya başladı.

Baltayı kaptığı gibi yaşlı kadının kafasına fırlattı. Balta gidip meşe kapıya saplandı. Kocakarı birden gözden kaybolmuş, odanın ortasında beyaz

gömlekli, başı örtülü, yedi yaşlarında bir çocuk belirmişti... Çocuğun başından çarşaf düştü...

"İvas!" diye haykırdı Pidorka.

Kardeşini kucaklamak için koştu.

Ama hayaldi bu. Baştan ayağa kan içindeydi. Kırmızı bir ışıkla aydınlatıyordu odanın içini...

Korku içinde dışarı koştu Pidorka. Ama biraz kendine gelince, kardeşine yardım etmek için geri dönecek oldu. Boşuna! Arkasından kapı öyle bir kapanış kapanmıştı ki, gücü yetmedi onu açmaya. Komşular geldiler. Güm güm vurdular kapıya, olmadı... Sonunda kapıyı yerinden çıkarıp girdiler içeri. Kimsecikler yoktu içerde. Odanın içi duman doluydu. Yalnızca odanın ortasında Petro'nun durduğu yerde hâlâ yer yer tüten bir küme kül vardı. Koşup altın torbalarına baktılar. İçleri altın yerine, parçalanmış kuru kafalarla doluydu. Kazaklar, gözleri şaşkınlıkla, korkuyla açılmış, öyle kalakalmışlardı. Bir şey söylemeye korkuyorlardı. Bu olay öylesine dehşete düşürmüştü onları.

Sonra nelerin olduğunu pek hatırlamıyorum. Pidorka rahibe olmaya karar vermişti. Babasından kalan öteberiyi toparladı, üç dört gün sonra kayıplara karıştı. Nereye gittiğini bilen yoktu. Yoksa bizim köyün iyiliksever kadınları onu da Petro'nun gittiği yere yolcu edeceklerdi...

Bir zaman sonra Kiev'den köyümüze gelen bir Kazak, oradaki bir manastırda durmadan dua eden, iskelet gibi kupkuru bir rahibe gördüğünü söyledi. (Bizim köylüler adamın anlattıklarından bunun Pidorka olduğunu anlamışlardı.) Bu rahibenin ağzından bir tek söz çıktığını duyan yokmuş. Yayan gelmiş manastıra. Meryem Ana'nın tasvirine öylesine değerli taşlardan bir sunu getirmiş ki, bakanın gözleri kamaşırmış...

Her şey bu kadarla bitti sanmayınız, Şeytanın Petro'yu içine alıp sakladığı gün Basavryuk çıktı ortaya gene. Ama herkes köşe bucak kaçıyordu ondan artık. Neyin nesi olduğu anlaşılmıştı çünkü. Oradaki buradaki defineleri bulup çıkarmak için insan kılığına girmiş iblisten başkası olamazdı. Definelere şeytanın el sürmesi yasak olduğu için saf gençleri kandırıp onlardan yararlanıyordu. Toprağa kazılı evini herkes terk etti o yıl. Köye taşındılar. Gel gelelim orada da rahat yoktu kahrolasıca Basavryuk'tan.

Rahmetli dedemin halasının anlatmasına göre, Basavryuk, Oproşnyanski yolu üzerindeki meyhanesini bıraktı diye en çok ona kızıyormuş... Bu yüzden de her şeyin acısını ondan çıkarmaya çalışıyormuş.

Bir gün köyün ileri gelenleri meyhanede toplanmışlar. Masada irisinden, kızarmış bir koyun varmış. Herkes sözü kendinden büyüğe bırakıp saygılı saygılı konuşuyormuş. Şundan bundan, bu arada cinden periden de söz ediyorlarmış. Bir ara masanın üzerindeki kızarmış koyun birden kaldırmış başını sanki... Bir iki kişi değil, herkes görmüş bunu. Başını kaldırmış koyun, ölü gözleri canlanmış, parlamış... Bir an görünüp kaybolan siyah, kıl kıl bıyıkları göz kırpmış meyhanedekilere. Koyunun kafasında Basavryuk'un yüzünü herkes tanımış hemen. Hatta dedemin halası, votka istedi isteyecek diye geçirmiş içinden... Adamlar kalpaklarını kaptıkları gibi soluğu evlerinde almışlar. Başka bir gün de, arada sırada kafa çekmeyi seven kilise başkanı, daha ikinci kadehini bitirmemişmiş ki, önünde duran kadehin, belinden bükülürek onu selamladığını görmüş. Hay kör şeytan! Hemen haç çıkarmış adam şüphesiz... Eşinin başından da buna benzer bir olay geçmiş. Genişçe bir teknede hamur yoğuruyormuş... Birden şöyle bir sıçramış yerinden koca tekne, "Dur dur!" Ama dinleyen kim!.. Kurumlu kurumlu ellerini beline koyup evin içinde dolanarak oynamaya başlamış... Gülün siz, gülün! Dedelerimizin gülecek durumu yoktu ama... Peder Afanasiy'in elinde kutsal suyla bütün köyü dolaşması, şeytanı ayrı ayrı her sokaktan kutsal su serperek kovması da bir şeye yaramamış... Rahmetli dedemin halası daha uzun yıllar yakındu durdu, hava kararır kararmaz birisinin çatıda tak tuk sesler çıkarmasından, duvarları tırmalamasından...

Dahası var! Şimdi köyümüzün kurulu olduğu yerde işler yolundadır görünüşte, ama bundan bir süre öncesine kadar, hatırlıyorum, nur içinde yatsın babamla ben, günden güne daha çok yıkılıp dökülen o meyhanenin yakınından geçemezdik. O olaylardan sonra, şeytanın uzun süre yuvalandığı o uğursuz yerden aklı başında herkes uzak durdu. İsten kapkara olmuş bacasından duman küme küme öyle yükselirdi ki, bakarken kalpağın düşerdi başından. Dumanla birlikte kızgın korlar yükselir, çevreye dağılırdı. Şeytan (köpoğlunun adını söylemeye değmez) ininde öylesine acıklı hıçkırırdı ki, ürken kargalar biraz ilerdeki meşe korusundan sürüyle kalkarlardı, vahşi çığlıklar atarak dolaşırlardı havada.

Bir Mayıs Gecesi ya da Suda Boğulmuş Kız

Şeytan bilir nedenini! Kilisede vaftiz edilmiş dini

bütün insanlar bir işi yapmaya kalkıştıklarında

tavşan peşinde koşan tazılar gibi olmadık acılara,

ıstıraplara katlanıyorlar da gene bir işe yaramıyor.

Ama şeytan bir işe karıştı mı, kuyruğunu soktu mu,

bakıyorsun hemencecik oluvermiş istediğin...

Kendin de anlamıyorsun nasıl olduğunu!

I

GANNA

Neşeli şarkılar bir nehir gibi akıyordu köyün sokaklarında. Gündüzün işleriyle, koşuşturmalarıyla yorulmuş köy delikanlılarının, kızlarının gürültülü bir topluluk oluşturup pırıl pırıl bir akşamın parlaklığında neşelerini hüznün hiçbir zaman eksik olmadığı seslere döktükleri o güzelim saatleriydi günün. Akşam, uzun süre tereddüt ettikten sonra hülyalı, kucaklamıştı sonunda masmavi gökyüzünü, her şeyi belirsizleştirmiş, uzaklaştırmıştı. Ortalık iyice kararmıştı, ama şarkılar susmamışlardı daha. Köy başkanın oğlu genç Kazak Levko, elinde bandurasıyla sessizce sıvıştı şarkı söyleyenlerin yanından. Kuzu postundan bir kalpak vardı başında. Sokakta yürürken parmaklarıyla bandurasının tellerini tıngırdatıyor, oynuyordu... İşte alçak vişne ağaçlarıyla çevrili bir kulübenin önünde durdu. Sessiz beklemeye başladı. Kimindi bu ev? Kimindi bu kapı? Genç Kazak bir süre bekledikten sonra bandurasını tıngırdatmaya, şarkı söylemeye başladı:

Güneş battı canım,
Akşam oldu.
Çık hadi dışarı, gel yanıma!

Genç Kazak şarkısını bitirdikten sonra pencereye yaklaştı.

"Güzel gözlüm derin uykulara daldı besbelli," dedi. "Gannacığım, Gannacığım! Uyuyor musun, yoksa yanıma mı çıkmak istemiyorsun? Kim bilir, belki birisinin bizi görmesinden korkuyorsundur!.. Belki de beyaz yüzünü soğuğa göstermek istemiyorsundur!.. Korkma, kimsecikler yok. Gece de soğuk değil. Biri gelecek olsa bile kaftanımla örterim seni, kuşağımla sararım, ellerimle gizlerim... Kimse görmez bizi. Soğuk esecek olsa, kalbimin üzerine bastırırım seni, öpücüklerimle ısıtırım, pamuk beyazı ayacıklarına giydiririm kalpağımı. Canım benim, kuşum, pırlantam! Bir kerecik olsun bakıver. Hiç olmazsa bembeyaz elini göster pencereden... Hayır, uyumuyorsun gururlu kız! (Sesini yükseltmişti delikanlı. Bir anlık küçümsenmenin verdiği utanma duygusunun titremesi vardı sesinde.) Benimle alay etmek hoşuna gidiyor. Öyleyse hoşça kal!"

Döndü genç Kazak, kalpağını kulağının üzerine devirdi, bandurasını hafiften tıngırdatarak, mağrur, uzaklaştı pencerenin dibinden. O sırada kapının ağaç kolu döndü, gıcırdayarak açıldı kapı, daha on yedinci baharında bir kız yarı karanlıkta ürkek ürkek bakındı, kapının kolunu bırakmadan eşiğin dışına çıktı. Aydınlık gözleri küçük yıldızlar gibi tatlı, ateş ateşti yarı karanlığın içinde. Mercan kırmızısı gerdanlığı parlıyordu. Delikanlının kartal bakışlı gözünden kızın yanaklarında beliren utangaç kızarıklık bile kaçmamıştı. Kız alçak sesle:

"Ne sabırsızsın!" dedi. "Bir de kızıyor! Böyle bir zamanda gelinir mi? Görmüyor musun, herkes sokaklarda... Korkudan titriyorum..."

"Korkma güzelim benim! Sokul bana!"

Delikanlı, uzun kayışından boynuna asılı bandurasını çıkarıp atmış, genç kıza sarılmıştı. Birlikte evin kapısının dibine oturdular.

"Biliyorsun," dedi delikanlı, "seni bir saat görmedim mi dayanamıyorum."

Genç kız sözünü kesti delikanlının gözlerinin içine dalgın baktı.

"Ne düşünüyorum biliyor musun, Levko?" dedi. "Bir şey durmadan, ilerde böyle sık görüşemeyeceğimizi fısıldıyor kulağıma... İnsanlar kötü ruhludur. Kızlar kıskançlık dolu gözlerle bakıyorlar bana, delikanlılar ise... Bir süredir annemin bile beni daha bir titiz izlediği kaçmıyor gözümden. Doğrusunu söyleyeyim, yabancı bir evde daha mutlu olurdum..."

Sözünü bitirirken bir keder kıpırtısı belirmişti yüzünde. Delikanlı:

"Baba evine geleli şurada iki ay oldu, sıkılmaya başladın," dedi. "Belki benden bile bıkmışsındır?"

Gülümsedi genç kız.

"Oh, hayır," dedi. "senden bıkmadım. Seni seviyorum! Kara kaşlı Kazağım benim! Gözlerin kahverengi olduğu için seviyorum seni. Yüzüme baktığında ruhum gülüyor sanki, neşeleniyorum, mutlu oluyorum, Siyah bıyığını hoş bir biçimde burduğun için seviyorum seni. Sokakta yürürken bandura çalıp şarkı söylediğin için, seni dinlemekten hoşlandığım için seviyorum..."

Genç kızı öptü delikanlı, onu göğsüne daha da bastırarak:

"Ah benim iyi yürekli sevgilim!" dedi.

"Dur! Yeter Levko! Önce söyle bana, babana anlattın mı?"

Delikanlı uykudan uyanmış gibi:

"Neyi?" dedi. "Ha evet, evlenmek istediğimi, senin de bana varmak istediğini söyledim."

Ama bu "söyledim" sözü pek bir hüzünlü çıkmıştı ağzından.

"Ne dedin?"

"Laf anlatmak kolay mı ona? Moruk her zamanki gibi sağır numarası yaptı gene. Sözde anlamadı söylediğimi... Bir de, sağda solda sürtüyorum, sokaklarda serserilerle dolaşıyorum diye azarladı beni. Üzülme ama Gannacığım! Kazak sözü veriyorum sana, kıracağım onun inadını!"

"Tek bir söz söyle, yeter Levkocuğum... Her şey senin dediğin gibi olacak... Kendimden biliyorum bunu: Bazen senin sözünü dinlememek istiyorum ama gene de elimde olmadan yapıyorum dediğini."

Ganna başını Levko'nun omzuna koyup gözlerini önlerindeki vişne ağaçlarının alttan bir çerçeve gibi kuşattıkları uçsuz buçaksız, koyu mavi, sıcak Ukrayna göğüne kaldırdı.

"Bak, bak Levko!" dedi. "Bak, çok uzakta bir yıldız gözüktü... İşte bir daha, bir daha, ah bir tane daha... Gerçekten Levko, melekler gökyüzündeki aydınlık evlerinin pencerelerini açıp bize mi bakıyorlar şimdi?.. Gerçekten öyle mi Levko? Oradan bize bakıyorlar mı şimdi sahi? İnsanların da kuşlarınki gibi kanatları olsa ne güzel olurdu! Yükseklere, çok yükseklere çıkardık... Uf, başı döner insanın o kadar yüksekte! Bizim buralarda hiçbir meşe ağacının tepesi göğe değmez, Levko. Ama anlattıklarına göre çok uzaklarda bir ülkede öylesine yüksek bir meşe varmış ki gökyüzünde esen rüzgârlar uğuldarmış tepesinde. Kutsal bayram gecesi Tanrı bu ağaçtan inermiş yeryüzüne..."

"Yanlış, Gannacığım! Tanrı'nın gökyüzünden yere kadar uzanan bir merdiveni vardır. Kutsal pazar gecesi baş melekler uzatırlar bu merdiveni.

Tanrı ayağını daha ilk basamağa atar atmaz kötü ruhların tümü kaçıp giderler yeryüzünden, yığın yığın dökülürler cehenneme. İsa bayramında ortalıkta tek kötü ruhun bulunmamasının nedeni budur."

"Su ne güzel kıpırdıyor," dedi Ganna. "Beşikte bebek gibi, sallanıyor."

Karanlık akağaç ormanın kasvetle çevrelediği, kıyısındaki söğütlerin dallarını ağlıyorlarmış gibi sularına sarkıttığı göleti gösteriyordu. Gölet soğuk kucağında, güçten düşmüş bir ihtiyor gibi tutuyordu uzak, karanlık gökyüzünü. Gecenin parlak kralının ortaya çıkmasının yakın olduğunu hissediyorlarmış gibi ılık, karanlık gökyüzünde süzülerek dolaşan pırıl pırıl yıldızları buzdan öpücüklere boğuyordu. Ormanın kenarında, tepede, panjurları kapalı eski, ahşap bir ev uyuyordu. Yosunlar, yabani otlar kaplamıştı çatısını. Elma ağaçları dallarıyla örtmüşlerdi pencerelerini. Çevresini kuşatmış karanlık orman vahşi, iç karartan bir görünüm verıyordu ona. Tepenin dibindeki ceviz koruluğu ta gölete kadar uzanıyordu...

Ganna bakışını tepedeki evden ayırmadan:

"Hayal meyal hatırlıyorum," dedi. "Çok çok eskiden (çocuktum o zamanlar, annemin yanında kalıyordum) birtakım korkunç şeyler anlatıyorlardı bu evle ilgili. Biliyorsundur hikâyeyi Levko. Anlat bana!"

"Bırak şimdi şu evi, güzelim! Karılar, salak köylüler uydurur uydurur anlatırlar, bilirsin! Boş yere huzursuz olacaksın sonra, korkacaksın, uykuların kaçacak..."

Ganna yüzünü delikanlının yanağına dayadı, kollarını boynuna doladı:

"Anlat, hadi anlat iyi yürekli, kara kaşlım benim! Evet, anladım, sevmiyorsun sen beni. Başkasını seviyorsun... İnan, korkmayacağım. Uykularım kaçmayacak. Anlatmazsan asıl o zaman uyuyamam. İçim içimi yer bu gece, hep düşünürüm... Anlat hadi Levko!.."

"Kızların içinde onların meraklarını körükleyen bir şeytan vardır derler, demek doğru... Dinle öyleyse: Çok eskiden bu evde bir Kazak yüzbaşısı otururmuş canım. Yüzbaşının kibar mı kibar, yüzü seninki gibi kar beyazı bir kızı varmış. Yüzbaşının karısı öleli çok oluyormuş. Günün birinde yeniden evlenmeye karar vermiş yüzbaşı. "Yeni karı alınca beni gene el üstünde tutacak mısın babacığım?" "Elbette tutacağım, sevgili kızım.

Eskisinden daha sıkı bastıracağım seni kalbimin üzerine. Gene el üstünde tutacağım seni kızım. Daha güzel küpeler, gerdanlıklar alacağım, sana!" Yeni evine genç bir kadın getirmiş yüzbaşı. Yalnız kadın, üvey kızına baktığında müthiş bir ışık parlamış gözlerinin içinde. Öyle ki, kızcağız ürpermiş, korkuyla bir çığlık atmış. Kadın gün boyunca tek söz konuşmamış kızla. Gece olmuş. Yüzbaşı yeni karısını alıp yatak odasına çekilmiş. Küçükhanım da odasına kapanmış. Bir hüzün çökmüş içine, ağlamaya başlamış. Öyle ağlarken bir de bakmış simsiyah korkunç bir kedi usulca yaklaşıyor ona... Tüyleri alev alev parlıyormuş kedinin, demir tırnakları takur tukur sesler çıkarıyormuş döşemede. Korku içinde sedirin üzerine atlamış kız. Kedi de peşinden... Kız oradan karyolaya atlamış, kedi de atlamış arkasından, birden üzerine abanıp boynunu sıkmaya başlamış. Kız bir çığlık atarak can havliyle çekmiş boynundan kediyi, yere fırlatmış. Korkunç kedi gene yürümüş üzerine. Kız öfkeye kapılmış. Duvarda babasının kılıcı asılı duruyormuş. Kapmış kılıcı, indirmiş... Demir tırnaklı pençesi kopmuş kedinin. Çığlıklar atarak kaybolmuş odanın karanlık köşesinde. Devrisi gün yüzbaşının genç karısı bütün gün çıkmamış odasından. Ancak üçüncü gün çıkmış. Eli sarılıymış. Zavallı küçükhanım üvey anasının cadı olduğunu, ilk gece elini kendisinin kestiğini anlamış. Dördüncü gün yüzbaşı kızına (basit bir köylü kızıymış gibi) su taşımasını, yerleri süpürmesini, bir daha da beyler bölümüne ayak basmamasını söylemiş. Çok kötü olmuş zavallı. Ama yapabileceği bir şey yokmuş. Babasının söylediklerini yapmış. Beşinci gün yalınayak kovmuş kızını evden yüzbaşı. Yolluk bir parça ekmek bile vermemiş yanına. Küçükhanım ancak o zaman elleriyle yüzünü kapayıp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış. "Öz kızını perişan ettin, babacığım! Günahkâr ruhunu teslim aldı cadı! Tanrı bağışlasın seni. Besbelli bu dünyada yaşam haram bana artık!.."

Levko, Ganna'ya döndü, parmağıyla gösterdi.

"Bak, görüyor musun? Şuraya bak, kıyının en yüksek olduğu yer orasıdır. Evin biraz ötesinde. Küçükhanım oradan atmış kendini suya, boğulmuş..."

Ganna, dolu dolu gözlerini Levko'nun yüzüne dikip korkulu:

"Ya cadı karısı ne oldu?" diye sordu.

"Cadı karısı mı? Köyümüzün yaşlı kadınları hikâyenin sonunu şöyle uydurmuşlar: Gölette boğulmuş kızların tümü o günden sonra mehtaplı

gecelerde beyin bahçesine çıkar, ay ışığında ısınırlarmış. Yüzbaşının kızına büyük sevgi saygı gösteriyorlarmış. Bir gece üvey anasını göletin kıyısında görmüş küçükhanım. Atılmış üzerine, bağırarak suya çekmiş onu. Gel gelelim burada da göstermiş cadılığını kadın, suyun içinde, daha önce boğulmuş kızların birinin biçimine girmiş. Böylelikle, kızların onu haşlayacakları yeşil sazdan yapılmış kırbaçtan kurtarmış postunu. Kocakarılara inanırsan öyle... Daha neler anlatıyorlar: Sözde her gece topluyormuş küçükhanım suda boğulmuş kızları, her birinin yüzünü tek tek dikkatle inceliyor, hangisinin cadı olduğunu çıkarmaya çalışıyormuş. Ama anlayamamış... Canlı biri eline düşerse, cadı karısının kızlardan hangisi olduğunu anlayıp ona söylemesi için zorlamaya başlıyormuş adamı... Dediğini yapmazsa onu da suya atıp boğacağını söyleyerek korkutuyormuş... Eskiler böyle anlatıyorlar işte, Gannacığım!.. Şimdiki bey bu evde bir votka yapımevi kurmak istiyormuş. Bu amaçla bir votka ustası yollamış... Ne o? Sesler geliyor... Bizim arkadaşlar eğlenceden dönüyorlar. Hoşça kal, Gannacığım! İyi uykular sana. Kocakarı uydurmalarını düşünüp uykunu kaçırma sakın!"

Sıkıca kucakladı sevgilisini Levko, öptü onu, yürüdü.

Ganna gözlerini karanlık ormana dikip dalgın:

Güle güle Levko!" dedi.

Bu sırada ay kocaman bir tepsi gibi, apaydınlık yükselmekteydi ufukta. Yarısı toprağın altındaydı daha. Ama ortalığın görkemli bir aydınlığa boğulmasına bu kadarı bile yetmişti. Gölet kıvılcım kıvılcım kıpırdadı. Ağaçların gölgeleri koyu toprakta açık seçik belirdi.

Arkadan biri gelip öptü Ganna'yı.

"Hoşça kal, Ganna!" dedi.

"Niye döndün?"

Bakınca hiç tanımadığı bir delikanlı gördü karşısında Ganna. Başını çevirdi.

"Hoşça kal, Ganna!" diye bir ses daha duyuldu.

Biri daha öpmüştü öteki yanağından. Canı sıkkın, söylendi Ganna:

"Bir tane daha getirdi kötü ruh!.."

"Hoşça kal, sevgili Ganna!"

"Bir tane daha..."

"Hoşça kal, hoşça kal, hoşça kal, Ganna!"

Her yandan öpücükler geliyordu Ganna'nın yüzüne. Onu öpmek için yarışan delikanlıların arasından kurtulmaya çalışırken:

"İnsan değil bunlar!" diye bağırdı Ganna. "Durmadan öpüşürler, gene bıkmazlar!" Sokağa çıkamayacağımız günler yakındır!"

Böyle deyip eve girdi. Hızla çarptı kapıyı. Yalnızca demir sürgünün gıcırtısı duyuldu.

II

BAŞKAN

Ukrayna gecesini bilir misiniz? Oh, hayır, nereden bileceksiniz? Gökyüzünün ortasından ay gülümser size. Uçsuz bucaksız gök kubbe daha bir büyümüş, daha bir uçsuz bucaksız olmuştur. Alev alev yanar, soluk alır. Toprak gümüş rengi bir aydınlığa bürünmüştür. Hava taptazedir, serin sıcaktır, huzur doludur, bin bir çeşit tatlı kokunun oluşturduğu bir okyanus gibi kımıldanır. İlahi bir gecedir bu! İnsanı büyüleyen bir gece! Karanlıkla dopdolu ormanlar kıpırtısızdır, esin dağıtırlar. Gölgeleri uzar gider... Göletler durgun, kıpırtısızdır. Sularının serinliği, karanlığı bahçelerin koyu yeşil duvarlarında yansır kederli. Bakir kiraz ağaçları köklerini pınarın soğukluğuna ürkek ürkek uzatmışlardır. Arada bir gecenin hoş esintisi usulca yanlarına sokulup onları ansızın öptüğünde öfkelenmişler, canları sıkılmış gibi söylenirler yapraklarını hafiften hışırdatarak. Toprak uykudadır. Yukarlarda ise solur her şey. Her şey olağanüstü güzel, görkemlidir. İçinizde ise sonsuz bir enginlik, tadına doyum olmaz hoş bir duygu vardır. Gümüş görüntüler peş peşe büyürler ruhunuzun derinliklerinde. Tanrısal bir gecedir bu! İnsanı büyüleyen bir gece! Sonra ansızın canlanır her şey: Ormanlar, göletler, bozkır... Ukrayna bülbülünün görkemli konseri başlamıştır! Ay bile onu dinlemeye dalıp gökyüzünün orta yerinde kalakaldı gibi gelir insana... Yüksekçe bir yerde kurulu köy ne tatlı uyur! Köy evleri daha bir beyaz, daha bir güzel görünür, alçak duvarları karanlığın içinde daha bir göz kamaştırıcı belirir. Şarkılar susmuştur artık. Her yer sessizdir. Tanrısına bağlı insanlar uykudadır. Yalnızca şurda burada ışık vardır köy evlerinin dar pencerelerinde. Bazı evlerin önünde de geç kalmış aileler gece yemeklerini yemektedirler.

Orta yaşlı bir köylü sokakta yürüyor, dans ederek konuşuyordu kendi kendine.

"Gopak öyle değil, böyle oyanır canım! Beceremiyorsun! Benim sağdıç ne diyor?.. Ha: Hop trala! Trala! Hop, hop, hop!.. Vallahi böyle oynanmaz gopak! Ne diye yalan söyleyecek mişim? Vallahi de billahi de böyle oynanmaz! Şöyle oynayacaksın gopağı: Hop trala! Hop trala! Hop, hop, hop!"

Kucağında kuru otla geçen yaşlı bir kadın:

"Adam kafayı üşütmüş galiba!" diye söylendi. "Serserinin teki olsa gerek! Belki de kocamış domuzun biridir. Çocuklara eğlence, gece vakti sokaklarda dans ediyor!.. Def ol git evine be adam! Sokaklarda dolaşacak zaman mı?"

Durdu bizim köylü.

"Gidiyorum!" dedi. "Gidiyorum. Köy başkanı falan takmam ben. Ne derse desin, umurumda değil! Madem köy başkanı olmuş... Allah'ın soğuğunda milletin başından aşağı soğuk su döküyor... Burnu Kafdağında!.. Başkansa başkan! Ben de kendimin başkanıyım. Allah canımı alsın! Allah şuracıkta canımı alsın ki, ben de kendimin başkanıyım! Bak da gör..."

Böyle deyip bir evin önünde durdu, pencerenin dibine sokuldu, parmaklarını camlarda dolaştırmaya başladı. Pencerenin kolunu arıyordu.

"Hey kadın, aç pencereyi!" diye seslendi. "Öldün mü be?" Sana söylüyorum, aç pencereyi! Kazağın yatma zamanı geldi!"

Neşeli şarkılar söylemekten dönen bir grup kız gülüşerek seslendiler arkasından:

"Nereye gidiyorsun Kalenik? Başkanın evi orası! Senin evini gösterelim mi sana, ister misin?"

"Gösterin iyi yürekli gençler!"

Kızlardan biri:

"Gençler mi?" dedi. "Duydunuz mu kızlar, ne kibar konuşuyor bizimle Kalenik! Buna karşılık biz de evini göstermeliyiz ona... Ama yo... Önce oynasın!"

Kalenik güldü, yayvan yayvan.

"Oynayayım mı?" dedi.

Olduğu yerde duramadığı için geri geri giderek parmağını salladı.

"Ah yaramaz kızlar! Peki, oynarsam öptürecek misin kendinizi? Hepinizi sıradan öpeceğim, hepinizi!.."

Ayakları dolaşarak koştu kızlara doğru. Kızlar önce çığlık çığlığa kaçmaya başladılar. Ama Kalenik'in koşacak durumda olmadığını görünce rahatladılar, sokağın karşısına geçtiler. Uzaklaşırken, ötekilerden oldukça büyük bir evi göstererek (köy başkanının eviydi bu) seslendiler Kalenik'e:

"Evin işte şu!"

Kalenik kızların sözünü dinledi, o yana doğru yürüdü. Hâlâ söyleniyordu köy başkanına.

Peki kendisi için böylesine kötü sözlerin söylenmesine ortam hazırlamış köy başkanı nasıl bir insandı? Oh, köyde çok önemli bir kişidir başkan. Kalenik gideceği yere varana kadar biz de köy başkanı üzerine bir şeyler söyleyebiliriz kuşkusuz. Onunla karşılaşan herkes kalpağına davranır köyde... Kızların en gençleri ise iyi günler diler. Delikanlılardan hangisi istemez başkan olmayı? Her enfiye tabakası açıktır başkana. O iri, kaba parmaklarını tabakanın içinde dolaştırırken güçlü kuvvetli bir mujik bile kalpağını çıkarmış, saygıyla bekler onun işini bitirmesini. Köy kurulu ya da ihtiyar heyeti toplantılarında, köy başkanı olarak oy hakkının belirli olmasına bakmaz, hep dediğim dedik der, yol onarımına, hendek kazmaya hep istediği kimseleri yollar. Asık yüzlü, serttir başkan, çok konuşmayı da sevmez.

Eskiden, çok eskiden anısı büyük çariçemiz Katerina'nın Kırım yolculuğunda refakatçi olarak seçilmiş köyümüzden. Tam iki gün bulunmuş bu görevde. Çariçenin arabacısıyla birlikte saltanat arabasının sürücü yerinde oturmak onuruna bile erişmiş. Başkan daha o zamandan öğrenmiş başını pek ciddi bir tavırla önüne eğip aşağı sarkan uzun bıyığını dalgın dalgın sıvazlamayı, insanın yüzüne alttan alttan sert, kartal gibi bakmayı... Gene o zamandan beri başkan, neden söz edersen et, sözü döndürür dolaştırır, çariçeye nasıl refakatçilik ettiğine, saltanat arabasının sürücü yerinde nasıl oturduğuna getirir... Başkan bazen de (özellikle, duymak istemediği şeylerden ona söz ettiğinizde) sağır numarası yapmayı pek sever. Şıklığa tahammülü yoktur başkanın. Ev dokuması siyah çuhadan bir kaftan vardır üzerinde her zaman. Beline renkli yün bir kuşak bağlar. Çariçenin Kırım'a giderken buradan geçtiği zamandan bu yana (o zaman mavi bir kazak, yarım kaftanı varmış üzerinde) başka kıyafetle gören olmamıştır onu. Daha öncesini de hatırlayanlar var mıdır köyümüzde, bilmem. O yarım kaftanına gelince, sandığında kilitlidir... Duldur bizim başkan. Ama bir

kadın vardır evinde: Baldızı. Yemeğini pişirir, kabını kacağını yıkar, yerleri siler, gömleklik ipliğini büker... Sözün kısası, evin bütün işini yapar. Köyde dolaşan söylentilere bakacak olursanız, aslında bu kadın onun baldızı falan değildir, hatta akrabası değildir... Ama biliyoruz artık: Başkanı sevmeyen, onunla ilgili olmadık iftirayı seve seve yayacak çok kimse vardır köyümüzde. Bu söylentinin çıkmasının nedeni belki de başkanın tarlada kadınların yanına sokulmasından, genç kızı olan bir Kazakla sıkı fıkı olmasından baldızının hiç hoşlanmamasıdır... Bir gözü kördür başkanın. Ama öteki gözü felakettir!.. Güzeli ta uzaktan görür. Ne var ki, kızın güzel yüzüne tek gözünü dikmeden önce, baldızı bir yerden bakıyor mu diye iyice kolaçan eder çevreyi. Bu arada başkan üzerine söylenmesi gereken her şeyi söyledik biz. Ama sarhoş Kalenik yolun yarısına gelmedi daha. Ağzının içinde güçlükle döndürebildiği diliyle yetiştirebildiğince, daha uzun süre sövüp saydı başkana...

III

BEKLENMEYEN RAKİP

"Hayır, arkadaşlar, hayır, istemiyorum! Ne rezalet bu böyle! Rezillik etmeye doymaz mısın siz? Zaten adımız kötüye çıkmış! İyisi mi herkes evine gitsin yatsın!"

Onu yeni bir yaramazlık yapmaya çağıran arkadaşlarına böyle diyordu Levko.

"Hoşça kalın, arkadaşlar! Size iyi geceler!"

Böyle deyip hızlı adımlarla uzaklaştı. Tanıdığımız, vişne ağaçları arasındaki eve yaklaştığında:

"Güzel gözlü Gannam uyuyor mu acaba şimdi?" diye geçirdi içinden.

Gecenin sessizliğinde bir fısıltı geldi kulağına. Durdu. Ağaçların arasında beyaz gömlekli biri vardı...

"Ne demek oluyor bu?" diye sordu kendi kendine.

Usulca sokulup bir ağacın arkasına gizlendi... Hemen önünde ayakta duran bir kızın küçük beyaz yüzü parlıyordu ay ışığında... Ganna idi bu! Peki arkası Levko'ya dönük duran şu uzun boylu adam kimdi? Onun kim olduğunu anlamaya boşuna çalışıyordu Levko. Karanlıktaydı adam. Işık önden vuruyordu ona. Gel gelelim adamın kim olduğunu anlamak için bir adım daha atacak olsa durumu kötü olurdu Levko'nun. Yakalanırdı... Sessizce yaslandı ağaca, beklemeye koyuldu. Kız Levko'dan söz ediyordu. Uzun boylu adam sesini yükseltti:

"Levko mu dedin? Daha süt kokuyor onun ağzı! Senin yanında görürsem Levko'yu perçeminden tutar sürüklerim..."

"Beni perçemimden tutup sürükleyecek kimmiş, bilmek isterdim!.. " diye geçirdi içinden Levko.

Kızla erkeğin konuşmasından tek sözcük kaçırmamaya çalışarak başını uzattı. Ama yabancı öylesine alçak sesle konuşuyordu ki, bir şey anlamak olanaksızdı. Adam sözünü bitirince Ganna:

"Utanma yok mu sende!" dedi. "Yalan söylüyorsun! Aldatmaya çalışıyorsun beni! Sevdiğin falan yok beni. Dünyada inanmam beni sevdiğine!"

Uzun boylu adam:

"Biliyorum," diye sürdürdü konuşmasını. "Bir sürü şey saçmaladı sana Levko. Döndürdü başını. (Adamın sesi hiç de yabancı değildi sanki.) Ama kim olduğumu göstereceğim ben ona! Çevirdiği dolapların farkında değilim sanıyor. Yumruklarımın tadına baktıracağım eşşoğlu eşşeğe!.."

Adamın son sözü üzerine kendini tutamadı Levko. Üç adım yaklaştı. Yabancıyı, görünen güçlü yapısına karşın devirebilecek yumruğunu indirmek için kolunu kaldırdı, ama o anda gördü adamın yüzünü ay ışığında, donakaldı. Babasıydı bu. Başını salladı, hafiften bir ıslık çıktı dişlerinin arasından... Yalnızca bunlar açığa vurmuştu şaşkınlığını. Biraz ötede bir hışırtı oldu. Ganna acele eve koştu, kapıyı kapadı.

"Hoşça kal Ganna!"

Sessizce yaklaşan delikanlılardan biriydi böyle bağıran. Bu arada başkana sarılmış sakalları yüzüne batınca korkuyla geri sıçramıştı.

"Hoşça kal, güzeller güzeli!" diye bağırdı bir başkası.

Ama bu kez, o başkanın güçlü yumruğunu yiyince geri sıçramıştı.

Birkaç delikanlı daha başkanın boynuna sarılırlarken:

"Hoşça kal, hoşça kal, Ganna!" diye bağırdılar.

Başkan onları sağa sola savururken, tekmelerken bağırıyordu:

"Def olun pis serseriler! Ne Ganna'sından söz ediyorsunuz şeytanın çocukları? Babalarınızın peşinden darağacına gidin siz de emi!.. Bala üşüşen sinekler gibi tebelleş oldunuz başıma!.. Gösteririm ben size Ganna'yı!.."

"Başkanmış!.. Başkanmış! Başkanmış!" diye bağrışarak dört bir yana dağıldılar delikanlılar.

Levko şaşkınlığından kurtulmuş, küfrede küfrede uzaklaşan başkanın arkasından bakıyordu:

"Vay be baba," diye mırıldandı. "Ne numaralar varmış sende meğer! Çok güzel! Ben de ona bu işten söz etmeye her kalkışımda neden sağır numarası yapıyor diye düşünüp duruyordum. Dur hele sen pis moruk... Genç kızların pencerelerinin dibinde dolaşmak, başkasının sevgilisine asılmak nasıl olurmuş gösteririm ben sana!"

Biraz ötede yeniden toplanmış delikanlılara seslendi kolunu sallayarak:

"Hey çoçuklar! Buraya gelin! Çabuk buraya gelin! Gidip yatın diyordum size demin, ama vazgeçtim, sabaha kadar da olsa, eğlenmeye hazırım sizinle."

Kendini köyün en yaman delikanlısı sayan geniş omuzlu, iriyarı genç:

"İşte bunu sevdim!" dedi. "Yordamıyla eğlenmedik mi, neşeli bir iş çeviremedik mi ruhum sıkılıyor benim. Bir eksiklik oluyor içimde sanki. Kalpağımı ya da pipomu kaybetmiş gibi oluyorum. Sözün kısası, Kazaklıktan çıkmış hissediyorum kendimi."

"Başkanı bu gece deli etmeye var mısınız?"

"Başkanı mı dedin?"

"Evet, başkanı! Söyler misiniz, nedir bu yaptıkları? Yüksek rütbeli bir subay sanki! Bizlere uşakmışız gibi davrandığı yetmiyormuş gibi, kızlarımızı da elimizden almaya çalışıyor... Bana sorarsınız, başkanın asılmadığı güzel tek kız bulamazsınız köyde."

Gençlerin hepsi bir ağızdan bağırdı:

"Doğru, çok doğru!"

"Ne biçim delikanlılarız biz, çocuklar? Biz de onunla aynı soydan değil miyiz? Tanrı'ya şükür, hür Kazaklarız! Hür Kazaklar olduğumuzu gösterelim ona çocuklar!.."

Gençler gene hep bir ağızdan bağırdılar:

"Gösterelim! Yalnız başkana değil, yazıcıya da gösterelim!"

"Evet yazıcıya da gösterelim! Başkanla ilgili çok hoş bir şarkı uydurdum kafamda. Gelin öğreteyim onu size. (Bandurasının tellerine dokundu Levko.) Dinleyin. Herkes bulduğu kıyafeti giysin!"

İriyarı, yaman delikanlı ayaklarını birbirine vurdu. Ellerini çırptı:

"Hadi bakalım başkan efendi!.. Ne güzel! Boyunun ölçüsünü alacaksın başkan! Kızmaya başlayınca gene geçmiş yıllardan dem vuracaksın değil mi? Yüreğim öylesine hoş, öylesine heyecanla çarpıyor ki şu anda! Ruhum cennette sanki! Hey çocuklar! Hey! Yürüyün!.."

Kalabalık gençler grubu bağıra bağıra geçti sokaklardan. Gürültüye uyanan sofu nineler pencerelerini kaldırıp uykulu uykulu haç çıkarırken mırıldandılar:

"Delikanlılar eğleniyorlar!"

IV

DELİKANLILAR EĞLENİYORLAR

Sokağın sonundaki bir evde hâlâ ışık vardı. Başkanın eviydi burası. Çoktan yemişti akşam yemeğini başkan. Kuşkusuz bu saatte çoktan uyumuş da olması gerekirdi. Ama konuğu vardı. Köyümüzde pek az bir yeri olan bey burada bir votka yapımevi kurmak istiyordu. Bu amaçla da bir votka ustasını yollamıştı köyümüze. Tasvirlerin tam altında baş köşede oturuyordu konuk. Kısa boylu, şişko bir adamdı. Ufak gözleri hep gülüyordu. Bakışlarında bir sevinç vardı. Kısa piposunu tüttürürken ikide bir tükürüşünde de, küle dönüşünce kabaran tütünü parmağıyla bastırışında da vardı aynı sevinç. Duman bulut gibi hızla yükseliyordu piposundan, gri bir sis oluşturuyordu çevresinde. Sanki bir votka yapımevinin bacası hep çatıda durmaktan sıkılmış, şöyle bir dolaşmaya çıkmış, gelip başkanın evinde masanın baş köşesine kuruluvermişti. Konuğun kısa, gür bıyığı dimdikti. Tütün dumanının arasından bıyığın öylesine belirsiz bir görünüşü vardı ki votka ustasının, ambar kedisinin tekeline son verip yakaladığı, ağzında tuttuğu bir fareyi andırıyordu. Ev sahibi olarak başkanın üzerinde yalnızca bir gömlek, ayağında keten bir şalvar vardı. Tek kartal gözü akşam güneşi gibi ağır ağır sönüyordu... Masanın ucunda, başkanın maiyetini oluşturan köy bekçilerinden biri (ev sahibine saygısından) kaftanıyla oturuyor, piposunu içiyordu.

Başkan konuğuna döndü, esnerken ağzını kapayıp:

"Votka yapımevini kısa zamanda kurabilecek misiniz?" diye sordu.

"Tanrı yardım ederse, bu sonbahara bacasını tüttürürüz. Bey sesini çıkarmazsa her çeşit içki yollarım Poprova'ya."

Son cümlesini söylerken votka ustasının gözleri kayboldu. Onların yerinde ta kulaklarına kadar uzanan iki ışık belirdi. Bir kahkahayla sarsıldı bedeni, gülen dudakları bir an bıraktılar tüten pipoyu.

Başkan, yüzüne gülümsemeye benzer bir anlam takınıp:

"Umarım," dedi. "Allah'a şükür, günümüzde biraz çoğaldı meyhaneler. Oysa eskiden ben çariçeyi Pereyaslavski şosesinden götürürken, toprağı bol olsun Bezborodka[18] henüz..."

"Sen de hangi zamandan söz ediyorsun be sağdıcım?.. O zamanlar Kremençuğ'dan ta Romen'e kadar iki meyhane ya vardı ya yoktu. Oysa şimdi... Pis Almanlar ne bulmuşlar, biliyor musun? Yakında imbiklemeyi bütün Hıristiyanlar gibi odunla değil de, şeytan işi bir buharla yapacaklarmış..."

Votka ustası konuşurken dalgın, dalgın, masaya, masanın üzerindeki ellerine bakıyordu.

"Bu buhan neyin nesidir... inan, ben de bilmiyorum!" diye ekledi.

Başkan:

"Bu Almanlar da amma salak oluyorlar!" dedi. "Köpoğlu köpekleri, alacaksın ayağının altına... Bir şeyin buharla kaynatıldığı görülmüş şey midir? Taze domuz eti dururken kaynar çorbayı kaşıklamaya kalkışırsan dudakların yanar gerçi..."

Sedirde ayaklarını altına alıp oturmuş, onları dinleyen baldız söze karıştı:

"Karınızı getirmeyecek misiniz buraya?"

"Ne yapacağım karımı? İyi hoş bir şey olsa hadi neyse..."

Başkan tek gözünü konuğunun yüzüne dikti:

"Güzel değil mi yani?" diye sordu.

"Hem de ne güzel! Mezar kaçkını! Suratı boş bir para kesesi gibi buruş buruştur."

Votka ustasının kısa bedeni çın çın öten bir kahkahayla sarsıldı gene.

Tam o sırada kapının dışında bir hışırtı oldu. Kapı açıldı, bir mujik kalpağını çıkarmadan daldı içeri. Odanın ortasında ağzı açık, gözlerini tavana dikmiş kalakaldı. Tanıdığımız Kalenik'ti bu. Gidip kapının yanındaki sedire oturdu sonra. Odadakilerle hiç ilgilendiği yoktu.

"Sonunda gelebildim eve işte!" diye mırıldandı kendi kendine. "Namussuz şeytan amma da uzattı yolu be! Gidiyorsun, gidiyorsun sonu gelmiyor! Ayaklarım ağrıdı. Gocuğumu şuraya yere ser karı... Sobanın üstüne, senin yanına gelmeyeceğim. Vallahi çıkamam oraya. Bacaklarım

Sızlıyor!.. Getir şunu, bak orada... köşede. Yalnız dikkat et, kıyılmış tütün kavanozunu devirme. Ya da bırak sen, bırak! Allah bilir ya gene sarhoşsundur... İyisi mi ben alayım."

Kalenik doğrulmak istedi. Ama büyük bir güç kalkmasına engel oldu. Başkan:

"Severim bu adamı," dedi. "Başkanın evine girer, kendi eviymiş gibi oturur kalkar! Alın incitmeden, üzmeden evine götürün onu!.."

Votka ustası başkanın kolunu tuttu.

"Bırak sağdıcım, dinlensin biraz! İşe yarar böyleleri. Bunun gibiler ne kadar çok olursa meyhanelerimizin işleri o kadar tıkırında gider..."

Ne var ki, iyi yürekliliğinden söylememişti böyle votka ustası. Kör inançları olan bir insandı. Yeni gelip sedire ilişmiş birini kovmanın, felaketi bile bile davet etmek anlamına geldiğine inanırdı.

Kalenik sedire uzanırken:

"İhtiyarlıyoruz artık galiba!.." diye mırıldandı. "Sarhoşum desem değilim. Vallahi sarhoş falan değilim! Ne diye yalan söyleyecek mişim? Başkanın yüzüne karşı bile söylemeye hazırım bunu. Başkan da kim oluyormuş zaten? Boynu altında kalsın köpoğlu köpeğin! Umurumdaydı sanki! Tek gözlü şeytan! Bir arabanın altında kalır da geberir inşallah! Soğukta milletin başından aşağı su döktüğü için..."

Başkan öfkeyle yerinden kalktı:

"Şuna bak, şuna!" dedi, "Yüz verdikse tepemize çık demedik!"

Tam o anda bir şangırtı oldu. Kocaman bir taş pencerenin camını paramparça edip geldi, başkanın ayaklarının dibine düştü, başkan durdu, taşı yerden aldı:

"Bunu hangi darağacı kaçkınının attığını bilsem, taş nasıl atılırmış gösterirdim ona!" diye söylendi.

Elindeki taşı öfkeden parlayan bakışlarla inceledikten sonra ekledi:

"Serserilik bu, başka bir şey değil! Umarım kafalarını ezer bu taş..."

Votka ustasının yüzü bembeyaz olmuştu. Başkanın sözünü kesti:

"Sus, aman sus! Böyle beddua etmekten Tanrı bu dünyada da, öteki dünyada da korusun seni."

"Beni düşündüğün için teşekkürler!.. Gebersinler namussuzlar!.."

"Böyle şeyler söyleme, sağdıcım! Toprağı bol olsun, kaynanamın başına gelenlerden haberin yok tabii..."

"Kaynananın mı?"

"Evet, kaynanamın. Akşam vakti, bundan biraz erkenmiş belki, yemeğe oturmuşlar. Rahmetli kaynanam, rahmetli kayınpederim, yanlarında çalışan karı koca işçileri, beş de çocuk... Kaynanam soğusun diye büyük tencereden tasa birkaç galuşka koymuş. Ama bütün gün çalıştıktan sonra herkes o kadar açmış ki, galuşkaların soğumalarını bekleyememişler. Uzun çubuklarını galuşkalara batırıp batırıp yemeye başlamışlar. Birden, kimin nesi olduğunu bilmedikleri bir adam çıkagelmiş. Onu da sofraya kabul etmelerini istemiş. Aç insanı doyurmamak olur mu? Bir çubuk da ona vermişler. Ama konuk galuşkaları ineğin samanı yuttuğu gibi peş peşe yutu yutuveriyormuş. Bizimkiler birer galuşka yiyip çubuklarını ikincisini almak için uzattıklarında bakmışlar, tasın dibi bey tepsisi gibi tertemiz... Kaynanam doldurmuş tası. Konuk artık doymuştur, gene öyle çabuk yemez, diye düşünüyormuş. Ama yanılmış... Daha çabuk yutuyormuş galuşkaları adam! İkinci tası da temizleyivermiş! Aç kalan kaynanam, "Boğazında kalsın o galuşkalar da geber emi!" diye geçirmiş içinden. Birden tıkanarak öksürmüş adam, olduğu yere yığılmış. Koşup bakmışlar... Ruhunu teslim etmiş. Galuşkalar boğazında kalmış, boğulmuş adam..."

"Pis obura iyi olmuş!" dedi başkan.

"İşin sonu kötü olmuş ama: O günden sonra huzur yüzü görmemiş kaynanam. Ortalık kararır karamaz bir ölü çıkıyormuş ortaya. Dişlerinin arasında bir galuşka, evlerinin bacasının üzerine ata biner gibi oturuyormuş. Lanet olasıca! Gündüzleri her şey yolunda gidiyormuş. Sesi soluğu çıkmıyormuş. Ne zaman ki hava kararmaya yüz tutuyormuş, çatıda beliriyormuş, bacanın tepesine yerleşiyormuş köpoğlu..."

"Galuşka da dişlerinin arasında tabii?"

"Evet, galuşka da dişlerinin arasında."

"Doğrusu çok tuhaf, sağdıcım! Buna benzer bir şey de ben duymuştum. Çariçeyi geçirdikten sonra..."

Başkan sustu. Pencerenin dibinde birileri gürültü etmeye başlamışlardı o anda. Ayaklarını yere vurarak dans ediyorlardı. Önce banduranın telleri hafifçe tıngırdadı, sonra bu tıngırtıya bir ses eklendi. Tellerin tıngırtısı giderek güçlendi, birkaç ses daha katıldı... Sonra gür bir şarkı yükseldi:

Hey çocuklar, duydunuz mu?
Bizde mi sakat kafalar,
Yoksa tekgöz başkanda mı,
Kafada eksik tahtalar?
Hey banduracı, başkanı
Vur zincire hakla
Hey banduracı, başkanı
Al altına kırbaçla!
Bizim başkan kördür, ak saçlı!
Moruk, hem de salak,
Hercai gönüllü, üstelik asalak!
Kızlara asılır... Salak salak!
Be herif, delikanlılarla uğraşma,
Bir ayağın çukurda...
Senin bıyıklarına, boynuna
Perçemine! Ve gene perçemine!

Böylesine bir küstahlık karşısında şaşırmıştı votka ustası. Başkana döndü. Başını hafifçe yana eğip:

"Hoş bir şaka, öyle değil mi sağdıcım!" dedi." Güzel bir şarkı uydurmuşlar çocuklar. Yalnız, içinde başkanla ilgili kötü sözler olduğu için iğrenç..."

Sonra gene ellerini masanın üzerine koydu. Gözlerinde tatlı bir duygululuk, dinlenmeye hazırlandı. Çünkü pencerenin dibinde kahkahalar,

bağrış çağrış başlamıştı. Dinmek de bilmiyordu! Ne var ki, dikkatli bir göz, başkanın uzun süre öyle kalakalmasının nedeninin şaşkınlığı olmadığını hemen anlardı. Yalnızca yaşlı, usta bir kedi cahil bir fare yavrusunun, kuyruğunun çevresinde dolaşıp durmasına izin verir böyle... Bu arada alelacele planını kurmuş, yavru deliğine kaçarken önünü nasıl keseceğini karalaştırmıştır... Başkan, tek gözü pencerede, eliyle bekçiye işaret verdikten sonra kapının tahta kolunu tutmuştu ki, birden bir çığlık duyuldu dışarıda... Birçok özelliği arasında merak da bulunan votka ustası piposuna acele tütün doldurup, koşarak sokağa çıktı. Ama yaramazlar çoktan kaçmışlardı.

"Yo, kurtulamazsınız elimden!"

Siyah koyun postundan tersyüz edilmiş gocuk giymiş birini kolundan yakalamış sürüklerken böyle bağırıyordu başkan. Votka ustası hiç zaman kaybetmeden, köyün huzurunu kaçıran bu kişinin yüzüne bakmak için koştu. Ama uzun bir sakal, korkunç biçimde boyanmış bir yüz görünce dehşet içinde geri çekildi.

Başkan, hiç direnmeden, kendi evine gidiyormuş gibi sakin yürüyen tutsağını eve doğru sürüklerken bağırmayı sürdürüyordu:

"Yo, kurtulamazsın elimden!"

Bekçiye seslendi:

"Karpo, kilerin kapısını aç! Karanlık kilere kapayalım onu! Sonra gidip yazıcıyı uyandıralım, bekçileri toplayıp o serserilerin hepsini yakalayalım! Hemen bu gece hepsi için kararımızı verelim!"

Bekçi holde bir kapının üzerinde küçük asma kilide soktuğu anahtarı şakırtıyla çevirdi, kilerin kapısını açtı. Tam o sırada tutsak, holün karanlığından da yararlanıp, olağanüstü bir çeviklikle başkanın elinden kurtuldu. Başkan bu kez daha sıkı tuttu onu.

"Nereye!" diye bağırdı.

"Bırak yakamı be adam... Benim, yabancı değil!"

"Yararı yok canım, boşuna uğraşma! Değil kadın gibi, şeytan gibi cırlasan gene kandıramazsın beni!"

Karanlık kilere itti tutsağını. Öyle hızlı itmişti ki, yere düşmüş, acıyla inlemişti zavallı.

Sonra başkan, bekçiyle birlikte yazıcının evine yürüdü. Tren gibi tüttüren votka ustası da peşlerindeydi.

Üçü, başları önlerinde, düşüncelere dalmış yürüyorlardı ki, karanlık bir ara sokağa kıvrılırken alınlarına bir şeyin hızla çarpmasıyla bağırdılar. Onların bu bağırmalarına başka biri bağırarak karşılık verdi. Başkan gözlerini kısıp baktı, karanlıkta yazıcıyı yanında iki bekçiyle seçince şaşırdı.

"Ben de sana geliyordum, yazıcı bey."

"Ben de size efendim."

"Garip şeyler oluyor bu gece köyde, yazıcı bey."

"Çok garip şeyler, efendim!"

"Nedir?"

"Gençler gemi azıya aldılar! Grup grup dolaşıyorlar sokaklarda, olmadık şeyler yapıyorlar! Sizin için öyle şeyler söylüyorlar ki... anlatmaya utanırım. Sarhoş bir tezgâhtar bile ağzına almaktan çekinir böyle sözleri..."

Sıska yazıcı (yeleği bira mayası rengindeydi, şalvarı ev dokuması kırçıllı kumaştan) konuşurken boynunu öne uzatıyor, sonra hemen geri çekiyordu.

"Yeni dalmıştım daha, efendim... Pis serseriler çirkin şarkılarıyla, çıkardıkları gürültü patırtıyla uyandırdılar beni! Kalkıp şunlara bir ders vereyim dedim, ben şalvarımı, yeleğimi giyene kadar toz oldular. Ama elebaşları kurtaramadı paçayı. Kürek mahkûmlarını kapattığımız kulübede şarkı söylüyor şimdi. O kuşu tanımayı çok isterdim, ama yüzü günahkârlara kuyu kazan şeytanınki gibi simsiyah boyanmıştı kurumla."

"Peki, giyimi nasıldı, yazıcı bey?"

"Köpoğlu tersyüz edilmiş siyah bir gocuk giymişti efendim."

"Yanılmıyorsun ya, yazıcı bey? O serseri şu anda benim evde kilerde oturuyorsa ne dersin?"

"Hayır, efendim. Kusura bakmayın ama böyle demekle siz de günah işlediniz şimdi."

"Işığı getirin! Dönüp bakalım şuna!"

Işığı getirdiler. Kilerin kapısını açtılar. Başkan karşısında baldızını görünce şaşkınlığından bir çığlık attı. Baldızı üzerine yürüdü başkanın.

"Söylesene bana, be adam, temelli çıldırdın mı sen? Beni kilere tıkarken o tekgöz kafanda bir damlacık beyin yok muydu? Neyse ki başım demir çengele vurmadı. Benim! dedim sana duymadın mı? O Allah'ın belası ayı pençelerinle yakaladığın gibi ittin beni içeri!.. Umarım öteki dünyada da şeytanlar ateşe öyle iterler seni!"

Bu arada kadın nedense dışarı çıkmıştı. Son sözlerini sokakta söylemişti.

Başkan kendine gelmiş gibi:

"Görüyorum, sensin!" diye seslendi arkasından. (Yanında duran yazıcıya döndü) "Ne dersin, yazıcı bey? Sence cadı değil de ne bu?"

"Evet, cadı efendim."

"O serserilerin hepsini hizaya getirmenin zamanı gelmedi mi artık?"

"Çoktan geldi de geçiyor efendim!.."

"Yoldan çıkmış bunlar... Şu işe bak... Baldızım mıydı o bağıran? Bir ses geldi kulağıma... Bu serseriler beni kendileriyle bir tutuyorlar. Onlar gibi bir köylü, sıradan bir Kazak sanıyorlar beni!.."

Başkanın bir an susup hafiften öksürmesi, kaşlarının altından çevresini şöyle bir gözden geçirmesi onun çok önemli bir şeyden söz etmeye hazırlandığına işaretti.

"Bin... Nedense bir türlü dilim dönmez şu yılları söylemeye... Her neyse, o yıl işte... Zamanın bölge komiseri Ledaçi'ye[19] Kazaklar arasında en aklı başında olanını seçmesi için buyruk gelmişti. Oh! (oh derken parmağını havaya kaldırmıştı başkan) çariçeye Kırım yolculuğunda hizmet edecekti bu en aklı başında Kazak! O zaman ben..."

"Anlatmanıza gerek yok, efendim! Hepimiz biliyoruz bunu. Çariçenin size nasıl iltifat ettiğini biliyoruz. Söyleyin bakalım şimdi, haklı değil miymişim? Tersyüz edilmiş gocuk giyen o serseriyi yakaladığınızı söylemekle günah işliyorsunuz demiştim size. Haklı değil miymişim?"

"Tersyüz edilmiş gocuk giyen o şeytana gelince, ötekilere ders olsun diye onu gereği gibi cezalandırayım da görsün! Otorite ne demekmiş anlasınlar! Çarın görevlendirdiği başkana karşı gelmek nasıl olurmuş öğrensinler! Sonra da öteki serserileri alırız ele... Aşağılık heriflerin bahçeme domuzları soktuklarını, bütün lahanalarımı, salatalıklarımı yedirdiklerini unutmadım... İblisin çocuklarının buğdayımı dövmediklerini de unutmadım... Hiçbirini unutmadım... Şimdilik onların canı cehenneme, önce tersyüz edilmiş gocuk giyen şeytanın kim olduğunu anlamak istiyorum..."

Votka ustası:

"Besbelli anasının gözü bir kuştur..." dedi.

Başkanla yazıcının konuşmalarını dinlerken kuşatmaya katılan bir top gibi durmadan dumanla dolduruyordu ağzını, kısa piposunu dudaklarından çekince her yana ateş saçıyordu.

"Böylesini ne olur ne olmaz deyip kodeste tutmakta yarar vardır," diye sürdürdü konuşmasını. "Ya da daha iyisi, kandil niyetine bir ağacın tepesine asmalı.."

Bu düşüncesi votka ustasına pek parlak gelmişti. Ötekilerin onayını beklemeden kısık bir kahkahayla kendini ödüllendirdi.

Bu arada yıkık dökük bir kulübeye yaklaşmışlardı. Bizimkilerin heyecanı büyüktü. Kulübenin kapısında toplandılar, yazıcı bir anahtar çıkardı. Uzun süre kilidin deliğine sokmaya çalıştı anahtarı... Gel gelelim, evindeki sandığının anahtarıydı elindeki. Bekleyenlerin sabırsızlığı büyüdükçe büyüyordu. Elini cebine soktu yazıcı, uzun süre karıştırdı ceplerini. Anahtarı bir türlü bulamıyor, küfürler ediyordu. Sonunda:

"Evet!" dedi.

Eğilip, kırçıllı şalvarının kocaman cebinin dibinden anahtarı çıkardı.

O anda kahramanlarımızın yürekleri birleşip kocaman bir yürek oluşturmuştu sanki. Bu yürek öylesine güçlü çarpmaya başlamıştı ki düzensiz vuruşlarının sesi anahtarın şakırtısını bastırıyordu. Kapı açıldı sonunda ve... başkanın yüzü bembeyaz oldu... Votka ustası buz gibi bir soğukluk hissetti sırtında. Saçları, uçmak istiyorlarmış gibi dikildiler. Yazıcının yüzü dehşetle kaplandı. Bekçiler oldukları yerde kalakaldılar. Açık ağızlarını kapayacak durumları yoktu: Karşılarında başkanın baldızı duruyordu...

En az onlar kadar şaşkın bir durumda olan kadın toparladı kendini biraz. Onlara doğru bir adım attı. Başkan vahşi bir sesle bağırdı birden:

"Olduğun yerde kal!"

Kapıyı baldızının üzerine kapadı.

"Beyler!" diye ekledi sonra. "Şeytan bu! Ateşi getirin! Devlet malı kulübeyi çıkardım gözden! Yakın onu, yakın! Kemikleri kalmasın şeytanın!"

Kulübeyi yakacaklarını duyunca kadın içerden korku içinde bağırmaya başladı.

Votka ustası:

"Siz ne diyorsunuz beyler!" dedi. Tanrı'ya şükürler, saçınız başınız ağarmış ama aklınız yarım hâlâ. Bildiğimiz ateşle yanar mıymış cadı kısmı? Pipo ateşi yakar onları yalnızca... Durun, her şeyi şimdi hallederim ben!"

Böyle dedikten sonra votka ustası bir tutam saman aldı. Piposundan kızgın ateş döktü üzerine, üflemeye başladı. Bu arada zavallı baldız umutsuzluğa kapılmış, dışarıdakileri inandırmak için yalvarıp yakarıyordu. Yazıcı:

"Durun, durun hele!" dedi. "Ne diye günaha giriyoruz boş yere? Belki şeytan değildir? İçerdeki tanıdığımız, bildiğimiz kadının kendisiyse haç çıkarmaya razı olacaktır. Birinin şeytan olup olmadığını anlamak için en güvenilir yol budur."

Öneri kabul edildi. Yazıcı ağzını kapıda bir aralığa dayayıp içeri seslendi:

"Dinle beni, şeytan! Olduğun yerden kıpırdamazsan açarız kapıyı."

Kapı açıldı. Başkan, kaçmak gerekirse kendisine tehlikesiz bir yol arıyormuş gibi arkasına bakarak:

"Haç çıkar!" dedi.

Baldızı haç çıkardı.

"Ne şeytanı be! Baldızın kendisi bu!"

"Hangi kötü ruh soktu seni bu kulübeye?"

Kadın hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı. Bir yandan da anlatmaya çalışıyordu. Sokakta yakalamışlardı onu gençler. Bütün direnmesine karşın getirip kulübenin penceresinden içeri atmışlardı. Sonra da panjurları üzerine çivilemişlerdi. Gidip baktı yazıcı. Geniş panjurun birkaç tahtası gerçekten çıkarılmış, sonra delik dışarıdan bir kalas çivilenerek kapatılmıştı.

Baldız, biraz geri çekilmiş orada duran, onu yukardan aşağı süzmeyi sürdüren başkanın üzerine yürüdü.

"Seni gidi tekgöz iblis!" diye bağırıyordu. "Amacını biliyorum ben senin. Kızların peşinde rahat rahat dolaşabilesin diye, sakalı ağarmış moruğun ne rezillikler yaptığını kimse çakmasın diye benim başımı yemek fırsatı eline geçince kaçırmak istemedin... Bu akşam Ganna'ya neler dedin, bilmiyorum sanıyorsun, değil mi? Evet! her şeyi biliyorum. O yarım akıllı kafanla kandırman biraz zor beni! Uzun zamandır tutuyorum kendimi, karışmam sonra..."

Yumruğunu göstererek hızlı adımlarla uzaklaştı kadın. Başkan şaşkın bir durumdaydı. Başının tepesini kaşıyarak:

"Evet," diye geçirdi içinden, "gerçekten şeytanın parmağı var bu işte..."

Bekçiler bağırarak içeri girdiler:

"Yakaladık!"

"Kimi yakaladınız?" diye sordu başkan.

"Tersyüz edilmiş gocuk giyen şeytanı!"

Bekçilerin getirdikleri tutsağı kolundan yakaladı başkan.

"Getirin, bakalım!.. Delirdiniz mi siz be? Sarhoş Kalenik bu!"

"İşe bakın! Elimizden kaçırdık onu efendim! Ara sokakta serseriler sardılar bizi. Dans etmeye başladılar çevremizde. Kolundan bacağından çekiyorlar, bize dil çıkarıyorlar, onu elimizden almaya çalışıyorlardı... Neler yaptılar bilseniz, efendim... Onu yakalayalım derken bunu nasıl yakaladık aklımız almıyor, efendim!.."

"Emrediyorum: O haydut tez yakalansın! Ayrıca sokakta gördüğünüz herkesi getirin bana!.."

Bekçilerden birkaçı diz çöküp yalvarmaya başladı:

"Bağışlayın bizi, efendim! Suratlarını görseydiniz bir: Allah canımızı alsın, ömrümüzde öyle iğrenç suratlar görmedik. Yalan söylüyorsak günahlarınız üzerimize olsun, efendim. O suratları gören bir insan öyle bir illete yakalanır ki, hiçbir kocakarı iyi edemez onu bir daha..."

"Korkmak neymiş gösteririm ben size! Emrimi dinlemiyorsunuz ha!.. Onlardan yanasınız demek! Bana başkaldırıyorsunuz yani? Ne demek oluyor bu?.. Ne demek ha?.. Amirinize başkaldırıyorsunuz!.. Siz.. Komisere bildireceğim durumu! Hemen, duyuyor musunuz, hemen! Yıkılın karşımdan! Gözüm görmesin... Hepiniz def olun..."

Bekçiler dağıldılar.

V

SUDA BOĞULMUŞ KIZ

Bütün bu olayların düzenleyicisi hiçbir şeyi umursamadan, peşine takılmış bekçileri dert etmeden göletin kıyısı boyunca ağır ağır yürüyordu eski eve doğru. Bunun Levko olduğunu söylemeye gerek yok sanırım. Siyah gocuğunun önü açıktı. Kalpağı elindeydi. Ter taneleri yuvarlanıyordu yanaklarından. Akağaç korusu görkemli, hüzünlü, kapkaraydı. Ancak aya bakan yanı gümüş rengi bir buğuyla örtülüydü. Kıpırtısız göletin serinliği yorgun yolcunun içinde, kıyıda oturup biraz dinlenme isteğini uyandırdı. Her yan sessizdi. Yalnızca korunun sık derinliklerinden bir bülbülün şakırtısı geliyordu. Çok geçmeden ağır bir uyku çöktü Levko'nun gözkapaklarına. Yorgun bedeni kendini bırakmaya hazırdı. Başı önüne düşüyordu...

Levko ayağa kalktı, gözlerini ovuşturarak kendi kendine mırıldandı:

"Yo... Bir de burada uyuyakalırsam!.."

Çevresine bakındı: Gece daha bir göz kamaştırıcıydı şimdi. Ayın parlaklığına tuhaf, çok hoş bir ışıma katılmıştı. Böylesini ilk kez görüyordu Levko. Gümüş rengi bir sis ağır ağır çöküyordu çevreye. Çiçek açmış elma ağaçlarının, gece çiçeklerinin kokuları dökülüyordu yere.

Şaşkın bakışını durgun suya dikti Levko: Eski bey evi göletin dibine yatmıştı. Oradaki görünümü tertemiz, aydınlık, güzeldi. Kasvetli panjurlarının yerinde neşeli cam pencereler, kapılar gülümsüyorlardı. Pırıl pırıl camların ardında altın kaplı eşyalar ışıldıyordu. Ansızın, pencerelerden biri açılıyor gibi geldi Levko'ya. Soluğunu tuttu. Kıpırdamadan, başını göletten ayırmadan sanki suyun dibine indi. Önündeki pencereden bembeyaz bir dirsek uzandı. Sonra, dalga dalga dökülen kumral saçların arasında huzurla ışıldayan aydınlık bir çift gözle hoş bir baş gözüktü. Dirseğin üzerine yattı bu baş. Bakıyordu Levko. Kız hafiften sallıyordu başını ona, eliyle işaret ediyor gülümsüyordu... Birden hızlı hızlı çarpmaya başladı delikanlının yüreği... Su titreşti, pencere yeniden kapandı. Levko yavaşça uzaklaştı kıyıdan. Eve baktı. Kasvetli panjurlar açılmıştı. Camlar ay ışığında pırıl pırıldı. Kahramanımız, "Şu insanların sözlerine inanmanın ne yanlış olduğunu görüyorsun işte..." diye geçirdi içinden. "Ev yepyeni, boyası bugün yapılmış gibi taptaze. Oturan var bu evde..."

Sesini çıkarmadan iyice yaklaştı eve. Ama sessizdi içerisi. Bülbüllerin şen şakrak şarkıları karşılıklı sürüyordu. Bülbüller (yorgunluktan bitkin düşmüş gibi) susunca çayır çekirgelerinin hışırtısı ile cızırtısı ya da göletin büyük bir aynayı andıran yüzeyini sivri gagasıyla çizip geçen bir bataklık kuşunun boğuk sesi duyuluyordu. Bandurasının akordunu yaptı Levko; söyleyip çalmaya başladı:

Oy, ay'ım benim, ay'ım!
Sen de parlak yıldızım!
Aydınlatın ne olur!
O dilberin oturduğu bahçeyi.

Evin penceresi o anda, usulca açıldı, Levko'nun yansısını suda gördüğü o küçük baş göründü. Dikkatle dinlemeye başlamıştı Levko'nun şarkısını. Uzun kirpikleri gözlerinin üzerine yarı yatmıştı. Kızın yüzü çarşaf gibi, ay ışığı gibi bembeyazdı. Ama ne göz kamaştırıcı, ne inanılmaz bir güzellikti o! Gülümsüyordu kız!.. Levko ürperdi.

Kız başını hafifçe eğdi, gür kirpiklerini iyice indirdi. Alçak sesle:

"Bir şarkı söyle bana, genç kazak!" dedi.

"Hangi şarkıyı istersin sultanım?"

Birkaç damla gözyaşı usulca yuvarlandı kızın soluk yanaklarından.

"Delikanlı," dedi. (Sesinde anlatılmaz bir hüzün vardı.) "Delikanlı, üvey anamı bul bana! Hiçbir şey esirgemem senden. Ödüllendiririm seni. Büyük değerli armağanlar veririm! Bileziklerim var, altın işlemeli eşyalarım, gerdanlıklarım var. İnci dizili kemerlerimi veririm sana, altınlarım var. Üvey anamı bul bana delikanlı! Korkunç bir cadıdır o! Dünyada çok çektirdi bana. Neler etmedi... Basit bir köylü kadın gibi çalıştırdı beni. Şu yüzüme bak: Pis büyüsüyle çekti aldı yanaklarımdaki pembeliği. Beyaz boynuma bak: Çıkmıyorlar! Çıkmıyorlar! Ne kadar yıkarsam yıkayayım, çıkmıyorlar... Onun demir tırnaklarının izleridir bunlar. Bu gördüğün lekeler... Beyaz ayaklarıma bak. Çok dolaştılar bu ayaklar. Yalnızca yumuşak halılarda değil, kızgın kumlarda da, ıslak toprakta da, dikenli çalılar da... Ya gözlerim, gözlerime bak: Gözyaşı dolu oldukları için bakamıyorum... Bu onu delikanlı, bul bana üvey anamı!.."

Kızın birden yükselen sesi kesilmişti. Soluk yanaklarından iri gözyaşı damlaları peş peşe yuvarlanıyordu.

Acımaya benzer, hüzün dolu bir duygu kesti delikanlının soluğunu. Heyecanla:

"Senin için her şeyi yapmaya hazırım sultanım," dedi. "Ama söyle bana, nerede, nasıl bulabilirim onu?"

Kız çabuk çabuk konuşarak Levko'nun sözünü kesti:

"Bak, bak! Orada işte! Kıyıda benim kızlarımla birlikte şarkı söyleyerek oynuyor, dans ediyor ay ışığında. Çok kurnaz, sinsidir. Suda boğulmuş bir kız biçimine girdi. Ama biliyorum, hissediyorum, burada o! Varlığı ruhumu sıkıyor, soluk almama engel oluyor. Onun yüzünden balık gibi rahat, serbest yüzemiyorum. Batıyorum, bir anahtar gibi iniyorum dibe. Ara, bul o cadıyı, delikanlı!"

Levko kıyıya baktı. Gümüş rengi hafif bir sis içinde gölgeleri andıran kızlar gördü. İnci çiçekleriyle süslü çayırları andıran beyaz entariler vardı üzerlerinde. Boyunlarında altın gerdanlıklar, dizi dizi inciler, duka altınları parlıyordu. Ama yüzleri soluktu. Bedenleri saydam bulutlardan oluşmuştu sanki. Gümüş rengi ay ışığını geçiyordu bedenleri. Önderleri oynaya oynaya gelmeye başladı Levko'ya doğru. Kızlar hep bir ağızdan bağırdılar:

"Hadi şahin oynayalım! Hadi şahin oynayalım!"

Sesleri dere kıyısında bir sazın, akşam yelinin üflemesiyle alacakaranlıkta çıkardığı sesi andırıyordu.

"Kim şahin olacak?"

Kura çektiler. Kızlardan biri gruptan ayrıldı. Levko kızı incelemeye koyuldu. Yüzü, giysisi, her şeyi ötekilerinin aynıydı. Ne var ki, bu rolü isteksiz oynadığı belliydi. Kızlar el ele tutuşup sıra oldular, öne çıktılar. Yabani düşman üzerlerine saldırınca geri kaçtılar. Yorgunluktan bitkin düşen beriki kız:

"Yo," dedi, "hayır, şahin olmak istemiyorum ben! Zavallı bir ananın yanından civcivlerini çekip almak acı verir bana!"

"Cadı sen değilsin!" diye geçirdi içinden Levko.

"Kim şahin olacak?"

Kızlar yeniden kura çekmeye hazırlanıyorlardı. Aradan biri atıldı:

"Ben olacağım!" dedi.

Bunu diyeni dikkatle izlemeye başladı Levko. El ele tutuşmuş kızların üzerine hızla, gözü dönmüş gibi saldırıyor, kurbanını yakalamak için bir o yana, bir bu yana koşuyordu. Levko o anda onun bedeninin öteki kızlarınki kadar saydam olmadığını fark etti. İçinde siyah bir şey göze çarpıyordu. Ansızın bir çığlık duyuldu. Şahin kızlardan birinin üzerine atılıp onu yakalamıştı. Şahin olan kızın ellerinde bir an tırnaklar çıktı, yüzünde hain bir sevinç parlar gibi gelmişti Levko'ya. Evden yana döndü hemen, pencerede bekleyen güzel kıza parmağıyla göstererek:

"Cadı şu işte!" dedi.

Penceredeki kız gülümsedi. Kızlar bağrışarak alıp götürdüler cadıyı.

"Seni nasıl ödüllendireyim, delikanlı? Biliyorum altın değil senin istediğin, Ganna'yı seviyorsun. Ama taş yürekli baban izin vermiyor. Korkma, artık engel olamayacak evlenmene. Şu kâğıdı al, ona ver..."

Kızın beyaz eli uzandı. Yüzü hoş bir ışıkla aydınlandı...

Levko titreyerek, yüreği küt küt vurarak aldı kâğıt parçasını ve... uyandı.

VI

UYKUDAN UYANIŞ

Bir tümsekte oturuyordu Levko. Ayağa kalkarken kendi kendine mırıldandı:

"Uyudum mu yoksa ne?"

Çevresine bakınarak ekledi:

"Ne canlıydı, uyanıktım sanki!.."

Tepedeki ay gece yarısı olduğunu gösteriyordu. Her yerde sessizlik vardı. Göletten tatlı bir serinlik esiyordu. Tepedeki ev kapalı panjurlarıyla hüzünlü, yükseliyordu olduğu yerde. Yosunlar, yabani otlar insanların bu evden uzaklaşmalarının üzerinden çok zaman geçtiğine tanıklık ediyorlardı.

Levko, uyuduğu sürece sıkı sıkı yumduğu elini açtı. Avcunda küçük bir kâğıt parçası görünce şaşkınlıkla bir çığlık attı. Kâğıdı elinde evirip çeviriyordu.

"Ah, okumayı bilsem ne iyi olurdu!.." diye geçirdi içinden.

O sırada bir gürültü oldu arkasında.

"Korkmayın!" dedi biri. "Hemen kıskıvrak yakalayın onu! Ne korkuyorsunuz? On kişiyiz be! İstediğiniz iddiaya varım, şeytan değil, insan bu!"

Başkanın sesiydi bu. Levko bir anda birkaç elin birden onu yakaladığını hissetti. Ellerden bazıları korkudan titriyordu.

Başkan Levko'nun yakasına yapıştı.

"Göster şu mendebur yüzünü bakalım canım!" diye bağırdı. "Milleti alaya aldığın yetti!"

Ama tek gözünü Levko'nun yüzüne dikince, şaşkınlık içinde geri çekilirken kollarını yana sarkıttı.

"Levko! Oğlum bu!" diye bağırdı. "Sendin demek ha!.. Köpoğlu köpek! Vay canına! Şeytanın doğurduğu seni! Ben de bu dolapları hangi iblis

çeviriyor diye düşünüp duruyordum! Demek sen; babanın baş belası sen azdırıyordun serserileri; sokaklarda gürültü patırtı ettiriyor, şarkılar söylettiriyordun!.. Ha ha ha! Levko! Sanırım, sırtın pek kaşınıyordur şu anda... bağlayın onu!.."

"Dur baba!" dedi Levko. "Bu kâğıdı sana vermemi söylediler."

"Şimdi kâğıtlarla mağıtlarla uğraşamam ben, canım! Bağlayın onu dedim!"

Yazıcı kâğıt parçasını alıp açtı:

"Durun efendim!" dedi. "Komiserin yazısı bu!"

"Komiserin mi?"

"Komiserin mi?" diye geçirdi içinden Levko. "Tuhaf doğrusu!"

"Oku, oku!" dedi başkan. "Ne yazıyor komiser?"

Votka ustası dişlerinin arasından dumanlar saçarak:

"Dinleyelim bakalım neler yazıyor komiser?" dedi.

Öksürdü yazıcı, okumaya başladı:

"Başkan Yevtuh Makogonenko'ya emrimdir. Sersem bunak! Vergi borçlarını toplayacak, köyde düzeni sağlayacak yerde, iğrenç işler çeviriyormuşsun. Hepsi geliyor kulağıma..."

Yazıcının sözünü kesti başkan:

"Vallahi bir şey duyulmuyor!"

Yazıcı baştan başladı;

"Başkan Yevtuh Makogonenko'ya emrimdir. Ser..."

"Dur yazıcı bey, dur! İstemez!" diye bağırdı başkan. "Gerçi duyamıyorum, ama burasının önemli olmadığı belli. Oraları atla!"

"Bu sebeple emrediyorum sana: Oğlun Levko Makogonenko'yu köylünüz Kazak kızı Ganna Petriçenkova ile hemen evlendireceksin! Şosedeki köprüleri onaracaksın! Köylünün atlarını benim emrim olmadan mahkeme

yazıcılarına, doğrudan doğruya mahkemeden gelmiş olsalar bile, vermeyeceksin! Oraya geldiğimde bu emirlerimin yerine getirilmediklerini görürsem yalnız seni sorumlu tutacağım... Bölge komiseri emekli yüzbaşı Kozma Derkaç Drişpanovski."

Esnedi başkan.

"Bu kadar işte! Duydunuz değil mi? Duydunuz. Her şeyden başkan sorumlu! Öyleyse sözünü dinlemek zorundasınız! Ne emredersem yapılmalı! Kimsenin gözünün yaşına bakmam... (Levko'ya döndü.) Sana gelince! Komiserin emri gereği evlendireceğim seni. Gerçi bundan onun nasıl haberi oldu, anlayamadım ya... Gene de evlendireceğim seni. Ama önce kırbacımın tadına bakacaksın! Evde tasvirin yanında aslı duran kırbacı bilirsin... Yarın parlatacağım onu. Bu pusulayı kim verdi sana?"

Levko, durumundaki böylesine beklenmedik değişikliğe karşın, kafasının içinde başka bir cevap hazırlamayı, pusulanın eline nasıl geçtiğini gizlemeyi başarabilmişti.

"Dün akşam kasabayı indim," dedi. "Arabasından inerken komiser beni gördü. Benim bu köyden olduğumu öğrenince pusulayı verdi. Ayrıca sözlü olarak da, dönüşte bizim köye uğrayacağını, öyle yemeğinde konuğun olacağını sana iletmemi emretti baba."

"Gerçekten tam öyle mi dedi?"

"Evet."

Başkan yanındakilere dönüp baktı pek mağrur:

"Duydunuz değil mi?" dedi. "Sayın komiser köyümüze, yani bana öğle yemeğine geliyor. Oh! (Başkan konuşurken parmağını havaya kaldırmış, bir şeye kulak kabartıyormuş gibi başını yana eğmişti.) Komiser... Duydunuz mu, komiser bana yemeğe geliyor! Ne dersin, yazıcı bey, ya sen sağdıcım? Çok büyük bir onur bu, değil mi! Siz de benim gibi düşünmüyor musunuz?"

"Bildiğim kadarıyla," dedi yazıcı, "komiseri yemekte ağırlamak onuruna hiçbir başkan erişmemiştir."

Başkan mutlu.

"Başkandan başkana fark vardır elbette," dedi. (Dudakları büküldü, daha çok uzak bir gök gürültüsünün uğultusunu andıran boğuk, ağır bir kahkaha çıktı ağzından.) "Ne dersin yazıcı bey, büyük konuğumuz için her evden hiç olmazsa birer piliç, biraz keten bezi falan filan toplasak nasıl olur?.."

"Toplayalım, efendim, toplayalım!"

"Düğün ne zaman babacığım?" diye sordu Levko.

"Düğün mü dedin? Düğün nasıl olurmuş gösterirdim ben sana ya!.. Her neyse... Yüce konuğumun hatırı için... Yarın kıyar nikâhınızı papaz. Ne haliniz varsa görün! Emirlerini dinlemekte nasıl titiz olduğumu anlasın komiser! Hadi çocuklar, yatalım artık! Herkes evine!

Başkan, kaşlarının altından her zamanki mağrur, anlamlı bakışını gezdirdi gene çevresinde. Levko:

"Eyvah, çariçeyi nasıl götürdüğünü anlatmaya başlayacak gene..." diye geçirdi içinden.

Hızlı adımlarla, neşeli, uzaklaştı. Alçak vişne ağaçlarıyla çevrili tanıdık eve gidiyordu. Yolda yüzbaşının kızını düşünüyordu.

"İyi yürekli, güzeller güzeli, soylu kız... Tanrı toprağını bol etsin! Dilerim, öteki dünyada kutsal meleklerin arasında sonsuzluğa kadar gülümsersin! Bu gece olanları hiç kimseye anlatmayacağım. Yalnızca sana, Gannacığım, yalnızca sana anlatacağım bu mucizeyi. Yalnız sen inanırsın bana, yalnız sen benimle birlikte dua edersin suda boğulmuş o mutsuz kızın huzura kavuşması için!"

Bu arada vişne ağaçları arasındaki eve yaklaşmıştı. Pencere açıktı. Ay ışığı açık pencereden içeri giriyor, hemen pencerenin önünde uyuyakalmış Ganna'nın üzerine düşüyordu. Elini başına destek yapmıştı genç kız. Yanaklarında hafif bir pembelik vardı. Dudakları Levko'nun ismini fısıldarken belli belirsiz kıpırdıyorlardı.

"Uyu, güzelim uyu! Dünyanın en güzel şeyi girsin düşüne. Ama o bile sabah bizim uyanmamızdan güzel olamayacaktır!"

Haç çıkararak Ganna'yı kutsadı, pencereyi kapadı. Sessizce uzaklaştı.

Birkaç dakika sonra köyde her şey uyumuştu. Yalnızca ay, o güzelim Ukrayna göğünün uçsuz bucaksız boşluğunda gene öyle göz kamaştırıcı, hoş, süzülüyordu. Gece, Tanrısal gece gene öyle görkemli soluyordu tepede, yüce bir biçimde tükeniyordu. Gümüş rengi, nefis yarı aydınlıkta toprak gene öyle olağanüstü güzeldi... Gel gelelim bütün bunları içinde büyük bir haz duyarak izleyen yoktu artık. Her şey uykuya dalmıştı. Ancak arada köpeklerin havlamalarıyla bozuluyordu sessizlik. Sarhoş Kalenik evini ararken daha uzun süre yalpa vurarak dolaştı durdu uyumuş sokaklarda...

Kaybolan Yazı

.... kilisesinin zangocu anlatmıştır.

Aynı şeyi bir kez daha anlatayım size istiyorsunuz ha? Pekâlâ, paşa gönlünüzü eğlendirelim bakalım. Ah, eski zaman ah! Çok çok eskilerde... yılı ayı bilinemeyecek kadar eskilerde olmuş şeylerin hikâyelerini dinlerken ne hoş bir sevinç, ne tatlı bir haz doldurur insanın yüreğini! Gel gelelim akrabalarından biri, deden ya da dedenin dedesi olayın içindeyse iş değişir... Çok çile çekmiş Varvara için dua okurken hıçkırık tutsun beni yalan söylüyorsam: Olayları yaşıyor gibi oluyorum anlatırken, dedemin dedesinin ruhuna giriyorum sanki ya da dedemin dedesinin ruhu içime giriyor... En çok da köyün kızları, oğlanları sıkıştırıyorlar beni. Gördükleri yerde yapışıyorlar yakama: "Foma Grigoryeviç! Foma Grigoryeviç! Hadi korkunç bir masal anlat bize. Ne olur hadi!.." Vır, Vır, vır... çeneleri durmuyor... Masalı esirgeyen yok onlardan elbette. Ama sonra yatakta çektikleri... Çok iyi biliyorum, sıtma nöbeti tutmuş gibi zangır zangır titriyor hepsi yorganın altında... Karanlıkta gocuklarını başlarına geçirmeye her an hazırdırlar. Fare bir çömleği tıkırdatacak olsa ya da kendi bilmeden ocak demirine çarpsa ayağını.. Aman Tanrım! Yürekleri ağızlarına geliyor! Ama akıllanmıyorlar gene, devrisi gün yakalıyorlar beni, sanki bir şey olmamış, gece hiç korkmamışlar gibi, ille de korkulu masal anlatayım diye sıkıştırmaya başlıyorlar... Ne anlatayım size canım? Ha deyince gelmiyor ki aklıma... Evet... Cıdı karıları rahmetli dedemle nasıl maça kızı oynadılar, onu anlatayım... Ama baştan bir ricam olacak beyler, sözümü kesmeyin lütfen. Yoksa yal gibi tatsız tuzsuz bir şey çıkar ortaya anlattıklarımdan. Sonra şunu da belirteyim, nur içinde yatsın dedem öyle sıradan bir Kazak değildi. Kilise yazısının a'sını da, b'sini de, kısaltma kurallarını da iyi bilirdi. Bayramlarda Apostol'u[20] bir alırdı eline... Şimdiki din adamları hiç kalır yanında... Siz de bilirsiniz, okuma yazma bilenler çok azdı o zamanlar. Bir bölgede çıksa çıksa üç beş kişi çıkardı. Demek, karşılaştığı herkesin dedemi yerlere kadar eğilerek selamlaması boşuna değildi.

Günün birinde Kazakların soylu komutanı herhangi bir konuda çariçeye bir yazı göndermek istemiş. O zamanın alay yazıcısı olan... hay Allah lakabını bile hatırlayamıyorum adamın... Uzun Saç desem değil, Toparlak desem değil, Daltaban desem o da değil... Yalnızca şu kadarını biliyorum,

hoş bir lakabı vardı... Her neyse, alay yazıcısı odasına çağırmış işte dedemi. Komutanın emrini bildirmiş: hazırlanan bir yazıyı çariçeye dedem götürecekti.

Dedem öyle uzun uzadıya hazırlanmayı seven bir insan değildi. Yazıyı kalpağının içine dikti. Atını çıkardı ahırdan, karısını, iki oğlunu (kendi deyimiyle, iki domuz yavrusunu, ki biri benim öz babamdır) şap şup öptü... Tozu dumana katıp dörtnala uzaklaştı. Devrisi sabah horoz dördüncü kez ötmemişti ki, dedem Konotop'a girmişti. O günler panayır vardı orada. Sokaklarda iğne atsan yere düşmezdi. Ama dedem kasabaya girdiğinde daha çok erken olduğu için herkes yerlere serilmiş uyuyordu. Serseri takımından, burnu kıpkırmızı bir genç uzanmıştı bir ineğin yanına. Biraz ötede, panayıra çakmaktaşı, boya, mermi, simit satmaya gelmiş bir kadın oturduğu yerde horluyordu. Açık bir arabanın altında bir Çingene yatıyordu. Balık yüklü bir arabada bir çumak,[21] sakallı bir Rus (belinde kuşağı, paltosunun yenleri geniş) ayaklarını yolun ortasına doğru uzatmış yatıyordu... Anlayacağınız, panayırın alışılmış, bilinen her türlü kargaşaşı vardı burada. Çevreyi iyice gözden geçirmek için oyalanıyordu dedem. Bu arada çadırlarda yavaş yavaş kıpırdanmalar başlamıştı: Yahudi karıları takur tukur yerleştiriyorlardı şişeleri. Şurada burada duman halka halka yükseliyordu, sıcak çörek kokusu yayılıyordu her yana.

Çakmaktaşıyla tütününün kalmadığını hatırladı dedem. Almak için alana doğru yürüdü. Daha yirmi adım gitmemişti ki, baktı karşıdan bir Kazak geliyor. Boş gezenin boş kalfası olduğu adamın yüzünden belliydi. Kor gibi kıpkırmızı şalvarı, koyu mavi yarım kaftanı, alacalı bulacalı kuşağı, yanda sarkan kılıcı, ta topuğuna kadar uzanan bakır zincire bağlı piposu... Evet, bir Kazaktı bu! Ah şu Kazak milleti! Şöyle bir durdu karşıdan gelen Kazak, palabıyığını sıvazladı, topuklarını birbirine vurdu, oynamaya başladı! Hem ne oynayış... Ayakları usta bir kadının elinde iğ misali döktürüyorlardı!.. Bandurasının tellerini, tepesindeki perçemini avuçlar gibi avuçlayıp bıraktı, sonra ellerini beline koyup prisadkaya[22] başladı... Şarkılar söylüyor, naralar atıyordu!..

Bir zaman Kazak göremeyecekti dedem! Bu karşılaşma hoşuna gitti. Söz sözü açtı... Çok geçmeden arkadaş olmuşlardı! Çene çalmaya dalınca yolcu olduğunu unuttu gitti dedem. Büyük perhiz öncesi günlerde donatılanlardan farksız bir içki sofrasında yediler içtiler. Sizin de tahmin edeceğiniz gibi,

kadeh tokuşturmaktan, fakirlere para atmaktan bıktılar sonunda. Ne var ki, panayırda temelli kalamaz bir insan. Daha sonra, birbirlerinden ayrılmamaya, birlikte yolculuk etmeye karar verdi iki arkadaş. Kasabadan çıktıklarında hava kararmak üzereydi. Güneş dinlenmeye çekilmiş, onun yerini yer yer yanan soluk ışıklar almıştı. Ekili tarlalar, kara kaşlı genç kızların alacalı etekleri gibi göz alıyorlardı. Bizim Kazağın üzerine korkunç bir gevezelik gelmişti. O kadar ki, dedem de, sonradan onların yanına katılan öteki ipsiz de, "Adamın içine şeytan mı girdi oturdu ne?" diye düşünür olmuşlardı.

Bir şeyler bulup anlatıyor, anlatıyordu... Bunlar öylesine tuhaf hikâyeler, olaylardı ki, dedem karnını tutarak kahkahalarla gülmüştü birkaç kez... Gülmekten çatlayacaktı neredeyse. Bu arada hava gittikçe kararmıştı. Hava karardıkça bizimkinin anlattıkları da daha saçma, anlamsız oluyordu. Sonunda sustu. Konuşmaz oldu. En küçük bir hışırtı olunca irkiliyordu.

"Ne o hemşerim! Ciddi ciddi korkuyorsun galiba? Kapağı eve atıp kendini sağlama almaktan başka düşündüğün yok şu anda sanırım..."

Birden durdu adam, dönüp dedemin gözlerinin içine dik dik baktı.

"Sizden gizlemeyeceğim..." dedi. "Şunu bilesiniz ki, benim ruhum çoktan şeytana satılmıştır."

"Aman ne önemli! Gençliğinde şeytanla tanışmamış insan var mıdır? Bunun en iyi ilacı da, deyiş yerindeyse, ölesiye dolaşmaktır..."

"Ah arkadaşlar! Dolaşmasına dolaşıyorum, gece gündüz demiyorum hem!.. Ah arkadaşlarım benim! (Dedemle öteki ipsizin ellerini tuttu.) Şeytana teslim etmeyin beni ne olur! Bir gececik uyumayın! Dostluğumuzu ömrümün sonuna kadar unutmam!"

Böylesine çaresiz bir insana niçin yadım etmesindi dedem? Açık açık söyledi düşündüğünü: "Şeytana o köpek suratını uzatıp senin Hıristiyan ruhunu koklamak fırsatını vermektense, ak perçemimi kökünden kazıtmaya hazırım."

Gece, bütün gökyüzünü kapkara kaplamasaydı, her yan zifiri karanlığa bürünmeseydi bizim üç Kazak daha gideceklerdi belki. Karanlığın içinden ölgün bir ışık onlara göz kırpmaya başladığında, ahıra yaklaşmakta

olduklarını hisseden atlar (kulakları dimdik, gözleri karanlığa dikili) hızlandırmışlardı adımlarını. Işık onlara doğru geliyordu sanki. Çok geçmeden, neşeli bir vaftiz töreni dönüşü yolun kenarına uzanıvermiş bir kadın gibi yan yatmış bir hana vardılar. O zamanki hanlar şimdikilere benzemezdi: Bir vatandaş, kafası dumanlanmaya, ayakları sekiz çizmeye başladığında, değil şöyle bir uzanmak ya da döne döne oynamak, yatıp uyumak için bile yer bulamazdı kendine. Burada da avlu çumak arabalarıyla doluydu. Samanlıkta, sundurmaların altlarında, holde bir sürü insan (kimi bir köşeye kıvrılmış, kimi yere uzanmış) kediler gibi horluyorlardı. Yalnızca hancı ayaktaydı. Kandilin yanındaki tahtada çumakların yediklerinin içtiklerinin hesabını yapıyordu. Üç arkadaş, dedemin ısmarladığı birer büyük bardak içkiyi alıp samanlığa gittiler. Yan yana uzandılar yere. Dedem daha öteki yana dönmemişti ki, baktı, hemşerileri ölü gibi uyuyorlar... Sonradan onlara katılan üçüncü Kazağı dürterek uyandırdı. Arkadaşlarına verdikleri sözü hatırlattı. Adam dirseğine dayanıp hafifçe doğruldu, gözlerini ovuşturdu, sonra arkasını dönüp uyudu gene. Yapacak başka şeyi yoktu dedemin. Tek başına nöbet tutacaktı. Uykusunu dağıtmak için avludaki arabaları tek tek gözden geçirdi. Gidip atlara baktı. Piposunu yaktı. Sonra samanlığa döndü, arkadaşlarının yanına oturdu. Çıt yoktu... Öyle ki, tek sinek uçsa sesi duyulacaktı. Birden bir hayal görür gibi oldu: İlerde iki arabanın arkasından kül rengi bir şey boynuzlarını gösterdi gibi geldi ona... O anda gözkapaklarının üzerine bir ağırlık çöktü. Uyuyakalmamak için ikide bir yumruklarını bastırarak gözlerini ovuşturuyor, kalan votkasıyla yüzünü ıslatıyordu. Biraz açılınca kayboluyordu boynuzlu o şey. Ama çok geçmeden gösteriyordu gene arabanın arkasından boynuzlarını... Elinden geldiğince açıyordu gözlerini dedem, ama uğursuz uyku bırakmıyordu yakasını. Bakışı bulanıyor, kolları uyuşuyor, başı dönüyordu. Sonunda uyku bütün bedenini öyle bir sarış sardı ki, ölü gibi düştü dedem... Uyudukça uyudu. Ancak, yükselen güneş usturaya vurulmuş başını yaktığında yerinden fırladı. İki kez gerindikten, sırtını güzelce kaşıdıktan sonra fark etti avluda ancak birkaç arabanın kaldığını. Besbelli ortalık aydınlamadan yola çıkmışlardı çumaklar. Dönüp arkadaşlarına baktı. Sonradan onlara katılan Kazak uyuyordu, öteki yoktu. Sordu soruşturdu, gören olmamıştı onu. Yalnızca kaftanını bırakmıştı yattığı yerde. Bir korku düştü dedemin içine. Kötü kötü şeyler geliyordu aklına. Gidip atlara baktı. Kendisininki de yoktu, kaybolan Kazağınki de! Ne demek oluyordu bu?.. Tutalım ki adamı şeytan alıp götürmüştü... Peki ya atlar?.. Her şeyi enine boyuna

düşündükten sonra şöyle karar verdi dedem: Şeytan yayan gelmişti yüzde yüz, cehenneme kadar da hayli yol vardı, bu sebeple dedemin atına atlamıştı... Arkadaşına verdiği Kazak sözünü tutmadığı için çok üzülüyordu dedem.

"Eh," diye geçirdi içinden, "yapacak bir şey yok... Yayan gideceğim. Bakarsın yolda panayırdan dönen bir at satıcısına rastlarım. Bir at satın alırım..."

Kalpağını almak için uzandı... Yerinde yoktu kalpağı. Ellerini birbirine vurdu dedem: Kaybolan arkadaşıyla dün kalpaklarını bir süre için değiştirdiklerini hatırlamıştı. Şeytandan başka kim götürmüş olabilirdi kalpağını? Kazak ordusu komutanının süvarisi dediğin böyle olurdu işte!.. Çariçeye yazı götürmek böyle olurdu!..

Dedem şeytana öyle sövüp saymaya başladı ki, sanırım o anda birçok kereler hapşırmıştır cehennemde pis yaratık... Gel gelelim, küfürle pek bir şey elde edemezsin. Öte yandan, ensesini çok kaşıyıp durdu dedem, ama bir sonuca varamadı... Ne yapacaktı? Başkalarına akıl danışmaya karar verdi. O gün handa bulunan aklı başında herkesi, çumakları, hatta hana bir şeyler içmek için uğrayanları topladı. Her şeyi, başına gelen işi anlattı. Çumaklar çenelerini kalın sopalarını dayayıp uzun uzun düşündüler, başlarını salladılar. Hıristiyan dünyasında böylesine tuhaf bir şeyin olduğunu, Kazak ordu komutanının yazısını şeytanın yürüttüğünü duymadıklarını söylediler. Bazıları da, "Şeytan ya da Rus bir şeyi çaldı mı onun üzerine soğuk su iç artık!" diye eklediler. Yalnızca hancı bir köşeye çekilmiş, sessiz oturuyordu. Dedem ona da gitti. Bir adam susuyorsa, onun akıllı olduğuna işarettir bu... Ne var ki, hancı bu konuda bir şey söylemek istemiyordu. Dedem cebinden beş altın çıkarıp adama uzatmasaydı boşuna beklemiş olacaktı karşısında.

Bir kenara çekti hancı dedemi.

"Yazıyı nasıl bulacağını söyleyeceğim sana," dedi. (Dedemin yüreği hafiflemişti.) "Gözlerinden belli tam bir Kazak olduğun. Korkmazsın. Dinle beni: Hanın biraz ötesinde sağa, ormana sapan bir yol vardır. Yalnız şunu unutma, hava kararmak üzereyken çıkmalısın yola. O ormanda Çingeneler vardır. Yalnızca cadı karılarının ocak demirlerine binip dolaştıkları zifiri karanlık gecelerde inlerinden çıkar, demir döverler. Onların bu demirleri döverek ne yaptıklarını senin bilmenin gereği yok... Ormanı demir

dövenlerin çıkaracağı büyük gürültü kaplayacaktır. Seslerin geldiği yana sakın gitme. Yanık bir ağaç göreceksin. Oradaki patikaya sap, o patikadan ayrılma hiç. Git, git... Çakaleriği çalıları elini yüzünü çizecek, sık fındık ağaçları yolunu kapayacak... Hiçbirine aldırma, yürü sen. Küçük bir dereye götürecek seni bu patika. Ancak o dereye varınca durabilirsin. Görmen gereken kimseyi de orada göreceksin. Yalnız, ceplerin dolu olsun... Anlarsın ya, insanlar gibi şeytanlar da severler parayı."

Böyle dedikten sonra hancı odasına çekildi. Bu konuda daha fazla bir şey söylemek istemiyordu.

Korku nedir bilmez takımındandı dedem. Kurt çıksa karşısına, kuyruğundan yakalardı canavarı... Yumruk dövüşünde Kazakların arasına bir dalardı... Armut gibi peş peşe düşerlerdi yere adamlar. Ama böylesine zifiri karanlık bir gecede ormana girerken gene de bir ürperti dolaşmıştı sırtında. Tek yıldız yoktu gökyüzünde. Şarap mahzenindeki karanlık ile sessizlik vardı ormanda. Yalnızca başının üstünde, çok çok yukarılarda, ağaçların tepelerinde soğuk bir rüzgârın dolaştığı duyuluyordu. Ağaçlar da yapraklarını kıpırdatarak fısıldaşıyor, sarhoş Kazak kafaları gibi dağınık sallanıyorlardı. Hava öylesine soğumuştu ki, koyun postundan gocuğunu hatırlamıştı dedem. Tam o anda, yüzlerce çekiç birden inip kalkıyormuş gibi çınlamaya başladı ormanın içi. Çekiçler beyinde inip kalkıyorlar sanıyordu dedem. Sonra bir ışıma oldu sanki ormanda. Seyrek bir çalılığın arasında uzanan bir patika gördü dedem. İşte yanmış ağaç. İşte çakaleriği çalılığı! Her şey ona anlatıldığı gibiydi. Evet, hancı aldatmamıştı onu. Ne var ki, dikenli çalılıkta yürümek pek öyle kolay değildi. Dikenin, çalının böylesine acıtanını ömründe görmemişti dedem. Sonra yavaş yavaş seyrekleşti çalılık. Karanlıkta seçebildiği kadarıyla, ağaçlar gittikçe seyrekleşiyor, irileşiyorlardı. Ağacın böylesine irisini Leh ilinde bile görmemişti dedem. Çok geçmeden bir dere (simsiyah, işlenmiş çelik gibi pırıl pırıl) gözüktü ağaçların arasından. Dedem uzun süre dikildi kıyıda, her yana baktı. Karşı kıyıda bir ışık vardı. Işık sönecek gibi oluyor, sonra yeniden canlanıyor, Kazak pençesinde bir Leh beyciği gibi titreşen suda yansıyordu. İşte küçücük bir de köprü! Yalnızca şeytanların arabaları geçiyor olmalıydı bu köprüden. Ama korkmadan yürüdü dedem. Göz açıp kapayana kadar karşı kıyıya varmıştı. Ancak o zaman fark etti ateşin çevresinde oturanların olduğunu. Gel gelelim oradakilerin suratları öylesine güzeldi ki... Başka zaman olsa, onlarla tanışmak zorunluluğundan kurtulmak için neler

vermezdi dedem... Ama şimdi yapabileceği bir şey yoktu. İster istemez gidecekti yanlarına. Önce iyice eğilerek selam verdi.

"Tanrı yardımcınız olsun, dostlarım," dedi.

Ateşin çevresinde oturanların biri olsun başını eğerek karşılık verseydi dedemin selamına... Hepsi ağızlarını açmadan öyle oturuyor, ateşe bir şeyler atıyorlardı. Bir boş yer gördü dedem, teklifsiz gidip oturdu oraya. Güzel suratlılar susuyorlardı, dedem de açmıyordu ağzını. Uzun süre öyle oturdular. Dedem sıkılmaya başlamıştı artık. Elini cebine soktu, piposunu çıkardı. Ansızın kaldırdı başını, baktı... Onunla ilgilenen yoktu.

"Konukseverliğin de böylesi! Biraz kibar olun be! Ne biçim şey bu böyle..." (Görmüş geçirmiş bir insandı dedem. Ağzı laf yapardı. Nerede nasıl davranılacağını bilirdi.) "Doğrusunu söylemek gerekirse, kendimi unutmadan, sizi de incitmeden şunu söyleyeyim ki... pipomu çıkardım, ama ateşim yok..."

Bu söyleve de bir sözcükle olsun karşılık veren çıkmadı. Yalnız, suratsızlardan biri kocaman bir kor parçasını alıp dedemin alnına doğru uzattı. Öyle ki, dedem atik davranıp geri çekilmeseydi belki de ömrünün sonuna kadar tek gözle idare etmek zorunda kalacaktı.

Sonunda, zamanın boşuna geçtiğini görüp (pislikler ister dinlesin ister dinlemesin) durumu anlatmaya karar verdi. Suratsızlar kulaklarını diktiler, ellerini uzattılar. Ne istediklerini anladı dedem, cebindeki bütün parayı avuçlayıp, köpeklere atar gibi ortalarına attı. O anda her şey birbirine karıştı dedemin önünde. Yer sallanmaya başladı. Öyle ki, o bile anlatamıyordu olanları. Cehennemin içine düşmüştü sanki. Daha dikkatli bakınca, "Tanrım!" diye haykırdı. Ne görülmemiş şeydi bu! Suratsızların suratları, nasıl söylesem, görünmüyordu. Cadı karıları öylesine çoktu ki, ancak yılbaşlarında kar yağdığında bu kadarı bir arada görünürdü. Hepsi de panayıra giden bey kızları gibi takmış takıştırmış, boyanmıştı. Hepsi birden sarhoşlar gibi, trepak'a[23] benzeyen bir şeytan oyunu oynuyorlardı. Aman ne toz kaldırıyorlardı, ne toz! Öyle yükseğe zıplıyorlardı ki, onları gören vaftiz edilmiş bir insan korkusundan zangır zangır titremeye başladı. Dedem korkuyordu, ama köpek suratlı, küt ayaklı erkek şeytanları, kuyruklarını sallayarak cadı karılarının çevresinde, güzel kızların çevresinde yakışıklı delikanlıların döndüğü gibi dönerlerken görünce gene

bir gülmektir aldı onu. Çalgıcılar da, bazıları yanaklarını yumruklayarak sözde tef çalıyor, bazıları burunlarından saksofon gibi sesler çıkarıyorlardı. Dedemi görünce hep birden saldırdılar üzerine. Domuz suratları, köpek, keçi, baykuş, at suratları... hepsi de öpmek için uzanıyorlardı dedemi... Tükürdü dedem. Ne pislikti bu! Sonunda kıskıvrak yakaladılar onu, uzun mu uzun bir masaya oturttular. Dedem bu masada domuz eti, bol sucuk, soğanlı lahana yemeği, çeşit çeşit görünce, "İşte bu hiç fena değil!" diye geçirdi içinden. "Şeytan sürüsünün oruç moruç tuttuğu yok besbelli." Ne yalan söyleyeyim, yemek bulunca fırsatı kaçırmazdı dedem, hemen girişirdi. Boğazına düşkündü rahmetli. Bu yüzden, konuşmaya boş verip, yağ dilimlenmiş tabakla jambonu önüne çekti. Çatalı aldı (köylülerin saman attıkları yabadan biraz küçüktü bu çatal), en büyük dilime batırdı, üzerine bir parça ekmek koydu... Ağzına götürecek oldu... Hoppala! Kendi ağzına götürecek yerde başkasının ağzına götürmüştü çatalı. Suratsızlardan biri kulağının dibinde, kaptığı lokmayı ağzını şapırdatarak yiyor, dişlerini takur tukur birbirine vuruyordu. Sesini çıkarmadı dedem. Bir parça jambon daha aldı, üzerine ekmek koydu, ağzını açtı, tam ağzına koyuyordu, gene başkasının ağzına gitti... Üçüncü keresinde de aynı şey oldu. Tepesi attı dedemin. Korkuyu da, kimlerin elinde olduğunu da unuttu. Cadı karılarının karşısına dikildi.

"Ne o, pis yaratıklar!" diye bağırdı. "Benimle alay mı ediyorsunuz? Hemen şimdi Kazak kalpağımı vermezseniz, Katolik olayım, sizin o domuz suratlarınızı enselerinize çevirmezsem!"

Dedem sözünü daha bitirmemişti ki garip yaratıklar hep birden sırıtmaya başladılar. Sonra gürültülü kahkahaları kapladı ormanı. Bir an ürperdi dedem. Cadı karılarından biri (başkanlarının o olduğunu sanıyordu dedem; çünkü suratı ötekilerininkinden birazcık olsun güzeldi) cırlak bir sesle:

"Pekâlâ," dedi. "Kalpağını vereceğiz, ama önce üç el maça kızı oynamalısın bizimle!"

İşe bakın! Bir Kazak oturup karılarla maça kızı oynayacak! Uzun süre direndi dedem, ama sonunda oturdu oyuna. Kâğıtları getirdiler. Bizde yalnızca papaz kızlarının, sözlüleri için fal baktıkları yağlı iskambil kâğıtlarından farksızdı bunlar. Cadı karısı bir kez daha havladı:

"Dinle beni! Bir el olsun kazanırsan kalpağına kavuşursun. Ama maça kızı üç el de sende kalırsa kusura bakma, yalnız kalpağın elden gitmekle kalmaz, belki dünyayı da bir daha göremezsin."

"Dağıt kâğıtları kocakarı, dağıt! Ne olacaksa olsun!"

Kâğıtlar dağıtıldı. Kâğıtlarını eline aldı dedem, bakınca tuhaf oldu: İlaçlık tek kozu yoktu. Maçadan en büyük kâğıdı onluydu. Tek ikili de yoktu. Cadı karısı ise ha bire beşli bastırıyordu. İster istemez dedemde kaldı maça kızı. Maça kızını dedem yer yemez suratsızlar her yandan kişnemeye, havlamaya, böğürmeye başladılar.

"Maça kızını yedi! Maça kızını yedi!"

Dedem kulaklarını tıkayıp:

"Çatlayın, geberin pis şeyler!" diye haykırdı.

Sonra "Eh," diye geçirdi içinden, "cadı karısı kardı kâğıtları, şimdi ben karacağım." Karıp dağıttı. Kâğıtları eline alınca ilk gördüğü kâğıt kozdu. Açıp hepsine baktı. Tek maça yoktu. Koz boldu. Başlangıçta çok iyi gitti işler. Cadı karısı sonra beşliyle papazları oynadı! Dedemin elinde kozdan başka kâğıt yoktu. Hiç düşünmeden yapıştırdı kozları papazların üzerine.

"He he he! Kazak maça kızı oynamıyoruz biz burada!.. Neyle kırıyorsun sen benim papazımı hemşerim?"

"Ne demek neyle? Kozla kırıyorum!"

"Belki sizin oralarda kozdur bu, ama bizde koz başkadır!"

Eline baktı dedem, gerçekten de adı maçaydı kâğıdı. Ne şeytanlıktı bu! Maça kızı gene onda kalmıştı. Cadı karıları gene yırtınırcasına çığlıklar atmaya başladılar. Öyle ki, masa sallanıyor, kâğıtlar masanın üzerinde zıplıyorlardı.

Dedem kızdı. Son kez dağıttı kâğıtları. Gene iyiydi durumu. Cadı karısı gene beşli oynadı. Dedem kâğıdı kapayıp desteden birkaç kart çekti. Hepsi de kozdu.

"Koz!" diye bağırdı.

Kâğıdını masaya öyle hızlı vurdu ki, kart iki kat oldu. Kocakarı hiçbir şey söylemeden maça sekizlisini bindi dedemin kâğıdının üzerine.

"Neyle kırıyorsun kâğıdımı pis cadı?"

Cadı karısı kâğıdını kaldırdı. Altındaki, koz olmayan bir altılıydı.

"Bir şeytan oyunu var bunda!" diye söylendi dedem.

Yumruğunu var gücüyle indirdi masaya. Şansına cadı karısının elinde kötü bir maça daha vardı. Dedemin elinde de koz ikilisi... Desteden kâğıt çekmeye başladı. Ama maça yoktu. Öyle boş kâğıtlar çekiyordu ki, sonunda umudu kırıldı dedemin. Kendini bıraktı. Oynayabileceği kâğıt yoktu. Boş bir altılı attı ortaya. Cadı karısı aldı.

"Şu işe bak! Ne demek oluyor bu? Bir bit yeniği var bu işte!.."

Dedem çaktırmadan masanın altına soktu kâğıtları. Haç çıkardı. Birden as, papaz, vale, koz oldu elindeki kâğıtlar. Oynadığı altılı da papaz olmuştu.

"Amma da aptallık ettim! Koz papazıymış oynadığım! Ne? Aldın mı? Ya, demek öyle?.. As ister misin? As! Vale!.."

Şeytan yuvasını gök gürültüleri kapladı. Cadı karısı acılar içinde kıvranıyordu. Nereden çıktıysa... pat diye kalpağı yüzüne çarptı dedemin. O anda korkusu da dağılmıştı. Kalpağını başına geçirdi.

"Yo! Bu yetmez!" diye bağırdı. "Yavuz atım hemen şimdi karşıma çıkmazsa, bu uğursuz, pis yerde yıldırım çarpsın beni, hepinizin üzerine doğru kutsal haç çıkarırım!"

Gerçekten de kolunu kaldırmıştı ki, ansızın kuru at kemikleri takur tukur etmeye başladı önünde.

"Al atını!"

Atının kemiklerini görünce bir çocuk gibi ağlamaya başladı dedem. Ona yıllarca can yoldaşlığı etmiş hayvanını kaybetmek çok üzmüştü onu!

"Bu pis yuvanızdan çıkıp gitmem için bir at verin bana!"

Şeytanlardan biri kırbacını şaklattı... Bir at belirdi dedemin altında, kuş gibi uçurdu onu.

Ne var ki yolun yarısında bir korku düştü dedemin içine: At onun bağırmasına, kırbaçlamasına aldırmadan dere tepe düz gidiyordu... Öyle yerlerden geçti ki, gördüklerini yıllarca sonra bile anlatırken titriyordu dedem. Bir ara aşağı bakınca daha da arttı korkusu. Uçurum, korkunç bir uçurum vardı önünde! Şeytan atının umurunda değildi bir şey. Uçurumu geçmek için yükselmeye başladı. Dedem baktı olmayacak, atın üzerinden attı kendini. Kütüklerin, tümseklerin üzerinden doğru aşağı yuvarlandı. Ta aşağıda yere öyle bir çarptı ki, bir an ruhunu teslim ediyor sandı. O anda neler oldu bitti, hiçbirini hatırlamıyordu. Biraz kendine gelip de sağına soluna baktığında ortalık iyice aydınlanmıştı. Hiç de yabancı bir yerde değildi. Kendi evinin damında uzanmış yatıyordu.

Yere inince haç çıkardı dedem. Şu şeytanlar ah! İnsanoğlunun başına ne tuhaf şeyler geliyor! Ellerine bakınca donup kaldı dedem: Kan içindeydi elleri. Biraz ötede duran su dolu fıçının içine baktı... Yüzü de kanlıydı. Çocukları korkutmamak için güzelce yıkadı elini yüzünü. Sonra usulca girdi kapıdan. O sırada çocukları geri geri kapıya doğru çekiliyorlardı. Büyük bir korku içindeydiler. Dedemi görünce, annelerini ona göstererek mırıldandılar:

"Bak! Bak baba! Annem deli gibi sıçrıyor olduğu yerde."

Gerçekten de karısı, kenevir tarağının önünde otururken uyuyakalmış, elinde iğ, taburenin üzerinde uykulu uykulu zıplayıp duruyordu. Dedem elinden tutup usulca uyandırdı karısını.

"Merhaba, hatun! Hasta falan değilsin ya?"

Kadın, gözleri yuvalarından uğramış, uzun uzun baktı dedemin yüzüne. Neden sonra tanıdı onu. Gördüğü düşü anlattı: Sözde soba, elinde kürekle evin içinde küpleri, leğenleri, daha bir sürü şeyi kovalıyormuş.

"Eh," dedi dedem, "sen düşünde gördün, ben ayıkken. Sanırım, evimizi güzelce okutmamız gerekiyor. Artık acele etmeliyim. Yola çıkmam gerek."

Biraz dinlendikten sonra atına atladı dedem. Gece gündüz demeden gitti. Gideceği yere varana kadar durup dinlenmedi. Götürüp çariçenin kendine verdi yazıyı. Orada öylesine güzel, görülmedik şeyler gördü ki, yıllarca anlata anlata bitiremedi gördüklerini... Çok yüksek bir saraya götürmüşler onu. On evi üst üste koysan belki gene ulaşamazmışsın tepesine. Bir

kapıdan uzatmış başını... yok; üçüncü kapıdan uzatmış, gene yok; dördüncü odada bile değilmiş çariçe; beşinciye bakınca, altın tahtında oturur görmüş onu. Yepyeni, gri bir kaftan varmış üzerinde. Çizmeleri kırmızı, kan kırmızısıymış. Önündeki altın sarısı lokma tatlılarından atıyormuş ağzına bir bir. Dedemin kalpağının kâğıt parayla doldurulmasını buyurmuş... O kadar çok şey olmuş ki, hepsine aklında tutmak zormuş.

Cadı karılarıyla arasında geçenleri unutmak istiyordu dedem. Birisi bu olaydan söz edecek olsa, bu onunla ilgili değilmiş gibi susuyordu. Olanları bir kez daha anlatmaya onu razı etmek için uzun süre yalvarmak gerekiyordu. Ne var ki (besbelli, olaydan hemen sonra evi okutmayı ihmal ettiği için ceza olarak) dedemin karısının üzerine her yıl, tam o günlerde bir tuhaflık geliyordu. Kadıncağız bütün gün oynayıp duruyordu. Başka bir işe bakacak olsa ayakları durmuyor, kendi kendine kıpır kıpır kıpırdıyorlardı.

İkinci Bölüm

Önsöz

İşte size bir kitap daha! Buna son kitabım desem daha iyi olacak. Aslını sorarsanız bunu bile bastırmayı istemedim, hem hiç istemedim. Evet kendimi bilmeliyim artık. Size şunu söyleyeyim ki, çiftlikte alay etmeye başladılar benimle. "Moruğa baksana, iyice bunadı," diyorlar. "Bu yaşta çocukça şeylerle uğraşıyor! Bir ayağının çukurda olduğunun farkında değil sanki." İyi yürekli okurlarım, sanırım benim yaşlı adam numarası yaptığımı, aslında genç olduğumu düşünüyorsunuzdur. Ah, ne gezer! Ağzında diş kalmamış bir insanın, "ihtiyarım" demesi numara olur muymuş hiç!.. Ancak yumuşak bir şey olursa (o da zar zor) yiyebiliyorum. Sert şeyleri dünyada çiğneyemiyorum.

Evet, işte size yeni bir kitap daha! Yalnız, küfür falan etmeyin bana! Vedalaşırken küfür edilmez çünkü. Hele bir daha görüşüp görüşmeyeceğinizi bilmediğiniz birine hiç... Bu kitapta (yalnızca Foma Grigoryeviç'in dışında) hemen hepsi size yabancı kimselerin anlattıkları hikâyeleri bulacaksınız. En zekisinden Moskovalıların bile çoğunun anlayamadığı o süslü püslü, tumturaklı konuşan sarı kaftanlı beycik çoktandır yok ortalarda... Herkesle bozuştuktan sonra uğramaz oldu köyümüze... Sahi, o olayı anlatmadım size değil mi? Dinleyin hele. Büyük bir komediydi: Geçen yıl yaz aylarında bir akşam (tam benim yaş günümdü, sanırım) konuklar bize toplanmıştı. (Sevgili okurlarım, önce şunu söyleyeyim size: Bizim köylüler, Tanrı sağlık, uzun ömür versin hepsine, hiçbir zaman unutmazlar beni. Yaş günlerimi elli yıldır hep birlikte kutlarız. Şu anda kaç yaşında olduğumu da ne ben söyleyebilirim size, ne de benim kocakarı. Yetmiş dolaylarında olmalıyım. Dikanka papazı Peder Harlampi biliyordu ne zaman doğduğumu. Ama ne yazık ki on beş yıl önce o da öldü.) Evet, ne diyorduk, konuklar toplanmıştı bizim evde: Mavi Kaftan Zahar Kiriloviç, Tavuk Stefan İvanoviç, Obur Taras İvanoviç, ihtiyar heyeti başkanı Çalı Harlampi Kiriloviç, şey de gelmişti... Adamın adını, soyadını unutmuştum işte... Osip... Osip... Hay Allah! Mirgorod'da tanımayan yoktur onu. Konuşurken parmağını şaklatır hep, dönüp dönüp yana bakar... Her neyse, aklıma gelmedi. Boş verin. Sonra hatırlarsam söylerim. Tanıdığımız Poltavalı beycik de gelmişti o gün. Foma Grigoryeviç'i saymıyorum, o artık bizden çünkü. Konuşmaya dalmıştık. (Şunu da söyleyeyim size: Boş şeylerden konuşmayız biz. Her zaman önemli şeylerden söz etmeyi

severim. Nasıl söylemeli, konuşmanın insana hem haz veren, hem de onu eğiten bir yanı olmalı.) Elmanın nasıl salamura edileceğinden konuşuyorduk. Benim kocakarı kendince anlatıyordu. "Elmaları önce güzelce yıkarsın, sonra kvasa bastırırsın, sonra da..." Bizim Poltavalı kesti kadının sözünü. Elini sarı kaftanının cebine sokup odanın içinde kibirli kibirli şöyle bir gidip geldikten sonra, "Olmaz öyle saçma şey!" dedi. "Saçma! Önce kanuper[24] koymalı üzerine, sonra da..." Eh sayın okurlarım, size soruyorum, elinizi vicdanınıza koyun da öyle söyleyin, elma salamurasına kanuper koyulduğu görülmüş şey midir? Evet, frenküzümü yaprağı, kuşkonmaz, üçyaprak otu koyarlar... Ama kanuper koyulduğunu duydunuz mu hiç? Ben duymadım... Hem sonra, bu işleri benim kocakarıdan iyi bilen de yoktur. Evet, siz söyleyin! Adam bilip kolundan tuttum onu, bir kenara çektim. "Beni dinle Makar Nazoroviç, milleti kendine güldürme!" dedim. "Sıradan bir insan değilsin sen, kendin söylüyorsun, bir keresinde valiyle aynı masada yemek yemişsin. Orada böyle abuk sabuk şeyler söylersen herkes alay eder seninle!" Bu sözüme ne karşılık verse beğenirsiniz? Hiçbir şey söylemedi!.. Yere tükürdü, kalpağını aldı, çıkıp gitti. Odadakilerden birine allahaısmarladık dese, birini başıyla selamlasa... Çıngıraklı bir yaylının kapıya yanaştığını duyduk, o kadar... Doğrusunu isterseniz fena da olmadı. Öyle konuk olmaz olsun! Sevgili okurlarım, inanın, şu memur takımı kadar kötüsü yoktur. Adamın amcası bir zamanlar bölge komiserliği yapmıştır, burnu yukarılarda dolaşır. Sanki bölge komiserliği öyle bir rütbedir ki, dünyada ondan yükseği yoktur. Allah'a şükür, çok daha yüksek rütbeler var. Yo, hazzetmiyorum ben bu memur takımından. Alın şu Foma Grigoryeviç'i, memur falan da değildir. Ama bakarsın, yüzünde bir ciddiyet parıltısı vardır. Bildiğimiz adi enfiyeyi koklayışında bile sizde ona karşı derin bir saygı uyandıran bir şey vardır. Kilisede ilahi söylemeye başladığında ne duygulanır! Bütün ruhuyla ilahide erimiş gitmiştir sanki!... Ya öteki... Neyse canım, boş verin onu şimdi! Onun anlattıkları olmayınca işin üstesinden gelemeyeceğimi sanıyor. Ama görüyorsunuz işte, gene de toparladım bir kitapçık.

Yanılmıyorsam, bu kitapta bir hikâye de benden olacağına söz vermiştim size. Doğrusu, bu sözümü yerine getirmek de istedim. Gel gelelim, baktım benim hikâye için bu kitapçık gibi üç kitapçık daha gerekli. Ayrı bir kitap bastırayım dedim, sonra ondan da vazgeçtim. Bilmez miyim sizleri: Alaya

alacaksınız bu ihtiyarı. Yo, hayır, istemiyorum! Hoşça kalın! Uzun süre görüşemeyeceğiz. Belki hiç görüşmeyiz.

Ben de laf ettim yani! Bu dünyada benim olup olmamam umurunuzdaydı sanki... Bir yıl geçer, iki yıl geçer, unutur gidersiniz bu ihtiyar Arıcı Sarı Panko'yu... Öldü diye üzüleniniz bile çıkmaz.

Noel Gecesi

Noel'den önceki son gün de geçmiş aydınlık bir kış gecesi başlamıştı. Yıldızlar göz kırpıyorlardı gökyüzünde. Ay iyi insanları, bütün yeryüzünü aydınlatmak için göz kamaştırıcı olanca güzelliğiyle yükseliyordu. Bu gece insanların neşeyle kalyadka[25] söylemeleri, İsa'yı iyi övebilmeleri için aydınlatmalıydı onları. Sabahkinden dondurucuydu şimdi soğuk. Bununla birlikte, öylesine bir sessizlik vardı ki, soğuğun çizmelerin altındaki gıcırtısı yarım versta öteden duyuluyordu. Henüz hiçbir delikanlı grubu pencere diplerinde toplanmamıştı. Yalnızca Ay tek başına pencerelerden içeri gizlice bakıyor, ayna karşısında süslenen genç kızları bir an önce dışarı, gıcırdayan karın üzerine çağırıyordu sanki. Bu arada bir evin bacasından duman küme küme yükseliyor, gökyüzünde bir bulut oluşturuyordu. Dumanların arasından süpürge sapına ata biner gibi binmiş bir cadı yükseldi.

Soroçin belediye başkanı, hafif süvari stili koyun postundan kemerli kalpağı başında, üzerine yer yer siyah astragan kürkten parçalar dikili mavi gocuğuna gömülmüş, arabacısını dürtelemek için genellikle kullandığı, şeytani bir zekâyla örülmüş kırbacı elinde, kendisininkiler yerine her zaman köylülerin atlarını koşturduğu troykasıyla o anda oradan gececek olsaydı yüzde yüz fark ederdi bu cadıyı. Dünyada hiçbir cadı karısı Soroçin belediye başkanının gözünden kaçamaz çünkü. Hangi kadının ahırında kaç domuzun kaçar yavru emzirdiğini kadının sandığında kaç metre keten bezinin olduğunu, hangi erkeğin pazar günü meyhaneye neyini yatırdığını ezbere bilir... Gel gelelim, Soroçin belediye başkanı geçmedi oradan o anda. Kendi bölgesi dururken neyine gerekti başkasının bölgesi? Bu arada cadı karısı da öylesine yükselmişti ki aşağıdan kara bir lekecik gibi görünüyordu artık. Ne var ki o lekecik nerede görünüyorsa orada birbiri ardından kayboluyorlardı yıldızlar. Çok geçmeden bir torba yıldız toplamıştı cadı karısı. Üç dört yıldız hâlâ parlıyordu. Gökyüzünün öte ucunda ansızın bir lekecik daha belirdi. Bu lekecik büyüdü, uzadı. Lekecik değildi artık. Miyop biri burnunun üzerine gözlük yerine komiserin yaylısının tekerleğini taksa gene anlayamazdı onun ne olduğunu. Önden tıpkı bir Almana[26] benziyordu: Fıldır fıldır sağa sola dönüp duran, önüne her çıkan şeyi koklayan dar uzun suratı bizim domuzlarınki gibi yuvarlak bir biçimde sona eriyordu. Bacakları öylesine inceydi ki, bu bacaklar Yareski[27] başkanında

olsaydı, daha ilk kazaskada kırardı onları. Ama arkadan tam bir üniformalı savcı yardımcısıydı. Çünkü arkasından, şimdiki üniformaların arka etekleri gibi uzun, sipsivri bir kuyruk sarkıyordu. Yalnızca suratının altındaki sakalından, kafasında dimdik duran boynuzlarından, ayrıca, bir baca temizleyicisininkinden farksız üst başından anlaşılabiliyordu onun bir Alman ya da savcı yardımcısı değil, düpedüz şeytan, aydınlık dünyada dolaşması, iyi insaları kötülüğe çekmesi için yalnızca bir gecesi kalmış şeytan olduğu. Yarın insanları sabah ayinine çağıran ilk çan sesiyle birlikte kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp arkasına bakmadan soluğu ininde alacaktır...

Bu arada şeytan usulca Ay'ın yanına sokulmuş, onu yakalamak için elini bile uzatmıştı. Ama yanmış gibi çekti eline birden. Parmaklarını emdi, ayağını salladı. Sonra çabucak öteki yanına geçti Ay'ın, gene uzattı elini, gene çekti... Gel gelelim Ay'ı yakalamayı bir türlü beceremiyordu, ama inadından da vazgeçmiyordu geberesice. Çeşitli oyunlar deniyordu. Sonunda birden atıldı, iki eliyle yakaladı Ay'ı; (piposunu yakmak için bir kor parçasını çıplak elle almış bir köylü gibi) ezilip büzülerek, üfleyerek bir elinden ötekine atıp tutmaya başladı onu, sonra çabucak cebe indirdi... Hiçbir şey olmamış gibi hızla uzaklaştı oradan. Şeytanın Ay'ı çaldığını fark eden olmamıştı Dikanka'da. Aslında bölge yazıcısı meyhaneden dört bacak üzerinde çıkışta Ay'ın durup dururken gökyüzünde bir o yana bir bu yana dans edip durduğunu görmüştü; yemin billah ederek buna inandırmaya çalışmıştı köylüyü; ama köylüler başlarını sallamış, onu alaya bile almışlardı... Peki ama şeytanın böylesine yasadışı bir işe kalkışmasının sebebi neydi? Anlatayım: Varlıklı bir Kazak olan Çub'un bu gece papazın evine Noel pilavına davetli olduğunu biliyordu. Başkaları da olacaktı orada. Başkan, papazın piskoposluk korosunda söyleyen en bas sesleri bile rahatlıkla çıkarabilen mavi redingotlu akrabası, Kazak Sverbiguz, daha başkaları... Noel pilavı yemeyeceklerdi yalnızca; lokma tatlısı, imbikten safran çiçeği üzerine geçirilmiş votka da olacaktı sofrada. Sonra çeşit çeşit yemekler... Çub oraya gittiğinde köyün dilberi evde yalnız kalacaktı. Şeytanın canını Peder Kondrat'ın vaazlarından bile çok sıkan güçlü kuvvetli demirci de yüzde yüz kaçırmayacaktı bu fırsatı, kızın yanına gidecekti. Boş zamanlarında resim yapardı bu demirci. Çevrenin en iyi resim yapanı olarak biliniyordu. Yüzbaşı L... (daha hayattaydı o zamanlar) Poltava'ya çağırmıştı onu. Evinin çevresine yaptırdığı tahta perdeyi boyattırmıştı. Dikanka

Kazaklarının pancar çorbası içtikleri kâselerin hepsini bu demirci boyamıştır. Allah korkusu nedir bilen bir insandı. Sık sık azizlerin resimlerini yapardı. Onun T... kilisesinde yaptığı Kutsal Luka resmi aranırsa şimdi bile bulunabilir orada. Ama onun en büyük eseri kilisenin sağ galerisindeki resimdi. Kutsal Pyotr'u amansız mahkeme gününde, elinde anahtarlar, kötü ruhu cehennemden kovarken yapmıştı bu resimde. Sonunun felaket olduğunu hisseden şeytan, sağa sola koşup duruyor; oradaki günahkârlar da kırbaçlarla, sopalarla, ellerine geçirdikleri her şeyle vuruyorlardı ona. Ressam bu resim üzerinde çalışırken de, onu büyük tuvale geçirirken de şeytan bütün gücüyle engel olmaya çalışmıştı ona: Görünmeden koluna çarpıyor, ocaktaki külü üfleyip kaldırıyor, tablonun henüz kurumamış boyalarını bozuyordu. Ama her şeye karşın bitmişti tablo sonunda, getirilip galerinin duvarına asılmıştı. O gün bugündür demirciden öcünü almak için fırsat kollardı şeytan. Ant içmişti ondan öç almaya. Oysa aydınlık yeryüzünde yalnızca bir gecesi kalmıştı. Öfkesini demircinin üzerine kusması için bu son gece bir şeyler yapmalıydı. İşte bu amaçla çalmıştı Ay'ı. Tembeldi ihtiyar Çub. Yattığı yerden zor kalkardı. Davetli olduğu papazın evi de öyle yakın bir yer değildi. Yol tarlaların arasından, değirmenlerin, mezarlıkların yanından geçiyor, vadiyi dolanıyordu. Gökyüzünde Ay olsaydı, lokma tatlısıyla safran çiçeği kokan votka Çub'u çekebilirdi oraya. Ama böyle zifiri karanlık bir gecede kimse indiremezdi onu yattığı büyük Rus sobasının üzerinden, evden dışarı adım attıramazdı. Uzun süredir onunla arası açık olan genç demirci de, istediği kadar güçlü kuvvetil olsun, babası evdeyken kızının yanına sokulmaya cesaret edemezdi. Üstelik, şeytan Ay'ı cebe indirdikten sonra ortalık birden öylesine kararmıştı ki, değil papazın evini, meyhanenin yolunu bile zor bulurdu insan. Ortalık ansızın kararınca bir çığlık atmıştı cadı karısı. Bu arada onun yanına sessizce sokulan şeytan koluna girdi, kulağına kadın kısmının kulağına genellikle fısıldanan şeyleri fısıldamaya başladı. Çok tuhaftır bizim şu dünyamız! Üzerinde yaşayan yaratıkların hepsi birbirinin kuyusunu kazmaya, birbirini gülünç durumlara düşürmeye çalışır. Eskiden Mirgorod'da kışın çuhayla kaplı gocuğu bir yargıç giyerdi, bir de kaymakam. Ufak memurların gocukları çıplak deridendi. Ya şimdi öyle mi? Belediye başkanından kadastro memuruna kadar her memurun sırtında kuzu kürkünden, içi kumaş kaplı yeni yeni gocuklar var. Belediye yazıcısıyla bölge yazıcısı önceki yıl arşını altı gümüş liradan mavi Çin kumaşı aldılar. Papaz yaz için keten bir şalvarla çizgili kadifeden bir yelek diktirdi kendine.

Sözün kısası, günümüzde herkes giyim kuşam sevdasında! Ne zaman boş şeyleri bırakacak şu insanoğlu!..

Kendini aynı sevdaya kaptırmış bir şeytan görünce çoğu kimsenin şaşıracağına rahatlıkla bahse girilebilir. İşin en can sıkıcı yanı da nedir, biliyor musunuz? Suratı iğrenç mi iğrenç olduğu halde, kendisini yakışıklı sanması şeytanın... Foma Grigoryeviç'in anlatması, insanın midesini bulandırırmış suratı. Gel gelelim o çirkinliğiyle aşk oyunlarına kalkıştı şeytan! Ama gökyüzü de, yeryüzü de öylesine zifiri karanlıktı ki, daha sonra aralarında neler oldu, görmenin imkânı yoktu.

***

"Papazın yeni evine ilk mi gidiyorsun yani sağdıcım?"

Evinin kapısından çıkarlarken Kazak Çub yanındaki zayıf, uzun boylu köylüye böyle diyordu. Kısa bir gocuk vardı köylünün üzerinde. Sakalı iki haftadır kırık tırpan parçası yüzü görmemiş gibi (ustura bulamadıkları için köylüler genellikle kırık tırpan parçalarıyla tıraş olurlar bizde) uzamıştı. Çub keyifli keyifli gülerek sürdürdü konuşmasını:

"İyi bir ziyafet olacağa benzer! Aman geç kalmayalım..."

Böyle dedikten sonra gocuğunu sıkı sıkı saran kuşağını düzeltti, kalpağını iyice geçirdi kafasına, can sıkıntısı köpeklerin korkulu rüyası kırbacını yokladı. Ama başını kaldırıp yukarı bakınca durdu...

"Bu ne iştir? Bak! şuraya bak, Panas!.."

"Nedir?" dedi arkadaşı. O da başını kaldırıp yukarı baktı.

"Nedir ne demek? Görmüyor musun, Ay yok olmuş!"

"Vay anasına! Gerçekten yok olmuş be!"

Arkadaşının her zamanki vurdumduymazlığı canını sıkmıştı Çub'un.

"Yok olmuş ya!" diye söylendi. "Ama senin umurunda değil!"

"Ne yapayım yani?"

Çub bıyığını gocuğunun yenine sildi.

"Ne yapacakmış!" diye söyledi. "Sabahtan içmeye başlarsan olacağı budur!.. Allah Allah!.. İnsanla alay ediyor sanki... Demin odada oturmuş pencereden dışarı bakıyordum. Nefis bir geceydi! Ay pırıl pırıl parlıyordu, kar ışıl ışıldı... Gündüz gibi aydınlıktı ortalık. Aradan bir dakika geçmedi, şimdi zifiri karanlık. Biri parmağını soksa gözüne görmeyeceksin!.."

Daha uzun süre söylendi, sövüp saydı Çub. Bu arada bir karar vermeye de çalışıyordu. Papazın evinde şundan bundan çene çalmayı çok istiyordu canı. Şu anda başkan da, köye konuk gelmiş Bas da, iki haftada bir Poltava'ya mal almaya giden, herkesin kasıklarını tutarak güldüğü komik şeyler anlatan katran satıcısı Mikita da oradaydı yüzde yüz. Masanın orta yerinde duran lokma tatlısını görür gibi oluyordu Çub. Evet bütün bunlar çok hoş şeylerdi. Ne var ki, gecenin karanlığı her Kazağın öylesine sevdiği uyuşukluğa itiyordu onu. Şimdi bağdaş kurup şöyle bir otursa sedire, piposunu keyifli keyifli tüttürse, bir yandan tatlı tatlı kestirirken bir yandan da pencerenin dibinde toplanan neşeli kızların, delikanlıların söyledikleri şarkıları, kalyadkaları dinlese ne iyi olurdu... Tek başına olsaydı hiç kuşku yok, öyle de yapardı. Ama iki kişinin karanlıkta o yolu gitmesinde çekinecek, korkacak bir şey yoktu. Hem sonra, onun için tembel, korkak demelerini de istemezdi. Edeceği kadar küfür ettikten sonra arkadaşına döndü gene:

"Ay yok değil mi, sağdıcım?"

"Yok"

"Şaşılacak şey vallahi! Versene şu enfiyeni bir koklayayım. Senin enfiyen çok nefis, inan sağdıcım. Nerden alıyorsun onu?"

Beriki kayın ağacından yapılmış üzeri oymalı tabakasını kaparken:

"Amma da nefis!" dedi. "İhtiyar tavuğu bile aksırtmaz!"

Çub anlatmaya başladı:

"Hiç unutmam, toprağı bol olsun, meyhaneci Guguk bir keresinde Nejin'den bir enfiye getirmişti bana... Enfiye diye ona derim ben işte! Ne enfiyeydi! E, sağdıç, ne yapacağız şimdi? Çok karanlık."

Çub'un arkadaşı kapının kolunu tuttu.

"Bu durumda evde kalmamız gerekiyor galiba," dedi.

Arkadaşı böyle demeseydi Çub belki de evde kalmaya karar verecekti. Ama o anda bir şey bunun tam tersini yapması için dürttü onu:

"Olmaz sağdıcım, yürü!" dedi. "Gitmeliyiz!"

Böyle dediği için kendi kendine kızıyordu. Bu karanlıkta tarlaların arasından geçmek hiç de hoşuna gitmeyecekti. Gel gelelim, bunu kendisinin bilerek istemiş olması, ona söylenenin tersini yaptığı düşüncesi avutuyordu onu.

Arkadaşı evde oturmakla papazın evine gitmek arasında onun için bir fark yokmuş gibi sakin bakındı çevresine, bastonuyla kaşıdı omzunu. İki arkadaş yola koyuldular.

***

Şimdi bakalım, evde yalnız kalan güzeller güzeli kız ne yapıyor... Daha on yedisindeydi Oksana. Ama bütün çevrede, Dikanka'nın öte ucunda da, bu ucunda da herkes onun güzelliğini anlata anlata bitiremezdi. Delikanlılar, köylerinde gelmiş geçmiş en güzel kızın o olduğu, ondan güzelinin de bir daha gelemeyeceği düşüncesinde birleşmişlerdi. Kendisi için söylenenleri duyuyor, biliyordu Oksana. Her güzel kız gibi de kaprisliydi. Peştamal ve önlükle dolaşmayıp üzerine bir entari giyse tek kız kalmazdı çevresinde. Köyün delikanlıları sırayla takılmışlardı peşine. Ama sonunda hepsinin de sabrı tükenmiş, tek tek bırakmışlardı onu. Daha az nazlı kızların arkalarından gitmişlerdi. Yalnızca demirci inatçı çıkmıştı. Kız ona da ötekilere davrandığı gibi davranmıştı, ama o yılmamıştı...

Babası gittikten sonra çerçevesi kalaylı küçük aynasını çıkardı Oksana. Uzun uzun süslendi. Kendini aynada seyretmeye doyamıyordu. Sırf kendi kendiyle konuşmuş olmak için dalgın:

"Güzel olduğunu da nereden çıkarmışlar be kızım?" dedi. "Atıyorlar! Hiç de güzel değilsin!"

Ne var ki aynada beliren çocuksu tazelikte pırıl pırıl bir yüz, ışıl ışıl bir çift simsiyah göz, insanın içini yakan anlatılmaz tatlı bir gülümseme bunun tam tersini kanıtlamakta gecikmemişti.

Güzel kız aynasını elinden bırakmadan sürdürüyordu kendi kendiyle konuşmasını:

"Gerçekten de, siyah gözlerimle kaşlarım dünyada bir eşi bulunamayacak kadar güzel mi? Şu kalkık burnumun neresi güzel sanki? Ya yanaklarım? Dudaklarım? Siyah saçlarım güzel mi yani? Ho!.. Karanlıkta görse korkar insan. Uzun uzun yılanlar gibi dolanıyorlar başımın çevresinde!.. Hiç de güzel bir kız değilim, farkındayım bunun!"

Aynayı kendinden biraz uzaklaştırınca yükseltti sesini:

"Yo hayır! Güzelim! Hem çok güzelim! Çok çok güzelim! Karısı olacağım erkeği ne mutlu edeceğim! Ne çok sevecek beni kocam! Her şeyi unutacak! Öldüresiye öpecek beni!"

Demirci sessizce içeri girmiş, onu seyrediyordu Fısıldadı kendi kendine:

"Güzeller güzeli! Kendini de çok beğenir! Bir saattir aynaya bakıyor, seyretmeye doyamadı yüzünü. Bir de yüksek sesle övüyor kendini!"

Kendi kendine konuşmasını sürdürüyordu güzel kız:

"Hey delikanlılar! Denginiz miyim ben sizin? Şöyle bir bakın şu güzelliğe! Bilirsiniz ne hoştur yürüyüşüm! Kırmızı ipeklidendir gömleğim. Ya başımdaki kurdeleler!.. Sandığımdaki danteller gibisini ömrünüzde görmemişsinizdir! Hepsini babam bana, dünyanın en iyi delikanlısı benimle evlensin diye aldı!"

Gülümseyerek döndü güzel kız, demirciyi gördü...

Bir çığlık attı, gelip delikanlının karşısına dikildi.

Demirci kollarını aşağı sarkıtmıştı.

Güzelliği göz kamaştıran kızın hafif esmer yüzündeki anlatımı anlatabilmek çok güçtü. Hem öfke vardı yüzünde, hem bu öfkenin arasından, karşısında ezilip büzülen delikanlıya bir alay sezinleniyordu, hem bir can sıkıntısı anlatımı belli belirsiz, inceden inceye yayılıyordu yüzüne. Bütün bunlar öylesine uyumluydu, öylesine anlatılmaz bir güzellik oluşturuyorlardı ki, o anda yapılabilecek en güzel şey bu yüzü milyonlarca kez öpmekti...

"Niçin geldin buraya?" diye sordu Oksana. "Kürek sapıyla kapı dışarı edeyim seni, onu mu istiyorsun? Kızların yanına sokulmakta ustasındır. Babaların evde olmadığını anında hissedersin. Ah bilirim ben senin gibilerini! Sandığımı bitirmedin mi hâlâ?"

"Bitmek üzere güzelim. Noel'den sonra tamamlayacağım. Üzerinde nasıl çalıştığımı bir bilsen. İki gece çıkmadım atölyeden. Hiçbir papaz kızının olmamıştır böyle sandığı. Çemberine öyle kalın demir koydum ki, Poltava'ya görevli gittiğimde yüzbaşının yaylısında bile böylesini kullanmamıştım. Süslemesi de çok güzel olacak! O pamuk ayacıklarınla istersen bütün ili dolaş, bir eşini bulamazsın! Yanlarını boydan boya kırmızı mavi çiçeklerle donatacağım. Işıl ışıl bir sandık olacak! Kızma bana, güzelim! İzin ver biraz konuşayım seninle. Hiç olmazsa seyredeyim seni!"

"Engel olan mı var? Konuş, seyret!"

Böyle dedikten sonra sedire oturdu genç kız, gene aynaya bakmaya, saçlarını düzeltmeye koyuldu. Boynuna baktı uzun uzun, yeni diktirdiği ipekli gömleği inceledi. Tatlı bir kendini beğenmişlik gülümsemesi dolaştı dudaklarında, pembe yanaklarında. Gözlerinin içi aydınlandı.

"İzin ver yanına otarayım!" dedi demirci.

Oksana, dudaklarında, ışıl ışıl gözlerinde aynı gülümseme:

"Otur," diye mırıldandı.

Demirci cesaretlenmişti.

"Güzeller güzeli Oksana," dedi, "izin ver bir kerecik öpeyim seni!"

Öpmek amacıyla sarıldı kıza. Ama Oksana yanaklarına değmek üzeyken uzaklaştırdı yüzünü demircinin dudaklarından. İtti delikanlıyı.

"Başka bir isteğiniz var mıydı, beyefendi? Yüz verdik, astar istiyor! Def ol hadi! Ellerin demirden bile sert. Üstün başını is kokuyor Gömleğimi simsiyah ettin."

Gene aynayı eline aldı Oksana, süslenmeye başladı. Demirci başını önüne eğdi.

"Sevmiyor beni! diye geçiriyordu içinden. "Aklı fikri süslenmekte. Ben de salak gibi dikiliyorum karşısında. Gözümü ayırmıyorum yüzünden. Bir ömür boyu dikilmeye razıyım karşısında. Gözlerimi yüzünden ayırmamaya razıyım! Hey güzeller güzeli kız! Kalbinde nelerin gizlendiğini, kimi sevdiğini bilsem neler vermezdim! Ama hayır, kimseyi umursadığı yok. Kendi güzelliği yetiyor ona! Benim gibi bir zavallıya acı çektirmekden hoşlanıyor. İçimdeki keder dünyayı siliyor gözümden. Şimdiye kadar hiçbir insan sevmemiştir benim sevdiğim gibi. Bundan sonra da sevemez!"

Oksana:

"Sahi annen cadı mı senin?" diye sordu. Gülmeye başladı.

Demirci içinde bütün organlarının gülmeye başladığını hissetti. Bu gülüş birden yüreğine işlemişti sanki, oradan titreşen damarlarına akmıştı. Bu arada, böylesine tatlı gülümseyen bir yüzü öpemediği için de bir hüzün çökmüştü içine.

"Annemden bana ne? Sen hem anamsın benim, hem babam, hem dünyada en değerli varlığım. Çar huzuruna çağırsa beni, sorsa: Hey demirci Vakula, dile benden ne dilersin? Ülkemdeki en güzel, en değerli şeyleri iste, vereceğim sana. Altından bir demirhane yaptırayım sana istersen, gümüşten çekiçlerin olsun... cevabım, "İstemem," olurdu, değerli taşlar da istemem senden, altından demirhane de, gümüşten çekiçler de... Senin çarlığını da! Benim Oksanamı ver bana, yeter!"

"Görüyor musun ne akıllısın! Ama benim babam da yabana atılmaz hani... Ananla evlendiğinde göreceksin! (Kurnaz kurnaz gülümsedi Oksana.) Peki, ama kızlar nerede kaldılar? Niçin gelmediler hâlâ? Kalyadka zamanı geldi. Canım sıkılmaya başladı."

"Boş ver kızları şimdi güzelim!"

"Olur mu öyle şey! Onlarla birlikte delikanlılar da gelecek. Dans edecekler bu akşam. Kim bilir ne gülünç şeyler anlatacaklar!"

"Ne yani, onların yanında neşeleniyor musun?"

"Senin yanında olduğundan çok. Ay! Biri pencereye vurdu, kızlarla oğlanlar geldiler galiba."

Demirci mırıldandı kendi kendine:

"Daha ne işin var burada senin sersem? Alaya alıyor seni görmüyor musun? Paslanmış bir nal kadar değerin yok gözünde... Bari başkalarına alay konusu olmayayım. Yalnız kimi sevdiğini anlayana kadar durmalıyım. Sonra çeker giderim..."

Biri hızlı hızlı vurmaya başlamıştı kapıya. Soğukta bir ses yankılandı dışarda: "Açın kapıyı!"

"Dur ben açayım," dedi demirci.

Hole geçti. Karşısına ilk çıkacak erkeğin kaburgalarını kırmak niyetindeydi.

***

Şimdi daha da şiddetlenmişti soğuk. Yukarlarda ise hava öylesine soğuktu ki şeytan ayaklarını durmadan oynatıyor, donan ellerini birazcık olsun ısıtabilmek için avuçlarını hohluyordu. Aslında ömrü cehennemde geçen bir yaratık için üşütmek söz etmek akla terstir. Bilindiği gibi, kışın bizde olan soğuk yoktur cehennemde. Şimdi üşüdüğünü söylediğimiz şeytan gerçek bir aşçıymış gibi, kalpağı başında, ocağın karşısına geçip günahkârları (bizde kadınların Noel sucuğu pişirirken genellikle duyduklarının aynı) zevkle kızartır. Cadı karısı kalın giyimliydi ama o da üşümeye başlamıştı. Bu yüzden kollarını havaya kaldırdı. Bir ayağını geri attı. Buz pateni yapan bir insanın duruşunu alıp, bedenini hiç oynatmadan, bir yamaçtan aşağı kayar gibi süzüldü boşlukta, evinin bacasından içeri daldı. Şeytan da aynını yapıp izlemişti onu. Ne var ki bu yaratığın (bütün çoraplı çapkınlardan daha atik olduğu için) bacadan içeri dalışta sevgilisinin omzuna bastığını söylemek inandırıcı olmayabilir. Ve ikisi birlikte geniş Rus sobasının içindeki çömleklerin arasına indiler. Geziden dönen kadın usulca araladı sobanın kapağını, oğlu Vakula'nın eve konuk getirip getirmediğine baktı. Odada yalnızca çuvalların olduğunu görünce sobadan çıktı, kalın gocuğunu çıkarıp attı üzerinden, kendine çekidüzen verdi. Onun bir dakika önce süpürge sapına binip uçan cadı karısı olduğunu kimse anlayamazdı şimdi. Kırkında var yoktu Vakula'nın annesi. Çirkin de sayılmazdı, güzel de. Bir kadının bu yaşta güzel olması zaten zordur. Ama o, ağırbaşlı birçok Kazağı (doğrusunu söylemek gerikirse, güzelliği pek önemsemeyen kimselerdi bunlar) baştan

çıkarmayı başarmıştı. Evine girip çıkanlar arasında kimler yoktu: Başkan, Papaz Osip Nikiforoviç (karısı evde değilken kuşkusuz), sonra Kazak Korniy Çub, Kazak Kasyan Sverbiguz... Hakkını yemeyelim kadının: Hepsini pek güzel idare ediyordu doğrusu. Hiçbiri bir rakibinin olabileceğini aklının ucundan geçirmiyordu. Dinine bağlı bir köylü ya da soylu (Kazaklar soylu derler kendilerine) kapüşonu arkasında sarkan kabanını giyip, pazarsa kiliseye, hava kötüyse meyhaneye gitmek için evden çıktığında Soloha'ya uğramadan edebilir miydi hiç? Onun bol yağda kızarmış kaymaklı tatlısından yemeden, sıcacık odasında konuşkan, konuksever ev sahibesiyle gevezelik etmeden eve dönmek olur muydu?.. Soylu kişi meyhaneye giderken sırf bu amaçla yolunu uzatır, bunun adına da geçerken şöyle bir uğramak derdi. Soloha bayram günleri, pazar günleri cıvıl cıvıl renkleriyle göz alan etekliğini giyip üzerine, arkasında çaprazlama iki kurdelesi olan önlüğünü çekip kiliseye geldiğinde sağdaki en ön sıraya oturunca papaz yüzde yüz şöyle bir öksürür, elinde olmadan göz ucuyla o yana bakardı. Başkan bıyıklarını sıvazlar, usturaya vurulmuş başının tepesindeki uzun perçemini kulaklarına dolar, yanında oturanın kulağına fısıldardı: "Öf be, şu kadına bak! Ne anasının gözü bir şey!.." Herkesi selamlardı Soloha. Ve herkes onun yalnızca kendisine selam verdiğini sanırdı. Ama, başkalarının gönül işlerine burnunu sokmaya meraklı biri, Soloha'nın en çok Kazak Çub'a yakınlık gösterdiğini hemen fark ederdi. Duldu Çub. Her zaman için sekiz saman yığını bulunurdu evinin önünde. Besili iki çift öküz çitin arasından başlarını sokağa uzatır, gelip geçen arkadaşlarına (ineklere) ya da amcalarına (boğalara) seslenirlerdi. Sakallı keçi evin damına tırmanır, avluya çıkan hindileri kızdırmak için titrek sesiyle, kaymakam gibi bağırırdı oradan. Düşmanlarını (sakalıyla alay eden çocukları) görünce de arkasını dönerdi. Çub'un evinde sandıklar keten beziyle, yarım kaftanlarla, altın sırmalı eski kaftanlarla doluydu. Ölen karısı giyime kuşama önem veren bir kadındı. Çub'un bahçesinde haşhaştan, patatesten, ayçiçeğinden başka her yıl iki evlek de tütün ekilirdi. Soloha bütün bunlar kendi mülküne eklenirse fena olmaz diye düşünüyor, oraların da sahibi olunca ne gibi bir düzen kuracağının planlarını şimdiden yapıyor, bu yüzden ihtiyar Çub'a daha da iyi davranıyordu. Bu arada oğlu Vakula bir yolunu bulup Çub'un güzel kızına yaklaşmasın, her şeyi ele geçirmesin (o zaman annesinin işlere karışmasına izin vermezdi) diye kırkında her kadının başvurduğu yola başvuruyordu. Çub'la demircinin elden geldiğince sık kavga etmelerini sağlamaya

çalışıyordu. Belki de onun bu uyanıklğı yüzünden çıkmıştı bütün o söylentiler. Özellikle köyün yaşlıları bir yerde toplanıp neşeli neşeli bir şeyler içerken konuşuyorlardı: Tıpkı bir cadı karısıymış Soloha; Kizyakolupenko'nun oğlu onun arkasında iğ büyüklüğünde bir kuyruk görmüşmüş, önceki perşembe yanında siyah bir kedi, koşarak sokağı karşıdan karşıya geçmişmiş, bir keresinde papazın karısı evde yalnızken bir domuz soluk soluğa dalmış içeri, horoz gibi ötmüş, sonra Peder Kondrat'ın kalpağını geçirmiş başına, geldiği gibi koşarak gitmiş... İhtiyarlar gene bir gün böyle toplanmış, Soloha'dan söz ederlerken inek çobanı Timiş Korostyaviy diye biri girmişti içeri. Anlatmaya koyulmuştu hemen, Yazın otlakta: Petrovka gününün tam arifesinde gece başının altına samandan bir yastık yapıp yatmış. Bir de ne gösün... Saçı başı darmadağın bir cadı inekleri sağmaya başlamamış mı... Üzerinde yalnızca bir gecelik varmış. Parmağını kıpırdatamıyormuş çoban. Büyülenmiş sanki. Dudaklarına cadı karısı öyle iğrenç bir şey sürmüş ki, bütün gün tükürüp durmuş sonra çoban. Gel gelelim insanı kuşkuya düşüren bir şey var bütün bunlarda. Doğrusunu isterseniz, cadıyı yalnızca, Soroçin belediye başkanı görebilir. Bu tür dedikoduları dinlerken aklı başında Kazakların adam sen de der gibi kollarını sallamaları bundandı. Genellikle şöyle karşılık verirlerdi: "Mahalle karıları gibi uydurup uydurup söylüyorsunuz!"

Soloha sobadan çıktıktan, üstüne başına çekidüzen verdikten sonra iyi bir ev hanımı gibi ortalığı toplamaya, her şeyi yerli yerine koymaya başladı. Ama torbalara dokunmadı; Vakula getirmişti onları, varsın o kaldırsındı. Bu arada şeytan bacadan girerken şöyle bir dönüp arkasına bakmış, Çub'u arkadaşıyla kol kola evinden hayli uzakta görmüştü. Sobanın içine indikten sonra çabucak geri dönmüş, uçarak gitmiş, yollarını kesmişti... Karları sağdan soldan üzerlerine yağdırmaya başladı. Bir kar fırtınası çıkmış oldu böylece. Göz gözü görmüyordu. Kar tanecekleri dönerek uçuşuyor, Çub'la arkadaşının ağzını, kulaklarını tıkıyordu. Şeytan, Çub'un arkadaşıyla eve döneceğinden, demirciyi orda bulunca ona iyi bir ders vereceğinden, dayağı yiyen Vakula'nın eline uzun süre fırça alamayacağından, çirkin karikatürler yapamayacağından emin geri döndü, bacadan içeri daldı gene.

***

Gerçekten de kar fırtınası çıkıp rüzgâr gözlerini acı acı yakmaya başlayınca Çub evden çıktığına bin pişman olmuş, kulaklıklı kalpağına da

küfürler yağdırmaya başlamıştı. Aslanda yapmacıktı öfkesi. Kar fırtınasının çıktığına sevinmişti bile. Yolun sekizde birini gitmemişlerdi daha. İki arkadaş geri döndüler. Şimdi arkadan esiyordu rüzgâr. Ne var ki, dönüp duran kardan bir şey göremiyorlardı.

Birlikte yürürlerken, Çub birkaç adım yana açıldı.

"Dur hele, sağdıç," dedi, " yolu kaybettik galiba. Görünürlerde ev mev yok... Eh be, şu fırtınaya bak! Sen de o yana doğru açıl biraz, belki oralardadır yol. Ben de şu yana bakayım. Bu havada kötü ruh dürttü bizi de çıktık dışarı... Yolu bulunca bana seslenmeyi unutma. Amma da kaldırdı karı iblis!"

Yol iz kapanmıştı. Çub'un arkadaşı ayağında uzun çizmeleri, yana doğru bir süre yol aldıktan sonra ileri geri birkaç kez gidip geldi. Sonunda meyhane çıktı karşısına. Bu buluşuna öylesine sevinmişti ki bir anda her şeyi unutmuş gitmişti. Üzerindeki karları silkeledikten sonra, dışarıda kalan arkadaşını hiç düşünmeden daldı içeri. Bu arada Çub da bulur gibi olmuştu yolu. Durup avazı çıktığınca bağırmaya başladı. Arkadaşının ses vermediğini görünce yalnız başına gitmeye karar verdi. Çok geçmeden evini gördü. Önünde, çatısında karlar birikmişti. Soğuktan kaskatı kesilmiş elleriyle güm güm vurmaya başladı kapıya. Bir yandan da çabuk kapıyı açması için sesleniyordu kızına.

Dışarı çıkan demirci sert bir sesle sordu:

"Ne istiyorsun?"

Demircinin sesini tanımıştı Çub. "Demek benim ev değilmiş," diye mırıldandı kendi kendine. "İşi ne benim evimde demircinin... Ama demircinin evi de değil burası. Kimin evi acaba? Vay canına! Tanıyamadım bu evi! Geçenlerde genç bir kadınla evlenen topal Levçenko'nun evi olmasın sakın... Yalnız onun evi benzer benimkine çünkü. Zaten şaşmıştım ben de bu kadar çabuk nasıl eve geldiğime. Ama Levçenko şu anda papazın evinde... Evet... Peki demircinin işi ne burada?.. Anladım!.. Adamın genç karısını ziyarete gelmiş... Bu güzel işte!.. Anlaşılıyor..."

Demirci, Çub'un üzerine üzerine yürürken daha da sert bir sesle ekledi:

"Kimsin? El âlemin kapılarında ne işin var gece vakti?"

Çub düşünüyordu: "Yo... kim olduğumu söylememeliyim. Bir de dayak yeriz sonra! (Sesini değiştirip karşılık verdi.) Benim! Kötü niyetli olmayan biri... Eğlendirmeye geldim siz. Pencerenizin dibinde kalyadka söyleyeceğim..."

Vakula öfkeyle bağırdı:

"Çek arabanı hadi! Kalyadka isteyen yok senden! Şuna bak, hâlâ duruyor! Duymadın mı söylediğimi! Çabucak def ol buradan!"

Çub da o niyetteydi zaten. Öte yandan demircinin emrine uymak zorunda olması canını sıkıyordu. Kötü ruh ters karşılık vermesi için dürtüyordu onu sanki. Gene değişik sesle:

"Ne bağırıyorsun?" dedi. "Kalyadka söylemek istiyorum, o kadar!"

"Anlaşıldı, sözden anlamıyorsun sen!.."

O anda büyük bir acı hissetti omzunda Çub. Biraz geri çekilip:

"Yanılmıyorsam kavga etmek istiyor canın!" dedi.

Bir yumruk daha indirdi demirci.

"Yürü hadi, yürü!" diye bağırdı.

"Ne oluyorsun be? (Çub'un sesinde hem acı, hem keder, hem de korku vardı.) Anladığım kadarıyla şaka değil senin bu yaptığın. Üstelik bütün gücünle vuruyorsun."

"Hadi def ol!" diye bağırdı demirci.

Öfkeyle kapadı kapıyı.

Çub dışarıda yalnız kalınca kendi kendine mırıldandı:

"Şuna bak, nasıl da kabarıyor! Dur hele sen! Pis serseri! Şikâyet etmeyeceğim seni sanıyorsun değil mi? Yo canım, yanıldın işte! Doğru komisere gideceğim. Göstereceğim sana pat küt yumruk atmak nasıl olurmuş! Demirci, aynı zamanda boyacı olduğun umurumda değil. Sanırım kan oturmuştur omzuma da, sırtıma da. Gâvurun oğlu çok hızlı vurdu galiba! İşin kötüsü hava da soğuk. Gocuğumu çıkarıp bakmak istemiyor canım! Dur sen iblis demirci! Allah senin de, demirhanenin de belasını

versin! Göreceksin sen! Pis, darağacı kaçkını! Ha... bu demektir ki, şu anda evde değil demirci. Soloha yalnızdır öyleyse. Hım... Evleri buraya uzak olmasa gerek. Gitsem mi dersin? Öyle bir gece ki, kimse bulamaz bizi orada. Bakarsın o da olur... Uf, ne kötü vurmuş omzuma pis herif!"

Sırtını kaşıdıktan sonra dönüp yürüdü. Soloha'yı göreceğini, onun yanında tatlı dakikalar geçireceğini düşündükçe acısını unutuyor, kar fırtınasının ıslık çaldığı sokaklarda çatırdayıp duran soğuğu bile hissetmiyordu. Yüzünde (kar fırtınası sakalıyla bıyığını, kurbanını burnundan acımasızca yakalayan bir berberden daha çabuk sabunlamıştı), evet, yüzünde ara sıra tatlı bir gülümseme dolaşıyordu. Ne var ki kar fırtınası görüşü engellemeseydi, daha uzun süre görebilirdik Çub'un arada bir durup sırtını ovuşturduğunu, "Pis demirci, amma kötü vurdu!" diye söylendikten sonra gene yola koyulduğunu.

***

Bu arada bizim kuyruklu, keçi sakallı çapkın, bacadan çıkıp ortalığı karıştırdıktan sonra geri dönmüş, yeniden bacadan içeri girmişti. Yürüttüğü Ay'ı sakladığı, beline yandan bağlı heybesinin, sobasının içinde bir şeye nasılsa takılıp ağzı açılmış, bu fırsattan yararlanan Ay da Soloha'nın evinin bacasından çıkmış, süzülerek gökyüzüne yükselmişti. Ortalık bir anda aydınlanmıştı gene. Kar fırtınası hiç çıkmamış gibi sakindi şimdi ortalık. Her yanı kaplamış kar gümüş gibi parlıyordu. Kristal yıldızlar dökülmüştü yerlere sanki. Soğuk bile kırılmıştı. Gençler, torbaları omuzlarında, grup grup çıktılar dışarı. Şarkılar söylemeye başladılar. Hemen her evin penceresinin dibinde kalyadka söyleyen bir grup vardı. Nefisti Ay gökyüzünde! Böyle bir gecede kahkahalarla gülen şarkılar söyleyen genç kızların, her türlü şakaya oyuna (ancak neşeyle gülümseyen bir gecenin insanın aklına getirebileceği şakalara, oyunlara) hazır delikanlıların arasında dolaşmanın ne hoş bir şey olduğunu anlatmak öyle kolay değildir. Kalın gocuğun içinde sımsıcaktır insanın bedeni; soğukta yanakları daha da al aldır. Olmadık şeyler yapmak gelir içinden...

Bir grup kız torbalarıyla daldılar Çub'un evine. Oksana'nın çevresini aldılar hemen. Bağırma, çağırma, kahkahalar, masallar... Demircinin kulakları duymaz olmuştu. Güzeller güzeline kızlar bir şeyler anlatmak için birbirleriyle yarışıyor, torbalarını boşaltıp ona topladıkları ekmekleri,

sucukları, tatlıları göstererek övünüyorlardı. Mutlu görünüyordu Oksana. Kızların bir, birine dönüyordu, bir ötekine. Onlarla konuşuyordu. Kahkahalarla gülüyordu. Genç kızların bu neşesine canı sıkkın, imrenerek bakıyordu demirci. Kendi de severdi kalyadkaları, ama bu gece nefret ediyordu onlardan.

Kızlardan birine döndü güzeller güzeli:

"E... Odarka, bakıyorum potinleri yenilemişsin. Ah ne güzel! Altın işlemeli ha! Ne mutlu sana, Odarka! Senin için her şeyi alan bir erkeğin var. Bana böyle potin alacak kimsem yok."

Demirci atıldı hemen:

"Üzülme bir tanem! Sana pek az bey kızının giyebileceği potinler alırım ben."

Oksana delikanlının yüzüne kibirle bakarak:

"Sen ha!.. dedi. "Merak ediyorum doğrusu, nerede bulacaksın böyle potinleri? Çariçenin ayağındakileri mi getireceksin yoksa?"

Kahkahalarla gülmeye başladılar kızlar:

"Öf be! Kimin potinlerini istedi!"

Güzeller güzeli, gururlu;

"Evet!" dedi. "Hepiniz tanığım olun, demirci Vakula çariçenin ayağındaki potinleri getirirse bana, o gün evleneceğim onunla."

Kaprisli dilber alıp götürdü arkadaşlarını. Onların arkasından çıkarken mırıldanıyordu Vakula kendi kendine:

"Gülün bakalım kızlar! Ben de gülüyorum kendime zaten! Düşünüyorum düşünüyorum, aklım nereye gitti anlayamıyorum bir türlü. Sevmiyor beni... Sevmezse sevmesin! Oksana'dan başka kız mı yok dünyada... Allah'a şükürler, köyde bile sürüsüne bereket... Nesi varmış yani Oksana'nın? İyi bir ev kadını olacak kız değil bir kere... Süslenmekten, takıp takıştırmaktan başka bildiği yok. Evet... Salaklığı bırakmalıyım artık!"

Ama tam o anda demirci kararlı olmaya hazırlanırken kötü bir ruh Oksana'nın gülen, alaylı alaylı, "Çariçenin potinlerini getir bana demirci, evleneceğim seninle!" diyen hayalini geçirdi delikanlının gözünün önünden. Ruhu allak bullak oldu gene. Gene yalnızca Oksana'yı düşünür oldu.

Kalyadka söyleyenler (erkekler ayrı grup, kızlar ayrı grup) bir sokaktan ötekine koşuyorlardı. Demirci yürüyor, bir zamanlar herkesten çok onun sevdiği bu neşeye katılmıyor, gençlerin bu coşkunluğunu saçma buluyordu.

***

Bu arada şeytan Soloha'nın yanında işi iyice ilerletmişti. Belediye başkanının papazın kızının elini öperken yaptığı gibi, kırıtarak öpüyordu cadı karısının elini. Ellerini kalbinin üzerine koyup ah çekiyor, açık açık şöyle diyordu:

"Solohacığım, içimdeki ateşi söndürmezsen, beni bu akşam ödüllendirmezsen her şeyi alırım göze... Suya atarım kendimi, doğru cehenneme yollarım ruhumu!"

Aslını sorarsanız pek sert de davrandığı yoktu ona Soloha'nın. Şeytanın durumunu da zaten biliyoruz.

Çevresindeki erkeklerin dönüp durmalarına bayılırdı cadı karısı. Çoğu zaman da bir erkek bulunurdu yanında. Ne var ki bu akşamı yalnız geçireceğini sanıyordu. Köyün ileri gelenleri papazın evine Noel pilavına davetliydiler çünkü. Gel gelelim beklendiği gibi gelişmedi olaylar. Şeytan isteklerini daha yeni açığa vurmuştu ki... iriyarı başkanın sesi duyuldu ansızın. Soloha kapıyı açmaya koştu. Atik şeytan da bu arada yerdeki çuvallardan birinin içine girmişti. Kulaklıklı kalpağının karlarını silkeledi başkan. Oturup Soloha'nın elinden bir bardak votka içti. Kar fırtınası çıktığı için papazın evine gidemediğini söyledi.

"Pencerende ışık görünce, akşamı senin yanında geçireyim dedim," diye ekledi.

Başkan sözünü daha bitirmemişti ki, biri vurdu kapıya. Papazın sesi duyuldu. Başkan telaşlı:

"Bir yere gizle beni," diye fısıldadı. "Şu anda karşılaşmak istemiyorum papazla."

Böylesine iri bir konuğu nereye gizleyebileceğini uzun uzun düşündü Soloha. Sonunda en büyük kömür çuvalını kestirdi gözüne. İçindeki kömürü tenekeye boşalttı. İrikıyım başkan bıyığıyla, kocaman kafasıyla, kulaklıklı kalpağıyla daldı çuvala.

Öksürerek, tıksırarak, ellerini ovuşturarak girdi içeri papaz. Davetine kimsenin gelmediğini, doğrusu buna da yürekten sevindiğini, bu fırsattan yararlanıp kar fırtınasına aldırmadan onunla biraz eğlenmek için geldiğini söyledi. Sonra sokuldu Soloha'ya... Öksürdü, gülümsedi, uzun parmaklarıyla kadının çıplak, tombul eline dokundu, hem kurnazlık, hem de haz dolu bir sesle:

"Nedir bu, güzel Soloha?" dedi.

Birden geri çekildi Soloha.

"Ne demek nedir?" diye sordu. "El... Benim elim, Osip Nikiforoviç!"

Papaz yaptığı girişten hoşnut:

"Hımm! Senin elin demek!" dedi. "He! He! He!"

Kalkıp odanın içinde şöyle bir gidip geldi. Sonra gene öyle yılışık, sokuldu Soloha'ya, boynuna dokundu.

"Bu titreyen nedir şuranda Solohacığım!"

Birden geri çekildi gene. Soloha karşılık verdi:

"Sanki görmüyorsunuz Osip Nikiforoviç! Boynum işte. Boynumda da gerdanlığım!"

"Hım... Boynundaki, gerdanlığın demek! He! He! He!"

Papaz ellerini ovuşturarak bir kez daha gidip geldi odanın içinde.

"Ya bu nedir Solohacığım?!."

Bu kez papaz uzun parmaklarıyla Soloha'nın neresine dokunmuştu bilinmez... Birden kapı çalındı. Kazak Çub'un sesi duyuldu. Papaz dehşet

içinde:

"Aman Tanrım!" dedi alçak sesle. "Biri geldi! Ya burada yakalarlarsa beni?.. Ya Peder Kondrat'ın kulağına giderse?..."

Aslında papazın asıl korktuğu başkaydı: Daha çok, ortada bir olay yokken bile korkunç pençeleriyle saçlarını yolan saygıdeğer karısının, durumu öğrenmesinden korkuyordu. Zangır zangır titreyerek:

"Tanrı aşkına, güzel Soloha, iyi yürekli Soloha," dedi, "sizin iyilikleriniz Luka'nın Kutsal Kitabında yazdığı gibi... Hangi bölümdü o... On üç... On üçün... Vallahi vuruyorlar kapıya, vallahi vuruyorlar! Oh... Bir yere saklayın beni ne olur!.."

Bir çuvalın daha kömürünü boşalttı Soloha. Papaz ufak bedeniyle girdi içine. En dibe oturdu. Öyle ki, yarım çuval kömür dökülebilirdi üzerine.

Çub içeri girerken:

"Merhaba, Soloha!" dedi. "Beklemiyordun beni değil mi? Hiç beklemiyordun. Hı?"

Neşeli, anlamlı bir gülümseme belirdi Çub'un yüzünde. Bu gülümseme onun küt kafasının iğneli, hoş bir şaka yapmak için zorlandığını, bu şakayı önceden kafasının içinde hazırladığını gösteriyordu.

"Engel olmuyorum ya?.." diye ekledi. "Belki bir konuğunla eğleniyordun!.. Ben gelince gizledin onu, hı?"

Bu ince şakası gururlandırmıştı Çub'u. Soloha'nın konukseverliğinden yalnızca kendi yararlandığı için keyifli keyifli güldü.

"Hadi votka getir Soloha, içelim. Soğuktan boğazım dondu vallahi. Tam Noel'de Tanrı'nın insanlara yolladığı şu geceye bak! Ne soğuk var dışarıda, biliyor musun Soloha? Uf... Ellerim buz kesti! Gocuğumun önünü açamıyorum! Böyle kar fırtınası görmedim!.."

O sırada kapıyı tekmeleyerek bağırdı biri dışarıda:

"Aç!"

Çub kalakaldı.

"Biri kapıya vuruyor galiba," dedi.

Dışarıdaki daha da yüksek sesle bağırdı:

"Kapıyı açsana!"

Kulaklıklı kalpağını kaptı Çub.

"Demirci bu!" dedi. "Dinle Soloha, sakla beni, nereye istersen sakla. O Allah'ın belasına görünmeyeyim de ne olursa olsun. İblisin oğlu! Dilerim Allah'tan iki gözünün de altında elma büyüklüğünde şiş çıkar?"

Soloha da korkmuştu. Ateş almış gibi dolanıp duruyordu odanın içinde. Sonra, içindekini unutup, papazın dibinde oturduğu çuvala girmesini işaret etti Çub'a. Zavallı papaz, Çub kocaman köylü bedeniyle neredeyse başını tepesine oturup, soğuktan kaskatı kesilmiş çizmelerini iki yanağına dayadığında duyduğu acıyı öksürürek ya da ıhlayarak bile belli edememişti.

Demirci, annesiyle tek sözcük konuşmadan, kalpağını bile çıkarmadan girdi odaya, sedirin üzerine bıraktı kendini. Canının bir şeye çok sıkıldığı belliydi. O içeri girdikten sonra Soloha dış kapının sürgüsünü sürerken biri daha çalmıştı kapıyı. Kazak Sverbiguz'du bu. Onu çuvala saklamak olacak şey değildi. Bedenine uygun çuval bulunamazdı çünkü. Başkandan bile iriyarıydı Sverbiguz. Boyu da Çub'un arkadaşından uzundu. Bu yüzden adam ne söyleyecekse söylesin diye alıp bahçeye götürdü onu Soloha.

Demirci, uzaktan duyulan şarkılara arada kulak vererek dalgın, gözden geçiriyordu odanın içini. Sonunda çuvalların üzerinde durdu bakışı: "Burada ne işleri var bu çuvalların? Çoktan kaldırmış olmam gerekirdi onları. Şu salakça aşkım hepten serseme çevirdi beni. Yarın bayram. Oysa her şey odanın ortasında hâlâ... Demirhaneye götürmeliyim onları!" Oldukça büyük çuvalların başına çömeldi demirci. Sıkı sıkı bağladı ağızlarını. Omuzlamaya hazırlandı. Ne var ki, demircinin aklının bambaşka yerlerde olduğu belliydi. Yoksa çuvalın ağzını bağladığı ipe saçı dolanan Çub'un acıyla fıslamasını, güçlü kuvvetli başkanın oldukça sesli ıhlamasını duyması gerekirdi...

"Şu pislik Oksana da aklımı başımdan aldı galiba!.. (Kendi kendine konuşuyordu demirci.) Düşünmek istemiyorum onu ama yapamıyorum... Sanki inadına, hep o geliyor aklıma. Neden acaba insanın elinde değildir

istediği şeyi düşünmek? Şu işe bak... Çuvallar ağırlaşmışlar sanki! Kömürden başka şeyler de olsa gerek içlerinde. Amma da aptallaştım ha... Son zamanlarda bana her şeyin daha ağır geldiğini unutuyorum... Eskiden bakır bir beşliği, bir at nalını tek elimde büker, açardım. Şimdi iki kömür çuvalını kaldıramıyorum. Çok geçmez rüzgârdan devrilirim."

Bir süre sustuktan sonra kendini toparlayıp sesini yükseltti demirci:

"Hayır!.. Karı mıyım ben be! Kendime güldürmem kimseyi! Böyle on çuval olsa kaldırırım."

Ve güçlü kuvvetli iki kişinin zor taşıyabileceği çuvalları omuzladı. Dibinde şeytanın dertop olmuş oturduğu küçük çuvalı yerden alırken ekledi:

"Şunu da götüreyim. Aletlerim olsa gerek içinde."

Islıkla bir şarkı söyleyerek çıktı evden: "Karılarla uğraşamam ben..."

***

Şarkılar, bağrışmalar gittikçe daha çok çınlatıyordu sokakları. Komşu köylerden gelmiş gençlerle daha da çoğalmıştı kalabalık. Delikanlılar şakalaşıyor, gönüllerince eğleniyorlardı. Kalyadkaların arasından sık sık, hemen oracıkta bir gencin uydurup söylediği neşeli bir şarkı duyuluyordu. Sonra kalabalığın arasından bir genç kalyadka yerine bir şçedrovkiye[28] başlıyordu ansızın, avazı çıktığınca bağırıyordu.

Evin cömert hanımı,

Getirsene tatlımı.

Kocaman bir tas çorba.

Bir de yüzük isterim.

Kahkahalar daha da coşturuyordu şçedrovki söyleyen genci. Küçücük pencereler kalkıyor, evden çıkmamış evin yaşlı babasının yanında kalmış yaşlı bir kadının sıska eli uzanıyordu. Bir kangal sucuk, bir parça börek oluyordu bu elde. Gençler hemen uzatıyorlardı torbalarını, avlarını kapıyorlardı.

Dört bir yandan sökün eden delikanlılar bir kız grubunun çevresini aldılar bir köşe başında. Bağırış çağırış, gürültü, birbirine kar topu atanlar... Dolu

torbasını yere boşalttı biri. Biraz ötede genç kızlar bir delikanlının önünü kestiler. Çelme takıp sırtındaki torbasıyla birlikte yere yuvarladılar onu. Herkesin sabaha kadar çılgınca eğlenmek niyetinde olduğu belliydi. Hava da öyle güzel ısınmıştı ki! Her yanı kaplamış karın etkisiyle daha da parlak görünüyordu ay ışığı.

Omzunda çuvallarla bir an durdu demirci. Şarkılar söyleyen bir genç kız grubunda Oksana'nın sesini, kadife gibi kahkahasını duyar gibi olmuştu. Bir ürperti dolaştı bütün bedeninde. Çuvalları yere attığı gibi (öyle ki, dipte olan papaz acıdan inlemiş, başkan yüksek sesle ıhlamıştı), evet, demirci çuvalları yere attığı gibi, omzunda küçük çuval, Oksana'nın sesini duyar gibi olduğu genç kız grubunun peşine takılmış delikanlı grubuna katıldı.

Evet, Oksana'nın sesiydi duyduğu! Bir kraliçe gibiydi kızların arasında. Simsiyah gözleri aydınlatıyordu çevresini... Yakışıklı bir delikanlı bir şeyler anlatıyordu ona. Besbelli gülünç şeylerdi anlattığı, gülüyordu çünkü Oksana. Her zaman gülerdi zaten...

Demirci, kendi de farkında olmadan, kalabalığı yararak ilerledi, Oksana'nın yanına vardı. Güzeller güzeli, demirciyi çıldırtan o gülümsemesi gene dudaklarında:

"O!.. Sen de burada mıydın?" dedi. "Selam! Bir şeyler toplayabildin mi bari? Oho! Ne küçükmüş torban öyle! Çariçenin potinlerinden ne haber? Getirdin onları? Getirdiğin gün varacağım sana!"

Bir kahkaha atıp arkadaşlarının yanına koştu. Demirci olduğu yerde kalakalmıştı. Sonunda verdi kararını.

"Hayır, yapamayacağım, gücüm kalmadı artık..." diye mırıldandı. "Ama ne hoş bir kız! Bakışı, konuşması, her şeyi, her şeyi öylesine yakıcı ki... Hayır kendimi tutacak gücüm kalmadı artık! Her şeye son vermenin zamanı geldi de geçiyor. Kıyacağım canıma! Göleti kaplayan buzda su almak için köylülerin açtıkları deliğe atacağım kendimi. Çekip gideceğim bu dünyadan!"

Kararlı adımlarla yürüdü, gruba yetişti. Oksana'nın yanına sokuldu, sert bir sesle:

"Elveda Oksana!" dedi. "Canının istediği gibi bir erkek bul kendine. Kiminle istersen alay et! Ama beni bir daha göremeyeceksin bu dünyada."

Şaşırmıştı sanki dilber. Bir şey söylemek istedi. Ama demirci kolunu sallayıp koşarak uzaklaşmıştı yanından.

Deli gibi koşan demirciyi görünce seslendiler delikanlılar:

"Nereye, Vakula?"

"Elveda, kardeşlerim!" diye karşılık verdi demirci. "Tanrı isterse, öteki dünyada görüşürüz. Bu dünyada görüşemeyeceğiz bir daha. Hoşça kalın, kötü anmayın beni! Peder Kondrat'a söyleyin, günahkâr ruhum için dua okusun... Günahım büyük! Dünya işleri yüzünden kilisedeki tasvirlerin mumlarını boyamadım. Her şeyimi kiliseye bağışlıyorum! Elveda, kardeşlerim!"

Böyle dedikten sonra, çuval sırtında, yeniden koşmaya başladı.

"Kafayı üşüttü galiba çocuk!" diye konuştular aralarında gençler.

Oradan geçen yaşlı bir kadın dua eder gibi mırıldandı:

"Günahkâr ruh!.. Demircinin kendini astığını haber vereyim gidip!"

Bu arada Vakula koşarak birkaç sokak geçmiş, soluk almak için durmuştu.

"Sahi nereye gidiyorum ben böyle?" diye geçirdi içinden. "Gerçekten bitti mi her şey? Deneyebileceğim bir yol daha var: Eski Kazak askeri Göbekli Patsyuk'a gideceğim. Bilmediği şeytanlık yoktur onun. Öyle diyorlar. İstediği her şeyi yaparmış. Evet, gideceğim ona! Nasıl olsa ruhum günahkâr oldu bir kere!"

Uzun süredir olduğu yerde kıpırdamadan duran şeytan, demircinin dediğini duyunca sevincinden hopladı çuvalın içinde. Ama demirci farkında olmadan kolunu çuvala çarptığı için oldu bu sarsıntı sandı. Kuvvetli bir yumruk atıp iyice yerleştirdi çuvalı omzuna. Yürüdü. Göbekli Patsyuk'un yanına gidiyordu.

Göbekli Patsyuk dedikleri gerçekten Kazak askeriymiş bir zamanlar. Ama sonra kovmuşlar mı onu, yoksa ordudan kendi mi kaçmış bilen yoktu... On, belki on beş yıldır Dikanka'daydı. Önceleri gerçek bir Kazak askeri gibi

yaşamıştı: Yani hiç çalışmıyor, günün dörtte üçünü uyuyarak geçiriyor, beş altı orakçının yiyeceğini bir oturuşta yiyor, bir dikişte neredeyse bütün bir kovayı içiyordu. Ne var ki, yediğini içtiğini yerleştirecek yeri de yok değildi doğrusu. Boyu kısaydı, ama geniş olmasına hayli genişti bedeni. Bunun yanında şalvarı da öylesine boldu ki, istediği kadar, uzun adım atsın ayağı hiç belli olmazdı. Sokakta yuvarlanan bir şarap fıçısını andırırdı yürürken. Belki de bu yüzden " Göbekli" adını takmışlardı ona. Köye gelişinin üzerinden daha üç beş gün geçmemişti ki, onun bir büyücü olduğunu öğrenmeyen kalmamıştı... Biri hastalandı mı Patsyuk'u çağırıyorlardı hemen. Şöyle bir şeyler mırıldanıyordu Patsyuk, hastanın hastalığı uçup gidiyordu. Beylerden biri çok acıkıp da çabuk çabuk yerken balığın kılçığı mı takıldı boğazına... Patsyuk sırtına öylesine ustaca bir yumruk indiriyordu ki, kılçık takıldığı yerden kurtuluyor, beyin boğazına hiçbir zarar vermeden gerektiği biçimde devam ediyordu yoluna. Patsyuk son zamanlarda seyrek görünür olmuştu. Belki tembellikti bunun nedeni. Belki kapılardan girip çıkmasının her yıl biraz daha güçleşmesi... Bu yüzden, işi düşenler kendileri gidiyorlardı ona.

Demirci, içinde bir korkuyla açtı kapıyı. Patsyuk'u küçük bir fıçının önünde bağdaş kurup oturmuş gördü. Fıçının üstünde galuşka dolu bir çanak vardı. Çanak tam ağzının hizasındaydı. Parmağını oynatmadan, hafifçe eğiyordu başını Patsyuk, dişleriyle ağzına alıyordu galuşkaları, yutuyordu. Çanağın dibindeki suyu içiyordu.

"Yo," diye geçirdi içinden Vakula. "Bu, Çub'dan da tembel. Hiç olmazsa kaşıkla yiyor o... Bu, elini bile oynatmıyor!"

Besbelli galuşkalara çok dalmıştı Patsyuk. Çünkü kapıdan girince öne eğilerek onu selamlayan demirciyi fark etmemişti bile. Bir selam daha verdi Vakula.

"Senden yardım istemeye geldim Patsyuk!" dedi.

Göbekli Patsyuk başını kaldırıp baktı, sonra galuşkaları atıştırmayı sürdürdü. Demirci cesaretini toplayıp:

"Duyduğuma göre," diye başladı, "affedersin... seni utandırmak için söylemiyorum... Sözde şeytanın akrabasıymışsın sen..."

Vakula, fazla açık konuştuğunu, kaba sözleri yeterince yumuşatamadığını düşünürek korkuya kapıldı. Tetikte, Patsyuk'un yerdeki fıçıyı kapıp üzerindeki çanakla birlikte kafasına fırlatmasını bekledi bir süre. Sıcak şerbetin yüzünü yakmaması için koluyla korunmaya hazırlandı.

Ama Patsyuk şöyle bir baktı ona, sonra galuşkaları peş peşe yutmayı sürdürdü.

Cesaretini oldukça toplayan demirci konuşmaya karar vermişti.

"Sana geldim, Patsyuk. Her istediğini bol bol versin sana Tanrı. Rızkını fazla fazla versin hem! (Bazen ağzı iyi laf ederdi demircinin. Yüzbaşının tahta perdesini boyamak için Poltava'ya gittiğinde öğrenmişti böyle güzel konuşmasını.) Bu gördüğün günahkârın ölmesi gerekiyor. Patsyuk! Her şey bitti onun için! Kaderin önüne geçilmez. Şeytanın kendisinden yardım istemem gerekiyor."

Göbekli'nin hiç oralı olmadığını, sessizliğini sürdürdüğünü görünce sordu:

"Ne yapsam dersin, Patsyuk! Ne yapmalıyım?"

Patsyuk galuşkaları peş peşe mideye indirirken başını kaldırıp demirciye bakmadan karşılık verdi:

"Gerektiği yerde şeytana başvurmalıdır insan!"

Öne eğilerek bir selam daha verdi demirci.

"Ben de bunun için geldim ya sana, Patsyuk. Şeytana nasıl ulaşacağımı senden iyi kimse bilemez dünyada."

Bir şey söylemeden çanağın dibindekileri de temizledi Patsyuk. Demirci yalvarıyordu:

"Lütfen Patsyuk! İyi yürekli bir insansın sen, reddetme beni! Domuz sucuğu mu istersin, darı unu mu, yoksa keten bezi, buğday ne istersen... İnsanlar arasında genellikle olduğu gibi... Esirgemem senden bir şeyi... Yeter ki onun yanına nasıl gidebileceğimi, onu nasıl bulabileceğimi anlat bana..."

Oturuşunu bozmadan karşılık verdi Patsyuk:

"Şeytanı omzunda taşıyan birinin onu bulmak için uzağa gitmesine gerek yoktur."

Vakula, adamın söylediğinin açıklaması alnında yazılıymış gibi gözlerini dikti Patsyuk'un yüzüne. Sessiz bir soru vardı bakışında: "Ne diyor bu?" Yarı açık ağzı onun ağzından çıkacak ilk sözü bir galuşka gibi yutmaya hazırlanmıştı. Ama susuyordu Patsyuk. Vakula adamın önündeki fıçının kaybolduğunu fark etti birden. Tahta iki tabak vardı yerde yalnızca. Tabaklardan biri varenik doluydu, öteki kaymak. Demircinin bakışı da, düşüncesi de elinde olmadan tabaklara takılıp kalmıştı. "Bakalım varenikleri nasıl yiyecek?" diye geçirdi içinden. "Öyle ya galuşkaları yuttuğu gibi yutacaksa öne eğilmesi gerekecek, ama eğilmek istemeyecektir... Hem varenikleri önce kaymağa banması gerek."

Demirci böyle düşünürken Patsyuk ağzını açıp vareniklere bakmaya başlamıştı. Sonra iyice açtı ağzını. O anda bir varenik sıçradı tabaktan, pat diye kaymağın üzerine düştü, ters dönüp öteki yanını da buladı kaymağa, sonra havaya fırladı, doğru Patsyuk'un ağzına... Çiğneyip yuttu onu Patsyuk. Sonra gene açtı ağzını. Bir varenik daha aynı yolu izledi. Patsyuk yalnızca çiğneyip yutmak zahmetine katlanıyordu onları. Demirci şaşkınlıktan ağzı açık, "Vay canına, ne büyük bir mucize!" diye geçiriyordu içinden. O anda bir vareniğin de onun ağzına geldiğini fark etti. Dudaklarına kaymak bulaşmıştı. Vareniği eliyle ittikten sonra dudaklarını sildi. Şu dünyada ne mucizelerin olduğunu, şeytanın insanı nerelere götürdüğünü düşünüyordu. Öte yandan, ona yalnız Patsyuk'un yardım edebileceğinin de bilincindeydi.

"Bir kez daha eğileyim önünde," diye geçirdi içinden. "İyice anlatsın bana ne yapmam gerektiğini... Ama ne şeytanından söz ediyorum ben! Bugün bütün Ortadoksların oruç tuttuğu kutsal bir gün! Oysa bu adam oturmuş varenik tıkınıyor! Bugün varenik yemek yasaktır! Ne aptal bir insanım ben! Burada durmakla büyük günah işliyorum! Kaçmalıyım!"

Dinine bağlı demirci koşarak çıktı oradan.

Ne var ki, çuvalın dibinde oturan şeytan sevincinin kursağında kalmasına, bu değerli avın elinden kaçmasına razı olamazdı. Demirci çuvalı yere indirir indirmez fırladı içinden, göz açıp kapayana kadar delikanlının omzuna bindi.

Her yanı buz kesmişti demircinin. Dehşete kapılmıştı. Yüzü bembeyazdı, ne yapacağını bilemiyordu. Haç çıkarmak istedi... Ama şeytan eğilip, köpek suratını sağ kulağına dayadı.

"Benim!.." dedi. "Senin dostunum. Arkadaşım, dostum için yapamayacağım yoktur benim. (Demircinin sol kulağına fısıldadı, bu kez.) İstediğin kadar para veririm sana. (Sonra sağ kulağına eğildi gene, fıslıdadı.) Oksana bizim olacak bugün!"

Düşünüyordu demirci. Sonunda:

"Bu fiyata senin olmaya hazırım!" dedi.

Ellerini çırptı şeytan, sevincinden oynamaya başladı demircinin omzunda.

"İşte şimdi düştün elime demirci!" diye geçiriyordu içinden. "Yaptığın o çirkin şeytan resimlerinin öcünü alacağım senden! Hadi bakalım yavru!.. Köyün dinine en bağlı kişisinin avcumda olduğunu öğrenince kim bilir ne diyecekler arkadaşlar!.."

Şeytan, cehennemde kuyruklu arkadaşlarına nasıl nispet yapacağının, kendini pek akıllı, becerikli sanan topal şeytanın hırsından nasıl çatlayacağını düşündükçe gülüyordu.

"Vakula!" diye fısıldadı. (Bir türlü inmiyordu demircinin sırtından. Kaçmasından korkuyordu sanki.) "Sen de bilirsin, anlaşma olmadan bir şey yapılmaz."

"Ben hazırım!" dedi demirci. "Duyduğuma göre, sizde kanla yazarlarmış anlaşmaları. Dur cebimde bir çivi olacak..."

Kolunu arkadan uzatıp şeytanı kuyruğundan yakaladı. Gülerek bağırdı şeytan:

"Amma da şakacıymışsın, demirci! Hadi yeter, oyunu bırak artık!"

"Dur bakalım canım!" diye haykırdı demirci. "Bak bakalım bunu beğenecek misin?"

Böyle deyip haç çıkardı. O anda bir kuzu gibi uysallaştı şeytan. Kuyruğundan çekerek, yerde sürümeye başladı onu demirci.

"Dur sen hele! İyi insanları, dini bütün Hıristiyanları kötü yola çekmek ne demekmiş göstereceğim ben sana!"

Birden ata biner gibi bindi şeytanın sırtına, haç çıkarmak için kaldırdı kolunu. Yalvarmaklı inledi şeytan:

"Etme Vakula! Acı bana! Ne istersen yaparım. Yeter ki yakma beni! O korkunç haçı koyma üzerime!"

"Nasıl da çözüldü dili! Pis yaratık! Ne yapman gerektiğini biliyorum ben. Sırtında götür beni hadi! Kuş gibi uçur!"

Şeytan üzgün:

"Nereye?" diye sordu.

"Petersburg'a! Doğru çariçenin yanına!"

Havaya yükseldiğini hissedince demircinin korkudan dili tutuldu.

***

Oksana uzun süre öyle kalakalmıştı olduğu yerde. Demircinin o tuhaf sözlerini düşünüyordu. İçinde bir ses delikanlıya çok sert davrandığını söylüyordu. Ya gerçekten kalkışırsaydı kötü bir şeye? İster misin, kederinden gidip başka bir kıza âşık olsundu... Acısından, köyün en güzel kızı olduğunu söylesindi ona!.. "Hayır, beni seviyor o... Öylesine güzelim ki, hiç kimseye değişmez beni! Şaka ediyor, numara yapıyor. En çok on dakika sonra gelecektir yanıma. Gerçekten çok sert davranıyorum ona. Evet, istemeye istemeye razı oluyormuşum gibi yapıp izin vermeliyim beni öpmesine. Sevinsin biraz!.."

Aklı havalarda dilber çok geçmeden şakalaşmaya başlamıştı arkadaşlarıyla. Kızlardan biri:

"Durun, durun!" dedi. "Demirci çuvallarını unutmuş. Bakın... Ne büyük çuvallar! Bizler gibi söylemiyor galiba o kalyadka. Baksana her evden dörtte biri koyun almış sanki! Sucuk, ekmek de istemediğin kadar. Vay canına! Yan gelsin yatsın artık!"

"Demircinin mi bu çuvallar?" dedi Oksana. "Hadi hemen bizim eve götürelim onları. Bakalım neler toplamış..."

Bu öneriyi kahkahalarla karşıladılar kızlar. Çuvallar kaldırmaya çalışıp da yerlerinden oynatamayınca bir ağızdan bağırdılar:

"Ama biz kaldıramayız bunları!"

"Durun," dedi Oksana. "Bir koşu gidip kızağı getirelim, kızakta taşıyalım!"

Koşarak kızağı getirmeye gittiler.

Tutsaklar sıkılmışlardı çuvalların içinde. Gerçi parmağıyla genişçe bir delik açmıştı kendine papaz. Çevresi kalabalık olmasaydı, dışarı bile çıkmayı başaracaktı belki. Ama herkesin ortasında çuvaldan çıkıp kendini gülünç duruma düşürmek... Bu düşünce durduruyordu onu işte. Beklemeye karar verdi. Ancak, Çub'un kaba çizmeleri altında arada bir hafiften inliyordu. Çub da çok istiyordu buradan kurtulmayı. Üzerinde oturduğu, her neyse, aşırı derecede huzursuz ediyordu onu çünkü. Ama kızının kararını duyunca biraz rahatlamıştı içi. Çuvaldan çıkmak istemiyordu artık. Evine kadar en azından yüz, belki iki yüz adım yol vardı. Çuvaldan çıkınca üstüne başına bir çekidüzen vermesi, gocuğunun önünü kapaması, kuşağını bağlaması gerekti... Ne çok iş! Üstelik kulaklıklı kalpağı da Soloha'nın evinde kalmıştı. İyisi mi kızlar kızakla eve götürsünlerdi onu. Gel gelelim Çub'un umduğu gibi gelişmedi olaylar: Kızların kızağı getirmek için koşarak gitmelerinin üzerinden çok geçmemişti ki, Çub'un sıska arkadaşı canı sıkkın, çıktı meyhaneden. Meyhaneci kadın, parasını almadan ona içki vermeye razı olmamıştı bir türlü. Dinine bağlı bir soylu kişi gelir de, ona içki ısmarlar umuduyla uzun süre beklemişti. Gelen giden olmamıştı. Soylular evlerinden çıkmamışlardı bu gece. Temiz birer Hıristiyan olarak aileleri ile birlikte Noel pilavı yiyorlardı.

Çub'un arkadaşı yeryüzünde insanlığın kalmadığı, şarap satan Yahudi kadının ne taş yürekli olduğu düşüncelerine dalmış yürürken, birden çuvalları gördü önünde. Durdu. Çevresine bakındı.

"Kim atmış bu çuvalları buraya?" dedi kendi kendine. "Yüzde yüz domuz eti doludurlar. Adam kalyadka söylerek amma da çok şey toplamış! Ne tuhaf çuvallar! İkisinde de darı ekmeğinden, çavdar ekmeğinden başka bir

şey olmasa gene yeter! İsterse yalnız pide olsun... Yahudi karısı bir pideye bir bardak şarap verir. Kimse görmeden hemen götürmeliyim bu çuvalları."

Çub'la papazın bulunduğu çuvalı omuzladı. Ama çuvalın çok ağır olduğunu görünce mırıldandı kendi kendine:

"Yalnız götüremeyeceğim bunu! Şansa bak! Dokumacı fıçı geliyor. Selam Ostap!"

Dokumacı durdu.

"Selam!"

"Nereye gidiyorsun?"

"Öyle dolaşıyorum işte. Ayaklarım nereye götürürlerse oraya..."

"Yardım etsene şu çuvalları taşıyalım! Biri kalyadka söyleyip çuvalları doldurmuş, sonra da sokağın ortasına bırakıp gitmiş. Ne çıkarsa yarı yarıya bölüşürüz,"

"Çuval mı dedin? Ne varmış içlerinde? Çörek mi, pide mi?"

"Sanırım her şey var."

Hemen çitten birer sopa çektiler, çuvalı sopaların üzerine yatırıp omuzladılar. Dokumacı:

"Nereye götürüyoruz?" diye sordu.

"Bana sorarsan meyhaneye götürelim. Ama pis Yahudi karısı inanmaz bize. Bir yerden çaldık sanır. Üstelik daha demin çıktım meyhaneden, dünyada inanmaz... Benim eve götürelim. Hiç kimse rahatsız etmez bizi. Karım evde yok."

Dokumacı kılı kırk yaran bir insandı.

"İyi biliyor musun evde olmadığını?" diye sordu.

"Allah'a şükür aklımı peynir ekmekle yemedim daha," dedi Çub'un arkadaşı. "Onun olduğu yere ancak şeytan kandırır da götürür beni. Sanırım gün ağarana kadar sürter köyün kadınlarıyla."

Çub'un arkadaşının karısı iki kafadarın avluya girdiklerinde çıkardıkları gürültüyü duyup kapıyı açtı, seslendi:

"Kim var orada?"

Donup kalmıştı Çub'un arkadaşı. Dokumacı kollarının iki yana sarkıttı.

"Gördün mü şimdi!" diye mırıldandı.

Çub'un arkadaşının karısı, benzeri her yerde çok görülen kadınlardandı. Kocası gibi, o da hemen hiç oturmazdı evde. Günün büyük bir bölümünü arkadaşlarının, varlıklı kadınların yanında geçirir, onlara yaranmaya çalışır, önüne konanı büyük bir iştahla yer, kocasıyla kavga edecek zamanı ancak sabahları bulabilirdi. Çünkü ancak o zaman (o da her gün değil) görürdü kocasını. Evleri bölge yazıcısının şalvarından iki kat daha eskiydi. Çatısının çoğu yerinde saz yoktu. Bahçe çitinin direkleri kalmıştı yalnızca. Çünkü köyde evden çıkarken hiç kimse köpeklerden korunmak için sopa almazdı yanına; Çub'un arkadaşının evinin önünden geçerken çitinden bir sopa çekiverirdi...

Çub'un arkadaşının evinde sobanın iki üç gün yanmadığı olurdu kimi zaman. Kibar bayan, varlıklı evlerden topladığı öteberiyi köşe bucak saklardı kocasından. Kocasının topladıklarını da (meyhanede içkiye vermeden yakalayabilirse) zorla alırdı elinden. Çub'un arkadaşı, her zamanki soğukkanlılığına karşın karısının zorbalığına boyun eğmeyi sevmezdi. Bu yüzden de her iki gözünün altında birer morlukla çıkardı evden genellikle. Arkasından sevgili karısı köyün yaşlı kadınlarının yanında alırdı soluğu. Kocasının ne ahlaksızın biri olduğunu, onu hiç acımadan dövdüğünü ağlaya sızlaya anlatırdı...

Bu açıklamadan sonra, böylesine beklenmedik bir karşılaşma dokumacıyla Çub'un arkadaşını nasıl şaşkına çevirmişti, anlamak daha kolaylaşmıştır. Hemen yere indirdiler çuvalı, önüne geçip etekleriyle gizlediler. Ama geç kalmışlardı: Çub'un arkadaşının karısı (gözleri pek iyi görmüyordu ama) çuvalı fark etmişti. Atmacanın gözleri gibi sevinçle parladı gözleri.

"Bak, bu güzel işte!" dedi. "Bu kadar çok şey toplamanız hoşuma gitti doğrusu! Efendi insan dediğin topladığını evine getirir böyle! Ama bence

birinden aşırdınız bunu. Hemen gösterin bana ne var içinde. Duydunuz mu, çuvalın içinde ne var, çabuk gösterin bana!"

Çub'un arkadaşı kibirle:

"Kör şeytan gösterir sana ancak, biz değil!" dedi.

Dokumacı atıldı:

"Ne varsa var sana ne?"

Kadın bir yumruk indirdi Çub'un uzun boylu arkadaşının çenesine.

"Demek göstermeyeceksin ha, pis sarhoş!" diye bağırdı.

Torbaya yapıştı. Ama dokumacıyla Çub'un arkadaşı kahramanca savundular çuvalı. Kadını gerilemek zorunda bıraktılar. Gel gelelim iki arkadaş daha toparlanamamışlardı ki, Çub'un arkadaşının karısı elinde ocak demiriyle koşarak çıktı sofaya. Kocasının kollarına, dokumacının sırtına indirmeye başladı. Çuvalın yanına ulaştı sonunda.

Dokumacı kendine gelince:

"Ne diye bıraktık onu?" dedi.

Çub'un arkadaşı, soğukkanlı, karşılık verdi:

"Bırakmadık, sen bıraktın!"

Kısa bir sessizlikten sonra dokumacı sırtını kaşıyarak:

"Sizin ocak demiri amma da kalınmış," dedi. "Benim karı geçen yıl otuz kapiğe bir ocak demiri almıştı pazardan... Pek fena sayılmaz... Bu kadar acıtmıyor..."

Bu arada muzaffer kadın ocak demirini yere bırakmış, çuvalın ağzını açıp içine bakmıştı. Ne var ki, iki arkadaşın saklamaya çalıştıkları çuvalı fark eden ihtiyar gözleri bu kez yanılmışlardı. Ellerini sevinçle çırptı kadın.

"Ah!" diye bir çığlık attı. "Bütün bir domuz var burada!"

Dokumacı dürttü Çub'un arkadaşını.

"Domuz ha! Duydun mu, bütün bir domuz varmış! Kabahat sende!"

Omuzlarını kaldırdı Çub'un arkadaşı.

"Elden ne gelir!"

"Ne mi gelir? Ne bekliyoruz? Çuvalı alalım elinden! Hadi yürü!"

Dokumacı öne atılıp:

"Çekil oradan!" diye bağırdı. "Çekil! Bizim o domuz!"

Çub'un arkadaşı da koştu geldi.

"Uzaklaş o çuvalın başından, şeytan karı! Sen toplamadın içindekileri!"

Kadın ocak demirini kaptı gene. Ama bu arada Çub çuvaldan çıkmış, sofanın ortasında dikiliyor, uzun bir uykudan uyanmış gibi geriniyordu.

Çub'un arkadaşının karısı ellerini eteklerine vurarak bir çığlık attı. Üçü de şaşkınlıktan ağızları açık, kalakalmışlardı. Çub'un arkadaşı gözleri yuvalarından uğramış:

"Salak kadına bak!" dedi. "Domuzmuş... Domuz falan değil bu!"

Dokumacı korku içinde geri geri çekilirken:

"Meğer insanmış!" dedi. "Ne dersen de, istersen çatla, kötü ruhların işi bu! Adam pencereden girmedi ya sofaya!"

Çub'un arkadaşı gözlerini kısarak baktı.

"Çub bu!" diye bağırdı.

Çub gülümsedi.

"Ya kim sandındı?" dedi. "Ne oyun yaptım size ama! Domuz niyetine yiyecektiniz beni ha?.. Durun hele, sevindireyim sizi biraz: Bir şey var çuvalın dibinde. Domuz değilse bile yavrusudur. Ya da başka bir hayvan... Altımda kımıldayıp duruyordu."

Dokumacıyla Çub'un arkadaşı birlikte atıldılar çuvalın üzerine. Kadın da öteki ucuna yapışmıştı. O arada papaz artık saklanamayacağını anlayıp çuvaldan çıkmaya çalışmasaydı kavga yeniden başlayacaktı.

Çub'un arkadaşının karısı donup kalmış, yapıştığı papazın bacağını bırakmıştı. Korku içinde bağırdı dokumacı:

"Al sana bir daha! Şu dünyada olanlara da akıl sır ermiyor artık... Başım dönmeye başladı.. Çuvala sucuk, çörek falan yerine adam atıyorlar!.."

En şaşkın durumda olan Çub'du.

"Papaz bu!" diye mırıldandı. "İşi gördün mü şimdi!.. Ah Soloha! Çuvala adam gizlemek ha! Tevekkeli değil bir sürü çuval vardı evinde... Her şeyi anlıyorum şimdi: Her çuvalda iki kişiden... Ben de yalnızca bana yüz veriyor sanıyordum... Ah Soloha ah!"

***

Çuvallardan birinin yerinde yeller estiğini görünce şaşırdılar kızlar. Oksana peltek peltek konuşarak:

"Yapacak bir şey yok," dedi. "Bu da yeter bize."

Hep birlikte tuttular çuvalı, kızağın üzerine devirdiler. Sesini çıkarmamaya karar vermişti başkan. Şöyle düşünüyordu: "Bağırmaya başlar, çuvalın ağzını açıp beni dışarı çıkarmalarını söylersem salak kızlar korkup kaçışırlar. Çuvalın içinde şeytan var sanırlar. Ben de sokağın ortasında sabaha kadar donarım."

Bu arada kızlar hep birlikte kızağın kollarına yapıştılar, gıcırdayan karın üzerinde rüzgâr gibi uçurdular. Bazıları şaka yapıyor, kızağa atlıyor, bazıları çıkıp başkanın tepesine oturuyordu. Her şeye katlanmaya kararlıydı başkan. Sonunda eve geldiler. Kapıyı ardına kadar açtılar, çuvalı içeri taşıdılar. Hepsi birden başına üşüşüp bağrışmaya başladılar:

"Bakalım ne var içinde, kızlar!"

Çuvalın içindeyken başkanı sürekli rahatsız eden hıçkırığı bu arada arttıkça artmış, sonunda öksürüğe aksırığa dönüşmüştü. Kızlar:

"Biri var çuvalda!" diye bağrışmaya başladılar.

Korku içinde kapıya koştular. O anda da Çub giriyordu kapıdan.

"Ne oluyorsunuz?" dedi. "Ateş almış gibi nereye kaçıyorsunuz böyle?"

"Ah babacağım!" dedi Oksana. "Çuvalın içinde biri var!"

"Çuvalın içinde mi? Nerede buldunuz bu çuvalı?"

Hep bir ağızdan karşılık verdiler kızlar:

"Demirci sokağın ortasında bırakıp gitti onu."

"Demedim mi ben... " diye geçirdi içinden Çub.

Sonra yüksek sesle ekledi:

"Nedir sizi böyle korkutan bakalım... Vay canına! Bir insanmış... Sizi adınızla soyadınızla çağıramadığımız için bağışlayın bayım!.. Çıkın o çuvaldan!"

Başkan çıktı çuvaldan. "Ah! Ah!" diye çığlıklar attılar kızlar. Çub, başkanı yukardan aşağı süzerken şaşırmış:

"Demek başkan da girip çıkıyormuş o eve!" diye geçiriyordu içinden. "Vay canına!.. Vay!.."

Başka bir şey düşünemiyordu.

Başkan kendi de şaşkın bir durumdaydı. Söze nereden başlayacağını bilemiyordu. Sonunda Çub'a dönüp:

"Dışarısı çok soğuk galiba?" dedi.

"Felaket soğuk var!" diye karşılık verdi Çub. "İzninle sorabilir miyim sana: Çizmelerini ziftle mi, boyayla mı boyuyorsun sen?"

Aslında söylemek istediği bu değildi. Çub'un. Şöyle sormak istemişti: "Bu çuvala nasıl girdin başkan?" Ağzından bu sorunun yerine bambaşka bir sorunun nasıl çıktığını kendi de anlayamamıştı.

"Katranla daha iyi oluyor!" diye karşılık verdi başkan. "Hadi hoşça kal, Çub!"

Sonra kulaklıklı kalpağını başına geçirip çıktı gitti.

Çub başkanın çıktığı kapıya bakarken kendi kendine mırıldandı:

"Ne aptalca bir soruydu benimki! Ah Soloha, ah! Böyle bir adamı bile çuvala soktun ha!.. Ah şeytan karı! Amma da akılsız bir insanmışım... Nerede o uğursuz çuval?"

"Köşeye attım onu," dedi. Oksana. "Başka bir şey yok içinde."

"Başka bir şey yokmuş!.. Yutmam ben o numaraları! Buraya getir o çuvalı. Biri daha var içinde! Güzelce silkeleyin bakayım... İçinde bir şey yok, ne demek?.. Şu şeytan karıyı gördün mü! Bakınca akıllı uslu, dini bütün bir kadın dersin..."

Ama gelin biz Çub'u öfkesiyle baş başa bırakıp demirciye dönelim. Çünkü bu arada saat dokuz olmuştur.

***

Vakula kendini yerden böylesine yükseklerde bulunca önce korkuya kapıldı. Aşağıda bir şey göremiyordu artık. Ay'ın tam altından bir sinek gibi, uçarak geçti. Öyle ki, başını biraz eğmeseydi kalpağı takılacaktı Ay'a. Ama biraz sonra toparlamıştı kendini. Şeytanla şakalaşmaya bile başlamıştı.

Yukarılar ışıl ışıldı. Gümüş rengi hafif bir sisle kaplı hava berrak mı berraktı. Her şey açık seçik görünüyordu. Yanlarından rüzgâr gibi geçen, testiye binmiş bir büyücüyü bile görmüştü Vakula. Bir araya toplanıp körebe oynayan yıldızları da gördü. Oğul veren arılar gibi kümelenip bir bulut oluşturmuş bir sürü ruhu da, ay ışığında dans eden bir şeytanın başka bir şeytanın üzerine ata biner gibi binmiş demirciyi görünce şapkasını çıkarıp onu selamlayışını da, bir cadıyı gideceği yere götürdükten sonra geri yerine dönmekte olan bir saplı süpürgeyi de... Daha neler neler gördü. Demirciyi gören, bir an durup şaşkın şaşkın ona bakıyor, sonra boşlukta uçmasını sürdürüyordu.

Böylece uçtu uçtu demirci, sonunda birden ışıl ışıl Petersburg'u gördü önünde. (Bir kutlama dolayısıyla o gece ışıklandırma varmış kentte.) Yoldaki nöbetçi kulübesini geçtikten sonra bir sokağa indi şeytan, at oldu. Demirci bir anda yağız bir atın üzerinde bulmuştu kendini. Hey Tanrım! Gürültü patırtı, bağırış çağırış, ışıklar... Sokağın iki yanında yüksek mi yüksek dört katlı apartmanlar... Nal sesleri, tekerlek sesleri gök gürültüsü gibi sağır ediyorlardı insanın kulaklarını. Koca koca yapılar vardı adım

başı. Köprüler sallanıyor, kupa arabaları uçarcasına gidiyor, arabacılar çığlık çığlığa bağrışıyor, kar dört bir yandan binlerce gelen kızakların altında ıslık çalıyor, yayalar dizi dizi kandillerle aydınlatılmış evlerin diplerine çekiliyor, evlerin duvarlarına düşen kocaman gölgeleri ta su borularına, saçaklara kadar uzuyordu. Demirci şaşkın şaşkın bakınıyordu çevresine. Evler ateşten, sayısız gözlerini dikmişlerdi sanki ona... Kürkleri en değerlisinden öylesine çok beyefendi vardı ki, kalpağını çıkarıp hangisini selamlayacağını şaşırıyordu Vakula.

"Hey Tanrım! Bu kadar çok bey olur muymuş!" diye geçiriyordu içinden. "Sokakta yürüyen kürklü her adamı belediye başkanı sonıyorum! Şu çıngıraklı, güzelim yaylılarla geçenler de vali olmasalar bile, yüzde yüz komiser, belki daha büyük kimseler falandırlar... "

Şeytanın sorusu kesti demircinin kendi kendiyle konuşmasını:

"Doğru çariçenin yanına mı gidelim?"

"Hayır, korkarım!" diye geçirdi içinden demirci. "Sonbaharda Dikanka'dan geçen Kazak askerleri buralarda bir yerde kalıyorlardı sanırım. Çariçe ile görüşeceklerdi. Onlara akıl danışsam iyi olacak. Hey iblis, cebime gir ve Kazak askerlerinin yanına götür beni!"

Şeytan bir anda inceldi, öylesine ufaldı ki, kolayca giriverdi demircinin cebine.

Vakula daha ne olduğunu anlayamadan büyük bir evin önünde buldu kendini. Farkında olmadan merdiveni çıktı. Kapıyı açmasıyla gözüne vuran parlak ışıktan duraklaması bir oldu. Güzel döşenmiş bir salona girdi. Dikanka'dan geçen Kazak askerlerini tanıyınca rahatladı biraz. İpek divanlara, katranla boyanmış çizmelerini altlarına alıp oturmuş, en sertinden tütünlerini içiyorlardı.

Demirci yaklaştı, önce iyice eğilip selam verdi.

"Saygıyla selamlarım sizi, baylar! Tanrı yardımcınız olsun! Burada da görüşmek varmış demek kısmette!"

Demircinin hemen önünde oturan asker biraz ötede oturana sordu:

"Kimin nesidir bu adam?"

"Tanımadınız mı beni?" dedi demirci. "Benim... Demirci Vakula! Sonbaharda Dikanka'dan geçtiğinizde tam iki gün konuğumuz olmuştunuz. Tanrı sağlık, uzun ömür versin sizlere. Hani arabanızın ön tekerleğine yeni lastik çakmıştım!"

Aynı asker:

"A!" dedi. "Güzel dua okuyan demirci bu! Merhaba, hemşerim! Hani rüzgâr attı seni buralara?"

"Eh işte... Şöyle bir dolaşayım dedim..."

Kazak askerlerinden biri kibirle:

"Nasıl hemşerim, çok büyük bir şehir, değil mi?" diye sordu.

Rusça da konuşabildiğini göstermek istiyormuş gibi, Rusça söylemişti bunu.

Demirci küçük düşmeyi, çaylak gözükmeyi sevmezdi. Üstelik, ondan hiç beklenmedik bir biçimde güzelde konuşabilirdi. Rahat bir tavırla karşılık verdi:

"Oldukça büyük bir şehir! Doğrusunu söylemek gerekirse, evler kocaman kocaman. Duvarlarında güzelim resimler... Çoğu kapıda altın kaplama harflerle yazılmış göz alıcı yazılar var. Ne yalan söyleyeyim, her şey çok güzel burada!"

Demircinin çok güzel, rahat konuştuğunu gören Kazak askerlerinin onun üzerine düşünceleri değişmişti.

"Sonra bol bol konuşuruz hemşerim. Şimdi acele etmemiz gerek. Çariçenin yanına gidiyoruz."

"Çariçenin yanına mı? Lütfen benim de sizinle gelmeme izin verin beyler!"

Kazak askerlerinden, ötede oturan biri karıştı söze:

"Sen de mi geleceksin? (Bunu bir babanın büyük, gerçek bir ata binmek isteyen dört yaşındaki çocuğuna sorduğu gibi sormuştu.) Ne yapacaksın sen

orada? Hayır olamaz. (Mağrur bir anlatım kapladı yüzünü.) Biz kendi işimizi konuşacağız çariçeyle, kardeşim..."

Yalvarıyordu demirci:

"Beni de götürün ne olur!"

Yumruğuyla cebine vurup fısıldadı şeytana.

"Kandır onları!"

Böyle fısıldar fısıldamaz Kazak askerlerinden biri:

"Onu da götürelim, arkadaşlar!" dedi.

"Götürelim!" dedi ötekiler de.

"Sen de bizim gibi giyin, hemşerim."

Demirci yeşil bir yarım kaftanı omuzlarına alırken birden kapı açıldı. Üniformasının kordonları sırmalı biri girdi salona, yola çıkma zamanının geldiğini bildirdi. Bindikleri kupa arabasında gene bir hoş hissetti kendini demirci. Yayları yumuşacıktı kupa arabasının. Dört katlı apartmanlar iki yanda arkaya doğru koşuyorlardı sanki. Kaldırım taşları atların nalları altında kendilerinden geri gidiyorlardı...

"Hey Tanrım, bu ne ışık!" diye geçirdi içinden demirci. "Bizim orada gündüzleri bile bu kadar aydınlık olmaz."

Sarayın önünde durdular kupa arabaları. Kazak askerleri indiler, göz kamaştırıcı antreyi geçip ışıl ışıl aydınlatılmış merdiveni çıkmaya başladılar. Demirci:

"Bu ne merdiven!" diye mırıldandı kendi kendine. "İnsan ayağını basmaya kıyamaz! Şu süslere bak hele! Bir de masallar yalan söyler derler! Hiç de yalan değilmiş! Tanrım, şu parmaklığa bak! Ne işçilik! Bir koluna on beş ruble gitmiştir belki!"

Merdiveni çıktıktan sonra birinci salonu geçtiler Kazak askerleri. Demirci, gıcır gıcır parkede ayağı kayıp düşecek diye korka korka adım atıyordu. Kazak askerlerinin peşinden ayrılmamaya çalışıyordu. Üç salon geçtiler böylece. Demirci hâlâ şaşkındı. Dördüncü salonda elinde olmadan,

duvarda asılı bir tabloya yaklaştı. Pırıl pırıl yüzlü bir kızın resmiydi bu. Kucağında bir çocuk vardı.

"Bu ne güzel tablo! Bu ne göz kamaştırıcı güzellik!" diye geçirdi içinden. "Konuşacak sanki! Canlı gibi! Çocuk da bir melek! Küçücük ellerini nasıl da sıkmış! Gülümsüyor yavrucak! Şu renklere bak! Hey Tanrım, şu renklere bak! Bence en iyisinden, en pahalısından, en parlağından boyaları kullanmışlar hep. Şu maviye bak, pırıl pırıl! Gerçekten büyük ustaymış bu tabloya yapan! Altına önce iyi bir astar çekilmiş olmalı..."

Kapıya yaklaşıp kilidini eliyle yokladı.

"Ama buranın boyası pek o kadar iyi olmamış," diye düşündü. "Hele şu kapı kolu daha özenle boyanmalıydı. Oyma işçiliği çok temiz! Bence bunların hepsini Alman sanatçılar, en yükseğinden ücretler karşılığında yapmışlardır..."

Kordonlu bir uşak onu kolundan dürtüp arkadaşlarından geri kalmaması için uyarmasaydı, demirci belki daha uzun süre düşünecekti böyle. Kazak askerleri iki salon daha geçip durdular. Burada beklemeleri emredilmişti. Salonda üniformaları altın sırmalı birkaç da general vardı. Kazak askerleri dört bir yana selam verdikten sonra bir köşeye toplandılar. Çok geçmeden arkasında büyük bir kalabalıkla Kazak ordu komutanı üniforması giymiş, sarı çizmeli, çok uzun boylu, iri yapılı bir adam girdi salona. Saçları dağınık, bir gözü hafif şaşıydı. Yüzünde mağrur bir anlatım vardı. Davranışları emir vermeye alışık bir insanın davranışlarıydı.

Altın işlemeli üniformalarıyla salonda kibirli kibirli dolaşan generaller o gelince telaşlanmışlardı birden. Yerlere kadar eğilerek selamladılar onu. Hemen koşup yerine getirmek için en büyük bir sözünü, hatta işaretini yakalamaya çalıştıkları belliydi. Ama ordu komutanı ilgilenmedi bile onlarla, başını belli belirsiz eğerek karşılık verdi selamlarına, doğru Kazak askerlerinin yanına yürüdü.

Kazaklar ayaklarına kapandılar hemen. Ordu komutanı sözcükleri uzata uzata, biraz da burnundan konuşarak sordu onlara:

"Hepiniz burada mısınız?"

Kazak askerleri gene yerlere kadar eğilip karşılık verdiler:

"Evet efendimiz, hepimiz buradayız!"

"Unutmayın, size öğrettiğim gibi konuşacaksınız!"

"Unutmayız efendimiz!"

Demirci yanındaki Kazak askerine sordu:

"Çar bu mu?"

"Ne çarı be! Patyomkin bu!"[29]

Yan odadan birtakım sesler geldi. Demircinin gözleri kamaştı birden: Uzun kuyruklu atlas giysiler içinde bir sürü bayan, sırmalı üniformalarıyla gene bir sürü saraylı girmişti salona. Yalnızca bir ışık görüyordu demirci, başkaca bir şey göremiyordu. Kazak askerleri birden yere kapandılar, hep bir ağızdan bağırdılar:

"Esirge bizi anamız, esirge bizi!"

Bir şey görmeyen demirci de yere atmıştı kendini. Kazak askerlerinin başlarının üzerinde buyurgan, aynı zamanda tatlı bir ses duyuldu:

"Ayağa kalkın!"

Saraylılardan birkaçı sağa sola koşuştular. Kazak askerlerini dürtelediler.

Kalkmıyorlardı Kazak askerleri.

"Kalkamayız anacığımız, kalkamayız!" diye bağırıyorlardı. "Ölürüz de kalkmayız!"

Patyomkin dudaklarını yiyordu. Sonunda kendi geldi Kazak askerlerinin yanına. Birinin kulağına emreder bir sesle bir şeyler fısıldadı. Kazak askerleri ayağa kalktılar.

O sırada demirci de cesaretini toplayıp başını kaldırmış, ayakta kısa boylu, hatta biraz şişmanca bir kadın görmüştü. Yüzü pudralıydı kadının. Gözleri maviydi, dudaklarında, ancak hükmeden kadınlarda görülebilecek mağrur, insanı çeken bir gülümseme vardı.

Mavi gözlü kadın Kazak askerlerini merakla incelerken:

"Değerli dostum, bugüne kadar görmediğim Kazak halkımla tanışmamı öğütledi bana," dedi. Daha yaklaştı Kazak askerilerine. "Nasıl, burada rahat ettiriyorlar mı sizi?" diye ekledi.

"Sağ olun, anamız! Yemekler fena değil. Yalnız buranın kuzuları bizim oranınkilere benzemiyor pek. Ama idare ediyoruz..."

Patyomkin, Kazak askerlerinin hiç de onlara öğrettiği gibi konuşmadıklarını görünce yüzünü buruşturdu.

Kazaklardan biri mağrur bir tavırla öne çıktı.

"Bağışla anacığımız!" dedi. "Senin sadık halkın ne yaptı da kızdırdı seni? Tatarların elini mi sıktık? Türklerle herhangi bir konuda anlaşma mı yaptık? İşimizde sözümüzde senin sevmediğin, karşı olduğun bir şey mi oldu? Nedendir öfken? Önce bize karşı her yerde kaleler yaptırdığını duyduk... Sonra duyduk ki ordumuzu değiştirmek istersin.[30] Şimdi de başka şeyler duyuyoruz. Kazak ordusunun kabahati nedir? Orduna Perekop'u geçirtmek, generallerine Kırımlıları kesmeleri için yardım etmek mi?.."

Patyomkin susuyor, parmaklarındaki dizi dizi yüzükleri küçük bir fırçayla gelişigüzel temizliyordu.

Katerina ilgilendi Kazak askerlerinin sözleriyle.

"Peki ne istiyorsunuz?" dedi.

Kazaklar soru dolu bakışlarla baktılar birbirlerinin yüzüne.

"Tam zamanıdır!" diye geçirdi içinden demirci. "Ne istediğimizi soruyor çariçe!" Birden yere kapandı. "Yüce çariçemiz! Cezalandımayın beni, kutsal merhametinizi esirgemeyin! Soracağım soru yüce kişiliğinizi incitmesin! Ayağınızdaki potinler neden yapılmadır! Bence dünyanın hiçbir ülkesinde hiçbir usta bir eşini yapamaz potinlerinizin! Hey Allahım, ne olurdu benim karım da böyle potinler giyseydi!"

Güldü çariçe. Saraylılar da güldüler. Patyomkin ise hem surat asıyor, hem gülümsüyordu.

Kazak askerleri, aklını yitirdi sanıp kolundan çekeliyorlardı demircinin.

Çariçenin yumuşak bir sesle:

"Ayağa kalk!" dedi. "Karının böyle potinleri olsun istiyorsan, kolay... Altın işlemeli en değerli potinlerimi çabuk getirip ona verin! Doğrusu hoşuma gitti bu içtenliğin! Al işte... (Çariçe bunu bir köşede ayakta duran tombul ama biraz soluk yüzlü, saraylılardan biri olmadığı iri sedef düğmeli paltosundan belli bir adama bakarak söylemişti.)[31] Tam sizin usta kaleminize göre bir durum!.."

Paltosu sedef düğmeli adam saygıyla öne eğilerek karşılık verdi:

"Yüce çariçemiz çok lütufkârlar!.. En azından La Fontaine gerekir burada!"

"Ne yalan söyleyeyim, *Tugay Komutanı* komediniz çok hoşuma gitti. İnsanı şaşırtacak derecede güzel okuyorsunuz! (Gene Kazaklara döndü çariçe.) Duyduğuma göre sizin ordudakiler hiç evlenmezlermiş..."

"Amma da yaptın, anacığım! Sen de bilirsin ki erkek kısmı kadınsız yapamaz."

Demirciyle konuşan Kazak askeriydi bunu söyleyen. Onun güzel konuşabildiği halde şimdi çariçeyle sanki inadına en kaba bir biçimde, bir müjik gibi konuşması şaşırtmıştı demirciyi. "Anasının gözü bu adam!" diye geçirdi içinden. Boşuna böyle konuşmadığı belli.

Kazak askeri sürdürdü konuşmasını:

"Biz çernets[32] değiliz. Günahkâr birer kuluz! Her Hıristiyan gibi biz de haram şeylere düşkünüz. Çoğumuzun karısı vardır. Ama kışlaya sokmayız onları. Bazılarının karısı Leh ilindedir. Karısı Ukrayna'da olanımız da vardır. Karısı Türk ilinde olanımız bile vardır."

O sırada çariçenin potinlerini getirdiler demirciye. Potinleri eline alıp sevinç içinde:

"Tanrım, bu ne güzellik!" diye bağırdı delikanlı. "Yüce çariçemiz! Bu potinler ayağınızda, sizi buz pateni yapmaya giderken düşünüyorum da... Kim bilir ayaklarınız ne güzeldir! En azından şekerdendirler!"

Ayakları gerçekten güzeldi çariçenin. Ama Kazak askeri gibi giyinmiş, yüzünün esmer olmasına karşın yakışıklı sayılabilecek saf demircinin ağzından bu iltifatı duyunca gülümsemeden edememişti.

Bu yakın ilgi demirciyi pek sevindirmişti. Aklına takılan şeyleri bir bir sormak istiyordu çariçeye: Çarlar, çariçeler gerçekten yalnızca yağla bal, buna benzer şeyler mi yerlerdi?.. Ama Kazak askerlerinin onu dürttüklerini fark edince vazgeçti sormaktan. Çariçe yaşlı Kazak askerlerine dönüp onlara kışladaki hayatları, ne gibi gelenekleri olduğu üzerine sorular sormaya başlayınca da biraz geri çekildi demirci, eğilip cebine fısıldadı.

"Çabuk götür bunu buradan!"

Birden şehir girişindeki nöbetçi kulübesinin ötesinde buldu kendini.

"Boğuldu! Vallahi boğuldu! Eve gitmek nasip olmasın bana ki boğuldu!"

Dokumacının şişko karısı sokakta bir grup Dikankalı kadının ortasında heyecanlı heyecanlı böyle bağırıyordu.

Kazak kaftanı giymiş, burnu kıpkırmızı bir kadın da elini kolunu sallayarak bağırıyordu.

"Yalancı mıyım ben yani! Kimin ineğini çalmışım bakalım? Kime nazarım değmiş? Niçin kimse inanmıyor sözüme? İhtiyar Pereperçiha kadın demircinin kendini astığını görmediyse içtiğim su haram olsun bana!"

O sırada Çub'un evinden çıkan başka kadınların yanına sokuldu.

"Ne? Demirci kendini mi asmış? Vay canına!"

Dokumacının karısı:

"Pis sarhoş karı!" dedi. "İçtiğin su değil, votka haram olur sana ancak! Senin gibi deliler asar kendini! Boğuldu demirci. Göletteki buzda su almak için açılmış delikten içeri düştü! Senin demin meyhanecinin karısıyla olduğunu bildiğim kadar kesin biliyorum bunu."

Kızarmış burunlu kadın öfkeyle:

"Pis iftiracı!" dedi. "Neler uyduruyor!"

"Çeneni kapasan iyi edersin, ahlaksız kadın! Papazın her gece sana geldiğini bilmiyor muyum sanki!.."

Birden parladı dokumacının karısı:

"Ne? Ne? Papaz mı? Kime geliyormuş papaz? Neler saçmalıyorsun?"

Tartışan kadınların yanına papazın, tavşan kürkü gocuğu ince Çin beziyle kaplı karısı sokuldu.

"Papaz mı?" diye bağırdı. "Papazı gösteririm ben size! Kim ağzına alıyor benim kocamı?"

Kızarmış burunlu kadın dokumacının karısını gösterdi.

"Kocan şuna gidiyor işte!"

Papazın karısı dokumacının karısının karşısına dikildi.

"Demek sen ha, kancık köpek! Sen, pis cadı! Çamur atıyorsun kocama! Sana geldiğini sağda solda söyleyip lekeliyorsun onu!"

Geri geri çekildi dokumacının karısı.

"Çekil başımdan şeytan karı!" dedi.

"Dilerim Allah'tan çocuklarını görmezsin pis karı! Tu!.."

Papazın karısı dokumacının karısının tam yüzüne tükürmüştü.

Dokumacının karısı da aynı şeyi yapmak istemişti, ama papazın karısının yüzü yerine, her şeyi daha iyi duymak için, kavga eden kadınların dibine sokulmuş başkanın sakalına gelmişti tükürüğü.

Başkan eteğiyle yüzünü silerken kamçısını kaldırdı:

"İğrenç kadın!" diye bağırdı.

Başkanın kamçısını kaldırması ile kadınların küfürler ederek dört bir yana dağıtmaları bir oldu.

Yüzünü hâlâ siliyordu başkan.

"Şu pisliğe bak! Demek boğuldu demirci! Tanrım ne iyi bir ressamdı! Ne sağlam bıçaklar, oraklar, pulluklar yapardı! Ne yaman bir delikanlıydı! (Kendi kendine mırıldanmayı sürdürüyordu başkan.) Doğrsu az bulunurdu onun gibisi! O Allah'ın belası çuvalın içindeyken de fark etmiştim zaten

zavallının kötü olduğunu. Vay be! Daha bu akşam vardı, şimdi yok! Bizim kır atı nallatmayı düşünüyordum ona!.."

Başkan, içinde böylesine insancıl düşünceler, ağır ağır evine doğru yürüyordu.

Haberi duyanca çok şaşırdı. Oksana. Pereperçiha'nın gözlerine de, köylü kadınların sözlerine de inanmıyordu. Demircinin dinine bağlı bir insan olduğunu, ruhunun lanetlenmesine razı olmayacağını biliyordu çünkü. Öyle ama ya bir daha dönmemek üzere çekip gittiyse köyden? Bir daha nerede bulabilirdi demirci gibi bir yiğidi? Ne çok seviyordu onu! En çok o dayanmıştı kaprislerine!

Güzeller güzeli bütün gece bir o yana bir bu yana dönüp durdu yatağında. Uyuyamıyordu. Göz kamaştırıcı güzelliklerini karanlığın ondan bile gizlediği çıplak kolunu, bacağını savurarak neredeyse yüksek sesle kendi kendine sitemler ediyor, arada sakinleşip artık düşünmemeye karar veriyor... gene düşünüyordu. Çok üzgündü. Sabah ortalık aydınlanırken sırılsıklam âşıktı demirciye.

Vakula'nın canına kıydığı haberi üzerine, Çub ne sevindiğini söyledi, ne de üzüldüğünü. Onun aklında yalnızca bir şey vardı: Soloha'nın ihanetini bir türlü unutamıyor, uyku arasında küfürler ediyordu ona durmadan.

Sabah oldu. Ortalık daha aydınlanmadan kiliseye dolmuştu herkes. En arka sıradaki beyaz atkılı, keten entarili yaşlı kadınlar kendilerini duaya vermiş, haç çıkarıyorlardı. Onları hemen önünde yeşilli sarılı bluzlar giymiş (içlerinde kuyrukları sırmalı bluzlar giymiş olanlar da vardı) köylü kadınlar ayakta duruyorlardı. Başlarında kurdelelerle, boyunlarında haçlarla, altınlarla genç kızlar ön sıralara sokulmaya çalışıyorlardı. En önde, bıyıklı, başlarının tepesinde bir tutam saçlarıyla, kalın enseleriyle, yeni sinekkaydı tıraş olmuş köylüler, mujikler vardı. Çoğu yarım kaftan giymişti. Kaftanlarının altından beyaz (bazılarınınkinin altında ise mavi) yelekleri gözüküyordu. Herkesin yüzünde bir bayram sevinci vardı. Başkan perhizini sucukla bozacağını düşünürken yalanıyordu. Genç kızlar, kiliseden çıkınca delikanlılarla buzda kaymaya gidecekleri için sabırsızlanıyorlardı. Yaşlı kadınlar kendilerini her zamankinden daha bir vererek dua ediyorlardı. Kazak Sverbiguz'un secdeye varışı kilisenin her yerinden duyuluyordu. Yalnızca Oksana kendinde değilmiş gibi dikiliyordu. Dua etmeye çalışıyor,

edemiyordu. Yüreğini birbirinden acı, birbirinden kederli öylesine çok duygu doldurmuştu ki, yüzünde yalnızca büyük bir şaşkınlık anlatımı görünüyordu. Dolu doluydu gözleri. Kızlar ondaki bu değişikliğin nedenini anlayamıyorlar, bunun demircinin yüzünden olduğunu akıllarının ucundan bile geçirmiyorlardı. Öte yandan demirciyi düşünen yalnızca Oksana değildi. Bayramın tam bir bayram olmadığını, bir şeyin eksik kaldığını herkes hissediyordu. Aksi gibi, çuval içinde gezisinden sonra papazın da sesi kısılmıştı. Gerçi konuk şarkıcı, bas sesleri çok hoş çıkarıyordu, ama demirci de olsaydı daha güzel olmaz mıydı?.. Her zamanki gibi, Babamız ya da Kutsal Azizler duaları okunurken öne çıkardı, Poltava kilisesindeki şarkıcılar gibi çınlatırdı kilisenin içini... Üstelik ondan iyi hiç kimse yönetemezdi bu ayini!

Sabah ayini bitti. Peşinden kuşluk ayini yapıldı... Demirci hâlâ yoktu ortalarda.

***

Gece geç vakit şeytan sırtında demirciyle daha da hızlı dönüyordu Dikanka'ya Çok geçmeden evinin önünde bulmuştu kendini Vakula. Tam o sırada da horoz ölmüştü. Kaçmaya hazırlanan şeytanı kuyruğundan yakaladı demirci.

"Nereye bakalım?" dedi. "Dur hele dostum, işimiz bitmedi daha: Teşekkür etmedim sana."

Hemen bir çubuk aldı yerden, üç kez indirdi şeytanın sırtına. Zavallı şeytan, kâhyasından dayak yemiş mujik gibi kaçmaya başladı. İnsanoğlunun düşmanı böylece başkalarını yoldan çıkarmak, aldatmak, sersemleştirmek yerine kendi sersemlemiş oluyordu. Daha sonra içeri girdi Vakula, yatıp derin bir uykuya daldı. Öğleye kadar uyudu. Uyanıp da güneşi tepesinde görünce korkuya kapıldı: "Sabah ve kuşluk ayinlerini kaçırdım!" Dini bütün demirciyi çok üzmüştü bu. Canına kıymayı düşündüğü için Tanrı'nın ona bu derin uykuyu yollayıp böylesine büyük bir bayrama katılmasına izin vermeyerek onu cezalandırdığını düşünüyordu. Ama gelecek hafta günah çıkartırken bu büyük günahını papaza anlatacağını, bugünden başlayarak bütün yıl günde elli kez secdeye varacağını düşünerek teselli etti kendini. Kalkıp baktı. Kimsecikler yoktu odada. Besbelli ayinden dönmemişti Soloha. Usulca çıkardı koynundan potinleri. Potinlerin

güzelliğine, gece başından geçenlere bir daha şaştı. Elini yüzünü yıkadı. Kazak askerlerinin verdikleri güzel giysiyi giydi. Poltava'dayken satın aldığı, o günden beri bir kez bile giymediği mavi tepeli, kürklü kalpağını çıkardı sandıktan. Çok renkli kuşağını aldı... Kamçısıyla birlikte hepsini bir bohçaya sardı. Doğru Çub'un evine yollandı.

Demirciyi karşısında görünce gözleri yuvalarından uğradı Çub'un. Demircinin dirildiğine mi, onun evine gelmeye nasıl cesaret ettiğine mi, yoksa onun böyle şık, bir Kazak askeri gibi giyindiğine mi, neye şaşacağını bilmiyordu. Ama Vakula getirdiği bohçayı açıp Çub'un önüne, köylerde görülmeyen çeşidinden çok güzel bir kalpakla bir kuşak bıraktıktan sonra ayaklarına kapandığında şaşkınlığı daha da büyümüştü. Demirci yalvarmaklı bir sesle şöyle diyordu:

"Bağışla beni, babacığım! Kızma bana artık! İşte sana bir kamçı, istediğin kadar yak canımı. Sesimi çıkarmayacağım. Her şeye razıyım. Yeter ki bana olan kinin bitsin! Bir zaman babamın arkadaşıydın. Birlikte yer içerdiniz."

Demirciyi, köyde kimseyi takmayan, beşlikleri, nalları parmaklarının arasında yufka gibi büküveren yiğit demirciyi ayaklarına kapanmış görmek gizli bir haz veriyordu Çub'a. Kendini daha da küçük düşürmemek için kamçıyı aldı, üç kez vurdu demircinin sırtına.

"Hadi artık, kalk ayağa! Büyüklerinin sözünü her zaman dinle! Aramızda geçenleri ikimiz de unutacağız! Söyle şimdi istediğin nedir?"

"Oksana'yı ver bana, babacığım?"

Bir an düşündü Çub. Önündeki kalpakla kuşağa baktı. Çok güzeldi kalpak. Kuşak da ondan geri kalmazdı... Soloha'nın ihanetini hatırladı Kararlı:

"Pekâlâ" dedi, "istet kızımı!"

O anda kapıdan giren Oksana demirciyi görünce, "Ay!" diye bir çığlık attı. Şaşkınlık, sevinç dolu bakışını delikanlının gözlerinin içine dikti.

"Bak ne güzel potinler getirdim sana!" dedi Vakula. "Çariçenin potinleri..."

Oksana bakışını demircinin gözlerinden ayırmadan kolunu salladı.

"Hayır, hayır!" dedi. "Bir şey istemiyorum ben! Potinler olmadan da..."

Sözünün sonunu getiremedi. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Demirci ona yaklaştı, elini tuttu. Güzeller güzeli başını önüne eğdi. O andaki kadar güzel hiçbir zaman olmamıştı. Heyecana kapılan demirci usulca bir öpücük kondurdu yanağına. Kızın yüzü daha da kızardı. Bu daha da güzelleştirdi onu.

***

Yüce piskopos Dikanka'dan geçiyordu. Köyün bulunduğu yeri pek beğenmiş, övmüştü. Orta sokaktan geçerken yeni bir evin önünde arabasını durdurdu. Kapının önünde kucağında bebeğiyle dikilen güzel kadına sordu:

"Bu güzel boyalı ev kimindir, kızım?"

Oksana (evet, Oksana'ydı bu) saygıyla öne eğildi.

"Demirci Vakula'nın efendim."

Yüce din adamı kapılara, pencerelere bakıyordu.

"Çok güzel! Çok güzel!" diyordu.

Pencerelerin hepsi çepeçevre kırmızıya boyanmıştı. Kapılarda atlarına binmiş, ağızlarında borazanlarıyla, Kazak resimleri vardı.

Ama yüce din adamı, günahlarını bağışlatmak için Vakula'nın bütün bir yıl her gün elli kez secdeye vardığını, kilisenin sol bölümünü para almadan yeşile boyayıp üzerine kırmızı çiçek resimleri yaptığını öğrenince daha çok övdü onu. Oysa bu kadarla bitmiyordu demircinin iyilikleri. Kiliseye girince hemen yandaki duvara şeytanı cehennemde gösteren bir resim yapmıştı. Şeytan öylesine iğrençti ki bu resimde, önünden geçen herkes yere tükürüyordu. Köylü kadınlar, çocukları ağlamaya başladığında sussunlar diye kaldırıp resmi gösteriyorlardı onlara.

"Bak öcü var orada!" diyorlardı.

Hemen susuyorlardı çocuklar. Yan gözle bakıyorlardı resme, yüzlerini annelerinin göğüslerine bastırıyorlardı.

Korkunç İntikam

I

Kiev'in bir ucunda gürültü patırtı vardı, neşe vardı. Kazak Gorobets oğlunu evlendiriyordu. Her yandan birçok konuk gelmişti. Eskiden güzel yemekler yemeyi pek severlerdi. Yemeyi çok, içmeyi daha da çok severlerdi. Kazak askeri Mikitka da, Leh krallık çiftçileriyle yedi gün yedi gece kırmızı şarap içip eğlendiği Pereşloye Ovası'ndan doru atına atladığı gibi gelmiştir. Yüzbaşının kardeşliği Danilo Burulbaş da Dniepr'in karşı yakasında iki dağ arasındaki çiftliğinden genç karısı Katerina ile bir yaşında oğlunu alıp gelmişti. Katerina'nın bembeyaz yüzüne, Alman kadifesi gibi simsiyah kaşlarına, güzel eteğine, mavi yarım önlüğüne, gümüş topuklu çizmelerine hayran kalmışlardı konuklar. Ama onun yaşlı babasının onlarla birlikte düğüne gelmemesine de pek şaşmışlardı doğrusu. Katerina'nı babası Dniepr boyunda topu topu bir yıl kalmış, sonra bir yerlere gitmiş, yirmi bir yıl kayıplara karışmıştı. Kızının yanına o kocaya vardıktan, bir oğlan doğurduktan sonra dönmüştü. Düğüne gelseydi ilginç çok şey anlatırdı yüzde yüz. Öyle ya, insan yaban ellerde bunca yıl kalır da anlatacak az mı şeyi olurdu! Bizim buralara hiç benzemez oralar. İnsanları da farklıdır. Hıristiyan kiliseleri de yoktur... Ama nedense gelmemişti işte ihtiyar. Konuklara üzümlü, kaymaklı varenikler, tepsi tepsi yumurtalı, sütlü buğday ekmeği sundular. İçlerine para konup pişirilmiş bu ekmekleri önlerinden geçirirlerken çalgıcılar bir an müziği kesiyor, çembalolarını, kemanlarını, teflerini yere bırakıp birer ekmek aşırıyorlardı tepsinden... Genç kızlar işlemeli mendilleriyle terlerini silip öne çıkmışlardı. Delikanlılar ellerini bellerine koyup mağrur, sağa sola bakınarak onlara doğru yürüyorlardı... Yaşlı Kazak yüzbaşısı gençleri kutsamak için iki tasvir getirdi evden. Bu tasvirleri ona yüce rahip Varfolomey vermişti. Gerçi çerçeveleri en basitindendi, öyle altın gümüş işlemeli değillerdi ama bu tasvirlerin bulundukları eve hiçbir kötü ruh girmeye cesaret edemezdi. Yüzbaşı tasvirleri başının üstünde kaldırıp kısa bir dua okumaya hazırlandı... Birden yerde oynayan çocuklar korkuyla bağrışmaya başladılar. Peşinden kalabalık açıldı... Herkes dehşet içinde, parmağıyla, kalabalık açılınca, ortada kalmış Kazağı gösteriyordu. Tanıyan bile yoktu onu. Pek güzel oynadığı kazaskayı yeni bitirmiş, çevresindekileri güldürmüştü. Yüzbaşı tasvirleri başının

üzerinde kaldırınca birden değişmişti adamın yüzü. Burnu irileşmiş, yana yatmış, kahverengi gözlerinin yerini yeşil bir çift göz almış, dudakları morarmış, çenesi titremeye başlamış, mızrak gibi sivrilmişti... Ağzından bir köpek dişi fırlamıştı dışarı, sırtı kamburlaşmıştı. Ve Kazak çok yaşlı bir ihtiyar olmuştu.

Kalabalık birbirine sokulup bağırmaya başlamıştı:

"Büyücü bu! O büyücü! Gene çıktı ortaya!"

Anneler çocuklarını kucaklarına almışlar, bağrışıyorlardı.

Kazak yüzbaşısı cesaretle öne çıktı, tasvirleri büyücüye doğru uzatıp yüksek sesle:

"Def ol iblis!" diye bağırdı. "Yer yok sana burada!"

Korkunç yüzlü ihtiyar dişlerini kurt gibi şakırdatarak, gıcırdatarak kayboldu gözden. Kalabalıkta her kafadan bir ses çıkıyor, söylentiler bozuk havada deniz gibi çalkanıyordu. Gençler, şehre ilk kez gelmiş olanlara soruyorlardı:

"Ne büyücüsüymüş?"

Başlarını sallıyorlardı yaşlılar.

"Felaket yakındır!" diyorlardı.

Yüzbaşının geniş avlusundaki kalabalık yer yer bir araya toplanmış, korkunç büyücü üzerine anlatılanları dinliyordu. Ama herkesin anlattığı başkaydı. Asıl büyücünün kim olduğunu bilen yoktu.

Bal şarabı fıçısını ortaya çıkardılar. Kova kova votka getirdiler. Yeniden neşelendi herkes. Çalgıcılar oynak havalar çalıyor, gençler parlak renkli kaftanlarıyla oynuyorlardı. Doksanlık, yüzlük ihtiyarlar da ortaya çıkmışlardı. Geride bıraktıkları yıllarını boşa geçirmedikleri belliydi... Gece geç vakte kadar yenildi içildi. Şimdikilere hiç benzemeyen bir eğlenceydi bu. Sonunda konuklar dağılmaya başladılar. Gidenler azdı. Çoğunluk yüzbaşının avlusunda gecelemek için kalmıştı. Bir o kadar Kazak da davetsiz, sedirlerin altlarına, döşemeye uzanıp uyumuştu. Bazıları sarhoş

sarhoş ahırın çevresinde bir süre yalpaladıktan sonra yere uzanıp, Kiev'in ta öteki ucundan duyulacak kadar yüksek sesle horlamaya başlamışlardı.

II

Ay, arada bir dağların ardından kendini gösteriyor, ortalığı huzur dolu ışığıyla aydınlatıyordu. Işığı Dniepr'in dağlık kıyısını Şam taşı gibi kar beyazı bir tülbentle örtüyor, dağların gölgeleri daha ötelere, çam ormanın derinliklerine doğru uzuyordu.

Meşeden oyulmuş bir kayık yol alıyordu. Dniepr'in ortasında. Kayığın başucunda siyah kalpaklarını yana yatırmış iki delikanlı oturuyordu. Kürekler suya dalıp çıktıkça köpükler çakmak ateşi gibi saçılıyorlardı dört bir yana. Niçin şarkı söylemiyorlardı Kazaklar? Leh papazlarının Ukrayna'da dolaştıklarından, Kazakları Katolik olarak vaftiz etmeye çalıştıklarından niçin söz etmiyorlardı? Niçin Kazak ordusunun Tuzlugöl yakınlarında iki gün iki gece kahramanca çarpıştığından söz etmiyorlardı? Nasıl şarkı söylesinlerdi Kazaklar? Soylarının kahramanlıklarından nasıl söz etsinlerdi? Efendileri Danilo derin düşüncelere dalmıştı. Kırmızı kalın kumaştan kaftanının kolu kayığın kenarından sarkmış, suya değiyordu. Hanımları Katerina kucağında çocuğunu sessiz sessiz sallıyor, kocasından gözlerini ayırmıyordu. Durgun değildi sular. Hızlı akıyordu Dniepr... Ortasından karşıki yüksek dağlara uçsuz bucaksız düzlüklere, yeşil ormanlara bakarken bir korku çöküyordu insanın içine. Dağlar hiç de benzemiyordu dağa: Dipleri yoktu, altlarında da tepelerinde olduğu gibi sivri bir tepe, onların üzerinde, uçsuz bucaksız gökyüzü vardı. Yamaçlarındaki ormanlar da orman değildi: Orman dedesinin kabarık başındaki saçlarıydı sanki. Aşağılarda sakalları suda yıkanıyorlardı. Sakalın altında da, başının üzerinde de yüksek gökyüzü vardı. Çayırlar çayır değildi; yuvarlak gökyüzünü tam orta yerinden saran yeşil bir kuşaktı. Bu yuvarlağın üstte kalan bölümünde de, altta kalan bölümünde de ay dolaşıyordu. Danilo bunların hiçbirine bakmıyordu. O da genç karısından ayırmıyordu gözünü.

"Ne o, benim karıcığım, altın Katerinam benim, niçin kederlisin böyle?"

"Kederli değilim, benim efendim Danilo! Büyücü üzerine anlatılan acayip şeyler korkuttu beni. Anasından o korkunç yüzle doğduğunu söylüyorlar... Hiçbir çocuk oynamak istemezmiş onunla. Ah efendim Danilo, ne korkunç şeyler anlatıyorlardı. Önceden bilirmiş olacakları. Herkes alay edermiş

onunla. Gece biriyle karşılaşacak olsa, adam onun ağzını açtığını, dişlerinin karanlıkta parladığını görürmüş yalnızca. Devrisi gün ölü bulurlarmış zavallıyı. Bu anlatılanları dinlerken şaşırdım, korktum."

Mendilini çıkardı Katerina, kucağında uyuyan çocuğunun yüzünü sildi. Kırmızı ipek iplikle yapraklar, çiçekler işlemişti mendiline. Bir şey söylemedi Danilo. Başını karanlık yana çevirdi, ormanın ötesinde, uzakta kapkara gözüken bir tümseğe, bu tümseğin ardındaki eski şatoya bakmaya başladı. Birden üç kırışık belirdi kaşlarının üzerinde. Sol eliyle gür bıyığını sıvazladı.

"Onun bir büyücü olması değil korkunç olan," dedi. "İyi bir konuk olmaması korkunç! Nereden aklına esti de geldi düğüne acaba? Duyduğuma göre, Lehler buralarda bir kale yapıp Kazak ordusuyla aramızdaki yolu kesmek istiyorlarmış. Hadi bakalım... Orada bir işler çevirdiklerini duyarsam, darmadağın ederim o şeytan yuvasını. Moruk büyücüyü öyle bir yakarım ki, kemiklerinde gagalayacak et bulamazlar kargalar. Hem sanırım hayli de altını, gümüşü vardır. İşte şurada yaşıyor o şeytan! Altını varsa... Biraz sonra haçların önünden geçeceğiz. Mezarlığın önünden! Onun pis ataları çürümektedir bu mezarlıkta. Para için ruhlarıyla, yırtık pırtık gocuklarıyla kendilerini de satmışlar şeytana. Öyle diyorlar. Altını falan varsa zaman kaybetmeye gelmez: Yalnızca savaşta alınmaz ganimet dediğin..."

"Niyetini biliyorum erkeğim. Ama onunla karşılaşmanın sonu kötü olacak. İçime doğuyor. Ama öylesine derinden soluyorsun, öylesine sert bakıyorsun, kaşların öylesine çatık ki!.."

Danilo öfkeyle:

"Kes sesini, kadın!" dedi. "Sizi dinleyen erkek de kadınlaşır. Hey delikanlı, ateş ile pipomu ver bana!"

Kürekçilerden birine seslenmişti. Kürekçi kendi piposundan bir parça ateş alıp efendisininkine koydu. Konuşmasını sürdürüyordu Danilo:

"Büyücüyle korkutuyor beni! Tanrı'ya şükür Kazak dediğin, şeytandan, Leh papazlarından falan korkmaz. Karılarımızın sözünü dinleseydik şimdiye kadar çok hatalar işlerdik... Öyle değil mi çocuklar? Bizim karımız, pipomuzla keskin kılıcımızdır!"

Katerina bakışını uykulu suya indirip sustu. Suyun yüzünde bir çırpıntı oluşturuyordu esinti. Dniepr gecenin karanlığında kurt postu gibi gümüş rengi parlıyordu. Kayık burun kırdı, ormanla kaplı kıyı boyunca ilerlemeye başladı. Kıyıda bir mezarlık vardı. Eski, kırık dökük haçlar bir araya toplanmışlardı. Bulundukları yerde ne bir mezarlık çiçeği vardı, ne yeşil bir ot... Yalnızca ay gökyüzünün yükseklerinden ışıtıyordu onları.

Kürekçilere döndü Danilo:

"Sesleri duyuyor musunuz, çocuklar? Yardım istiyor biri bizden!.."

Kürekçiler mezarlığı gösterdiler.

"Evet," dediler, "şu yandan geliyor sesler."

Ama bir anda sesler kesildi. Kayık burnu dolanıyordu ki, birden kürekleri bıraktılar kürekçiler. Gözlerini kıyıya diktiler. Efendileri Danilo da o yana bakıyordu. Bir korku, bir soğukluk dolaşmıştı Kazak damarlarında. Mezarlıkta bir haç önce sallanmaya başlamış, sonra altından kupkuru bir ölü kalkmıştı. Sakalları belindeydi ölünün. Parmaklarında, parmaklarından da uzun sivri tırnakları vardı. Sessizce kaldırdı kollarını havaya. Acıyla buruşturdu yüzünü. (Dayanılmaz acılar içinde kıvrandığı belliydi.) İnsan sesine hiç benzemeyen korkunç bir sesle inlemeye başladı:

"Boğuluyorum! Boğuluyorum!"

Sesi bıçak gibi saplanıyordu insanın yüreğine. Bir süre sonra birden toprağın içine girdi gene. Bir başka haç sallandı bu kez. Başka bir ölü kalktı. Bu, daha korkunç, daha uzun boyluydu. Her yanı kıllıydı. Sakalı dizlerine kadar uzanıyordu... Kemikli parmakları da, sivri tırnakları da daha uzundu. Daha korkunç bir sesle bağırıyordu:

"Boğuluyorum! Boğuluyorum!"

Sonra hemen toprağın içine girdi. Başka bir haç sallandı, başka bir ölü kalktı. Sanki bir kemik yığını yükselmişti yerden. Sakalı yere değiyordu. Uzun sivri tırnakları toprağa batıyordu. Gökyüzündeki ayı yakalamak istiyor gibi korkunç bir biçimde kollarını kaldırdı. Biri sarı kemiklerini testereyle kesiyormuş gibi bağırmaya başladı. Katerina'nın kucağındaki çocuk korkuyla uyandı. Katerina da korkudan bir çığlık atmıştı. Kürekçiler kalpaklarını suya düşürmüşlerdi. Danilo bile ürpermişti. Sonra birden her

şey kayboldu. Hiçbir şey olmamıştı sanki. Ama kürekçiler uzun süre küreklere el sürmediler. Burulbaş, kucağında ağlayan çocuğu korku içinde sallayan genç karısına sevgiyle baktı. Kucaklayıp göğsüne bastırdı başını, alnından öptü.

"Korkma Katerina! (Kıyıyı gösterdi eliyle.) Bak, bir şey yok! Çirkef dolu yuvasına sokulmaya cesaret edemeyeyim diye korkutmak istedi beni büyücü. Böyle şeylerle ancak kadınları korkutabileceğini bilmiyor! Ver bana oğlumu!"

Danilo oğlunu kucağına aldı, öptü.

"Sen korkmazsın büyücülerden değil mi, İvan? Korkmuyorum babacığım, ben bir Kazağım. Kes artık ağlamayı oğlum! Eve gidiyoruz bak! Annen mama verecek sana, karnın doyunca salıncağına koyacak, ninni söyleyecek sana.

Uyusun da büyüsün ninni!
Benim oğlum büyüsün!
Güçlü kuvvetli olsun!
Yiğit bir Kazak olsun!
Düşmanları öldürsün!

Beni dinle, Katerina; bana öyle geliyor ki senin babanın bizimle güzel güzel geçinmeye niyeti yok. Geldi geleli suratından düşen bin parça... Kızıyor bize sanki... İstemiyorsa niçin geldi? Kazakların özgürlüğüne bir kerecik olsun kadeh kaldırmadı! Bir gün kucağına alıp sevmedi oğlumuzu! Önceleri her sırrımı açmak istiyordum ona. Ama şimdi nedense dilim varmıyordu bir türlü. Yo, Katerina, Kazak yüreği değil ondaki! İki Kazak yüreği karşılaştıklarında göğüslerden fırlarcasına atılırlar birbirine doğru. Evet, sevgili çoçuklar, geldik mi? Neyse, kalpaklarınız, için üzülmeyin. Yenilerini vereceğim size. Stetsko, sana kadifeden, altın işlemeli bir kalpak vereceğim. Bir Tatarın omuzlarının üstünden başıyla birlikte almıştım onu. Neyi var neyi yok hepsine el koymuştum, bir ruhunu serbest bırakmıştım... Yanaşın bakalım kıyıya. Hadi evimize geldik, İvan! Ağlama artık! Al oğlunu Katerina!"

İndiler kayıktan, küçük bir tepenin arkasından saz bir dam görünüyordu. Danilo'nun dedelerinden kalma büyük eviydi orası. Evin ötesinde bir tepe

daha vardı. O tepenin ötesinde uçsuz bucaksız bir düzlük uzanıyordu. Yüz versta gidilse tek Kazağa rastlanamazdı orada.

III

Bey Danilo'nun evi Dniepr'e açılan küçük bir vadide, iki tepenin arasındaydı. Pek büyük sayılmazdı. Dıştan sade bir Kazak evini andırıyordu. Tek odası vardı. Ama Danilo'ya da, karısına da, yaşlı hizmetçilerine de, yiğit on adamına da rahat yetiyordu. Odanın duvarları tavana yakın yerde boydan boya meşe ağacından rafla kaplıydı. İçki dolu testiler, sürahiler diziliydi bu raflarda. Testilerin, sürahilerin aralarında armağan gelmiş, savaşta alınmış gümüş kupalar, altın kaplama güğümler vardı. Rafların altında değerleri büyük, fitilli tabancalar, tüfekler, pırıl pırıl kılıçlar, mızraklar asılıydı. Bütün bunlar Tatarlardan, Türklerden, Lehlerden (zorla ya da iyilikle) alınmıştı. Her birinin anısı başkaydı. Onları seyrederken eski günlere dalar, cenklerini yeniden yaşardı Danilo. Aşağıda duvarların dibinde ise gene düzgün yontulmuş kalın meşe tahtalardan sedirler uzanıyordu. Ocağın yanındaki peykenin önünde, tavana çakılı bir çengele geçirilmiş, ipe bağlı bir salıncak vardı. Odanın tabanı güzelce bastırılmış, sonra killi çamurla sıvanmıştı. Sedirlerde Danilo ile karısı yatıyorlardı. Peykede ise yaşlı hizmetçi kadın. Salıncakta Danilo'nun küçük oğlunu sallayıp uyutuyorlardı. Yerlerde ise Danilo'nun adamları yatıyorlardı. Ama Kazak düz toprağın üzerinde olunca, açık havada yatmayı daha çok sever... Döşek, yastık istemez. Bir parça kuru ot koyar başının altına, keyfince uzanır çayıra. Gece uyanıp yıldızlarla kaplı gökyüzüne bakmak, gecenin, Kazak kemiklerine dinçlik veren soğuğuyla ürpermek mutlu eder onu. Uykulu uykulu mırıldanarak gerinir şöyle bir, piposunu yakar, kalın gocuğuna iyice sarınır.

Akşamki eğlenceden sonra sabah geç uyandı Burulbaş. Kalkıp sedirin ucuna oturdu. Yeni ele geçirdiği Türk kılıcını bilemeye koyuldu. Katerina da ipek eldivenine sırma işliyordu. Birden Katerina'nın babası girdi içeri. Suratı asık, canı sıkkındı. Denizaşırı bir ülkeden gelmiş bir pipo vardı ağzında. Dün gece eve niçin o kadar geç döndü diye çıkışmaya başladı kızına. Danilo elindeki Türk kılıcını bilemeye ara vermeden söze karıştı:

"Bunu ona değil, bana sormalısın peder bey! Bunun cevabını kadın değil, erkek verir! Kusura bakma, ama bizde âdet böyledir! Belki bazı dinsiz yerlerde böyle değildir, bilmiyorum..."

İhtiyarın asık yüzü kızardı birden, gözleri öfkeyle parladı.

"Kızının yaptıklarıyla bir baba ilgilenmez de kim ilgilenir?" diye homurdandı. "Sana soruyorum kızım, nerelerde sürttün dün gece geç vakte kadar?"

"Peder bey, ileri gidiyorsun! Kundaklık çocuk değil senin karşındaki! Ata nasıl binileceğini bilirim. Keskin kılıcın nasıl tutulacağından da haberim vardır. Daha çok şeyler bilirim... Yaptığım bir şeyin hesabını hiç kimseye vermemeyi de bilirim!"

"Farkındayım Danilo, farkındayım. Ağız dalaşı istiyor canın. Her şeyi açık açık söylemeyen insanın niyeti kötü demektir."

"Nasıl düşünürsen düşün!" dedi Danilo. "Benim de kendime göre bir düşüncem var. Tanrı'ya şükür, şimdiye kadar kötü bir işe karışmadım. Her zaman Ortodoksluğu, anayurdumu savundum. Ortodokslar canla başla yurtlarını savunurlarken uzun yıllar nerelerde sürttüklerini kimsenin bilmediği bazı serserilere benzemem ben... Şimdi de gelmişler, kendilerinin ekmediklerini biçmeye çalışıyorlar... Uniatlardan[33] bile beterdir böyleleri, başlarını uzatıp bakmazlar Tanrı'nın evinin kapısından. Önce onların nerelerde sürttüklerini sormalı."

"Ah Kazak! Biliyor musun... Pek iyi nişancı değilimdir. Topu topu yüz adımdan kalbe saplanır attığım mermi. Kılıcım da o kadar keskin değildir. Karşımdaki adamdan ancak bulgurdan küçük et parçaları kalır..."

Danilo (onu ne için bilediğini biliyormuş gibi) hızla bir sağa, bir sola salladı kılıcını.

"Ben hazırım!" dedi.

Katerina koluna yapıştı kocasının.

"Danilo!" diye bağırdı. "Düşün bir kere, çılgın! Elini kime kaldırdığına bak! Babacığım, saçların ağardı, aklı bir karış yukarda bir delikanlının kalkışacağı işlere kalkışıyorsun hâlâ!"

Öfkeyle haykırdı Danilo:

"Kadın! Böyle saçmalıklardan hoşlanmadığımı bilirsin! Elinin hamuruyla erkek işine karışma!"

Korkunç bir biçimde şakırdamaya başladı kılıçlar. Demir demiri kesiyor, kıvılcımlar toz gibi dökülüyordu Kazakların üzerlerine. Katerina ağlayarak koştu içeri, kendini yatağın üzerine attı, kılıç şakırtılarını duymamak için kulaklarını tıkadı. Ne var ki iki Kazak, kılıç şakırtıları kulak tıkamakla bastırılamayacak kadar güzel dövüşüyorlardı. Kadıncağızın yüreği parçalanıyordu. Kılıç seslerinin bütün bedeninde dolaştığını hissediyordu.

"Hayır, dayanamayacağım, dayanamayacağım... Belki de birinin beyaz bedeninden al kan fışkırıyordur şu anda. Erkeğim gücünü yitiriyordur belki... Ben yatıyorum burada!"

Yüzü bembeyaz, heyecandan güçlükle soluyarak koştu dövüşenlerin yanına.

Kazaklar düzenli, hırslı dövüşüyorlardı. Birbirlerine üstünlük sağlayamamışlardı. Katerina'nın babası saldırıyor, Danilo savuşturuyor; Danilo saldırıyor, çetin ceviz ihtiyar savuşturuyordu... Kıran kırana bir dövüştü. İşte açıldılar, kaldırdılar kılıçlarını, indirdiler... Uf! Çınladı kılıçlar, parça parça dağıldılar her yana.

"Tanrım, şükürler olsun sana!" diye geçirdi içinden Katerina.

Ama Kazakların bu kez fitilli tabancalarını aldıklarını görünce bir çığlık attı.

Ateşe hazırladılar silahlarını, horozları kaldırdılar. Önce Danilo ateş etti. Vuramadı. İhtiyar nişan aldı... Yaşlı olduğu için gözleri iyi görmüyordu belki, ama eli titremiyordu. Patladı silah... Danilo sendeledi. Al kan boyadı Kazak kaftanının sol kolunu.

"Yoo!" diye haykırdı Danilo. "Bu kadar ucuza bırakmam kendimi. İşe yarayan sol kol değil, sağ koldur. Odamın duvarında bir Türk tabancası var. Şimdiye kadar hiç ihanet etmemiştir bana. Hadi in duvardan bakalım eski dostum! Dostluğunu göster!"

Duvarda asılı tabancayı almak için uzandı Danilo. Koluna yapıştı Katerina, ayaklarına kapandı.

"Danilo!" diye haykırdı. "Kendim için yalvarmıyorum sana. Sonum belli benim, kocasının ölümünden sonra yaşayan kadın yaramaz!.. Dniepr, soğuk Dniepr olacak mezarım... Ama oğluna bak Danilo, oğlunu düşün! Kim ısıtacak zavallıyı? Kim kucağına alıp sevecek onu? Kim öğretecek ona kara yağız atın üzerinde uçarcasına gitmeyi, özgürlük yolunda, din yolunda vuruşmayı, Kazakça içmeyi eğlenmeyi? Senin için hiçbiri yok artık bunların, sevgili oğlum! Baban tanımak istemiyor seni! Bak nasıl arkasını dönüyor sana! Oh! Şimdi tanıdım seni Danilo! İnsan değil, bir canavarsın sen! Yüreğin kurt yüreği, ruhun yılan ruhu. İçinde bir damlacık acıma, taş bedeninde insanca bir duygu var sanıyordum. Çok kötü yanılmışım. Haz veriyor sana bu sanırım... Dinsiz canavar Lehlerin sevgili oğlunu ateşte yakarlarken, hançerlerlerken, kaynar suda haşlarlarken atacağı çığlıkları duyduğunda neşeden dans etmeye başlayacaklardır kemiklerin toprağın altında. Oh! Tanıyorum seni artık Danilo! Seve seve kalkarsın mezarından, oğlunu yaktıkları ateşi kalpağınla yellersin!.."

"Dur Katerina! Yanıma gel, benim sevgili oğlum! Gel öpeyim seni! Hayır yavrum, kimse kılına dokunamaz senin. Gerçek bir Kazak olarak büyüyeceksin. Kadife kalpağın başında, keskin kılıcın elinde, rüzgâr gibi gideceksin Kazakların önünde. Elini ver bana, babacığım! Aramızda geçenleri unutalım. Sana karşı işlediğim suçları bağışla. Niçin uzatmıyorsun bana elini?"

Olduğu yerde kıpırdamadan duruyordu Katerina'nın babası. Yüzünde ne öfke vardı, ne barışma belirtisi.

Katerina koşup kucakladı onu, öptü.

"Babacığım!" diye haykırdı. "Acı bize, bağışla Danilo'yu. Bir daha sıkmayacak canını!"

"Senin için bağışlıyorum onu kızım, yalnız senin için!" dedi ihtiyar.

Öptü Katerina'yı. O anda tuhaf bir ışık parlamıştı gözlerinde. Hafiften ürpermişti Katerina. Babasının öpücüğü de, gözlerindeki o parıltı da bir tuhaf gelmişti ona. Dirseklerini masaya dayadı. Aynı masada Danilo yaralanan kolunu sarıyor, bir yandan da hiçbir suçu yokken özür dilemekle iyi etmediğini, bir Kazak gibi davranmadığını düşünüyordu.

IV

Ortalık aydınlanıyordu. Güneşli bir sabah değildi. Gökyüzü kara bulutlarla kaplıydı. İnce bir yağmur çiseliyordu tarlaların, ormanların, geniş Dniepr'in üzerine. Katerina uyandı. Mutlu değildi. Gözleri şişmişti ağlamaktan. Bir endişe, bir huzursuzluk vardı içinde.

"Sevgili kocam, değerli kocam, tuhaf bir düş gördüm ben!"

"Nasıl bir düş gördün, sevgili Katerinam?"

"Çok acayip bir düştü. Düş değil de gerçekti sanki. Yüzbaşının evinde gördüğümüz o korkunç yaratık babammış sözde... Ama yalvarırım, inanma bu düşe Danilo! İnsan daha ne saçma şeyler görür düşünde! O korkunç yaratığın karşısında ayakta duruyordum. Zangır zangır titriyordum korkudan. Ağzından çıkan her sözcük damarlarımı yakarak dolaşıyordu bedenimi. Neler söylediğini bilsen..."

"Neler söyledi, benim tatlı Katerinam?"

"Şöyle diyordu: Bana bak Katerina, çok yakışıklıyım ben! Çirkin olduğumu söyleyenlere inanma! İyi bir koca olacağım sana. Bakışlarım ne güzel, görüyor musun!.. Böyle diyererek ateşten bakışlarını gözlerimin içine dikti. Bir çığlık attım. Uyandım."

"Evet, Katerina, düşte görülenlerin çoğu gerçektir. Sonra biliyor musun, tepelerin ötesinde de durum pek sakin değil. Lehler burunlarını gösterdiler gösterecekler gene. Komutan haber yollamış, uyanık olmamızı istiyor. Ama boşuna endişe ediyor. Ben zaten uyanığım. Dün gece ağaç kesip on iki barikat yaptılar adamlarım. Kurşunla ağırlayacağız Leh beylerini. Leh toprak sahiplerini de sopayla oynatacağız."

"Peki babamın haberi var mı bundan?"

"Senin baban da başımın belası yani!.. Ne biçim insandır anlayamadım hâlâ. Yaban ellerde çok günahlar işlemiş olsa gerek, hani neredeyse bir aydır buralarda, bir kerecik olsun iyi bir Kazak gibi neşelendiğini görmedim. Neye yorarsın bunu sen, Katerina? Tatlı şarap içmedi! Duyuyor musun, Brestovlu Yahudilerden aldığım tatlı şaraptan... İçmedi!

(Adamlarından birine seslendi Danilo.) Hey delikanlı mahzene koş yavrum, tatlı şarap getir bana! Düşün Katerina, acı şarap bile içmiyor! Olacak şey mi! Bana öyle geliyor ki Katerina, Hazreti İsa'ya bile inanmıyor senin baban! Ne dersin, ha?"

"Ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu senin, Danilo?"

Kazağın getirdiği dolu maşrapayı alırken karşılık verdi Danilo:

"Şaşılacak şeydir Katerina! Pis Katolikler bile bayılırlar votkaya. Yalnız Türkler içmezler. Söyle bakayım, Stetsko, mahzende ne kadar içtin tatlı şaraptan?"

"Yalnızca tadına baktım, efendim."

"Yalan söylüyorsun köpek herif! Baksana nasıl konuyorlar sinekler bıyığına! En azından yarım kova içmişsindir. Gözlerinden belli. Ah şu Kazaklar! Ne hoş insanlardır! Canlarını verirler arkadaşları için. Ama içkiyi buldular mı bir şeyi görmez gözleri, hepsini kendileri içerler. Söylesene Katerina, eskiden ben de çok içer miydim?"

"Eskidendi o! Hem eskiden..."

"Korkma, korkma, bu maşrapadan başka içmeyeceğim! (Kapıdan başını eğerek giren kayınpederini görünce homurdandı.) İşte Türk rahibi de geldi!"

İhtiyar, kalpağını çıkardı, göz alıcı taşlarla süslü kılıcının asılı olduğu kemerini düzeltti.

"Ne demek oluyor bu kızım!" dedi. "Güneş tepeye vardı. Sen yemeği hazırlamamışsın hâlâ."

"Yemek hazır babacığım, hemen şimdi koyarız! (Tahta çanakları yıkayan yaşlı hizmetçi kadına seslendi Katerina.) Galuşka tenceresini çıkar! Sen dur, iyisi mi ben çıkarayım. Sen adamları çağır!"

Hepsi yerde çepeçevre oturdular sofranın başına. Tasvirlerin karşısında ihtiyar oturuyordu. Onun sol yanında Danilo, sağ yanında Katerina oturmuştu. Mavili, sarılı kaftanlar giymiş en güvenilir on Kazak da sofradaydı.

Biraz yedikten sonra kaşığını bıraktı ihtiyar.

"Bu galuşkaları sevmedim ben! " dedi. "Hiç güzel değiller!"

"Biliyorum," diye geçirdi içinden Danilo. "Yahudilerin eriştesini daha çok seversin sen. (Yüksek sesle ekledi.) Niçin galuşka güzel değil diyorsunuz kayınpederim? İyi mi yapılmamış? Benim Katerinam galuşkayı öyle güzel yapar ki, Kazak ordu komutanı bile seyrek yer öylesini. Boşuna deme güzel değil diye... Hıristiyan yemeğidir galuşka! Bütün azizler, Tanrı'nın sevgili kulları galuşka yemiştir."

İhtiyarda çıt yoktu. Danilo da sustu. Lahana ve erikle birlikte kızartılmış erkek domuz eti koydular sofraya. Katerina'nın babası lahanaları kaşığıyla ayıklamaya başladı.

"Ben domuz eti sevmem!" dedi.

"Niçin sevmiyorsun domuz etini?" dedi Danilo. "Yalnız Türklerle Yahudiler yemezler domuz etini."

Daha çok astı yüzünü ihtiyar. Yalnızca sütlü lemişkadan[34] yedi. Votka yerine, koynundan çıkardığı şişeden siyah bir şey içti.

Yemekten sonra yatıp rahat bir uyku çekti Danilo. Ancak akşamüzeri uyandı. Oturdu, Kazak ordu komutanına birkaç rapor yazdı. Katerina peykede oturmuş, ayağıyla salıncağı sallıyordu. Danilo oturduğu yerde yazıyordu, ama bir gözü de penceredeydi. Dniepr de dağlar da ışıl ışıldı. Uzakta ormanlar uzanıyordu. Yukarılarda, gökyüzünde gecenin yaklaştığı belliydi. Ama Danilo'nun baktığı ne koyu yeşil ormanların güzelliği, ne de uzak gökyüzünün güzelliğiydi. Dniepr'in ortalarına doğru uzanan burundaki eski şatodaydı gözü. Şatonun dar pencerelerinden birinde ışık vardı sanki. Ama sakindi ortalık. Endişelenecek bir şey görmüyordu bunda Danilo. Yalnızca aşağılardan Dniepr'in uğultusu, arada bir, uyanan dalgaların sesi duyuluyordu. Sakindi Dniepr. Yaşlı bir adam gibi homurdanıyor, söyleniyordu sanki. Hiçbir şeyi beğenmiyordu. Her şey değişmişti çevresinde. Kıyısı boyunca uzanan dağlarla, ormanlarla, çayırlarla tekdüze bir düşmanlığı sürdürüyor, onlardan yakınmalarını Karadeniz'e taşıyordu.

İşte bir kayığın karaltısı belirdi geniş Dniepr'de. Hâlâ ışık vardı sanki şatoda. Hafiften ıslık çaldı Danilo. Sadık adalarından biri koşup geldi bu ıslığa.

"Çabuk keskin kılıcınla tüfeğini al, benimle gel Stetsko!"

"Gidiyor musun?"dedi Katerina.

"Gidiyorum kadınım. Şöyle bir kolaçan etmemiz gerekiyor çevreyi."

"Ama evde yalnız kalmaya korkuyorum ben. Öyle uykum var ki! Ya gene görürsem o düşü? Düş olduğundan bile kuşku ediyorum. Öylesine canlıydı ki..."

"Yaşlı hizmetçimiz yanında kalacak. Holde, avluda da Kazaklar var!"

"Hizmetçi kadın şimdiden uyudu. Kazaklara da nedense güvenemiyorum. Hadi Danilo, odaya kilitle beni, anahtarını yanına al. O zaman korkmam belki. Kazaklar da kapının önünde yatsınlar."

Tüfeğinin tozunu aldı Danilo. Barutunu koyarken:

"Nasıl istersen öyle olsun!" dedi.

Bu arada Stetsko tam bir Kazak gibi giyinmiş, hazır bekliyordu. Danilo kürklü kalpağını koydu başına, pencereyi kapadı, kapının sürgülerini sürdü. Kapıyı kilitledikten sonra, avluda uyuyan Kazakların arasından sessizce geçip dağlara doğru yürüdü. Tek bulut kalmamıştı gökyüzünde. Dniepr'den doğru tatlı, hafif bir yel esiyordu. Her şey derin bir sessizliğe gömülmüştü. Yalnızca bir martının çığlıkları duyuluyordu uzaktan. Ama bir hışırtı oldu işte... Burulbaş'la sadık uşağı çalıların arasına sindiler hemen. Kırmızı kaftanlı biri iniyordu yamaçtan. Adamın belinde iki tabanca, bir kılıç vardı. Çalıların arasından dikkatle baktı Danilo.

"Benim kayınpederim bu!" diye fısıldadı. "Bu saatte niçin, nereye gidiyor? Stetsko! Gözünü dört aç. Gözden kaçırma onu."

Kırmızı kaftanlı adam kıyıya indi, eski şatoya yöneldi.

"Vay canına! Nereye gidiyor baksana," dedi Danilo. "Hey Stetsko! Büyücünün inine mi gidiyor yoksa?"

"Öyle olsa gerek efendim! Yoksa buralarda ne işi vardı? Ama şatonun yanında gözden kayboldu."

"Şuradan çıkalım. İzleyelim onu. Bir işler dönüyor orada galiba. Evet Katerina, babanın iyi bir insan olmadığını söylemiştim sana. Ortodokslukla ilgisi yoktu çünkü..."

Danilo ile sadık uşağı kıyıya inmişlerdi. İşte onlar da kayboldular gözden. Şatoyu kuşatan sık orman onları da almıştı içine. Yukarda küçük bir pencerede soluk bir ışık vardı. Aşağıda iki Kazak içeriyi nasıl görebileceklerini düşünüyorlardı. Kapı falan yoktu görünürlerde. Avludan şatoya bir giriş olmalıydı. Ama oraya nasıl gireceklerdi? Uzaktan köpek havlamaları, zincir şakırtıları duyuluyordu.

Küçük pencerenin tam karşısında yüksek bir meşe ağacı gördü Danilo.

"Ne diye boşuna kafa patlatıyorum?" dedi. "Sen burada bekle, Stetsko! Ben şu ağaca çıkacağım. Oradan görünür içerisi."

Böyle dedikten sonra kuşağını çıkardı. Ses yapmasın diye kılıcını yere bıraktı. Dallara tutunup yukarı çekti kendini. Küçük pencerede ışık vardı hâlâ. Pencerenin tam karşısında bir budağa oturup, kolunu ağacın bedenine doladı, baktı... Mum falan yanmıyordu odada. Ama aydınlıktı. Duvarlarda acayip resimler vardı. Silahlar asılıydı. Ama hepsi de tuhaf silahlardı: Ne Türkler taşırlardı böyle silahları, ne Kırımlılar, ne Lehler, ne Hıristiyanlar, ne de şanlı İsveçliler. Yarasalar uçuşup duruyorlardı odanın tavanında. Gölgeleri duvarlara, kapıya, raflara düşüyordu. İşte, hiç gıcırdamadan açıldı kapı. Kırmızı kaftanlı biri girdi içeri. Beyaz örtülü masaya doğru yürüdü. O idi bu! Danilo'nun kayınpederi! Danilo sindi biraz, iyice yapıştı ağaca. Ama adamın, dışardan biri onu gözetliyor mu gözetlemiyor mu diye bakacak durumu yoktu. Yüzü asıktı odaya girdiğinde, canı sıkkındı. Masanın üzerindeki örtüyü çekti ve... odanın içini yavaş yavaş berrak mavi bir ışık kaplamaya başladı. Önceki soluk sarı ışığın birbirine karışmamış dalgaları mavi denizdeki gibi gözden bir kayboluyor, sonra yeniden gözüküyorlardı. Mermer damarları gibi diziliyorlardı sıra sıra. Adam bir çanak koydu masanın üzerine, birtakım otlar atmaya başladı içine. Dikkatle bakıyordu Danilo. Ama kırmızı kaftanını göremiyordu şimdi kayınpederinin. Türklerin giydikleri çeşidinden bol bir şalvar vardı üzerinde. Belinde tabancalar, başında Rusçaya da, Lehçeye de hiç benzemeyen bir yazıyla her yanı yazılı acayip bir kalpak... Yüzüne baktı, yüzü de değişmeye başlamıştı. Burnu uzadı, uzadı, dudaklarının üzerine sarktı. Ağzı bir anda kulaklarına kadar

yayıldı. Bir diş fırladı ağzından, yana doğru eğildi... Yüzbaşının düğünündeki ihtiyar büyücüydü şimdi Danilo'nun karşısındaki.

"Gördüğün düş doğruymuş Katerina!" diye geçirdi içinden Burulbaş.

Büyücü masanın çevresinde dolaşmaya başladı. Duvarlardaki resimler ondan daha çabuk yer değiştiriyorlardı. Yarasalar da daha hızlı aşağı yukarı, ileri geri uçuyorlardı. Mavi ışık giderek zayıfladı, zayıfladı, sonunda hepten söndü sanki. Şimdi titrek kızıl bir ışık vardı içerde. Bu tuhaf ışık odanın köşelerinde hafiften tıngırdayarak ağır ağır kayboldu. Karanlıktı şimdi odanın içi. Yalnızca bir ses duyuluyordu. Akşamın durgun saatinde rüzgârın ayna gibi suyun yüzeyinde dolanarak, gümüş rengi söğüt dallarını daha da eğerek oynadığında çıkardığı sese benziyordu. Danilo'ya, odanın içinde ay parlıyor, yıldızlar dolaşıyor, koyu mavi gökyüzü belli belirsiz gözüküyor gibi geldi. Gecenin serinliği bile vurdu yüzüne sanki. Birden gözlerine inanamadı Danilo: (Uyuyor mu diye bıyığını bile çekelemişti.) Odanın içinde gökyüzü kaybolmuş, yerine onun odası gelmişti şimdi. Duvarda onun Tatar kılıçlarıyla Türk kılıçları asılıydı. Raflarda onların eşyaları, masada ekmek, tuz, salıncak... Ama tasvirlerin yerlerinde korkunç yüzler vardı; sedirde... Birden koyu bir sis kapladı her yanı. Gene karanlık oldu, gene o tuhaf tıngırtısıyla deminki kızıl ışık aydınlattı odayı. Büyücü, başında tuhaf sarığıyla oradaydı gene. Kıpırdamadan duruyordu olduğu yerde. Sesler giderek yükseliyor, sıklaşıyordu. Soluk kızıl ışık parlaklaştı sonra, buluta benzer beyaz bir şey belirdi odanın ortasında. Bu bir bulut değil de bir kadınmış gibi geldi Danilo'ya. Ama nedendi bu kadının bedeni? Havadan mıydı, neydi? Niçin öyle duruyordu, niçin ayakları yere değmiyordu? Niçin tutunmuyordu bir şeye? Kızıl ışık kadının içinden geçiyor, karşı duvardaki resimlerin üzerine düşüyordu. İşte oynattı saydam başını kadın. Soluk mavi gözleri donuktu. Saçları parlak gri bir duman gibi, büklüm büklüm dökülüyorlardı omuzlarına. Dudakları (sabah erken saydam beyaz gökyüzünden şafağın belli belirsiz kızıllığı süzülüyormuş gibi) soluk kırmızı görünüyorlardı. Kaşları hafiften koyuydu... Ah! Katerina'ydu bu! Kolunun bacağının kesildiğini hissetti Danilo. Katerina konuşmak için kendini zorluyordu, ama dudakları kıpırdıyordu yalnızca, sesi çıkmıyordu. Büyücü kıpırdamadan duruyordu olduğu yerde.

"Nerede kaldın?" diye sordu.

Ayakta duruyordu Katerina. Tir tir titremeye başlamıştı.

"Oh! Niçin çağırdın beni?" diye inledi. "Öyle mutluydum ki! Doğduğum, on beş yılımı geçirdiğim yerlerdeydim. Oh, ne güzeldi oralar! Çocukken oynadığım çayır yemyeşildi. Çimenler ne hoş kokuyorlardı!.. Hiç değişmemişlerdi kır çiçekleri. Evimiz de değişmemişti, bahçemiz de! Ah, nasıl kucaklardı beni iyi yürekli annem! Bakışlarında ne derin bir sevgi olurdu! Kucağında sallardı beni, dudaklarımdan, yanaklarımdan öperdi. Gür saçlarımı sık dişli taraklarla tarardı... Baba! (Soluk bakışlarını büyücünün yüzüne dikti.) Niçin kestin annemi?"

Büyücü gözdağı verir gibi salladı ona parmağını.

"Bunları söylemen için mi çağırdım seni buraya?"

Bedeni saydam güzel titredi gene. Büyücü sordu:

"Hanımın nerede şimdi?"

"Hanımım güzel Katerina uyuyor. Ben de fırsat bildim bunu, uçup gittim bedeninden. Çok özlemiştim annemi. Bir anda on beş yaşımda olmuştum. Kuş gibi hafiflemiştim. Niçin çağırdın beni?"

Büyücü alçak sesle (Danilo güçlükle duyuyordu söylediğini):

"Dün söylediklerimi hatırlıyor musun?" dedi.

"Hatırlıyorum evet, hatırlıyorum. Unutmak için neler vermezdim! Zavallı Katerina! Ruhunun bildiğinin çok azını biliyor!"

"Katerina'nın ruhu bu!" diye geçirdi içinden Danilo.

Ama olduğu yerden kıpırdamaya cesaret edemiyordu hâlâ.

"Vazgeç artık baba! Senin her cinayetinden sonra ölülerin mezarlarında ayağa dikilmelerinden korkmuyor musun?"

Büyücü öfkeyle kesti sözünü:

"Aynı şeyleri söylüyorsun hâlâ! Dediğim dediktir benim! Benim istediğim gibi olacak! Yapacaksın dediğim! Katerina benim olacak!.."

"Oh! sen bir canavarsın," diye inledi kadın. "Babam değilsin benim! Hayır senin istediğin olmayacak! Evet, iğrenç büyülerinle ruhları yanına çağırabiliyorsun, onlara eziyet edebiliyorsun... Ama bir ruha istemediği bir

şeyi ancak Tanrı yaptırabilir. Hayır! Ben onun bedeninde kaldığım sürece Katerina hiçbir zaman kötü bir işe kalkışmayacaktır. Korkunç hüküm günü yaklaştı baba! Babam olmasaydın gene de ihanet ettiremezdin beni, bana sadık kocama. Kocam bana sadık olmasa, beni sevmese bile gene ihanet etmezdim ona. Çünkü yeminini bozan, ona bağlı olmayan ruhları sevmez Tanrı."

Katerina'nın ruhu o anda soluk gözlerini Danilo'nun içeriyi gözetlediği pencereye dikti, kıpırdamadan öyle kaldı...

"Nereye bakıyorsun öyle? Kimi görüyorsun?" diye bağırdı büyücü

Katerina'nın ruhu ürperdi.

Ama Danilo bu arada çoktan yere inmiş, sadık uşağı Stetsko ile birlikte uzaklaşmıştı. Danilo'nun Kazak yüreğinde tuhaf bir korku vardı. Hızlı adımlarla geçti avluyu. Kazaklar (nöbetçi olan, oturmuş piposunu içen biri dışında hepsi) yerlere uzanmış, uyuyorlardı avluda. Gökyüzünde yıldızlar ışıl ışıldı.

V

Geceliğinin işlemeli koluyla sildi gözlerini Katerina. Karşısında ayakta duran kocasını yukardan aşağı süzdü.

"Ne iyi ettin de uyandırdın beni," dedi. "Öyle korkunç bir düş görüyordum ki! Soluk alamıyordum! Uf!.. Ölüyordum sanki..."

"Nasıl bir düştü gördüğün? Şöyle mi?"

Gördüklerini anlattı karısına Burulbaş. Katerina şaşırmıştı.

"Nasıl bildin, kocam?" dedi. "Ama anlattıklarının çoğunu bilmiyorum. Hayır, babamın annemi öldürdüğünü görmedim. Mezarında dikilen ölüleri de bilmiyorum. Hayır, Danilo, düşümde gördüklerimden fazla senin anlattıkların. Ah ne korkunç bir insan benim şu babam!"

"Anlattıklarımın çoğunu görmemiş olmanda şaşılacak bir şey yok, canım. Ruhunun haberdar olduğu şeylerin onda birinden azını biliyorsun. Sözgelimi babanın Hıristiyan olmadığını biliyor musun? Daha geçen yıl, ben Lehlerle birlik olup (o zamanlar hâlâ dost biliyordum o dinsiz milleti) Kırımlıların üzerine yürümek için hazırlıklar yaparken Bratski manastırının rahibi söylemişti bana. Kutsal bir insandır o rahip... Hıristiyan olmayan bir kimse herkesin ruhunu yanına çağırabilirmiş. İnsan uyuyunca ruhu bedeninden çıkar, serbest dolaşırmış. Meleklerle birlikte uçuşur dururmuş Tanrı'nın evinin çevresinde. Zaten ilk görüşte hoşlanmamıştım ben senin babandan. Böyle bir baban olduğunu bilseydim evlenmezdim seninle. Hıristiyan olmayan insanlarla akraba olmak günahına girmezdim bile bile! Boşardım..."

Katerina elleriyle yüzünü kapadı. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

"Danilo!" dedi. "Benim ne suçum var bunda? Sana karşı bir kabahatim oldu mu? İhanet ettim mi sana, sevdiğim erkeğim? Ne yaptım da öfkelendirdim seni? Hizmetinde kusur ettim mi? Gençler eğlencesinden içkili döndüğün zamanlar ters bir söz mü söyledim sana? Kara kaşlı bir oğlan doğurmadım mı sana?.."

"Ağlama Katerina. Tanıyorum seni artık. Dünyada bırakmam seni. Bütün suç babanda."

"Hayır!.. Babam olduğunu söyleme onun! Babam değildir o benim! Tanrı tanığım olsun, babalıktan siliyorum onu! Hıristiyan değil o, bir dinsiz! Felaketin içine düşse batsa... kurtarmak için elimi uzatmam ona. Susuzluktan dudakları çatlasa, ölecek olsa, bir bardak su vermem... Bundan böyle babam da sensin, Danilo..."

VI

Danilo'nun karanlık zindanında büyücü üç kilit altında, demir zincirlere vurulmuş oturuyordu. Ötede, Dniepr'in üzerinde ise onun şeytan yuvası yanıyordu. Kan kırmızısı alevler eski duvarları yalıyorlardı...

Büyücülük etmesi ya da Tanrı'nın sevmediği işleri yapması değildi bu zindana kapatılmasının nedeni. Tanrı'ya verecekti onların hesabını. Burada olmasının nedeni Ortodoks ülkesine gizliden ihanet etmesi, düşmanlarıyla birlik olması, Ukraynalıları Katoliklere satması, Ortodoks kiliselerini yaktırmasıydı. Suratı asıktı büyücünün. Kafasının içi gece gibi karanlık düşüncelerle doluydu. Ancak bir gün daha yaşayabilecekti. Yarın öteki dünyaya yolcu edeceklerdi onu. İdam edeceklerdi. Hiç de kolay bir ölüm değildi onu bekleyen. Diri diri kazana atıp haşlasalardı ya da günahkâr derisini soyup çıkarsalardı bedeninden... Razıydı. Canı çok sıkkındı büyücünün. Başı önünde, kara kara düşünüyordu. Ölümü beklerken pişmanlık duyuyordu belki yaptıklarına. Gel gelelim Tanrı'nın bağışlayacağı çeşidinden değildi günahları. Tam karşısında, yukarda demir parmaklıklı küçük bir pencere vardı. Zincirlerini şakırdatarak gitti pencereye, dışarı bakmaya başladı. Kızının pencerenin önünden geçmesini bekliyordu. Yumuşak yürekli bir kadındı kızı. Kin gütmezdi. Bir melekti... Babasına acımaz mıydı acaba?.. Ama kimsecikler yoktu ortalıkta. Aşağıda yol görünüyordu. Ama gelen giden yoktu.. Daha aşağılarda Dniepr uzanıyordu. Kimseyi umursadığı yoktu koca nehrin. Gürül gürül akıp gidiyordu. Onun tekdüze gürültüsü hüzün veriyordu zindan mahkûmuna. İşte biri geliyor yoldan... Bir Kazaktı bu! Derinden soludu mahkûm. Sonra gene kimsecikler görünmez oldu. İşte biri inliyor yamaçtan... Yeşil eteği dalgalanıyor... Altın rengi şapkası parlıyor güneşte... Katerina'ydı bu! Büyücü iyice yapıştı pencereye. İşte yaklaştı Katerina...

"Katerina! Kızım! Acı bana, bir sadaka ver!.."

Kulakları duymuyordu sanki Katerina'nın. Başını çevirip bakmamıştı bile pencereye. Yürüyüp gitmiş, gözden kaybolmuştu. Gene kimsecikler yoktu ortalıkta şimdi. İnsana hüzün veren gürültüsü vardı yalnızca Dniepr'in. Ama bu hüznü tanır mıydı acaba büyücü? Gün akşam olmaktaydı. Güneş de battı sonunda. Güneş de yoktu... Ortalık karardı. Hava serinledi. Bir yerde bir

öküz böğürdü. Uzaklardan bir yerden sesler geliyordu: Köylüler tarla dönüşü şarkı söylüyorlardı sanki... Bir kayık süzülerek gidiyordu Dniepr'de... Kime neydi zindan mahkûmundan! Gümüş orak ışıldıyordu gökyüzünde. İşte biri geliyor karşıdan doğru. Karanlıkta güç, kim olduğunu çıkarmak Katerina'ydı bu. Eve dönüyordu...

"Kızım! İsa aşkına, kudurmuş kurtlar bile parçalamazlar analarını... Kızım, hiç olmazsa bir kerecik başını çevirip bak bu günahkâr babana!"

Duymuyor Katerina, yürüyor.

"Kızım, mutsuz, ananın ruhu için!.."

Durdu Katerina.

"Yaklaş bana kızım, son sözlerimi dinle!"

"Ne diye çağırıyorsun beni, dinsiz? Kızım deme bana! Hiçbir şeyim değilsin sen benim. Mutsuz anamın ruhu için ne istiyorsun benden?"

"Katerina! Sonum geldi benim. Biliyorum kocan atın arkasına bağlayacak beni, tarlalara sürecek. Belki daha da korkunç bir ölüm düşünmüştür benim için..."

"Senin günahlarının karşılığı olabilecek bir ölüm var mıdır acaba? Bekle cezanı. Kimse kalkışmayacak seni kurtarmaya."

"Katerina! Ölümden korktuğum yok benim. Öteki dünyada çekeceklerim... Sen tertemizsin, Katerina, ruhun cennette Tanrı'nın çevresinde uçup duracak. Dinsiz babanınsa ruhu sonsuza kadar sönmeyecek cehennem ateşinde yanacak. Gittikçe daha güçlenecek bu ateş. Tek bir damla su atan olmayacak ona. En küçük bir esinti olmayacak..."

Katerina dönüp yürüdü.

"Seni ölümden kurtarmak elimde değil!" dedi.

"Katerina! Dur gitme! Bir sözcük daha söyleyeyim. Ruhumu kurtarabilirsin. Tanrı'nın bağışlamasının ne büyük olduğunu bilemezsin sen. Havari Pavel'i duydun mu? Günahkâr bir insanken, tövbekâr olduktan sonra aziz olduğunu biliyor musun?"

"Ruhunu kurtarmak için ne yapabilirim?" dedi Katerina. "Zavallı bir kadınım ben. Bir şey gelmez elimden!"

"Buradan kurtulabilseydim bütün kötülüklerimi bırakırdım. Tövbekâr olurdum. Bir mağaraya çekilir, sert çile gömleğini giyer, gece gündüz dua ederdim... Değil perhiz günleri yasak olan şeyleri, balık bile koymazdım ağzıma! Yatarken çıkarmazdım üzerimdekileri. Durmadan dua ederdim, durmadan... Bağışlaması büyük Tanrı günahlarımın yüzde birini olsun üzerimden atınca da boğazıma kadar toprağa gömerdim kendimi ya da bir taş duvara yüzümü dayayıp gözlerimi kapardım, bir şey yemeden içmeden orada öyle ölümü beklerdim. Varımı yoğumu da arkamdan kırk gün kırk gece ölü duası okumaları için rahiplere bırakırdım."

Bir an düşündü Katerina.

"Kapıyı açsam bile zincirleri çözemem ki..."

"Zincirleri düşündüğüm yok benim. Ellerimi, ayaklarımı zincire vurduklarını sanıyorsun değil mi? Hayır Gözlerinin önüne bir perde gerdim. Ellerim, ayaklarım sanıp onlara uzattığım odunları zincire vurdular. (Pencereden geri çekildi büyücü.) Bak... işte, zincir falan yok bir yerimde! Bu duvarları da umursamaz, delip geçerdim, ama gerçeği bilmiyor kocan... Kutsal bir din adamı örmüş bu duvarları. Zindanın kapısı kutsal din adamının hücresini açıp kapadığı anahtarla açılmadan hiçbir kötü ruh çıkaramaz buraya kapatılan kişiyi. Buradan kurtulursam ben de (şu gördüğün büyük günahkâr da işte) böyle bir hücre yapacağım kendime."

Kapının önünde durdu Katerina.

"Bak ne diyeceğim" dedi. "Salıvereceğim seni. Ama ya aldatıyorsan beni? Ya tövbekâr olmayıp şeytanla işbirliğini sürdürürsen?"

"Yo, Katerina. Bir ayağım çukurda artık. Bana verilen cezadan kurtulsam bile yakın ölümüm. Kendimi sonsuz cehennem azabına bırakacağımı nasıl düşünebiliyorsun?"

Şakırdayarak açıldı kilit. Büyücü öptü Katerina'yı.

"Elveda kızım! Tanrı'ya emanet ol!"

"Dokunma bana, büyük günahkâr! Çabuk git buradan!"

Bir anda gözden kayboldu büyücü. Katerina korkuya kapıldı. Şaşkın şaşkın baktı duvarlara.

"Saldım onu, kocama ne diyeceğim şimdi! Mahvoldum ben! Yapabileceğim tek şey var: Canlı canlı mezara girmek!"

Hüngür hüngür ağlamaya başladı Katerina. Büyücünün oturduğu kütüğün üzerine yığıldı.

"Bir ruhu kurtardım ama..." diye mırıldandı. Bir sevap işledim. Ya kocam... İlk kez aldattım onu. Oh, ona yalan söylemek ne korkunç. ne zor olacak! Biri geliyor! O geliyor, kocam!"

Kendini kaybetti Katerina, yere yığıldı.

VII

"Benim, yavrucuğum! Canım... Benim!"

Katerina kendine geldiğinden başucunda biri böyle diyordu. Gözlerini açtı. Karşısında yaşlı hizmetçi kadını gördü. Yaşlı kadın yere çömelmiş, bir şeyler mırıldanıyor, kuru elini Katerina'nın başının üzerine uzatmış, yüzüne soğuk su serpeliyordu.

Doğrulup çevresine bakındı Katerina.

"Neredeyim ben?" dedi. "Önümde Dniepr akıyor, arkamda dağlar... Nereye getirdin beni kadın?"

"Bir yere getirmedim. Yalnızca dışarı çıkardım. O karanlık yerden kucağımda dışarı çıkardım seni. Efendim Danilo'dan sana bir kötülük gelmesin diye anahtarlarla da kilitledim kapısını."

Kuşağına baktı Katerina.

"Anahtar nerede? Yok kuşağımda."

"Kocan çözüp aldı onu canım, büyücüye bakmaya gitti."

"Büyücüye bakmaya mı?" diye haykırdı Katerina. "Eyvah, mahvoldum ben, anacığım!"

"Bu yaptığım için tanrı bağışlasın bizi yavrucuğum. Yeter ki sen ağzını açma, haTnımım. Kimsenin haberi olmaz..."

Karısının yanına geldi Danilo.

"Kaçmış pis ahlaksız!" dedi. "Duydun mu Katerina, kaçmış..."

Gözleri çakmak çakmaktı Danilo'nun. Kılıcı şakırdıyordu belinde. Korkudan kalbi duracaktı sanki Katerina'nın... Titreyerek sordu:

"Biri mi salıvermiş onu kocam?"

"Evet, biri salıvermiş! Şeytan! Baksana, onun yerine odunlar zincire vurulu orada. Devir değişti artık, Kazak pençesinden korkmuyor şeytan!

Benim Kazaklardan birinin böyle bir şeyi aklının ucundan geçirdiğini, onu salıverdiğini bilsem... ölümlerden ölüm beğenirdi!"

Katerina'nın ağzından kaçtı birden:

"Ya ben?"

Korkup sustu hemen.

"Bunu sen yapmış olsan, karım bilmezdin seni artık! Bir çuvala koyardım, ağzını diker, götürüp Dniepr'in ortasına atardım!.."

Soluğu kesildi Katerina'nın. Başında saçlarının dimdik olduğunu hissetti.

VIII

Sınır boyunda bir meyhanede Leh beyleri toplanmışlar, iki gündür içip eğleniyorlardı. Çok kalabalıktılar. Bir niyetleri olduğu belliydi. Silahları yanlarındaydı. Mahmuzları şakırdıyor, kılıçları tıngırdıyordu. Neşeli şarkılar söylüyorlar, yaptıkları olağanüstü kahramanlıklarla övünüyorlar, Ortodokslarla alay ediyorlar, Ukrayna halkının onların uşakları olduklarını söylüyorlar, başları dimdik, kibirli, bıyık buruyorlar, sedirlere uzanıyorlardı. Papaz da yanlarındaydı. Ne var ki, papazlarının da onlardan farkı yoktu. Görünüşü bile benzemiyordu Hıristiyan papazına. İçiyor, eğleniyor, çirkin şeyler söylüyordu. Uşakları da beylerden geri kalmıyorlardı. Yırtık pırtık kaftanlarının yenlerini savura savura, çalımlı dolaşıyorlardı ortalarda. Kâğıt oynuyorlar, kızdıklarında kâğıtları birbirlerinin suratına çarpıyorlardı. Yabancı kadınlar vardı yanlarında. Bağırış çağırış, kavga gürültü... Beyler arada öfkeleniyor, tuhaf şeyler yapıyorlardı. Bir Yahudiyi sakalından yakalayıp pis alnına boyayla haç çiziyorlardı; kadınların yüzüne doğru kuru sıkı doldurulmuş tabancalarla ateş ediyorlar, dinsiz papazlarla birlikte Leh halk oyunları oynuyorlardı. Tatarlardan bu yana böylesine rezalet görülmemişti Rus ilinde. Besbelli bu topraklarda işlenen günahlar yüzünden bu yüz karasına katlanmakla cezalandırıyordu yurdumuzu Tanrı. Gürültü patırtı arasında Danilo'nun Dniepr'in karşısındaki küçük köyünden, onun güzel karısından söz edildiği duyuluyordu... Kötü niyetleri vardı bu haydutlar çetesinin!

IX

Danilo odasında dirseğini masaya dayamış oturuyordu. Derin düşüncelere dalmıştı. Katerina sedirde oturuyordu. Bir şarkı mırıldanıyordu hafiften. Danilo:

"Nedense canım çok sıkılıyor kadınım!" dedi. "Başım ağrıyor, kalbim ağrıyor, bir ağırlık var üzerimde! Sanırım, ölüm dolaşıyor çevremde."

"Oh, eşi bulunmaz erkeğim benim! Getir, göğsüme yasla başını! Sokma aklına böyle karanlık düşünceleri!"

Böyle söylemek istiyordu kocasına Katerina, ama cesaret edip söyleyemiyordu. Suçlu bir kadın olduğu için sevgi bekleyemezdi kocasından.

"Beni dinle, kadınım," dedi. Danilo. "Ben ölürsem ,yalnız bırakma sakın oğlumu. Onu yalnız bırakırsan Tanrı bu dünyada da, öteki dünyada da mutluluğu tattırmasın sana. Öyle bir şey yaparsan çok zor çürüyecek kemiklerim toprakta. Ruhum acılar içinde kıvranacak!"

"Neler diyorsun erkeğim! Biz kadınların zayıflığıyla alay eden sen değil miydin? Şimdi sen zayıf bir kadın gibi konuşuyorsun Daha çok çok yaşaman gerek senin."

"Hayır. Katerina. Ölümün yakın olduğunu hissediyorum. Bir sıkıntı var içimde. Kötü günler bekliyor bizi. Ah hatırlıyorum, geride bıraktığım yılları hatırlıyorum, bir daha geri gelmeyecek o yılları... Ordumuzun gururu, her şeyi ihtiyar Konaşeviç[35] sağdı o zamanlar. Kazak alayları önümden geçiyorlar sanki şu anda! Ne günlerdi onlar Katerina! İhtiyar komutan kara yağız atının üzerinde... Asası elinde pırıl pırıl! Çevresinde koruyucuları. Kırmızı giysileriyle, Kazak askerlerinin oluşturduğu insan denizi kımıl kımıl... Konuşmaya başlıyor komutan... Bir anda kalıp gibi kalıyor deniz. İhtiyar bize Kazak ordusunun eski cenklerini anlatmaya başlayınca gözleri yaşarıyor. Ah Katerina, Türklerle nasıl vuruşurduk bilsen!.. Başımda hâlâ bir kılıç yarasının izi vardır.

Dört yerimden kurşun yarası aldım, bu yaraların hiçbiri tam olarak geçmemiştir. Ne çok altın toplamıştık! Kazaklar, değerli taşları kalpaklarına

doldururlardı. Ne atlar, ah ne atlar alırdık düşmandan, Katerina! Oh!.. Artık öyle dövüşemem! İhtiyarlamadım. Gücüm kuvvetim de yerinde, Ama Kazak kılıcım düşüyor elimden. İşsiz güçsüz oturuyorum... Niçin yaşadığımı kendim de bilmiyorum. Dirlik düzenlik kalmadı Ukrayna'da: Albaylarla yüzbaşılar hırlaşıp duruyorlar. Hepsinin sevdiği saydığı bir baş yok. Lehlere yakın yerlerdeki çiftçilerimiz Leh geleneklerini benimsediler. Sinsi sinsi işler çeviriyorlar... Ruhlarını sattılar, düşmanla birlik oldular. Yahudiler ezdikçe eziyor yoksul halkı. Ah o günler ah! Neredesiniz benim o eski günlerim!.. Delikanlı mahzene koş, bir testi bal şarabı getir bana! Geçmiş günlerin anısına içeceğim!"

Stetsko içeri girdi.

"Konuklarımızı nasıl karşılayacağız efendim?" dedi. "Çayırlardan doğu Lehler geliyorlar da..."

Ayağa kalktı Danilo.

"Niçin geldiklerini biliyorum," diye mırıldandı. "Atları eyerleyin, benim sadık adamlarım! Silahlarınızı kuşanın! Kılıçlarınız yalın olsun! Demir leblebi de almayı unutmayın yanınıza. İyi karşılamalıyız konuklarımızı!"

Ama Kazaklar atlarına binmemişlerdi daha, silahlarını doldurmamışlardı... Lehler güzün ağaçlardan dökülen yapraklar misali kaplamışlardı karşı yamacı.

Danilo, atlarının üzerinde mağrur sallanan öndeki sırmalı şişman Leh beylerini gösterdi.

"Eh, kozlarımızı paylaşacağız sizinle," dedi. "Anlaşılan şan şeref için bir kez daha cenk etmek var kaderde! Son bir kez daha gülsün yüzün bakalım, Kazak ruhu! Hadi aslanlarım, yürüyün, bayramımız bu bizim!"

Neşe vardı dağlarda, eğlence vardı. Kılıçlar savruluyor, mermiler vınlıyor, atlar kişniyor, tok nal sesleri duyuluyordu. Naralar kulakları sağır ediyor, dumandan göz gözü görmüyordu. Her şey birbirine karışmıştı. Ama Kazak yüreği düşman nerede, dost nerede hissediyordu. Bir mermi vınlıyor... Kötü bir atlı düşüyor atından. Bir kılıç ıslık çalıyor... Anlaşılmaz bir şeyler mırıldanarak yere yuvarlanıyor bir baş. Bu kargaşada Danilo'nun Kazak kalpağının kırmızı tepesi görünüyordu... Mavi kaftanının üzerindeki sırmalı

kemeri göz alıyordu. Kara yağız atının yeleleri savruluyordu. Kuş gibi bir o yana, bir bu yana uçuyordu Danilo. Naralar atıyor, kılıcını savuruyor, sağındakilerin solundakilerin, kafalarını uçuruyordu. Salla kılıcını, ey Kazak! Vuruş Kazak! Yiğit yüreğini hoş et! Ama değerli silahlara, altın işlemeli kaftanlara bakma! Altınları, değerli taşları ayaklarının altında çiğne geç! Vur Kazak! İndir Kazak! Ama arkana da bak: İğrenç Lehler evini yakıyorlar, ürken hayvanlarını kovalıyorlar! Hızla dönüp arkasına bakıyor Danilo. Tepesi kırmızı kalpağı bir anda evinin yanında görünüyor. Çevresindeki kalabalık seyrelmeye başlıyor. Saatlerce vuruşuyorlar Lehlerle Kazaklar. İki taraftan da çok kırılan oluyor. Ama durmuyor Danilo: Önüne geleni deviriyor atının üzerinden uzun mızrağıyla. Yerdekileri yaman atıyla çiğneyip geçiyor. Temizlendi sonunda avlu. Lehler kaçmaya başladılar. Kazaklar, öldürdükleri Lehlerin altın işlemeyi kaftanlarını, değerli silahlarını topluyorlardı. Düşmanı izlemeye hazırlanıyordu Danilo. Kazaklara seslenmek için döndü... Öfkeden tepesi attı birden: Katerina'nın babasını görmüştü yamaçta. Ona nişan alıyordu. Atını ona doğru sürdü Danilo... Felakete gidiyorsun Kazak!.. Silah patladı, tepenin arkasında gözden kayboldu büyücü. Ancak sadık Stetsko görmüştü kırmızı kaftanıyla acayip kalpağını. Eyerin üzerinde sallandı Kazak, düştü atından. Sadık Stetsko koştu efendisinin yanına... Yere boylu boyunca uzanmıştı efendisi... Aydınlık gözleri kapalıydı. Al kan akıyordu göğsünden. Ama başucunda sadık uşağının beklediğini hissetti sanki. Yavaşça kirpiklerini araladı, gözlerini açtı.

"Elveda, Stetsko! Katerina'ya söyle, oğlumu yalnız bırakmasın! Sadık adamlarım benim! Siz de bırakmayın oğlumu!"

Sustu Danilo. Kazak ruhu uçup gitti soylu bedeninden. Dudakları morardı. Kazak uyuyordu, bir daha hiç uyanmayacaktı. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı sadık uşak. Kolunu sallayarak yanına çağırdı Katerina'yı.

"Gel hanımım, gel! Efendim dolaşmaya çıktı. Sarhoş oluverdi de rutubeti bol toprağa uzanıverdi. Uzun zaman ayılmaz!"

Katerina ellerini birbirine vurdu, cesedin üzerine yığıldı.

"Kocam benim! Gözleri kapalı yatan sen misin öyle? Kalk, benim eşi bulunmaz şahinim! Doğru! Bir kerecik olsun gözlerini açıp bak Katerinana! Dudaklarını kıpırdat, bir söz çıksın ağzından!.. Ama susuyorsun,

susuyorsun benim biricik efendim! Karadeniz gibi karardı, mosmor oldu yüzün. Kalbin durmuş! Neden böylesine soğudu ellerin, erkeğim? Sıcak değil mi gözyaşlarım, ısıtmıyorlar mı seni? Seni uyandıracak kadar güçlü değil mi hıçkırıklarım? Kim yönetecek şimdi Kazaklarını? Kara yağız atına kim atlayıp rüzgâr gibi gidecek? Kazakların önünde kim naralar atarak kılıç sallayacak? Kazaklar, Kazaklar! Gözbebeğiniz, şanınız şerefiniz efendiniz nerede? Gözlerini kapamış, rutubetli toprağın üzerinde yatıyor! Beni de gömün onunla birlikte! Kara toprakla dolsun gözlerim! Mezar tahtalarını koyun beyaz göğsümün üzerine! Güzelliğim gerek değil bana artık!"

Katerina acılar içinde kıvranıyor, ağlıyordu. Bu arada ötelerden doğru bir toz bulutu yaklaşmaktaydı, İhtiyar Kazak yüzbaşısı Gorobets'ti bu. Yardıma geliyordu.

X

Durgun havalarda, bol sularını ormanların, dağların arasından rahat, ağır ağır taşırken çok güzeldir Dniepr. Kıpırtısızıdır, gürüldemez hiç. Bakarsın, bu görkemli genişliğin akıp akmadığını kestiremezsin. Nehir camdan dökülmüş gibi gelir sana. Genişliği ölçüsüz, uzunluğu sonsuz aynadan masmavi bir yolu andırır. Yeşillikler arasında kıvrıla kıvrıla uzar gider. Böyle zamanlarda kızgın güneş bile gökyüzünden aşağılara bakarken, ışınlarını ışıl ışıl, serin sulara yollarken mutludur. Kıyı boyunca uzanan ormanlar da billur sularda yansımaktan haz duyarlar. Yemyeşil ağaçlar, kır çiçeklerini de yanlarına alıp toplaşırlar kıyıda, eğilip sulara bakarlar. Parlak görüntülerini seyretmeye doyamazlar. Gülümserler görüntülerine. Dallarını eğerek selamlarlar onları... Dniepr'in ortalarına bakmaya korkuyor gibidirler. Güneşten, bir de gökyüzünden başka hiçbir şey bakamaz zaten Dniepr'in ortasına. Çok az kuş uçabilir oraya kadar. Ne güzel bir nehirdir Dniepr! Bir eşi daha yoktur yeryüzünde! Ilık yaz gecelerinde her şey (insanlar da, yaban hayvanlar da, börtü böcek de) uyurken, yalnızca Tanrı'nın, bütün yüceliğiyle gökyüzünü, yeryüzünü gözden geçirdiği, kutsal örtüyü olanca ululuğuyla hafiften silkelediği durgun yaz gecelerinde de güzeldir Dniepr! Yıldızlar dökülür Tanrı'nın silkelediği kutsal örtüden... Dünyanın üzerinde ışıl ışıl yanar yıldızlar... Hepsi birden yansırlar Dniepr'de. Hepsini birlikte alır, karanlık derinliklerinde tutar koca nehir. Yıldızların bir teki kurtulamaz oradan. Ta ki gökyüzünde sönene kadar kalırlar orada. Sürülerle karganın uyuduğu karanlık orman da, ama nafile!.. Dniepr'i kaplayabilecek bir şey yoktur yeryüzünde. Durgun suları ağır ağır, masmavi akar durur... Gecenin ortasında bile, gündüz gibi göz alabildiğine uzakları görünür. Gecenin serinliğinden kaçan sular daha bir sokulur kıyıya, gümüş rengi akar orada, Şam kılıcı gibi parıldar. Sonra masmavi, uykuya dalar gene. Öyle zamanlarda da çok güzeldir Dniepr. Bir eşi yoktur! Kara bulutlar gökyüzünü kapladığında, karanlık orman kökten sallanmaya başladığında, meşeler çatırdadığında, şimşekler bulutları yarıp bütün dünyayı aydınlattığında... korkunçtur Dniepr! Sudan tepeler gürüldeyerek gelip kıyıya çarparlar. Köpük köpük, inleyerek geri çekilirler, ağlaya ağlaya uzaklaşırlar. Oğlunu askere yollarken yaşlı bir Kazak anası da böyle paralar kendini. Yağız atının üzerine kurulmuş, kalpağını yana yatırmış, pek çalımlı, keyifli gider delikanlı. Ama kadıncağız hüngür hüngür ağlayarak

koşar peşinden. Atının yularını yakalamaya çalışır. Kollarını oğluna uzatır, acı gözyaşları döker.

Yüksek kıyıdaki yanmış kütükler, büyük taşlar dalgaların arasından insana korku veren birer karaltı gibi görünüyorlardı. İşte bir kayık bata çıka yaklaşıyor kıyıya. İhtiyar Dniepr'in öfkeli olduğu böyle bir gecede Kazaklardan hangisi cesaret etmiş olabilirdi kayıkla dolaşmaya? Büyücü çıktı içinden. Üzgündü büyücü. Ölen efendileri için Kazakların yaptıkları çok sıkmıştı canını. Lehlere pahalıya oturmuştu bu iş: Kırk beş Leh beyi kırılmıştı. Silahları, sırmalı kaftanları alınmıştı. Ayrıca otuz üç uşak parça parça doğranmıştı. Ötekiler de tutsak olarak satılmışlardı Tatarlara.

Büyücü yanmış kütüklerin arasında taş basamaklardan indi. Toprağın içine kazığı ini vardı orada. Sessizce girdi içeri (kapı gıcırdamamıştı bile), üzeri örtülü masaya bir çanak koydu. Uzun elleriyle bilinmeyen birtakım otlar atmaya başladı içine. Tuhaf bir ağaçtan oyulmuş bir maşrapa aldı, çanağa daldırıp, içindeki sudan dudaklarını oynata oynata, birtakım dualar okuyarak içmeye başladı. Odanın içini kızıl bir ışık doldurdu. O anda çok korkunç olmuştu büyücünün yüzü. Kanla kaplanmıştı sanki. Yalnızca derin kırışıklıklar görünüyordu alnında, yanaklarında. Gözleri ateştenmiş gibi parlıyorlardı. Büyük günahkâr! Sakalları çoktan ağarmış, yüzü kırışıklıklarla kaplanmış, bir deri bir kemik kalmıştı, ama Tanrı'nın sevmediği şeyleri yapıyordu hâlâ. Odanın ortasında beyaz bir duman belirdi. Sevinç gibi bir şey aydınlattı büyücünün yüzünü. Peki, ama neden öyle ağzı açık, hareketsiz kalakaldı? Saçları niçin dimdik oldu birden?.. Güzel bir yüz belirdi dumanın içinde. İstenmeyen, çağrılmamış bir konuktu bu. Dumanın içindeki yüz giderek belirginleşiyor, belirginleştikçe de gözlerini daha bir ısrarla dikiyordu büyücünün gözlerinin içine. Bu yüzün çizgileri, kaşları, gözleri, dudakları, her şeyi yabancıydı büyücüye. Ömründe bir kez bile görmemişti bu yüzü. Hem sonra korkunç çok şey vardı bu yüzde. Büyük bir dehşete kapılmıştı büyücü. Tanımadığı güzel yüz dumanlar arasından gözlerini kırpmadan ona bakıyordu. Duman dağıldı sonra. Yabancı yüzün çizgileri daha da belirginleşti. Keskin bakışlı gözlerini büyücüden ayırmıyordu. Keten bezi gibi bembeyaz olmuştu büyücünün yüzü. Kendisininkine benzemeyen yabani bir sesle haykırarak devirdi çanağı... Her şey kayboldu birden.

XI

İhtiyar Kazak yüzbaşısı:

"Yeter kendini harap ettiğin, sevgili kız kardeşim!" dedi. "Çoğu zaman doğru çıkmaz düşler."

Onun genç gelini karıştı söze:

"Hadi yat kardeşim! İhtiyar falcı kadını çağıracağım sana. Hiçbir kötü ruh duramaz ona karşı. Kurşun döker sana."

İhtiyar Kazak yüzbaşısının oğlu elini kılıcına atıp:

"Hiç korkma!" dedi. "Kimse kötülük edemez sana."

Katerina bulanık bakışlı gözlerle onlara bakıyor söyleyecek söz bulamıyordu.

"Kendi felaketimi kendim hazırladım. Ben saldım onu. (Sonunda söyleyebilmişti bunu.) Huzur yok ondan bana! İşte on gündür buradayım! Kiev'de sizin yanınızdayım. Ama içimdeki acı bir damlacık olsun azalmadı. Babasının öcünü alsın diye sessiz sedasız büyütmeyi düşünüyordum oğlumu... Ah, Korkunç çok korkunç bir biçimde girdi düşüme! Böyle düşleri görmekten korusun sizi Tanrı! Kalbim hâlâ çarpıyor. Katerina! diye bağırıyordu. Benimle evlenmezsen oğlunu keseceğim..."

Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı Katerina. Oğlunun beşiğine koştu. Çocuk korkup kollarını uzattı ona. Ağlamaya başladı.

Katerina'nın anlattıklarını dinledikçe öfkesinden kuduruyordu yüzbaşının oğlu.

İhtiyar Kazak yüzbaşısının öfkesi de oğlununkinden aşağı değildi.

"Hele bir denesin buraya gelmeyi o lanetlenmiş dinsiz!" diye bağırdı. "İhtiyar bir Kazağın bileği nasıl kuvvetliymiş görür. Tanrı şahidimdir. (Keskin bakışını yukarı kaldırdı.) Kardeşim Danilo'nun yardımına nasıl koştuğumu gördü... Yazımız böyleymiş! Soğuk yatağında bulduk onu. Çok, pek çok Kazak eri yatmıştır o soğuk yatakta! Ama onun ruhu için

yaptıklarımız yeterince parlak değil miydi?.. Canlı tek Leh bıraktık mı? Senin için rahat olsun, yavrum! Ben ya da oğlum sağ oldukça kılına dokunamaz kimse!"

Sözünü bitirdikten sonra beşiğin yanına gitti ihtiyar yüzbaşı. Bebek onun ince deriden kesilmiş bir sırımın ucunda sarkan gümüş çerçeveli kırmız piposuyla güzel çakmağını, tütün kesesini görünce küçücük ellerini uzattı, gülmeye başladı. İhtiyar yüzbaşı piposunu çıkardı bebeğe verdi.

"Tıpkı babası olacak!" dedi. "Daha beşikte belli etti kendini. Baksanıza, pipo içmek istiyor."

Sessizce göğüs geçirdi Katerina. Beşiği sallamaya başladı. Geceyi bir arada geçirmeye karar vermişlerdi. Çok geçmeden hepsi uykuya daldı. Katerina da uyumuştu.

Dışarısı da, evin içi de sessizdi. Yalnızca nöbetçi Kazaklar uyumuyorlardı. Katerina bir çığlık atarak uyandı birden. Ötekiler de uyandılar.

"Öldürdü onu, kesti!" diye çığlıklar atarak beşiğe koştu Katerina.

Herkes beşiğe koştu. Dehşet içinde donup kalmışlardı. Ölmüştü bebek. Hiçbirinin ağzını bıçak açmıyordu. Böylesine görülmemiş bir canavarlık karşısında ne diyeceklerini, ne düşüneceklerini bilemiyorlardı.

XII

Ukrayna ilinin ötesinde (Lehistan'ı geçtikten, kalabalık Lemberg kentini de geride bıraktıktan sonra), tepeleri bulutların üstünde sıra sıra dağlar vardır. Bu sıradağlar birbirine taştan bir zincir gibi eklenerek toprağı sağa sola atmış, sonra da, onu gürültülü azgın sular alıp götürmesin diye üzerini kalın bir taş tabakasıyla örtmüştür. Bu taş zincir Ulah ili ile Transilvanya bölgesine kadar uzanır, sonra Galiçya ile Macar halkları arasında aşılmaz bir duvar gibi yükselir. Bizim illerde yoktur böyle dağlar. Göz görmez dumanlı tepelerine insan ayağı değmemiştir. Görünümleri çok güzeldir: Azgın deniz fırtınalı bir havada geniş kıyılarını aşmış, yüksekli alçaklı dalgalarını uzaklara yollamış, bu dalgalar havada donup kalmışlardır sanki. Ya da ağır bulutlar gökyüzünden kopmuş, toprağın üzerine yığılmış gibidir... Gri bir renkleri vardır. Ak tepeleri parlar güneş vurdukça. Karpat Dağları'na varana kadar Rus dili konuşulur. Bu dağların ardında da kimi yerlerde duyar gibi olursunuz anadilimizi. Ama oraların dili de, dini de benzemez bizimkine. Kalabalık Macar milletidir oralarda yaşayan. Ata binmekte de, dövüşmekte de, içmekte de Kazaklardan geri kalmazlar. Atlarının koşumu için, güzel kaftanları için parayı hiç esirgemezler. Dağların aralarında geniş, büyük göller vardır. Cam gibi kıpırtısızdırlar bu göller. Ayna gibi yansıtırlar dağların çıplak tepelerini, yeşil eteklerini. Peki, ama yıldızlar parlasın parlamasın, her gece dev bir kara yağız at üzerinde kimdir bu dağlarda dolaşan? Kimdir bu dev yapılı bahadır, atıyla dağdan dağa atlayan, göllerin üzerinden (durgun sularda dev atıyla yansıyarak) aşan, uzun gölgesi korkunç bir biçimde düşen yamaçlara?.. Çelik zırhı ışıl ışıl parlayan? Omzunda mızrağı, eyerine çarpan kılıcı şakırdayan?.. Zırhını başlığını kaldırmış bıyığı simsiyah, gözleri kapalı, kirpikleri inik, uyuyan?.. Uyurken atının dizginlerini tutan, terkisinde de bir çocuk olan?.. Arkadan bahadırın beline sarılmıştı çocuk. O da uyuyordu. Kimdi bu bahadır? Niçin, nereye gidiyordu? Kimse bilmiyordu... Dolaşıp duruyordu dağlarda. Gün ışıyıp güneş doğduğunda kayboluyordu. Yalnızca kimi zaman köylülerin gökyüzünde tek bulut yokken uzun bir gölge gördükleri oluyordu dağlarda. Ortalık kararır kararmaz gene çıkıyordu ortaya atlı. Göllerin üzerine düşüyordu yansısı, titreşerek koşuyordu arkası sıra gölgesi. Böylece çok dağlar aşıp Krivan'a vardı atlı. Karpatlar'da bu dağdan yükseği yoktur. Ötekilerin üzerinde bir kral gibi yükselir. Krivan'ın tepesinde durdu at.

Bahadır daha derin bir uykuya daldı orada. Bulutlar çöktüler üzerine, örttüler onu.

XIII

"Şişşt... yavaş ol, kadın! Gürültü etme, çocuğum uyuyor. Ağladı ağladı, sonunda uyudu oğlum. Ormana gidiyorum ben, kadın! Ne diye öyle bakıyorsun yüzüme! Korkuyorum senden. Gözlerinden demir kıskaçlar uzanıyor... Öf, ne uzun kıskaçlar onlar öyle... Ateş gibi kıpkırmızı gözlerin! Besbelli cadısın sen! Cadıysan def ol buradan! Oğlumu çalacaksın değil mi... Şu yüzbaşı da ne akılsız bir adam. Kiev'de kalmak hoşuma gidiyor sanıyor. Evet, kocam da, oğlum da burada. Peki evimize kim bakacak? Çıt çıkarmadan kaçtım. Genç olmak istiyorsun sen değil mi, kadın?.. Hiç de zor değil bu. Dans et, yeter, Bak, benim gibi..."

Böyle anlamsız şeyler söyleye söyleye yürüyordu Katerina. Sonra deli gibi bakındı çevresine, ellerini beline koyup oynamaya başladı. Çığlıklar atarak ayaklarını yere vuruyordu. Gümüş topukları düzensiz, ölçüsüz sesler çıkarıyorlardı. Dağınık, siyah saçları beyaz boynuna dolanıyordu. Hiç durmuyor, kollarını sallayarak, başını eğerek uçuyormuş gibi yapıyordu. Sonunda gücü tükendi sanki. Ya yere yuvarlanacak ya da bu dünyadan uçup gidecekti. İhtiyar hizmetçi kadın üzgündü. Yüzündeki derin kırışıklıklar gözyaşı doluydu. Hanımlarını böyle gören sadık Kazakların içi kan ağlıyordu. Artık iyice güçten düşmüştü Katerina. Olduğu yerde ayaklarını tembel tembel yere vuruyor, kumru oynadığını sanıyordu. Sonunda durdu.

"Ama benim gerdanlığım var, Kazaklar," dedi. "Sizin yok!"

Birden bağırmaya başladı:

"Kocam nerede?" Belinden Türk hançerini çekti. "Oh! Bu görmez onun işini! (Gözyaşları sel gibi akıyordu.) Derindedir babamın yüreği. Ulaşmaz ona kadar bu bıçak. Yüreği dökme demirdendir. Bir cadı demiri cehennem ateşinde eritip dökmüş ona yüreğini. Niçin gelmiyor babam? Onu hançerlemenin zamanı geldi! Bilmiyor mu bunu? Besbelli ben onun yanına varayım istiyor... (Tuhaf tuhaf gülmeye başladı Katerina.) Ne gülünç şeydi o öyle... Canlı canlı gömdüler kocamı... Öyle gülesim geldi ki... Dinleyin beni, dinleyin!"

Konuşmayı kesip şarkı söylemeye başladı:

Kanlı bir araba gidiyor,
Bir Kazak yatıyor içinde,
Vurulmuş, kesilmiş.
Bir mızrak var sağ elinde.
Kan damlıyor mızraktan.
Nehir kıpkırmızı kandan.
Bir akağaç nehrin kıyısında,
Akağaçta bir karga gaklıyor.
Anası ağlıyor Kazak için,
Ağlama ana, ağlama!
Oğlun senin evlendi,
Güzel karısını alıp,
Düzlükte penceresiz, kapısız,
Toprak altındaki evine girdi.
İşte bu şarkı da burada bitti...
Balık yengeçle dansa kalktı...
Beni sevmeyen erkeğin,
Dilerim anası ağlar sıtmadan!

Birbirine karıştırıyordu şarkıları. İki gündür kendi evindeydi. Kiev'den söz etmek istemiyor, dua etmiyor, insanlardan kaçıyordu. Sabahtan gece geç saatlere kadar dolaşıp duruyordu ormanda. Sivri dallar beyaz yüzünü, omuzlarını çiziyor, dağınık saçlarını rüzgâra savuruyor, kuru yapraklar ayaklarının altında hışırdıyordu... Katerina hiçbir şeyle ilgilenmiyor, yürüyordu. Akşamın kızıllığı kaybolup da gökyüzünde yıldızlar gözüktüğünde, ay kendini gösterdiğinde korkunçtur orman. Vaftiz edilmemiş çocuklar ağaçlara tırmanır, dallara tutunurlar. Hüngür hüngür ağlarlar, kahkahalarla gülerler, patikalarda, geniş ısırganlıklarda grup grup koşar dururlar. Ruhlarını şeytana teslim etmiş kızlar dizi dizi çıkarlar Dniepr'in dalgaları arasından; yeşil başlarından omuzlarına dökülür saçları, uzun saçlarından çağıldayarak akar su. Akan suların arasından, üzerlerinde camdan giysiler varmış gibi görünürler. Pek güzel bir gülümseme olur dudaklarında, yanakları ateş ateş yanar, gözleri insanı çeker... Bakışlarında ateşli bir sevgi vardır, öperler... Kaç ey vaftiz edilmiş Hıristiyan! Buzdandır

o kızların dudakları, yatakları soğuk sudur. Kandırıp suya çekecekler seni! Hiçbirine bakmıyordu Katerina. Korkmuyordu denizkızlarından çılgın... Elinde hançer, koşuyordu karanlık ormanda. Babasını arıyordu.

Bir sabah erken kırmızı kaftanlı, boylu boslu bir konuk geldi onlara. Danilo'yu sordu. Olanları öğrenince üzüntüsünden ağladı. Yenine sildi gözyaşlarını. Burulbaş'la silah arkadaşı olduklarını söyledi. Kırımlılarla, Türklerle savaşlarda omuz omuza dövüşmüşler. Danilo'yu böyle bir sonun beklediğini aklının ucundan geçirmezmiş... Daha birçok şeyler anlattı konuk. Katerina'yı görmek istedi.

Konuğun anlattıklarını başlangıçta dinlemiyordu Katerina. Sonra sonra, aklı başına gelmiş gibi dinlemeye başladı. Danilo ile iki kardeş gibi olduklarını söylüyordu konuk. Bir keresinde su bendinin içine gizlenmişler Kırımlılardan... Katerina dinliyor, gözlerini konuğun yüzünden ayırmıyordu. Kazaklar hanımlarına bakıp bakıp şöyle düşünüyorlardı:

"Düzelecek hanımımız!.. Bu konuk iyi edecek onu! Aklı başında dinliyor!"

Bu arada konuk anlatıyordu:

"Dostça bir sohbetimizde Danilo bana, bak kardeşim, Kopryan, demişti, günün birinde ben ölürsem karımı yanına al, senin karın olsun..."

Katerina'nın korkunç bakışı sanki saplandı konuğun gözlerinin içine.

"Ah!" diye haykırdı. "Sensin!.. Babam!.."

Bıçakla saldırdı konuğun üzerine. Katerina'nın elinden bıçağı almak için uzun süre uğraştı adam. Sonunda aldı bıçağı, kaldırdı ve... korkuç bir şey oldu o anda; bir baba aklını yitirmiş kızını öldürdü.

Şaşkına dönen Kazaklar adamın üzerine saldırdılar. Ama büyücü bu arada atına atlamış, gözden kaybolmuştu.

XIV

Görülmedik, duyulmadık bir mucize gerçekleşiyordu Kiev yakınlarında bir yerde. Beyler, komutanlar hep toplanmış, mucizeyi izliyorlardı. Dünyanın dört bir yanı gözükmeye başlamıştı buradan. Uzakta liman kenti görünüyor, onun ötesinde Karadeniz masmavi uzanıyordu. Yaşlılar denizden dağ gibi yükselen Kırım'ı da, bataklık Sivaş'ı tanımışlardı. Sol yanda Galiçya görünüyordu. Gençler, çok uzaklarda gökyüzünde beliren, daha çok bulutları andıran gri, beyaz tepeleri göstererek soruyorlardı yaşlılara:

"Bunlar nedir?"

"Karpat Dağları!" diye karşılık veriyorlardı yaşlılar. "Bu dağların öylesine yüksek olanları vardır ki, kar eksik olmaz tepelerinden. Bulutlar çöker başlarına, orada geceler."

O sırada bir mucize daha oldu. En yüksek dağın üzerine çökmüş bulutlar dağıldı; tepesinde, gözleri kapalı bir atın üzerinde zırhlara bürünmüş bir adam belirdi. Çok yakındaymış gibi açık seçik görünüyordu her şey. Olanları korkuyla izleyenlerin arasından biri atına atladı ansızın, onu kovalayan var mı diye korkuyla arkasına bakınarak dörtnala kaldırdı atını. Büyücüydü bu. Neden korkmuştu öyle? Atının üzerinde tepede duran şövalyeyi görünce onun, büyü yaparken çağrılmadan gelen ruhun bedeni olduğunu hemen anlamıştı. Onu görünce niçin öylesine büyük bir dehşete kapılmıştı, aklı almıyordu bir türlü. Korku içinde çevresine bakınarak hava kararıncaya, gökyüzünde yıldızlar gözükünceye kadar dörtnala sürdü atını. Sonra eve gitmek için çevirdi atının başını. Belki de kötü ruha bu mucizenin ne anlama geldiğini soracaktı. Yolunun üzerindeki küçük bir çayı geçerken dörtnala giden atı durdu birden, başını döndürüp tuhaf bir biçimde gülümsedi büyücüye! Karanlıkta korkunç, iki sıra parlamıştı beyaz dişleri. Dimdik olmuştu büyücünün saçları. Dehşet içinde bağırmaya, ağlamaya başladı. Deli gibi sürdü atını. Kiev'e gidiyordu. Her yandan her şey üzerine atılıyor, onu yakalamaya çalışıyor gibi geliyordu ona. Ağaçlar kapkaranlık bir orman oluşturarak kuşatıyorlardı onu. Canlı yaratıklarmış gibi simsiyah başlarını eğiyor, uzun dallarını uzatıyor, onu boğmaya çalışıyorlardı. Yıldızlar önü sıra koşuyorlar, herkese gösteriyorlardı günahkârı. Yol

izliyordu onu, peşinden ayrılmıyordu. Umutsuz içinde Kiev'e, kutsal yerlere gidiyordu büyücü.

XV

İnzivaya çekilmiş rahip mağarasında bir başına oturuyor, gözlerini Kutsal Kitap'tan ayırmadan okuyordu. Bu mağaraya kapanalı yıllar olmuştu. Kendine tahtadan bir tabut bile yapmış, geceleri yatak yerine bu tabutta yatıyordu. Kutsal ihtiyor kapadı kitabını sonunda, dua etmye başladı... Ansızın tuhaf, korkunç görünüşlü biri daldı içeri. Adamın korkunç yüzünü görünce şaşırdı kutsal rahip, geri çekildi. Adam zangır zangır titriyordu.Yabani bakışlarını dolaştırıyordu mağaranın içinde. Korkunç bir ışık ürkek, dökülüyordu gözlerinden. İğrenç yüzü insanın içini ürpetiyordu. Umutsuzluk içinde bağırdı:

"Dua et peder! Dua et! Mahvolmuş bir ruh için dua et!"

Yere kapandı adam. Kutsal peder haç çıkarıp kitabı eline aldı, açmasıyla dehşet içinde geri çekilmesi bir oldu. Kitap elinden düşmüştü.

"Ey duyulmamış, görülmemiş günahkâr," dedi. "Bağışlanmak yoktur senin için! Git buradan! Dua edemem senin için!"

Delirmiş gibi bağırdı günahkâr:

"Edemez misin?"

"Bak, kutsal harfler kanlandılar kitapta... Yeryüzünde senin gibi bir günahkâr daha görülmemiştir!"

"Alay ediyorsun benimle, peder!"

"Git buradan, lanetlenmiş günahkâr! Alay falan ettiğim yok seninle, Dehşet içindeyim. Uğursuzulk getirir insana senin yanında bulunmak!"

"Hayır, hayır, gülüyorsun işte... Görüyorum, ağzın açık, iki sıra parlıyor dişlerin!.."

Büyük günahkâr çıldırmış gibi saldırdı ihtiyarın üzerine... Öldürdü kutsal rahibi.

Bir şey derinden inlemeye başladı. İnilti tarlaların, ormanların üzerinden geçti. Ormanın ötesinde uzun tırnaklı, bir deri bir kemik sıska eller yükseldi

topraktan. Titrediler bu eller, sonra gözden kayboldular.

Günahkâr artık ne korkuyordu, ne de başka bir şey hissediyordu. Gözleri bulanık görüyordu. Çok içmiş gibi bir uğultu vardı kulaklarında, başının içinde. Gördüğü her şeyin üzerinde bir örümcek ağı örülüydü sanki. Atına atladı, doğru Kanev'e sürdü. Çerkasi'den geçip Kırım'a, Tatarların yanına gitmek niyetindeydi. Oraya niçin gitmek istediğini kendi de bilmiyordu. Bir gün gitti, iki gün gitti, Kanev hâlâ yoktu görünürlerde. Yol o yoldu. Görünmesi gerekirdi artık Kanev'in. Ama görünmüyordu işte. Uzakta kilise kubbeleri gördü sonunda. Ama Kanev değildi burası. Şumsk'tu. Gitmek istediğinin tam tersi yöne gittiğini anlayınca şaşırdı büyücü. Atını çevirdi, Kiev'e doğru sürdü. İki gün yol aldıktan sonra göründü kent. Gel gelelim Kiev değildi burası. Galiç kentiydi. Kiev'e Şumsk'tan uzaktı burası. Macar iline de yakındı. Ne yapacağını bilemeden gene geri çevirdi atını büyücü. Ama atının, istediğinin tam tersi yöne gittiğini hissediyordu. O anda büyücünün ruhunda olup biteni hiç kimse anlatacak güçte değildir dünyada. Ruhunun içine kendi bakabilip de orada olanları görebilseydi geceleri uyuyamaz, bir daha gülemezdi ömründe. Öfke değildi bu, amansız bir can sıkıntısı da değildi. Orada olanı anlatacak söz yoktur. Bir şey yakıyordu, kavuruyordu büyücünün içini. Atının ayakları altında bütün dünyayı ezmek istiyordu. Kiev'den Galiçya'ya kadar bütün toprakları insanlarıyla, her şeyiyle birlikte Karadeniz'in dibine yollamak istiyordu. Ama öfkesinden değildi bunu istemesi. Hayır! Neden istediğini kendide bilmiyordu...

Karşısında Karpat Dağları'nı görünce korkuyla sarsıldı. Başı bulutlarla kaplı yüksek Krivan önündeydi. Atı durmuyor, dörtnala gidiyordu. Bulutlar dağıldı birden. Dev bahadırı gördü karşısında büyücü... Atını durdurmaya çalışıyor, yulara olanca gücüyle asılıyordu. At kafasını kaldırdı, insana dehşet veren bir biçimde kişnedi. Dörtnala kalktı gene. Bahadırın yanına gidiyordu. Büyücü içinin buz gibi olduğunu hissetti. Taş gibi duran bahadırın kıpırdadığını, birden gözlerini açtığını fark etmişti. Ona doğru dörtnala gelen büyücüyü görmüş, gülümsemişti. Sonra korkunç kahkahası gök gürültüsü gibi çatırdayarak yankılandı dağlarda. Büyücünün ruhuna kadar uzandı bu kahkaha, oradaki her şeyi sarstı. İçine güçlü kuvvetli biri girmiş, orada dolaşıyor, yüreğine, damarlarına çekiçlerle vuruyor gibi geliyordu büyücüye... Bu kahkaha öylesine dehşet vermişti ona!

Bahadır korkunç eliyle yakaladı büyücüyü, havaya kaldırdı. Bir anda ölmüştü büyücü. Öldükten sonra açtı gözlerini. Ama ölüydü artık, bir ölü gibi bakıyordu. Hiçbir canlı ya da ölüp dirilmiş insan bakamaz öyle korkunç. Ölü bakışlarını çevresinde dolaştırıyor, Kiev'den, Galiçya'dan, Karpatlar'dan gelmiş, yüzleri tıpatıp onunkine benzeyen ayağa dikilmiş ölüler görüyordu. Yüzleri soluk mu soluk, boyları birbirininkinden uzun, bedenleri birbirininkinden sıskaydı. Korkunç avını havaya kaldırmış öyle tutan bahadırın çevresini aldılar ölüler. Bahadır bir kahkaha daha attı. Sonra uçuruma fırlattı avını. Ölüler hep birlikte büyücünün cesedinin peşinden uçuruma atladılar. Yakaladılar onu, dişlerini daldırdılar etlerine. Aralarında en uzunu, en korkuncu toprağın içinden yükselmek istiyordu. Ama çıkamıyordu bir türlü. Gücü yoktu bunu yapmaya. Öylesine büyümüştü toprağın içinde. Hem toprağın içinden çıkacak olsa Karpatlar'ı da, Transilvanya bölgesini de, Türk ilini de altüst ederdi. Şöyle hafifçe kımıldamıştı olduğu yerde de bütün dünyada deprem olmuştu bu yüzden. Sayısız ev yıkılmıştı köylerde, yıkıntılar arasında sürüyle insan can vermişti.

Karpatlar'da sık sık bin değirmenin çarkının suya çarpmasını andıran bir ıslık duyulur. Bu ıslık, dibini daha hiçbir insanın görmediği o uçurumun derinliklerinde, ölülerin, büyücünün cesedini kemirmelerinden çıkan sestir. Çok olmuştur dünyanın bir uçtan bir uca sarsıldığı. Bilge kişilerin anlattıklarına göre, bunun nedeni, bir ülkede denize yakın bir yerde bir dağ varmış; bu dağdan alevler fışkırırmış, ateşten nehirler akarmış, o imiş... Ne var ki Macaristan'da Galiçya ilinde yaşayan ihtiyarlar bunun daha doğrusunu bilirler ve de şöyle anlatırlar: Toprağın içinde büyümüş, çok büyümüş bir ölü ayağa kalkmak istermiş de bu yüzden sarsılırmış toprak.

XVI

Gluhova kentinde gözleri görmez bir çalgıcının çevresinde büyük bir kalabalık toplanmıştı. Âmâ ihtiyarın bandurasını dinliyorlardı bir saattir. Böylesine güzel söyleyen âşık dinlememişlerdi şimdiye dek. Şarkıları da çok güzeldi. Öncü, ünlü Kazak komutanları Sagaydaçniy ile Hmelnitski üzerine yakılmış deyişlerden başladı. Başkaymış o günler: Kazakların şanı şerefi her yerde bilinirmiş. Atlarıyla ezip geçerlermiş düşmanlarını. Kimse alay etmeyi göze alamazmış onlarla. Neşeli şarkılar da söylüyordu ihtiyar. Görüyormuş gibi gözlerini çevresinde oturanların üzerine dikiyordu. Bir deri biri kemik parmakları sinek gibi dolaşıyordu banduranın telleri üzerinde. Teller kendiliklerinden titreşiyorlardı sanki. Çok kalabalıktı çevresi. Yaşlılar başlarını eğmişler, gençler gözlerini ihtiyar çalgıcıya dikmişler, çıt çıkarmadan dinliyorlardı.

"Durun hele," dedi ihtiyar. "Çok eski bir olayı anlatayım size..."

Kalabalık daha da sokuldu ona. Bandurasının tellerine dokundu ihtiyar, başladı:

Transilvanya'da Lehlerin kralı Prens Stefan'dı. O zamanlar iki Kazak yaşardı Transilvanya'da. Birinin adı İvan, ötekinin Petro idi. İki kardeş gibiydiler İvan'la Petro. Bak İvan dedi Petro, gel her şeyimiz ortak olsun bundan böyle. Birimiz neşeliyken öteki de neşelensin, birimizin kederi varsa, öteki de kederlensin, birimizin eline bir şeye geçerse yarısını ötekine versin; birimiz tutsak düşersek öteki varını yoğunu satsın, kurtarsın ötekini, kurtaramazsa o da tutsak düşsün. Gerçekten de söyledikleri gibi iki Kazağın eline ne geçerse aralarında eşit paylaşırlardı. Düşmandan at ya da sığır mı ele geçirdiler... eşit paylaşırlardı hemen.

Kral Stephan Türklerle savaşa tutuştu. Üç hafta olmuştu, vuruşuyordu Türklerle. Bir türlü atamıyordu onları ülkeden. Bir paşaları vardı, on yeniçerisiyle koca bir alayı kılıçtan geçiriyordu. Sonunda şöyle ferman buyurdu kral: Her kim o paşayı bana ölü ya da diri getirirse, bütün orduma verdiğim aylık kadar aylık bağlayacağım ona. İvan, "Hadi kardeşim," dedi Petro'ya, "gidip getirelim şu paşayı!" Kazaklardan biri bir yana, öteki öbür yana gitti.

Petro nereye gitti ne yaptı bilinmez, ama İvan paşayı boynunda kementle getirdi kralına. "Kahraman Kazak!" dedi kral. Bütün ordunun aldığı kadar bir aylık bağladı ona. İstediği yerde istediği kadar toprak ayrılmasını, istediği kadar hayvan verilmesini buyurdu. İvan parayı alır almaz Petro ile paylaştı. Paranın yarısını almasına aldı Petro; gel gelelim İvan'ın kraldan gördüğü ilgiyi, sevgiyi çekemedi, büyük bir intikam kök saldı ruhunda.

İki Kazak kralın Karpatlar'da İvan'a bağışladığı toprağa gidiyorlardı. Kazak İvan oğlunu terkisine almış, güzelce bağlamıştı onu kendine arkadan. Hava kararmıştı, onlar hâlâ gidiyorlardı. Çocuk uyumuştu. İvan da hafiften kestirmeye başlamıştı. Uyuma Kazak, dağ başlarında bin bir tehlike doludur yollar!.. Ama yolu biliyordu Kazağın atı. Tökezlemeden gidiyor, yolu şaşırmıyordu. Bir uçurum vardı bu dağlarda. Dibini bir insan görmemişti. Yeryüzünden gökyüzüne ne kadar uzaklık varsa yeryüzünden bu uçurumun dibine de o kadar uzaklık vardı... Gel gelelim bu uçurumun tam kenarından geçen yol çok dardı. Ancak iki kişi gidebilirdi yan yana. Üçüncü gidemezdi. At, üzerinde uyuklayan Kazakla, dikkatli yürüyordu. Petro da atıyla yanları sıra gidiyordu. Sevincinden titriyordu Petro, soluğunu tutuyordu. Bir ara dönüp arkasına baktı, gelen giden var mı diye. Sonra uçuruma itti arkadaşını. Üzerinde Kazakla çocukla birlikte uçuruma yuvarlandı at.

Ama o anda uyanıp bir dala tutundu Kazak. Yalnızca at gitti uçurumun dibine. Sırtına bağlı oğluyla yukarı doğru tırmanmaya başladı İvan. Yukarı çıkmasına az kalmıştı ki, Petro'yu gördü tepesinde. Onu geri, uçurumun dibine yollamak için mızrağı hazır bekliyordu. "Yüce Tanrım! Öz kardeşim gibi sevdiğim arkadaşımı beni uçurumun dibine yollamak için mızrak elde hazır bekliyor görmektense, yukarı bakmaz olaydım!.. Sapla göğsüme mızrağını, sevgili kardeşim! Alın yazım böyleymiş demek. Ama oğlumu yukarı al! Böylesine korkunç bir ölümle yok olmayı ne günah işledi de hak etti zavallıcık?" Bir kahkaha attı Petro, mızrağıyla dürttü arkadaşını. Kazak sırtına bağlı çocukla birlikte yuvarlandı aşağı... Her şeyi kendine aldı Petro. Bir paşa gibi yaşamaya başladı. Çok değerli atları vardı. Kimsede yoktu öyle atlar. Ondaki kadar çok koyun hiç kimsede yoktu. Gün geldi Petro da öldü.

Petro ölünce Tanrı iki arkadaşın ruhlarını hesaplaşmaya çağırdı. "Bu insan büyük bir günahkârdır," dedi Tanrı. "Kulum İvan! Onun cezasını ben seçmeyeceğim. Sen bir ceza seç onun için!.. "Bir ceza bulmak için uzun

uzun düşündü İvan. Sonunda şöyle dedi: "Büyük kötülük etti bana bu insan. Bir kardeş katilidir o. Yeryüzünde onurlu soyumu sürdürmekten yoksun etti beni. Arkasında onurlu torunlar bırakmamış bir insan, toprağa atılmış ama ürün vermemiş bir buğday tanesinden farksızdır. Varlığıyla yokluğu birdir. Kimse bilmez onun orada, toprağın altında olduğunu...

Onun bütün soyuna mutluluğu tattırma Tanrım. Soyunun son kişisi de dünyanın görmediği bir canavar olsun! Yaptığı her canavarlık dedelerine, dedelerinin dedelerine huzur vermesin mezarlarında. İnsanoğlunun tanımadığı, bilmediği acılar içinde ayağa dikilsinler mezarlarında, Katil Petro'nun ise yattığı yerden doğrulacak gücü olmasın. Bu daha büyük acılar versin ona. Toprak yesin, toprağın altında kıvransın!..

O canavarın hesap verme saati gelince de dibinde bulunduğum uçurumdan çıkar beni. Atımın üzerinde en yüksek tepede bekleyeyim onu. Yanıma gelsin. O tepeden en derin uçuruma atayım onu. Ölmüş dedeleri, dedelerinin dedeleri, nerede gömülmüş olurlarsa olsunlar, kalkıp o uçurumun dibine gelsinler. Onlara çektirdiği acılar için kemirsinler cesedini. Onun çekeceği acılara bakarak mutlu olayım ben! Katil Petro çıkamasın toprağın altından, kendi kendini kemirsin o... Kemirdikçe büyüsün kemikleri, kemikleri büyüdükçe acıları büyüsün... Acıların en büyüğü olacaktır bu onun için. Çünkü kişioğlu için öç almak isteyip de alamamaktan büyük acı yoktur."

"Ey kulum!" dedi Tanrı. "Korkunç bir ceza düşündün. Söylediklerinin hepsi olacak. Ama sen de orada, atının üzerinde otur. Atının üzerinde oturduğun sürece ruhun huzara kavuşmayacak!" Her şey öyle olmuş... Karpatlar'da hâlâ dev bir atlı bahadır vardır. Dipsiz bir uçurumun dibinde ölülerin bir cesedi kemirmelerine bakar oradan. Toprağın altında bir cesedin gittikçe büyüdüğünü, korkunç acılar içinde kendi kemiklerini kemirdiğini, toprağı korkunç bir biçimde salladığını hisseder...

***

Âmâ çalgıcı şarkısını bitirmiş, sazının tellerini başka bir öykü için tıngırdatmaya başlamıştı. Homa ile Yerema, Stklyara Stokaza üzerine gülünç öyküler anlatmaya hazırlanıyordu... Ama yaşlılar, gençler kendilerine gelememişlerdi hâlâ. Başları önlerinde, eskiden olmuş bu korkunç şeyleri düşünüyorlardı.

İvan Fyodoroviç Şponka İle Teyzesi

Bu öykünün başından bir kaza geçti. Gadyaç'tan köyümüze konuk gelen Stepan İvanoviç Kuroçka anlatmıştı onu. Önce şunu söyleyeyim size, belleğim çok zayıftır benim. En küçük bir şeyi aklımda tutamam. Kevgire su döksen ne kadarı kalırsa, anlatılanlardan da işte o kadarı kalır benim aklımda. Kendimi bildiğim için, Stepan İvanoviç'ten öyküsünü küçük bir deftere yazıp bana vermesini rica etmiştim. Tanrı uzun ömür versin, çok iyi bir insandır Stepan İvanoviç. Kırmamıştı beni. Küçük masanın gözüne koymuştum defteri. Sanırım bilirsiniz benim küçük masamı. Kapıdan girişte karşıda, köşededir... Ah benim eve hiç gelmediğinizi unutuvermişim. Ne diye gizleyeyim... Otuz yıldır bir çatı altında yaşadığım benim kocakarının okuma yazması yoktur. Bir gün baktım, birtakım kâğıtlara sarmış börek pişiriyor. Benim kocakarının böreğinin üzerine börek yoktur, sevgili okurlarım. Hiçbir yerde yememişsinizdir, yiyemezsiniz onun böreği gibisini... Böreklerden birini kaldırıp altına baktım... Yazılı kâğıt... İçime doğdu sanki. Masaya koştum. Baktım... Defterin yarısı yok! Kocakarı yaprakları koparıp koparıp böreklerin altına koymuş... Ne yapsaydım dersiniz? Bu yaştan sonra kavga edecek değildim ya!.. Geçen yıl Gadyaç'tan geçtim. Stepan İvanoviç'i nerede bulabileceğimi sormayı unutmayayım diye daha yolda bir düğüm atmıştım mendilime. Bununla da yetinmemiştim üstelik; kasabadan geçişte hapşırırsam Stepan İvanoviç'i hatırlayacağım diye söz vermiştim kendi kendime. Hiçbiri yaramadı işe. Arabayla geçtik kasabadan. Hem hapşırdım, hem de mendilime sümkürdüm. Gene de hatırlamadım. Ancak kasabadan altı versta uzaklaştığımızda geldi aklıma... Elden ne gelir, ister istemez elimde kaldığı kadarıyla yarım koyacağım bu öyküyü kitabıma. Daha sonra neler olduğunu ille de öğrenmek isteyen çıkarsa bir zahmet Gadyaç'a kadar gitsin, Stepan İvanoviç'ten öğrensin sonunu. Öyküyü, baştan sona bile olsa, seve seve anlatır size Stepan İvanoviç. Taş kilisenin yakınlarındadır evi. Dar bir ara sokak vardır orada. Bu ara sokağa saptıktan sonra ikinci ya da üçüncü avlu kapısından gireceksiniz. İyisi mi, şöyle anlatayım size: Bir avluda, tepesinde bıldırcın kafesi olan yükek bir direk gördüğünüzde durun. Yeşil eteklikli şişko bir kadın gelirse, orası (Stepan İvanoviç'in bekâr olduğunu söylememin bir sakıncası yoktur umarım), evet, yanınıza yeşil etekli şişko bir kadın gelirse orası Stepan İvanoviç'in avlusudur işte... Ama belki daha

önce çarşıda karşılaşırsınız onunla.Her sabah saat dokuz olmadan sokağa çıkar çünkü. Öğlen için balık, yemeklik falan alır kendine. Peder Anton'la ya da Yahudi tüccarlarla sohbet eder. Hemen tanırsınız onu görünce. Çünkü ondan başka hiç kimse basma çiçekli kalın kumaştan pantolon ile sarı Çin kumaşından kaftan giymez Gadyaç'ta. Bir ipucu daha vereyim size:Yürürken çok sallar kollarını. Toprağı bol olsun, kasabanın mahkeme başkanı Denis Petroviç onu uzaktan görünce şöyle derdi: Bakın hele bakın, yel değirmeni geliyor!"

I

İVAN FYODOROVİÇ ŞPONKA

Dört yıl oluyordu İvan Fyodoroviç Şponka görevden ayrılıp çiftliği Vitrebenki'ye yerleşeli. Küçükken, Gadyaç'taki bölge okulunda okurken (doğrusunu söylemek gerekirse) son derece uslu, çalışkan bir çocuktu. Rus dili grameri öğretmeni Bağfiil Nikifor Timofeyeviç, öğrencilerinin hepsi Şponka gibi çalışkan olsalardı, tembellerle yaramazları cezalandırdığını saklamadığı uzun tahta cetvelini sınıfa getirmesine gerek kalmayacağını söylerdi sık sık. Her zaman tertemizdi defteri Şponka'nın. Sayfalarının kenarları güzelce çizilmişti. En küçük bir leke olmazdı bir sayfasında. Her derste ellerini dizlerinin üzerine koyar, gözleri öğretmende, uslu uslu otururdu sırasında. Ön sıradaki arkadaşının sırtına hiçbir zaman kâğıt iliştirmez, sıraları çakısıyla oymaz, öğretmenin sınıfa gelmesini beklerken sıkışık kadın[36] oynamazdı. Sınıfta herkes kalemini açmak için çakı gerektiğinde hemen İvan Fyodoroviç'e başvururdu. Onun cebinde her zaman bir çakı bulunduğunu bilirlerdi. Çünkü İvan Fyodoroviç (o zamanlar daha küçük olduğu için Vanyuşka diyorlardı ona) gri ceketinin iliğine bağlı küçük deri keseden çakısını çıkarıp arkadaşına uzatır; yalnız, kalemini çakının keskin ağzıyla açmamasını, bu iş için öteki ağzı kulanmasının gerektiğini söylerdi. Onun bu iyi huyluluğu çok geçmeden Latince öğretmeninin bile dikkatini çekmişti. Çok sert bir öğretmendi Latince öğretmeni. Değil kapıda kaba kumaştan paltosu ile çiçekbozuğu yüzünün görünmesi, koridorda bir öksürmesi bile bütün sınıfın korkudan titremeye başlamasına yeterdi. İşte, kürsünün üzerinde sürekli iki demet çubuk bulunduran, dinleyicilerinin yarısını yere diz çöktüren bu korkunç öğretmen (sınıfta ondan çok daha yetenekliler olmasına karşın) dersçi[37] yapmıştı İvan Fyodoroviç' i. Burada, İvan Fyodoroviç'in bütün hayatında pek etkisi olan bir olayı anlatmadan geçmek olmaz. Ona verilmiş öğrencilerden biri, kâğıdına *scit*[38] yazsın diye (dersini iyice ezberlememişti çünkü) kâğıda sarıp bol yağlı çörekler getirmiş sınıfa bir gün. Kâğıtları incelerken hakça davranmış gerçi İvan Fyodoroviç, ama karnı çok açmış o anda; çöreği almış kitabı dik koymuş önüne kürsüde, yemeğe koyulmuş. Öğle dalmış ki, sınıfa birden çöken ölüm sessizliğini bile fark edememiş. Ancak, tüylü kalın kumaştan bir paltonun kolundan uzanan korkunç bir el kulağına yapışıp onu sınıfın ortasına çıkardığında dehşetle gelmiş kendine. Korkunç öğretmen:

"Buraya ver o çöreği!" demiş. "Ver, diyorum, duymuyor musun, pis herif!"

Yağlı çöreği alıp pencereden dışarı atmış. Bahçede oynayan çocukları da çöreği yerden almamaları için sert bir biçimde uyarmış. Sonra acırtırcasına vurmuş İvan Fyodoroviç'in ellerine çubuğuyla. Öyle ya, elleriydi suçlu olan. Niçin başka bir organı değil de elleri almıştı çöreği? Zaten ürkek yaradılışlı bir çocuk olan İvan Fyodoroviç bu olaydan sonra daha da ürkek olmuştu. Onun sivil göreve girmeyi hiçbir zaman istememesinin nedeni belki de bu olaydır. Sivil görevde suçların her zaman örtbas edilmediğini deneyimle biliyordu çünkü. İkinci sınıfa geçtiğinde on beş yaşına basmak üzereydi. Bu sınıfta, kısaltılmış sorulu cevaplı din kitabıyla, aritmetikte dört işlemle ilgileneceğine, güzel yazıyla, kişioğlunun görevleri üzerine kitaplarla, entipüften şeylerle ilgilenmeye başladı. Giderek, önünde geniş ufukların açıldığını görüyordu. Babasının da ölüm haberini aldıktan sonra iki yıl daha kaldı bu okulda. Sonra, annesinin iznini alıp P... piyade alayına girdi. Çoğu piyade alaylarından farklıydı bu alay. Genelikle köylerde bulunmasına karşın kentlerdeki süvari alaylarından bile geri kalmazdı. Subaylarının büyük bir çoğunluğu buzlu, sert içkiler içer, Yahudileri kulaklarından tutup sürüklemekte mızraklı süvari subaylarından aşağı kalmazlardı. Mazurka oynayanları bile vardı. P... alay komutanı da toplantılarda, alayının bu özeliklerinden söz etme fırsatını hiç kaçırmazdı. Konuşurken her sözden sonra göbeğine eliyle pat pat vurarak, "Benim çocuklarımın çoğu mazurkayı yaman oynarlar," derdi. "Çoğu, aşağı yukarı hepsi..." P... piyade alayının göz alıcı parlaklığını okuyucuya daha iyi anlatmak için şunu da ekleyelim: Bu alayın subaylarından ikisi korkunç birer kumarbazdı. Sık sık üniformalarını, kasketlerini, paltolarını, kılıçlarının püsküllü, sırmalı kordonlarını, hatta iç çamaşırlarını verirlerdi kumarda. Böylelerine kent süvari subaylarının arasında bile rastlamak güçtü. Gel gelelim, bu tür arkadaşlarla bir arada bulunmak da hiç mi hiç azaltmamıştı İvan Fyodoroviç'in ürkekliğini, çekinginliğini. Buzlu sert içkiler içmediği, öğlen yemeklerinden, akşam yemeklerinden önce bir kadeh votkayı o tür içkilere yeğlemediği, mazurka oynamadığı, kumar masasına oturmadığı için de doğal olarak her zaman tek başınaydı. Öteki subaylar zengin takımının evlerine dağılmışlarken o odasında tek başına oturur, müşfik, iyi yürekli bir insanın yalnız kaldığında yaptığı şeyleri yapardı: Kâh düğmelerini parlatır, kâh fal kitabını okur, kâh odasının köşe

bucağına fare kapanı yerleştirirdi. Sonunda yorulur, üniformasını çıkarıp yatardı. Öte yandan alayda İvan Fyodoroviç'ten çalışkan, işini eksiksiz yapan subay da yoktu. Takımını öylesine ustalıkla, güzel yönetirdi ki bölük komutanı örnek olarak hep onun takımını gösterirdi. Bu yüzden çabucak (asteğmenliğinin on birinci yılında) rütbesi teğmenliğe yükseltilmişti. Bu on bir yıl içinde annesi de ölmüş, çiftliğinin yönetimini teyzesi büyük bir yüce gönüllükle üzerine almıştı. Annesinin öz kız kardeşi oluyordu teyzesi. İvan Fyodoroviç ancak çocukluğundan hatırlıyordu onu. Kurutulmuş armut, kendi elleriyle yaptığı çok lezzetli kurabiyeler getirirdi ona. Sonraları Gadyaç'a, okula yollardı aynı şeyleri. İki kız kardeş küstükten sonra bir daha görmemişti teyzesini İvan Fyodoroviç. Annesinin öldüğünü, çifliğinin yönetimini teyzesinin üzerine aldığını, teyzesinin ona yazdığı mektuptan öğrenmişti. Teyzesinin dürüstlüğünden kuşkusu olmadığı için gönül rahatlığıyla sürdürmüştü görevini İvan Fyodoroviç. Onun yerinde başka biri olsaydı, böylesine büyük bir rütbe alınca burnu büyürdü. Ama öyle bir insan değildi İvan Fyodoroviç. Gururlanmazdı hiçbir zaman. Teğmen olduktan sonra değişmedi hiç. Eski İvan Fyodoroviç, asteğmen İvan Fyodoroviç olarak kaldı. Onun için pek önemli olan bu olayın üzerinden dört yıl geçmişti. Alayıyla birlikte Mogilevsk ilinden Büyük Rusya'ya intikal etme hazırlığı yaparken şöyle bir mektup aldı teyzesinden:

"Sevgili yeğenim İvan Fyodoroviç!

Çamaşır yolluyorun sana. Beş pamuklu çorap, ince bezden dört fanila. Bu arada söyleyeceklerim de var. Artık önemli bir rütbeye kadar yükseldiğine, ayrıca çiftliğinle ilgilenecek yaşa geldiğine (sanırım, kendin de biliyorsundur bunu) göre askeri görevde daha fazla kalmanın bir gereği yok. Ben de yaşlandım artık. Çiftliğinde her şeyle gereği gibi ilgilenemiyorum. Ayrıca seninle yüz yüze gelip anlatmam gereken çok şey var. Gel artık İvancığım. Seni çok seven teyzen kollarını açmış, hasretle bekliyor seni.

Vasilisa Kaşporovna.

Bahçede çok güzel şalgam yetişiyor. Şalgamdan çok patatese benziyorlar."

***

Bu mektubu aldıktan bir hafta sonra şöyle karşılık verdi teyzesine İvan Fyodoroviç:

"Saygıdeğer hanımefendi, teyzem Vasilisa Kaşporovna!

Yolladığınız çamaşırlar için yürekten teşekkürler. Özellikle çoraplarım çok eskimişti. Öyle ki emir erim üç kez yamamıştı onları. Bu yüzden çok daralmışlardı. Ordudaki görevim üzerine düşüncelerinize bütünüyle katılıyorum. Üç gün önce de istifamı verdim. İlişiğim kesilir kesilmez arabaya atlayıp yola çıkıyorum. Bundan önceki mektubunuzda verdiğiniz göreve gelince yerine getiremedim onu, teyzeceğim. İstediğiniz Sibirya Arnavut buğdayı tohumu Mogiler ve çevresinde yok. Burada domuzlara, biraz bira karıştırılıp bekletilmiş yulaf bulamacı veriyorlar.

En derin saygı, sevgilerimi yolluyorum size teyzeceğim.

Yeğeniniz İvan Şponka."

***

İvan Fyodoroviç sonunda teğmen rütbesiyle ordudan ayrılmasına izin verildiğini bildiren belgeyi cebine koyup hemen o gün, Mogilev'den Gadyaç'a kadar onu götürmesi için bir Yahudiyle kırk rubleyle anlaştı. Ağaçların tomurcuk tomurcuk yapraklarını açtıkları, her yanı canlı bir yeşilliğin kapladığı, kırların buram buram ilkbahar koktuğu bir günde bindi yaylıya.

II

YOL

Önemli bir şey olmadı yolda. İki haftayı geçiyordu yola çıkalı, hâlâ yoldaydılar. İvan Fyodoroviç belki çoktan varmıştı çiftliğine, ama dinine bağlı Yahudi cumartesileri atlarını çözüyor çulunu başına geçirip bütün gün ibadet ediyordu. Öte yandan İvan Fyodoroviç de (sonra onu tanıdığım kadarıyla) kendine her zaman oyalanacak bir uğraş bulan insanlardandı. Yahudi ibadetini sürdürürken o da valizini açıyor, çamaşırlarını çıkarıyor, hepsini tek tek gözden geçiriyor, iyi yıkanıp yıkanmadıklarına, güzel katlanıp katlanmadıklarına bakıyor, yeni diktirdiği (artık apoletsiz) üniformasının üzerinden bir iplik parçasını dikkatlice alıyor, sonra her şeyi büyük bir özenle yeni baştan yerleştiriyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, okumayı pek sevmezdi İvan Fyodoroviç. Arada bir fal kitabına bakmasının nedeni de, daha önce birçok kereler okuduğu tanıdık şeylerle orada bir kez daha karşılaşmanın ona bir haz vermesiydi. Kentte oturan biri de öyle gider her gün kulübe. Yeni bir şey duymayacağını bilir orada. Yıllardır hep birlikte oturup sohbet etmeye alıştığı dostlarını görmeye gider. Bir memur da günde birkaç kez büyük bir hazla öyle okur baştan sona adres defterini. Gizli bir niyeti yoktur bunu yaparken. İsimlerin art arda sıralanmış olmalarını eğlendirici bulur. "Vay! İvan Gavriloviç falanca!.." diye mırıldanır kendi kendine. "Ah! İşte benim adım! Hım!" Birkaç gün sonra gene böyle mırıldanarak yeni baştan okuyacaktır aynı isimleri.

İvan Fyodoroviç iki haftalık yolculuğu sonunda Gadyaç'a yüz versta uzaklıkta küçük bir köye gelmişti. Günlerden cumaydı. Yahudinin yaylısıyla hanın avlusuna girdiklerinde güneş çoktan batmıştı. Öteki köy hanlarından değişik hiçbir yanı yoktu bu hanın. Yolcuyu bu hanlarda, posta atıymış gibi, saman ve yulafla ağırlarlar. Adamcağız (normal insanların genellikle yaptıkları gibi) kahvaltı yapmak isterse, iştahını başka bir zamana saklamak zorundadır. İvan Fyodoroviç bunu bildiği için iki simit ve bir kangal sucukla önceden almıştı önlemini... Bir bardak votka isteyip (hiçbir handa eksik değildir votka) ayakları toprak zemine gömülü meşe ağacından masanın başındaki tabureye çöktü. O sırada başka bir yaylının tekerlek sesi duyuldu dışarıda. Avlu kapısı gıcırdadı. Ama uzun süre girmedi avluya yaylı. Gür sesli biri bağırıp çağırıyordu hanı işleten kadına:

"Peki göreceğiz ihtiyar cadı! Bir pire ısırsın beni hele... Kırbaçlayacağım seni! Vallahi kırbaçlıyacağım!" Çok geçmeden açıldı İvan Fyodoroviç'in bulunduğu odanın kapısı. Yeşil redingotlu biri girdi (daha doğrusu yuvarlandı) içeri. İki kat gerdanının daha bir kalın gösterdiği kısa boynunun üzerinde pek hareketsiz duruyordu başı. Adamın, kafasını öyle her şeye yormayan, işleri sürekli tıkırında giden biri olduğu belliydi. İvan Fyodoroviç'i görünce:

"Size iyi günler dilerim bayım! " dedi.

Bir şey söylemeden başıyla selam verdi İvan Fyodoroviç. Şişman adam sürdürdü konuşmasını:

"İzninizle sorabilir miyim? Kiminle tanışmak onuruna erişiyorum?"

Böyle sorguya çekilince, askerlikten kalma alışkanlığıyla elinde olmadan ayağa kalktı İvan Fyodoroviç, alay komutanı ona bir şey sorduğunda yaptığı gibi hazır ola geçti.

"Emekli teğmen İvan Fyodoroviç Şponka."

"Peki, yolculuğunuzun nereye olduğunu da sorabilir miyim?"

"Çiftliğim Vitrebenki'ye efendim."

" Vitrebenki'ye ha!" diye haykırdı sert sorgucu.

İvan Fyodoroviç'e doğru yürürken, biri onu tutuyormuş ya da kendisine kalabalık arasında yol açmaya çalışıyormuş gibi kollarını sallayarak:

"İzninizle sayın bayım, izninizle!" diye tekrarlıyordu

İyice yaklaştıktan sonra kucakladı İvan Fyodoroviç'i. Önce sağ yanağından, sonra sol yanağından, sonra gene sağ yanağından öptü. Bu öpüş çok hoşuna gitmişti İvan Fyodoroviç 'in. Yanakları yumuşak birer yastık gibi yaslanmışlardı yabancının yanaklarına. Sürdürdü konuşmasını şişko:

"İzninizle tanıtayım kendimi bayım. Ben de Gadyaçlıyım. Komşunuz olurum. Sizin Vitrebenki ile aramızda olsa olsa beş versta vardır. Hortışçe'dir köyümüzün adı. Benim adım da Grigori Grigoryeviç Storçenko! Kesinlikle, kesinlikle, bekliyorum sizi, sayın bayım, Hortışçe'ye.

Gelmezseniz darılırım. Şimdi acelem var... (O anda odaya giren, elindeki bohçaları, kutuları yüzünde şaşkın bir anlatımla masanın üzerine bırakan, dirsekleri bağcıklı Kazak kaftanı giymiş çocuk yaştaki sürücüsüne seslendi yumuşak bir sesle.) Bu da nesi? Nedir bu yaptığın? Ne? (Gittikçe sertleşiyordu Grigori Grigoryeviç'in sesi.) Sana bunları buraya mı koymanı söyledim oğlum? Sana bunları buraya mı koy dedim alçak? Sana önce tavuğu ısıt demedim mi, namussuz? Yıkıl karşımdan! (Ayaklarını yere vurarak bağırıyordu.) Dur suratsız! İçki şişelerinin olduğu çanta nerede? İvan Fyodoroviç! (Bardaklara içki koydu.) Buyurmaz mısınız?"

Kekeleyerek karşılık verdi İvan Fyodoroviç:

"Vallahi alamayacağım efendim... İçkimi içtim ben..."

Şişko toprak sahibi, sesini yükseltti:

"Dinlemiyorum, sayın bayım! Dinlemiyorum! Tadına bakın bari... Yoksa şurdan şuraya gitmem..."

Kurtuluş olmadığını görünce içti İvan Fyodoroviç. Sevdi de içkiyi...

Şişko Grigori Grigoryeviç tahta bir kutuyu çekti önüne. İçindeki tavuğu bıçakla parçalarken sürdürdü konuşmasını:

"Tavuk da var, sayın bayım. Şunu da belirtmeliyim ki, benim aşçı kadın Yavdoha'nın çenesi pek düşüktür. Bu yüzden bazen takır takır olur pişirdiği tavuk. (Bir döşekle birkaç yastık getiren Kazak kaftanlı çocuğa döndü.) Hey delikanlı, odanın orta yerine ser yatağımı! Bana bak, yastığın altına bol saman koy! Ayrıca kulaklarımı tıkamam için han sahibesi kadının yumağından bir parça kendir çek! Bir açıklamada bulunmam gerekiyor size, sayın bayım: Rus hanlarından birinde sol kulağıma bir hamamböceğinin girdiği o iğrenç geceden sonra yatarken tıkarım kulaklarımı... Sonra öğrendim, pis Rusların çorbalarında yüzermiş meğer hamamböcekleri. Ne tuhaf olduğumu anlatamam. Kulağımın içinde bir kaşınma, bir kaşınma... duvarlara tırmanacağım... Bizim köyde yaşlı bir kadın kurtardı beni o illetten. Nasıl mı? Kulağıma fısıldayarak, düpedüz kulağıma fısıldadı bir şeyler... Doktorlar üzerine düşünceniz nedir sizin, bayım? Bence bizleri sersemletmekten, şaşkına çevirmekten başka şeye yaradıkları yoktur. Herhangi bir kocakarı onlardan çok daha iyi bilir hangi hastalığa neyin iyi geleceğini."

"Gerçekten çok doğru buyurdunuz, efendim. Bazıları tıpkı..."

Düşüncesini anlatacak güzel sözler bulmakta güçlük çekiyormuş gibi sustu İvan Fyodoroviç. Burada şunu da belirtmeliyim: Güzel konuşmasını pek beceremezdi. Bunun nedeni belki ürkek yaradılışı, belki de daha güzel konuşma çabasıydı.

Grigori Grigoryeviç uşağına bağırıyordu:

"Daha silkele samanı, iyice silkele... Bu hanların samanı da öyle berbattır ki, ne kadar temizlersen temizle, gene bir odun batar bir yanına gece. İzninizle iyi geceler dileyeyim size, sayın bayım! Yarın görüşemeyeceğiz çünkü. Sabah ortalık aydınlanmadan çıkacağım yola. Sizin Yahudi tatil yapacaktır. Cumartesi çünkü yarın. Bu yüzden, erken kalkmanızın hiç gereği yok. Dediğimi unutmayın! Bize, Hortışçe'ye gelmezseniz küserim."

Uşağı Grigori Grigoryeviç'in redingotunu, çizmelerini çıkardı, pijamasını giydirdi. Sonra yuvarlanırcasına girdi yatağa Grigori Grigoryeviç. Kocaman, kalın bir yatağı ötekinin üzerine atmışlardı sanki.

"Hey çocuk! Nereye gidiyorsun alçak? Buraya gel, battaniyemi düzelt! Hey çocuk, başımın altına biraz daha saman koy! Baktın mı, atlara su vermişler mi? Biraz daha saman getir! Şurayı, bu yanı biraz daha yükselt! Battaniyeyi iyice düzeltsene, alçak! Hah, işte şöyle! Şurayı biraz daha! Oh!.."

İki kez daha derinden oh çekti Grigori Grigoryeviç. Sonra burnundan korkunç ıslıklar çıkararak solumaya başladı. Arada bir de öylesine horluyordu ki, sedirde uyuyan yaşlı bir kadın her keresinde uyanıyor, gözlerini iri iri açıp bakışlarını odanın içinde dolaştıyordu. Bir şey göremeyince uyuyordu gene.

Sabah İvan Fyodoroviç uyandığında şişko toprak sahibi gitmişti. Yol boyunca İvan Fyodoroviç'in başından geçen ilginç tek olay buydu. Bu olaydan üç gün sonra küçük çiftliğine yaklaşmıştı. Uzaktan yel değirmeninin dönen kanatlarını görünce hızlı hızlı çarpmaya başladı yüreği. Yahudi sıska atlarını tepeye sürdükçe aşağıda sıra sıra söğütler daha bir açık seçik gözüküyor, bu da gittikçe daha çok heyecanlandırıyordu İvan Fyodoroviç'i. Ağaçların arasından gölet ışıl ışıl, serin parlıyordu. Bir zamanlar yüzerdi İvan Fyodoroviç bu gölette. Çocuklarla birlikte çenesine

kadar suya girer, yengeç avlardı. Tepeye çıktı araba. İvan Fyodoroviç saz damlı küçük, eski evi; bir zamanlar gizliden tırmandığı elma ağaçlarını, kiraz ağaçlarını gördü. Yaylı avluya girer girmez dört bir yandan cins cins siyah, boz, gri, alacaklı bir sürü köpek sökün etti. Bazıları havlayarak atların ayaklarının dibine atlıyorlar; bazıları da (yaylanın dingilinin içyağıyla yağlanmış olduğunun kokusunu alanlar) arkadan koşuyorlardı. Biri mutfağın önünde, pençesini bir kemik parçasının üzerine koymuş, yırtınırcasına havlıyordu. Bir başkası daha ötede, "Hey dostlar, bakın hele ne yaman bir köpeğim beni!" der gibi kuyruğunu sallayarak bir aşağı bir yukarı koşup duruyor, uzaktan havlıyordu. Üstleri başları çamurlu çocuklar seyre koşmuşlardı. Çevresinde on altı yavrusuyla avluda dolaşan anne domuz ne olup bitiyor anlamaya çalışıyormuş gibi dikti burnunu, her zamankiden daha bir yüksek sesle hırladı...

Avluda sıra sıra buğday, darı, arpa güneşte kurusun diye serilmişti. Çatıda da çeşit çeşit otlar kurutuluyordu: Hindiba, kuşkonmaz, daha başkaları... İvan Fyodoroviç bütün bunlara öylesine dalmıştı ki, sürücü yerinden inen Yahidiyi boz bir köpek baldırından ısırınca kendine gelebildi ancak. Bir aşçı kadın, bir bakıcı kadın ve yün eteklikli iki kızdan oluşan hizmetçiler grubu koşarak geldi arabanın yanına. "Ah!.. Bey gelmiş!.." haykırışlarıyla belirttikleri ilk şaşkınlıkları geçtikten sonra, teyzesinin tarlada olduğunu söylediler İvan Fyodoroviç'e. Palaşkayı, oda hizmetçisi kızı, bir de bahçıvanlık göreviyle bekçilik görevlerini birlikte yürüten arabacı Omelko'yu yanına alıp buğday ekmeye gitmişti. Oysa bu arada teyzesi yaylıyı daha uzaktan görmüş, koşarak gelmiş, kucaklamıştı bile İvan Fyodoroviç'i. Teyzesi onu kollarının arasında neredeyse havaya kaldırdığında İvan Fyodoroviç, mektuplarında artık çöktüğünden, hasta olduğundan söz eden teyzesinin bu olduğuna inanmakta güçlük çekmişti.

III

TEYZE

İvan Fyodoroviç' in teyzesi elli yaşlarındaydı. Hiç evlenmemişti. Yıllardır, bekâr yaşamının onun için her şeyden değerli olduğunu söylerdi. Ne var ki benim hatırladığım kadarıyla tanıdık erkeklerin hepsinde ona karşı bir ürkeklik vardı. Duygularını bir türlü açmaya cesaret edemezlerdi ona. "Yüce bir insandır Vasilisa Kaşporovna!" derlerdi. Yerden göğe kadar da haklıydılar böyle derken. Kimleri hizaya getirmemişti ki Vasilisa Kaşporovna. Hiçbir işe yaramayan ayyaş değirmenciyi, başka kimsenin yardımı olmadan, güçlü elleriyle her gün perçemine yapışıp çeke çeke sonunda iyi değil, pırlanta gibi bir insan yapan o değil miydi... Çok uzun boylu, becerikli, güçlü kuvvetli bir kadındı. Doğanın, normal günlerde onun koyu kahverengi, etekleri hafiften büzgülü bir manto giymesini, kutsal pazar günleriyle kendi yaşgünlerinde omuzlarına kırmızı kaşmir bir şal almasını gerektirmekte büyük bir yanlışlık yaptığı beliydi. Ona daha çok süvari bıyığı, uzun çizmeler yakışırdı. Öte yandan yaşayış biçimi de dış görünümüne bütünüyle uyuyordu:Tek başına kayığa biner, benim diyen balıkçıdan iyi kürek çekerdi. Ava çıkar, orakçıların başından gün boyunca ayrılmaz, bahçedeki karpuz kavunun sayısını ezbere bilir, çiftlikten geçen her araba başına beş kapik haraç alır, ağaca çıkıp armut toplar, kiraya toprak verdiği köylülerin tembellerini o korkunç eliyle pataklar, hak edenlere de gene o eliyle içki sunardı. Aynı anda birkaç işi birden yapar, küfreder, iplik boyar, mutfağa koşar, kvas yapar, bal reçeli kaynatır, bütün gün koşturup durur, her yere yetişirdi... Onun bu canlılığı sonucunda, son sayımda on sekiz kölesi olan İvan Fyodoroviç'in küçük çiftliği sözün tam anlamıyla gelişmiş, zenginleşmişti. Bütün bunların yanında yeğenini de çok severdi Vasilisa Kaşporovna. Büyük bir titizlikle, kapik kapik para biriktirdi onun için.

Evine döndükten sonra çok değişmişti İvan Fyodoroviç'in yaşayışı. Bambaşka bir biçimde yaşamaya başlamıştı. On sekiz kölesi olan bir çiftliği yönetmek için yaratılmıştı sanki. Gerçi bazı işlerden anlamıyordu henüz, ama onun ileride iyi bir toprak sahibi olacağının farkındaydı teyzesi. Yeğeninin kırkına merdiven dayadığına bakmadan şöyle diyordu genellikle: "Daha çok genç yavrucak! Nasıl bilsin her şeyi?.."

Zamanını tarlalarda ekin sökenlerin, orakçıların yanında geçiriyordu İvan Fyodoroviç. Onun müşfik ruhunu anlatılmaz bir hazla dolduruyordu bu. Ot biçenlerin oraklarını hep birlikte savurmaları, orakların güneşe parıldaması, sıra sıra düşen otların çıkardığı hışırtı, ötede ekin sökenlerin (kâh dostların buluşmasını hatırlatan neşeli, kâh ayrılıklarını hatırlatan hüzünlü) şarkıları, huzur dolu pırıl pırıl bir akşam... Hem ne akşam! Hava ne temizdir, güzeldir berraktır; her şey ne canlıdır o saatlerde: Bozkır kızarır, mavileşir, renkten renge girer, çiçeklerle konuşur... Bıldırcınlar toykuşları, martılar, çayır çekirgeleri, börtü böcek... Onların ıslıkları, vızıltıları, takırtıları, bağırışları genel bir koro gibi yükselir birden, her yanı kaplar... Susmak bilmez! Sonra alçalır güneş, gözden kaybolur... Uf!.. Ne tatlı bir serinliktir o! Tarlalarda yer yer ateşler yakılır, kazanlar konur ateşlere, yorgun orakçılar çökerler kazanların başına... Galuşkaların buharı yükselir. Hafiften kararmaya başlar ortalık... İvan Fyodoroviç'in o anki ruhsal durumunu anlatmak güçtür. Orakçıların yanında, çok sevdiği galuşkaların tadına bakmayı bile unutmuş, ayakta kıpırdamadan durur, bakışlarıyla gökyüzünde süzülen bir martıyı izlerdi... ya da tarlada boncuk gibi dizili ekin yığınlarını seyrederdi.

Çok geçmeden çevrede herkes iyi bir toprak sahibi olarak söz etmeye başlamıştı İvan Fyodoroviç'ten. Teyzesinin mutluluğu sınırsızdı. Yeğeniyle övünmek fırsatını hiç kaçırmıyordu.

Hasat bittikten sonra, temmuzun sonlarında bir gün Vasilisa Kaşporovna esrarlı bir şekilde kolundan tutup kenara çekti İvan Fyodoroviç'i. Yeğeniyle şimdi, onu çoktan beri düşündüren bir konu üzerine konuşmak istediğini söyledi.

"Sevgili İvan Fyodoroviç," diye başladı. "Senin de bildiğin gibi on sekiz kölen var çiftliğinde. Ama resmi sayımda böyledir bu. Aslında yirmi üç, belki de yirmi dört kölen var. Ama sana anlatmak istediğim bu değil şimdi. Hendekle çevrili tarlamızın ötesindeki koruyu bilirsin. O korunun ötesindeki geniş çayırı da bilirsin sanırım. En azından yirmi hektar vardır. Otu da çok boldur. Yılda yüz rublelik ot verir. Hele süvari alayı Gadyaç'tayken..."

"Bilmez olur muyum o çayırı teyzeciğim. Nefis otu var..."

"O kadarını ben de biliyorum. Ama sen o çayırın gerçekte senin olduğunu biliyor musun? Niçin öyle açtın gözlerini? Beni dinle, İvan Fyodoroviç!

Stefan Kuzmiç'i hatırlıyor musun? Amma da laf ettim yani ben de!.. Küçüktün daha o zamanlar. Adını bile söyleyemezdin. Nerden hatırlayacaksın!.. Hiç unutmam, Filip yortusundan birkaç gün önce gelmiştim o yıl. Kucağıma almıştım seni. Az kaldı berbat ediyordun üstümü... Zor yetiştirip dadın Matryona'ya vermiştim seni... Ne pis çocuktun!.. Ama bu da değil şimdi seninle konuşmak istediğim. Buralarda bizim çiftliğin dışındaki bütün yerler, bu arada Hortışçe köyü de Stefan Kuzmiç'indi. Şunu bilmelisin ki, sen daha dünyada yokken gelip gitmeye başlamıştı annenin ziyaretine Stefan Kuzmiç. Şüphesiz baban evde yokken geliyordu. Ama annen kötüydü demek değildir bu. Mekânını cennet eylesin Tanrı... Gerçi bana karşı her zaman haksızdı rahmetli. Ama bu değil şimdi konumuz. Ne olmuşsa olmuş işte... Bir belge bırakmış Stefan Kuzmiç. Bu belgeyle, sözünü ettiğim o yeri sana bırakmış. Ama laf aramızda, senin anacığın çok tuhaf bir insandı. Böyle konuştuğum için bağışlasın beni Tanrı... Ancak şeytan anlayabilirdi onu. Kim bilir nereye sakladı o belgeyi? Bana sorarsan, şu karta kaçmış bekâr Grigori Grigoryeviç Storçenko'dadır. Stefan Kuzmiç'ten kalan her şeye o şişko şeytan kondu çünkü. Sözünü ettiğim belgeyi de onun gizlediğine kalıbımı basarım."

"İzninizle teyzeciğim, bu Storçenko benim handa tanıştığım Storçenko olmasın?"

İvan Fyodoroviç handa Grigori Grigoryeviç ile tanışmasını anlattı teyzesine. Vasilisa Kaşporovna bir süre düşündükten sonra:

"Kim bilir!" dedi. "Belki de benim sandığım gibi kötü bir insan değildir. Evet, buraya geleli altı ay oluyor daha. Bir insanı bu kadar kısa bir zamanda anlamak zordur. Duyduğuma göre yaşlı annesi de çok iyi bir insanmış. Salatalık turşusu yapmakta usta olduğunu söylüyorlar. Hizmetçileri de nefis halılar dokuyorlarmış. Pekâlâ, madem iyi karşıladı seni, git bakalım ziyaretine! Kocamış günahkâr, vicdanının sesini dinler belki. Kendisinin olmayanı sana, asıl sahibine verir... Bak ne diyeceğim İvan Fyodoroviç... Yaylıyla da gidebilirsin. Ama arkasındaki çivileri hep sökmüşler çocuklar. Arabacı Omelko'ya söylemeli, derisini güzelce kapatıp çivilesin."

"Ne gereği var teyzeciğim... Ava giderken sizin bindiğiniz açık arabayı alırım."

Ayrıldılar.

IV

ÖĞLE YEMEĞİ

Hortışçe'ye yemek vakti geldi İvan Fyodoroviç. Arabası bey evine yaklaşırken bir korku vardı içinde. Uzun bir yapıydı bey evi. Çevredeki evlerin çoğu gibi saz değildi damı. Ahşap bir çatısı vardı. Avlu kapısı kalın ağaçtandı. İvan Fyodoroviç o anda kendini, baloya geldiğinde ne yana bakarsa kendinden güzel giyimli insanlar gören bir şıklık budalası gibi hissediyordu. Saygısından, ambarın önünde durdurdu arabasını, yürüyerek gitti evin kapısına. Avluda ceketsiz, kravatsız, yeleksiz dolaşan şişko Grigori Grigoryeviç onu görünce uzaktan seslendi:

"Vay! İvan Fyodoroviç!"

Bu kıyafetle bile sıcaktan bunaldığı belliydi. Boncuk boncuk terlemişti.

"Hani hemen gelecektiniz? Teyzenizle görüştükten sonra hemen gelecektiniz? Nerede kaldınız bunca zaman?"

İvan Fyodoroviç'in yanakları o tanıdık yumuşak yastıklara yaslandı gene.

"Çiftlik işleri işte... Şimdi bile çok kalamayacağım. Bir iş için geldim..."

"Çok kalamayacak mısınız? Bu olmaz işte! Hey delikanlı!"

Şişko efendisinin seslenmesine gene o Kazak kaftanlı çocuk geldi koşarak.

"Kasyan'a söyle, kapıları hemen kilitlesin. Duydun mu... Güzelce kilitlesin! Bu beyefendinin atlarını da hemen çözün! İçeri buyurun İvan Fyodoroviç. Burası öyle sıcak ki... Gömleğim bile terden sırılsıklam oldu."

Zaman kaybetmemekte kararlıydı İvan Fyodoroviç. İçeri girdiklerinde ürkekliğini yenmeye çalışarak, kararlı bir biçimde:

"Teyzemin bana anlattığına göre..." diye başladı. "Sözde rahmetli Stefan Kuzmiç'in bıraktığı bir belge varmış..."

O anda Grigori Grigoryeviç'in ablak yüzünü birden kaplayan hoşnutsuzluk anlatımını anlatabilmek hiç de kolay değildir.

"Vallahi duyamıyorum sizi!" diye kesti İvan Fyodoroviç'in sözünü. "Söyledim mi size bilmem, sol kulağıma hamamböceği girdi benim. Pis Rus evlerinde çoktur hamamböceği. Ne sıkıntılar çektim anlatamam. Nasıl tırmalıyordu kulağımın içini! Yaşlı bir kadın son derece basit bir yöntemle kurtardı beni..."

Grigori Grigoryeviç'in konuyu değiştirmek istediğini anlamıştı İvan Fyodoroviç.

"Söylemek istediğim şuydu..." diye başladı yeniden. "Rahmetli Stefan Kuzmiç'in bıraktığı bir belge varmış... Bu belgeye göre bana..."

Şişko gene kesti İvan Fyodoroviç'in sözünü:

"Teyzenizin size neler anlattığını biliyorum. Yalandır hepsi. Vallahi yalan! Böyle bir belge bırakmadı dayım. Gerçi vasiyetnamede söz ediliyor bir belgeden. Evet ama nerede bu belge? Gören olmuş mu onu? Sizin iyiliğinizi yürekten isteyen bir insan olduğum için söylüyorum. Vallahi yalandır size anlatılanlar!.."

Karşılık vermedi İvan Fyodoroviç. Teyzesinin gerçekten de yanılmış olabileceğini düşünüyordu.

"Ah, işte annemle kız kardeşlerim geliyorlar!" dedi Grigori Grigoryeviç. "Yemek hazır demektir. Gidelim!"

Kolundan tuttu İvan Fyodoroviç'in, çekerek yan odaya götürdü onu. Masada votka ile yiyecek bir şeyler vardı. Tam o anda karşıdaki kapıdan da kısa boylu, sıska, yaşlı bir kadın girmişti odaya. Yanında biri sarışın, öteki esmer iki genç kız vardı. İvan Fyodoroviç kibar bir erkek olarak önce yaşlı kadının elini öptü, sonra genç kızların.

Grigori Grigoryeviç:

"Anneciğim," dedi, "bey, komşumuz İvan Fyodoroviç Şponka'dır."

Yaşlı kadın dikkatli dikkatli baktı İvan Fyodoroviç'in yüzüne. Belki de bakar gibi yapıyordu, aslında bakmıyordu. Bununla birlikte, nur yüzlü bir kadıncağızdı bu. Bakışıyla, "Bu yıl ne kadar salatalık turşusu kuracaksın?" diye soruyordu sanki İvan Fyodoroviç'e.

"Votka içtiniz mi?" diye sordu.

Grigori Grigoryeviç:

"Uykunuzu iyice almadınız siz galiba anneciğim!" dedi. "Konuğa içip içmediği sorulur mu hiç? Siz içki vermenize bakın. İçip içmediğimiz bizim bileceğimiz iş... İvan Fyodoroviç! Buyurun, Altınbinlik votkasından için. Yoksa Trohimorsk votkasını mı yeğlersiniz? (Arkasına döndü Grigori Grigoryeviç.) Ne o İvan İvanoviç ne diye dikiliyorsunuz orada?"

Redingotunun etekleri uzun, geniş yakası kalkık (öyle ki, yakası bütün boynunu kaplıyor, başı yakasının üzerinde yaylıda oturuyor gibi gözüküyordu.) İvan İvanoviç masaya yaklaştı. Votkanın yanına sokuldu. Ellerini ovuşturdu. Eline alıp iyice inceledi kadehi, sonra doldurdu, ışığa götürdü, baktı, bir dikişte kadehteki votkayı döktü ağzına. Yutmadan güzelce çalkaladı ağzını votkayla, sonra yuttu. Ağzına bir parça ekmekle birkaç mantar turşusu attıktan sonra İvan Fyodoroviç'e döndü.

"İvan Fyodoroviç Şponka ile mi konuşmak mutluluğuna eriyorum?" dedi.

"Evet efendim!" diye karşılık verdi İvan Fyodoroviç.

"Sizi son gördüğümden bu yana çok değişmişsiniz. Hayret! Şu kadardınız o zamanlar! (Avuç içi yere dönük olarak döşemeden bir arşın yüksekte tutuyordu elini İvan İvanoviç.) Toprağı bol olsun, bulunmaz bir insandı babanız. Şimdi hiçbir yerde göremeyeceğiniz karpuzlar, kavunlar yetiştirirdi. (Kolundan tutup yana çekti İvan Fyodoroviç'i.) Şurada masanıza koydukları kavuna bakın hele! Kavun mu bu yani!.. İnsanın iştahını kapıyor! İnanır mısınız bayım, babanız öyle karpuzlar yetiştirirdi ki (kalın bir ağacı kucaklamak istiyor gibi kolların açıp, esrarlı bir sesle sürdürdü konuşmasını) vallahi nah böyle olurlardı!"

Grigori Grigoryeviç kolundan tuttu İvan Fyodoroviç'in.

"Gelin masaya oturalım!" dedi.

Sonra geçip masanın ucunda her zamanki yerine oturdu. Kocaman bir peçete astı boynuna. Boynunda peçeteyle, berberlerin tabelalarındaki kahraman resimlerini andırıyordu. İvan Fyodoroviç, kendisine kızların karşısında gösterilen yere yüzü kızararak oturdu. İvan İvanoviç ise,

bildiklerini aktarabileceği bir dinleyici bulduğu içi sevinçli, hemen çökmüştü İvan Fyodoroviç'in yanına.

O sırada gri önlüğü siyah yamalı bir hizmetçi tepsiyi uzatmıştı İvan Fyodoroviç'e. Yaşlı kadın:

"İvan Fyodoroviç," dedi, "kuyruk kısmını almakla iyi etmediniz. Hindi bu! Sırt kısmını alın siz!"

Annesinin sözünü kesti Grigori Grigoryeviç:

"Anneciğim! Size bir şey soran olmadı sanırım! Ne alması gerektiğini bilir konuğumuz. Kuşkunuz olmasın bundan. Kanat alın İvan Fyodoroviç. Şu ötekini, bol etliyi... Niçin o kadar az aldınız? But da alın! Ne diye elinde tepsi, ağzın açık bekliyorsun be adam? Yalvar konuğumuza! Önünde diz çöküp yalvar alçak! Çabuk şöyle de: İvan Fyodoroviç, lütfen bir but alınız!"

Hizmetçi elinde tepsiyle yere diz çöktü, yüksek sesle:

"İvan Fyodoroviç, lütfen bir but alınız!" dedi.

İvan İvanoviç, İvan Fyodoroviç'e döndü. Küçümser bir tavırla:

"Ih, hindiye de bakın!" diye mırıldandı. "Hindi dediğin böyle mi olurmuş!.. Bir de benim hindilerimi görseniz! İnanın birinde böyle on tanesinde olduğundan çok yağ vardır. İnanır mısınız bayım, evimin avlusunda dolaşırlarken onlara bakınca bir tuhaf olur içim... Öylesine yağlıdırlar!.."

Onun söylediklerine kulak kabartan Grigori Grigoryeviç.

"Yalan söylüyorsunuz İvan İvanoviç!" dedi.

İvan İvanoviç, Grigori Grigoryeviç'in dediğini duymazlıktan gelip yanındaki İvan Fyodoroviç'le konuşmasını sürdürdü.

"İnanın geçen yıl hindilerimi Gadyaç'a götürdüğümde tanesine elli kapik verdiler de vermedim."

Grigori Grigoryeviç bu kez daha da yükseltti sesini:

"Duymuyor musunuz beni İvan İvanoviç, yalan söylüyorsunuz, diyorum!"

Gel gelelim İvan İvanoviç, bu söylenenin onunla hiç ilgisi yokmuş gibi (ama bu kez çok daha alçak sesle) sürdürdü konuşmasını:

"İnanın vermedim elli kapiğe, bayım. Gadyaç'ta hiçbir toprak sahibinde..."

Yüksek sesle kesti sözünü Grigori Grigoryeviç:

"İvan İvanoviç! Vallahi akıl yok sizde! Bütün bunları sizden çok daha iyi biliyor İvan Fyodoroviç. Sanırım inanmıyordur da anlattıklarınıza..."

İvan İvanoviç alındı sanki. Sustu. Önündeki hindiden (bakınca içi tuhaf olacak kadar yağlı değildi, ama gene de) atıştırmaya başladı.

Konuşmaların yerini bir zaman için çatal bıçak, tabak sesleri aldı. En çok da Grigori Grigoryeviç'in bir koyun kemiğinin içinden iliğinden emmeye çalışırken çıkardığı ses duyuluyordu.

İvan İvanoviç bir süre sustuktan sonra, kafasını yaylısının içinden çıkarıp İvan Fyodoroviç'e doğru uzattı:

"Korobeynikov'un *Kutsal Topraklara Gezi*[39] kitabını okudunuz mu? İnsanın ruhunu da, yüreğini de gerçek hazla dolduran bir kitap! Artık basmıyorlar öyle kitapları. Ne yazık ki kaç yılında basıldığına bakmamışım."

Onun kitaplardan söz ettiğini görünce özenle sos koymaya başlamıştı tabağına İvan Fyodoroviç. İvan İvanoviç sürdürüyordu anlatmasını:

"Sıradan bir çiftçinin bütün o kutsal toprakları dolaştığını düşünmek gerçekten çok heyacan verici bir şey, efendim! Üç bin verstadan çok yol efendim! Üç bin verstadan çok!.. Besbelli Tanrı yolladı onu oralara! Filistin'i, Kudüs'ü görmesini istedi..."

Emir erinden Kudüs üzerine çok şey dinlemişti İvan Fyodoroviç.

"Demek Kudüs'e de gitmiş?" dedi.

Masanın öte ucundan söze karıştı Grigori Grigoryeviç:

"Nerelerden söz ediyorsunuz, İvan Fyodoroviç?"

"Doğrusunu istersiniz, efendim," dedi İvan Fyodoroviç, "yeryüzünde pek uzak ülkelerin bulunduğunu belirtmekti amacım!"

Böylesine uzun ve güç bir tümceyi başarıyla tamamlayabildiği için sevinçliydi. Onun ne dediğini iyi duymamıştı Grigori Grigoryeviç.

"İnanmayın ona İvan Fyodoroviç!" dedi. "Hep yalandır anlattıkları!"

Bu arada yemek de bitmişti. Grigori Grigoryeviç her zamanki gibi, biraz horlamak için odasına çekilmişti. Konuklar yaşlı ev sahibesiyle genç kızların arkasından konuk salonuna geçtiler. Yemeğe giderlerken üzerinde votkalarını bıraktıkları masa şimdi çeşit çeşit reçel kaplarıyla, karpuz, kavun, vişne dolu tabaklarla donatılmıştı. Grigori Grigoryeviç'in yokluğu her şeyden belliydi. Ev sahibesi daha bir konuşkan olmuştu şimdi. Sorulmadan anlatıyordu her şeyi... Pestil yapmanın, armut kurutmanın püf noktalarını kendiliğinden açıklıyordu. Kızlar bile başlamışlardı konuşmaya. Ama (ötekinden altı yaş kadar küçük olduğu belli) yirmi beş yaşlarında gösteren sarışını daha bir sessizdi. En hareketli olan, en çok konuşan İvan İvanoviç'ti. Artık sözünü kesecek, konuşmasına engel olacak kimsenin kalmadığından emin, durmadan konuşuyordu. Salatalık turşusundan da, patates ekiminden de söz ediyor, eskinin kafası çalışan insanları diye bilinen insanları şimdikilerin ceplerinden çıkaracağını, insan soyunun kafasının giderek daha çok çalıştığını, bir gün en karmaşık şeylere bile insan aklının ereceğini söylüyordu. Sözün kısası, konuşmaktan haz duyan, aklına gelen her şeyden uzun uzun söz etmeyi seven insanlardandı İvan İvanoviç. Önemli şeylerden ya da dinden söz ederken her sözden sonra başını önüne eğip derin bir soluk alıyordu. Söz dönüp dolaşıp çiftlik işlerine geldiğinde de başını yaylısının içinden uzatıyor, yüzünü değişik anlatımlar kaplıyordu. Her şey anlaşılıyordu bu anlatımlardan: Armut kvasının nasıl yapılması gerektiği de, sözünü ettiği kavunların ne kadar iri oldukları da, avlusunda dolaşan hindilerin ne yağlı oldukları da...

İvan Fyodoroviç güçbela ancak akşam ayrılabildi oradan. Kendisi de konuşmayı pek sevmesine, gece kalması için çok ısrar etmelerine karşın değiştirmedi kararını. Yola çıktı.

V

TEYZENİN YENİ GİRİŞİMİ

"Ne o? Koparabildin mi ihtiyar canavardan belgeyi?"

Teyzesi böyle karşıladı İvan Fyodoroviç'i. Kaç saattir büyük bir sabırsızlık içinde bekliyordu onu merdivenin başında. Yeğenini görünce kendini tutamamış, koşup avlu kapısında karşılamıştı onu. Arabadan inerken:

"Hayır teyzeciğim!" dedi İvan Fyodoroviç. "Belge falan yok Grigori Grigoryeviç'te."

"İnandın ona ha!.. Vallahi yumruklarımla kafasına kafasına vuracağım! Eriteceğim yağlarını! Ama önce bizim yargıçla konuşmalı... Belki mahkeme yoluyla alabiliriz hakkımızı... Ama şimdi öğrenmek istediğim başka benim. Söylesene, yemekler güzel miydi?"

"Çok... Evet teyzeciğim, çok güzeldi."

"Ne yemekleri vardı? Anlat, bilirim ustadır kocakarı yemek yapmakta."

"Yoğurdunda bir parmak kaymak vardı, teyzeciğim. Sosu da koyu, çok lezzetliydi..."

"Peki, kuru erikli hindi var mıydı?"

Vasilisa Kaşporovna kendi de çok güzel yapardı bu yemeği. İvan Fyodoroviç:

"Hindi de vardı!.." dedi. "Çok güzel iki de kız. Grigori Grigoryeviç'in kız kardeşleri. Özellikle sarışın olanı!.."

İvan Fyodoroviç'in yüzüne dik dik baktı teyzesi:

"Ya!.."

Yüzü kıpkırmızı oldu İvan Fyodoroviç'in. Başını önüne eğdi. Yepyeni bir düşünce çakmıştı Vasilisa Kaşporovna'nın kafasında. Merakla:

"E?.." diye ekledi. "Kaşları nasıldı?"

Sırası gelmişken şunu da söyleyeyim, kadında en çok kaş güzelliğine önem verirdi Vasilisa Kaşporovna.

"Kaşları, teyzeciğim..." dedi İvan Fyodoroviç, "gençliğinizde kaşlarınızın çok güzel olduğunu söylerdiniz ya... onunkiler de öyle güzel işte. Yanaklarında da küçük küçük benler var."

Vasilisa Kaşporovna'nın çok hoşuna gitmişti yeğeninin bu sözü. Oysa hiç de kompliman olsun diye söylememişti bunu İvan Fyodoroviç. Gülümsedi Vasilisa Kaşporovna:

"Ya!.." dedi. "Üzerindeki giysi nasıldı peki? Gerçi benim şu entarimin kumaşı gibi kalın kumaş bulmak zor şimdilerde ya... benim öğrenmek istediğim bu değil. Peki bir şeylerden söz ettiniz mi aranızda?"

"Nasıl yani?.. İkimiz aramızda mı? Korkarım şey sandınız, teyzeciğim..."

"Şaşacak ne var bunda canım. Tanrı nasıl isterse öyle olur! Belki doğuştan yazılmıştır alnınıza eş olmanız."

"Nasıl böyle konuşabiliyorsunuz, aklım almıyor teyzeceğim! Beni hiç tanımadığınız belli..."

"Vay vay! Utandı!" dedi teyze. "Bebek bu daha!" diye geçirdi içinden. "Bir şeyden haberi yok... İkisini bir araya getirmeli. Birbirlerini tanısınlar bakalım..."

Sonra mutfağa bakmaya gitti. İvan Fyodoroviç'i yalnız bıraktı. Ne var ki, o konuşmalarından sonra, bir an önce yeğenini evli görmek, küçük torunlarını sevmek düşünceleri çıkmaz olmuştu. Aklından. Düğüne hazırlıyordu kendini hep. Eskiden olduğundan daha bir telaşlı koşuyordu her işe. Oysa onun bu telaşı işleri düzeltmekten çok bozuyordu. Börek çörek pişirirken (bu çeşit şeylerin pişirilmesini hemen hiçbir zaman bırakmazdı aşçı kadına) dalıyor, yanı başında küçük bir torunun durduğunu, çörek istediğini kuruyor, çöreklerin en güzelini alıp dalgın, uzatıyordu. Avlunun köpeklerinden biri kaçırmıyordu bu fırsatı; lezzetli çöreği kapıveriyor, ağzını şapırdatarak uyandırıyordu Vasilisa Kaşporovna'yı daldığı hayallerden. Köpeğin her keresinde ocak demiriyle cezalandırılmasına neden oluyordu bu, kuşkusuz. En çok sevdiği uğraşlarını

bile bırakmıştı Vasilisa Kaşporovna. Ava da çıkmıyor, arada çıkarsa (önceleri hiç yapmadığı şeyi yapıyor) keklik yerine karga vuruyordu.

Sonunda (İvan Fyodoroviç'in Hortışçe'ye gitmesinin üzerinden dört gün geçmişti) yaylının ambardan çıkarıldığını gördü herkes. Aynı zamanda hem bahçıvan, hem bekçi olan arabacı Omelko sabah erken başlamıştı yaylıyı onarmaya. Deriyi çivilerken bir yandan da tekerlekleri yalamaya çalışan köpekleri kovalıyordu durmadan. Burada okuyucuya şu gerçeği duyurmayı da bir borç bilirim: Bir zamanlar Âdem babamızın binip dolaştığı yaylının ta kendisiydi bu yaylı. Biri çıkar da size Âdem babamızın yaylısı diye başka bir yaylı gösterirse sakın inanmayın. Hiç kuşku yok, sahtedir o gösterdikleri. Bu yaylının tufandan nasıl kurtulduğu bilinmiyor. Nuh'un gemisinde özel bir bölme yapılmış olmalı onun için. Ne yazık ki bu yaylıyı okuyucuya ayrıntılarıyla anlatmak olanaksızdır. Yalnızca şu kadarını söylemekle yetineceğim: Bu yaylının biçimini pek severdi Vasilisa Kaşporovna. Eski tip arabalar artık kullanılmaz oldukları için de yakınırdı her zaman. Biraz çarpıktı yaylının yapısı. Yani öyle ki, sağ yan sol yandan oldukça yüksekti. Bu, çok hoşuna giderdi Vasilisa Kaşporovna'nın, "Ufak tefekler alçak yandan, iriyarılar yüksek yandan binerler," derdi. Ufak tefek beş kişiyle teyze gibi üç kişi rahat sığardı bu yaylının içine.

Öğlen üzeri yaylının onarımını bitirdi Omelko. Ahırdan üç at çıkardı (yaylıdan birkaç yaş genç gösteriyorlardu bu atlar), görkemli yaylıya koştu atları. İvan Fyodoroviç'le teyzesi (biri sağ yandan, biri sol yandan) bindiler yaylıya. Yola çıktılar. Karşılaştıkları köylüler, böylesine gösterişli bir araba görmedikleri için (Vasilisa Kaşporovna pek seyrek çıkardı yaylısıyla) duruyorlar, şapkalarını çıkarıp saygıyla yerlere kadar eğilerek onları selamlıyorlardı. İki saat sonra bir evin önünde durdu yaylı. Bunun hangi ev olduğunu söylemeye gerek yok sanırım. Anlaşılacağı gibi Storçenkoların eviydi önünde durdukları. Grigori Grigoryeviç evde yoktu. Yaşlı kadın kızlarıyla birlikte çıktı konukların yanına. Vasilisa Kaşporovna mağrur adımlarla ona yaklaştı. Bir ayağını çabucak öne attı, yüksek sesle:

"Yüce hanımefendi," dedi, "saygılarımı size kendim sunmak onuruna eriştiğim için mutluyum. Ayrıca, yeğenim İvan Fyodoroviç'e gösterdiğinizi konukseverlik için de teşekkürlerimi saygıyla sunmama izin verin. Büyük mutluluk vermiş ona bu. Darınız çok güzel hanımefendi! Köye girişte gördüm. İzninizle sorabilir miyim, dönümden kaç kile alıyorsunuz?"

Sonra öpüşme faslı başladı. Konuk salonuna geçip oturdular. Bu kez ev sahibesi başladı:

"Darı konusunda bilgi veremeyeceğim size; Grigori Grigoryeviç ilgileniyor bu işlerle. Uzun süredir gitmiyorum ben tarlaya. Daha doğrusu gidemiyorum. Yaşlandım artık! Hatırlıyorum, eskiden insanın beline gelirdi bizim darı. Şimdi kim bilir nasıldır... Ne var ki, şimdi her şeyin daha iyi olduğunu söylüyorlar."

Göğüs geçirdi yaşlı kadın. On yedinci yüzyılın bir özlemi vardı sanki bu göğüs geçirişte. Vasilisa Kaşporovna:

"Duyduğuma göre, hizmetçileriniz çok güzel halılar dokuyorlarmış hanımefendi," dedi.

Sözü böylece ev sahibesinin en çok sevdiği konuya getirmiş oluyordu. Birden canlandı sanki yaşlı kadın. Yünün nasıl boyanacağını, ipliğin nasıl hazırlanması gerektiğini uzun uzun anlatmaya koyuldu. Söz halıdan salatalık turşusunun yapılışına, armut kurutmaya atladı. Sözün kısası, daha bir saat olmamıştı tanışalı, iki bayan kırk yıllık ahbapmışlar gibi konuşmaya dalmışlardı. Vasilisa Kaşporovna arada bir sesini öylesine alçatıyordu ki, ne dediğini anlayamıyordu İvan Fyodoroviç.

Bir süre sonra ev sahibesi ayağa kalktı.

"Gidip görsek daha iyi olmaz mı?" dedi.

Kızlarla Vasilisa Kaşporovna da kalktılar. Hizmetçiler bölümüne gidiyorlardı. Bu arada teyzesi bir fırsatını bulup İvan Fyodoroviç'e kalması için işaret etmiş, yaşlı kadına da bir şeyler fısıldamıştı. Sarışın kıza döndü ev sahibesi:

"Mariyacığım!" dedi. "Sen konuğumuzun yanında kal. Konuşursunuz... Canı sıkılmasın!"

Sarışın kız kaldı. Kanepeye oturdu. İvan Fyodoroviç sandalyesinde iğne üzerinde oturur gibi oturuyor, kızarıp bozarıyor, hep önüne bakıyordu. Kız sanki hiç farkında değildi onun bu sıkılganlığının. Kanepede sakin oturuyor; duvarları, pencereleri özenle gözden geçiriyor, sandalyelerin altında ürkek ürkek dolaşan kediyi dikkatle izliyordu.

Neden sonra biraz toparladı kendini İvan Fyodoroviç. Konuşmak, bir şeyler söylemek istiyordu. Ama aklına gelen sözleri hemen unuttuğu belliydi. Bir türlü toparlayamıyordu düşüncelerini.

Sessizlik yaklaşık on dakika sürdü. Kız hâlâ öyle oturuyordu kanepede. Sonunda iyice topladı cesaretini İvan Fyodoroviç. Hafiften titrek bir sesle:

"Yazın sinek çok oluyor, hanımefendi," dedi.

"Evet..." diye karşılık verdi genç kız. "Çok oluyor! Ağabeyim annemin eski potinlerinden bir sinek şaplağı yapmıştı ama... gene de çok sinek var."

Gene kesildi konuşma. Söyleyecek bir şey bulamıyordu İvan Fyodoroviç.

Sonunda ev sahibesiyle Vasilisa Kaşporovna ve esmer kız döndüler. Biraz daha oturduktan sonra, gece kalmaları için edilen bütün ısrarlara karşın ev sahibesiyle, kızlarla vedalaştı Vasilisa Kaşporovna. Yaşlı kadın ile genç kızlar konuklarını geçirmek için taşlığa çıktılar. Yaylının penceresinden uzanıp onlara bakan Vasilisa Kaşporovna ile yeğenine uzun süre el salladılar.

Yolda yeğenine sordu Vasilisa Kaşporovna:

"Eee... İvan Fyodoroviç?.. Yalnız kaldığınızda neler konuştunuz hanım kızla bakalım?"

"Mariya Grigoryevna son derece alçakgönüllü, soylu bir kız!" dedi İvan Fyodoroviç.

"Bak ne diyeceğim sana İvan Fyodoroviç! Seninle ciddi konuşmak istiyorum. Tanrı'ya şükürler otuz sekizindesin artık. İyi de bir rütben var. Bir eksiğin çocuk şimdi. Evlenmelisin..."

Dehşet içinde:

"Neler söylüyorsunuz siz teyzeciğim!.." diye haykırdı İvan Fyodoroviç. "Evlenmek mi? Olmaz teyzeciğim! Lütfen... İnanın, utandırıyorsunuz beni... Daha önce hiç evlenmedim ben... Karıma karşı nasıl davranmam gerektiğini bile bilmem!"

Gülümsedi Vasilisa Kaşporovna.

"Öğrenirsin, İvan Fyodoroviç, öğrenirsin! (Amma da çocuk bu! diye geçirdi içinden, dünyadan haberi yok!..) Evet İvan Fyodoroviç! Mariya Grigoryevna tam sana göre bir kız. Üstelik ben de hoşlandım ondan. Annesiyle uzun uzun konuştuk bu işi... Seni damadı olarak görmekten mutlu olacağını söyledi. Yalnız bakalım şu şeytan Grigori Grigoryeviç ne diyecek?.. Ne derse desin! Umursayacak değiliz onu. Varsın drahoma vermesin. Mahkeme yoluyla..."

Tam o sırada avluya girmişti yaylı. Sonunda dinlenebileceklerini hisseden yüzyıllık sıska atlar canlanmışlardı birden.

"Beni dinle, Omelko! Önce iyice dinlendir atları. Çözer çözmez suya götürme! Terli hayvanlar! (Arabadan inerken yeğenine döndü Vasilisa Kaşporovna.) Hadi İvan Fyodoroviç! Bu konuyu enine boyuna düşünmeni salık veririm sana. Şimdi mutfağa gitmeliyim. Soloha'ya akşam yemeğini hazırlamasını tembihlemeyi unutmuştum. Sanırım kendiliğinden akıl etmemiştir..."

İvan Fyodoroviç yıldırım çarpmış gibi duruyordu olduğu yerde. Gerçi çok güzel bir kızdı Mariya Grigoryevna... Ama evlenmeye gelince... Bu ona öylesine tuhaf, öylesine alışılmadık bir şey görünüyordu ki, aklına geldikçe korkuyla ürperiyordu. İnsanın karısıyla bir arada yaşaması!.. Aklın alacağı bir şey değildi bu! Odasında bir başına kalamayacaktı. Her yere ikisi birlikte gideceklerdi... Ne kadar derin düşünürse yüzü o kadar çok terliyordu.

Her zamankinden erken giriyordu yatağa. Ama bütün çabasına karşın uyuyamıyordu. Özlenen uyku, herkese huzur veren uyku ona da geliyordu sonunda. Ama nasıl bir uyku oluyordu bu!.. Böylesine saçma sapan düşler ömründe görmemişti. Düşlerinde çevresindeki her şey gürültü çıkarıyor, dönüyordu... Koşuyordu, durmadan koşuyordu. Ama ayakları yoktu sanki... Gücü tükeniyordu sonunda... Ansızın kulağına yapışıyordu biri. "Ay!.. Kimsin?" Gürül gürül bir ses duyuyordu kulağının dibinde. "Benim!... Senin karın!" Hemen uyanıyordu İvan Fyodoroviç. Gene dalıyordu sonra. Bu kez evlemiş görüyordu kendini. Küçük evlerinde her şey son derece tuhaf, şaşırtıcı oluyordu: Yatak odasında bir yerine iki yatak duruyordu. Karısı sandalyede oturuyordu. Şaşkın, dikiliyordu İvan Fyodoroviç. Karısına nasıl yaklaşacağını, onunla ne konuşacağını bilemiyordu. Sonra karısının yüzünün kaz suratı olduğunu fark ediyordu. Bir şey düşünmeden

başını öte yana çevirince gene kaz suratlı başka bir kadın görüyordu. Çeviriyordu başını gene... Bir kadın daha oluyordu karşısında. Arkasına bakıyordu, başka bir kadın.. Hüzün doluyordu içine. Bahçeye çıkıyordu. Ama çok sıcak oluyordu bahçe. Şapkasını çıkıyordu. Bakıyordu, şapkasının içinde de bir kadın... Boncuk boncuk terliyordu. Mendilini almak için cebine atıyordu elini... Cebinden de bir kadın çıkıyordu. Kulağına tıkadığı pamuğu çıkarıyordu. Orada bir kadın... Kulağındaki kadını düşürmek için tek ayağının üzerinde zıplıyordu... Mağrur bir tavırla yüzüne bakarak şöyle diyordu teyzesi: "Evet evet! Zıplamak zorundasın! Evli bir erkeksin artık!.." Teyzesine doğru yürüyordu... Bir anda teyzesi değil de büyücü bir kadın oluveriyordu karşısındaki. Boynuna geçirilmiş bir iple birisinin onu çekeleyerek çan kulesine götürmekte olduğunu hissediyordu. Acıklı, mırıldanıyordu İvan Fyodoroviç: "Kimdir beni böyle sürükleyerek götüren?" – "Ben... senin karın. Sürüklüyorum seni, çansın sen çünkü!" Bağırıyordu İvan Fyodoroviç. "Hayır! Çan değilim ben! İvan Fyodoroviç'im." P... piyade alayı komutanı geçiyordu oradan: "Evet çansın sen!" diyordu. İvan Fyodoroviç birden karısını insan değil de yünlü bir kumaş olarak görüyordu. Mogilev'de bir kumaş mağazasına giriyordu. "Buyurun, nasıl bir kumaş istemiştiniz?" diye soruyordu dükkân sahibi. "Bir karı alın siz! Günümüzde en tutulan kumaş karıdır. Çok işe yarar! Şimdilerde herkes redingot diktiriyor ondan." Tüccar ölçüyor karıyı, kesiyor... İvan Fyodoroviç koltuğunun altına alıyor karısını, Yahudi terziye gidiyor. "Olmaz!" diyor Yahudi. "İşe yaramaz bu kumaş! Redingot falan dikilmez ondan!" Korkuyordu İvan Fyodoroviç. Kafasının içi allak bullak oluyordu. Soğuk terler boşalıyordu her yanından.

Sabah kalkınca hemen fal kitabını alıyordu eline. İyi yürekli bir kitapçı, iyi yürekliliğinden ve de az görülür yüce gönüllüğünden kısaltılmış bir "Rüya Tabirleri" eklemişti bu kitabın arkasına. Ama böyle bir rüyanın, böylesine saçma sapan bir rüyanın açıklaması yoktu orada.

Bu arada Vasilisa Kaşporovna'nın aklında da yepyeni bir düşünce biçimlenmekteydi. Bunu daha sonraki bölümde öğreneceksiniz.[40]

Büyülü Yer

...... kilisesi zangocu anlatmıştır.

Anlata anlata bıktım vallahi! Ne sandınızdı ya? İnanın sıktı artık! Sonu gelmiyor ki... Ama izin verin, son bir şey daha anlatayım size. Evet, insan isterse kötü ruhu avcunun içine alır, diye buyuruyordunuz. Elbette doğru olabilir dediğiniz. Yani, derin düşünülecek olursa, olmayacak şey yoktur dünyamızda... Ama gene de öyle söylemeyin siz. Şeytan birini perişan etmeye koymayagörsün aklına. Önünde sonunda ulaşır amacına! Dinleyin bakın: Dört kardeştik biz. Aptal bir şeydim o zamanlar. Olsa olsa on bir yaşlarındaydım. Daha fazla olamazdım. Bugünkü gibi aklımda çünkü: Bir keresinde dört ayak üstünde köpek gibi havlamaya başlamıştım da babam başını sallayarak, "Ah, Foma ah!" diye bağırmıştı bana. "Kazık kadar adam oldun, katır yavrusu gibi salakça şeyler yapıyorsun hâlâ!" Dedem sağdı o zamanlar. Elden ayaktan da kesilmemişti. Toprağı bol olsun! Bazen aklına eserdi... Ne biçim dinlemek bu böyle?.. Biri piposu için bir saat kor arar sobanın içinde, öteki bir şey alacağım diye sandık odasına koşar. Ne oluyorsunuz yahu?.. Zorla mı dinletiyoruz size? Kendiniz istediniz, ben de anlatıyorum... Dinleyecekseniz adam gibi dinleyin!.. Babam ilkbaharın başında satmak için Kırım'a tütün götürmüştü. Yalnız iki araba mı, üç araba mı yüklediğini hatırlamıyorum. Tütün iyi para ediyordu o yıl. Çumaklığı küçük yaşta öğrensin diye üç yaşındaki kardeşimi de beraberinde götürmüştü. Evde dedem, annem, ben, ayrıca iki erkek kardeşim kalmıştık. Dedem şose boyundaki yerimize bostan ekmişti. Orada yaptığı barakada kalıyordu. Kargaları, saksağanları kovalayalım diye bizi de yanına almıştı. Bu, hoşumuza gitmemişti de diyemem doğrusu. Bazı günler öylesine çok salatalık, kavun, karpuz, şalgam, yeşil soğan, nohut yediğimiz oluyordu ki... Karnımızda horozlar ötüyor sanıyorduk vallahi. Ayrıca kârlı yanı da vardı bu işin. Sürüyle gelen geçen oluyordu yoldan. Hepsinin de canı kavun karpuz çekiyordu görünce... Sonra, çevre çiftliklerden kavun karpuzla değişmek için tavuk, yumurta, hindi getirenler oluyordu. Sözün kısası, güzel geçiyordu günlerimiz. Ama dedemin en çok hoşuna giden, önümüzden günde elli çumak arabasının geçmesiydi. Bilirsiniz, görmüş geçirmiş hoşsohbet insanlardır çumaklar. Bir anlatmaya başladılar mı dinle artık... Dedemin ise arayıp da bulamadığı şeydi bu. Kimi günler eski dostları uğruyorlardı. Çumakların hemen hepsi tanıyorlardı zaten dedemi.

Yaşlılar bir araya gelince ne olur bilirsiniz. Konuşurlar konuşurlar... Efendim, eskiden şöyleydi de, böyleydi de... İyice kapıp koyverirler kendilerini eski günlerin anılarına. Tanrı bilir, ne zaman olmuş bitmiş şeyleri hatırlarlar. Bir gün tam şimdiki gibi akşam saatiydi... Güneş batmak üzereydi. Dedem bostanda gündüzün güneşte kavrulmasınlar diye kavunların üzerlerine örttüğü yaprakları topluyordu.

"Bak, Ostap!" dedim kardeşime. "Çumaklar geliyor, görüyor musun?"

Dedem çumakların sürücüleri bir fırsatını bulup yürütmesinler diye iri bir kavuna işaret koyduktan sonra:

"Nerede çumaklar, hani?" diye sordu.

Öteden doğru arabalar geliyordu. En önde kır bıyıklı bir çumak vardı. Nasıl anlatsam size, on beş adım ötemizde durdu.

"Merhaba, Maksim!" dedi. "Nerede karşılaşmak varmış kaderde, gördün mü?"

Gözlerini kıstı dedem.

"O!.. Merhabalar, merhabalar dostum! Nereden yolculuk böyle? Marazlı da seninle mi? Merhaba kardeşim, merhabalar! Şu işe bak!.. Herkes burada... Çopur da! Mantar da! Balyoz da! Aylak da! Merhabalar dostlarım, hoş geldiniz!"

Şap şup... şap şup... Uzadıkça uzadı öpüşme faslı. Sonra öküzleri çözüp çayıra saldılar. Arabaları yolda bıraktılar. Kendileri de gelip barakanın önünde hep birlikte daire biçiminde oturdular, pipolarını yaktılar. Ama pipoların da sözü mü olurdu yani!.. Ya konuşmaları, şakaları... Yemekten sonra konuklarına kavun sundu dedem. Birer kavun aldılar. Bıçaklarıyla güzelce soydular. (Oturup kalkmasını bilen kimselerdi hepsi de. Görmüş geçirmiş insanlardı. Kavunu kibarların nasıl yediklerini biliyorlardı. İstersen al, bey masasına oturt onları, falso vermeden yerlerdi yemeklerini.) Evet, kavunlarını güzelce soyduktan sonra birer parmaklarını sokup deldiler kavunlarını, çekirdeklerini çıkardılar, sonra dilim dilim kesip yemeye koyuldular. Dedem:

"Ne o, çocuklar," dedi, "ağzınızı açmış bakıyorsunuz öyle!.. Dans etsenize köpoğulları! Zurnan nerede, Ostap? Çal bir kazaska bakalım! Kalk Foma!

Hadi! Ha işte öyle! Hop hop!"

Cıva gibiydim o zamanlar... İhtiyarlık kötü. Öyle oynayacak güç nerde bende şimdi!.. Zıplayıp havada döneyim derken ayaklarımı sürüyorum yerde... Dedem çumaklarla oturup uzun süre izledi oynamamızı. Bir ara baktım, kıpır kıpır kıpırdıyor. Bacaklarından biri çekiliyordu sanki. Ostap:

"Bak, Foma," dedi, "bizim moruk oyuna kalkacak, görürsün!"

Ne dersiniz? Ostap daha sözünü bitirmemişti, fırladı yerinden ihtiyar. Anlayacağınız, çumaklara gösteriş yapmak istiyordu. Şöyle bir dikilip kollarını öne uzattı, topuklarını yere vurdu.

"Hey şeytanın yavruları! Kazaska mı sizin oynadığınız? Bakın böyle oynanır bu meret!"

Doğrusunu söylemek gerekirse güzel de oynuyordu. Biz açılmıştık. Salatalık evleklerinin yanındaki düz yerde fıldır fıldır dönüyordu ihtiyar. Ama düzlüğün orta yerine varınca şöyle bir zıplayıp ayaklarını havada açıp kapamak istediğinde kesilmedi ayakları yerden... Zıplamaya çalışıyordu ama boşuna... Ne tuhaf şeydi o öyle... Bir daha, bir daha deniyordu, ama yapamıyordu. Çabaları boşa gidiyordu. Taşlaşmıştı bacakları sanki. "Hay şeytanını yeri!.. Hay iblisin bir oyunu bu! Hortlağın işi bu!" Peki ama çumakların karşısında küçük düşmek olur muydu hiç?.. Yeniden oynamaya başladı dedem. Zıplıyor, dönüyor, dönüyordu. Bir hoş oluyordu insanın içi onu seyrederken... Düzlüğün orta yerine vardığında oynayamaz oldu gene. Ayakları tutuluyordu orada. "Ah pis şeytan!" diye söylendi. "Çürümüş kavun tıkasın boğazını da geberesin! Gün yüzü görmeyesin! Bu yaşımda rezil ettin beni!" Gerçekten de arkasında biri gülmüştü sanki. Dönüp baktı dedem: Ne bostan vardı, ne çumaklar, ne de baraka. Önünde arkasında, her yanında dümdüz bir çayır uzanıyordu... "Öf be!.. Şu işe bak!" Gözlerini kısıp baktı dedem. Tanımadığı bilmediği bir yerdi burası: Yanda bir koru vardı. Korunun ötesinde yüksek mi yüksek bir direk uzanıyordu göğe doğru. Ne acayiplikti bu böyle: Öyle ya papazın bahçesindeki güvercinlikti bu! Öte yanda başka bir şey ilişti gözüne. Dikkatli baktı: Bölge yazıcısının ambarını gördü. Bak hele, nereye fırlatıp atmıştı onu kötü ruh!.. Bir süre dolaşıp durduktan sonra bir patikaya rastladı. Ortalık karanlıktı. Ay bulutların ardından beyaz bir leke gibi görünüyordu. "Yarın hava bozuk olacak!" diye geçirdi içinden. Bir de baktı, patikanın kenarında mezarlıkta

bir mum yanıyor. Vay canına! Durdu dedem. Ellerini beline koyup o yana bakmaya başladı. Uzaklaştı mum, sonra söndü. Biraz ötede bir başkası yandı. "Define!" diye haykırdı dedem. "Neyine isterlerse varım iddiaya, define bu!" Avuç içlerine tükürüp, eline kazma, kürek ne geçerse sapına yapışmaya hazırdı. "Yazık ki bir şey yok yanımda! Ama kim bilir, şu çimi kaldırmam yetecektir belki de. Orada bekliyordur yavrucuk bakarsın... Şimdilik yapacak bir şey yok... Sonra geldiğinde yerini bulabilmem için buraya bir işaret koyayım bari!" Yıldırımın kırdığı belli, irice bir dalı çekip kopardı, mumun yandığı mezarın üzerine uzattı. Patikaya döndü, yürüdü... Genç meşe koruluğu seyrekleşmişti. Bir çit çıktı karşısına. "Gördün mü ya," diye geçirdi içinden. "Demedim mi ben sana, burası papazın bahçesi diye... Onun çiti bu! Biraz sonra bizim bostandayım!" Ne var ki geç vakit gelebildi dedem. Galuşka bile yemedi. Kardeşim Ostap' ı uyandırıp çumakların ne zaman gittiklerini sordu yalnızca. Sonra gocuğuna sarınıp yattı. Bu kez Ostap soracak oldu: "Nereye kayboldun öyle dede?" Gocuğunu başına çekti dedem. "Sorma Ostap! Sorma bana bir şey! Sorduğuna soracağına pişman olursun sonra." Çok geçmeden öyle horlamaya başladı ki gecelemek için bostanda toplanmış çayırkuşları korkup hep birlikte kalktılar... Ama uyuyabilir miydi hiç dedem... Ne anasını gözüydü! Tanrı toprağını bol eylesin! Her yerde göstermesini bilirdi kendini. Bazen öyle güzel şarkı söylerdi ki, dinlerken geçerdin kendinden.

Devrisi sabah ortalık ağarmadan kalktı. Yeleğini giydi, kuşağını sardı, bir kürekle bir bel aldı koltuğunun altına, kalpağını koydu başına, bir maşrapa kvas içti, eteğiyle dudaklarını sildi, doğru papazın bahçesine yollandı. Çiti geçti, bodur meşe korusunu geçti. Ağaçların arasında bir patika kıvrıla kıvrıla gidiyor, çayıra çıkıyordu. Aynı çayırdı burası sanki. Çayıra vardı dedem. Dünkü yerin tıpkısıydı burası. İşte güvercinlik de görünüyordu. Ama ambar yoktu. "Hayır burası değil. Biraz daha ötede olsa gerek. Ambarı aramalıym galiba!" Geri döndü dedem. Başka bir patikaya saptı. Göründü sonunda ambar. Ama bu kez güvercinlik yoktu görünürlerde. Dönüp güvercinliğe yaklaştı, ambar kayboldu... Tam o sırada da sanki inadına yağmur çiselemeye başlamıştı. Dedem yeniden ambarın yanına koştu. Güvercinliği göremez oldu. Güvercinliğe gitti, ambar kayboldu. "Ah körolası şeytan, dilerim Allah'tan evlat yüzü görmezsin!" Bardaktan boşanırcasına yağmaya başlamıştı yağmur. Yeni çizmelerini çıkardı ayağından dedem, ıslanmasınlar diye mendiline sardı. Öyle bir koşmaya

başladı ki, gören, Leh beyinin yarış atı sanır... Sırılsıklam daldı barakaya. Gocuğunu başına çekti. Kendi kendine homurdanmaya başladı. Ömrümde duymadığım küfürler sıralıyordu şeytana. Ne yalan söyleyeyim, o küfürleri gündüz duysam sanırım kıpkırmızı olurdu yüzüm. Devrisi sabah uyandığımda baktım bir şey olmamış gi-bi dolaşıyor dedem bostanda. Karpuzların, kavunların üzerlerini geniş yapraklı otlarla örtüyor. Akşam yemeğinde gene çenesi düştü ihtiyarın. Karpuz verip yerine tavuk almakla onu zarara uğrattığı için söylenmeye başladı küçük kardeşime. Sofrdan kalktıktan sonra da oturup ağaç dalından bir zurna yaptı kendine, çalmaya başladı. "Türk kavunu" dediği yılan gibi kıvrım kıvrım bir kavun verdi bize eğlenelim diye. Şimdi yok öyle kavunlar. Elbette uzak illerden getiriyorlardı o kavunun tohumunu. Akşamüzeri bir kürek aldı eline dedem, kış kabağı için yeni bir evlek hazırlamaya koyuldu. Tam o büyülü yere gelince tutamadı kendini, "Lanetlenmiş pis yer!" diye mırıldandı. Önceki gün dans ederken ayaklarını oynatamadığı yere vardığında küreği toprağa saplamasıyla, kendini gene o çayırın ortasında bulması bir oldu. Bir yanda güvercinlik, öte yanda ambar vardı... "İyi ki küreği yanıma almayı akıl ettim. İşte o patika! İşte mezarlık! Mezarın üzerine uzattığım dal da yerinde! Hah, işte mum da yanıyor! Yanılmış olamam!" Küreği, bostana girmiş domuzun sırtına indirecekmiş gibi kaldırıp ses çıkarmadan koşmaya başladı. İşaret koyduğu mezarın yanında durdu. Mum sönmüştü. Mezarın üzerinde her yanı ot kaplı bir taş vardı. "Kaldırmalıyım bu taşı!" diye geçirdi içinden. Taşın çevresindeki toprağı atmaya başladı. Çok da büyükmüş meret! Ayaklarını yere sağlamca basıp kaldırdı onu dedem, yana attı. "Pat!" diye bir ses yankılandı karanlıkta. "Şöyle kenarda dur bakalım sen!" dedi dedem. "Kolayladık işi sayılır..." Doğruldu. Enfiyesini koyduğu öküz boynuzunu çıkardı. Avcuna biraz döktü. Burnuna götürmeye hazırlanıyordu... Tam başının üzerinde "hapşu!" diye bir hapşırık hapşırdı ki biri, ağaçlar sallandı, dedemin yüzü hep tükürük oldu. "Hapşıracağın zaman başını öte yana çevir hiç olmazsa!" dedi dedem. Yüzünü sildi. Dönüp arkasına baktı. Kimsecikler yoktu. Öküz boynuzunu koynuna sokarken, "Evet," diye mırıldandı kendi kendine, "demek enfiye sevmiyor şeytan!" Küreği aldı eline gene. "Salağın tekiymiş!.. Böyle enfiyeyi dedesi de koklamamıştır, babası da!" Daldırdı küreği dedem. Yumuşacıktı toprak. Tak diye bir şeye çarptı kürek. Toprağ atınca bir kazan gördü. Küreği kazanın altına sokarken, "Ah canm!" dedi dedem. "Buradaydın demek!" Bir kuş gagasıyla tuttu kazanın kenarından, "Ah canım, buradaydın demek!" dedi.

"Ah canım, buradaydın demek!" diye homurdandı ağacın arkasından kafasını uzatan bir ayı. Ürperdi dedem. "Doğrusu burada konuşmak da korkunç bir şey!" diye mırıldandı kendi kendine. "Doğrusu burada konuşmak da korkunç bir şey!" diye cıvıldadı kuş. Koyun meledi: "Korkunç bir şey konuşmak!" Ayı homurdandı: "Konuşmak!" "Hımm..." dedi dedem. Korkuyordu. "Hımm..." diye cıvıldadı kuş. Koyun meledi: "Hımm..." "Hımm..." diye homurdandı ayı. Dehşet içinde döndü dedem. Hey Tanrım, ne geceydi o öyle!.. Ne yıldız vardı gökyüzünde, ne ay! Çukurlar kuşatmıştı dört bir yanını dedemin. Ayaklarının altında dipsiz bir uçurum vardı. Başının üzerinde bir dağ yükseliyordu. Yıkıldı yıkılacaktı üzerine! Dağın arkasından biri ona sırıtıyor gibi geldi dedeme. Öf! Öf! Demirci ocağındaki körük gibiydi burnu... Burun deliklerinin her birine bir kova su döksen alırdı! İki kütüktü sanki dudakları. Kırmızı gözleri yukarı yukarı kayıyorlardı. Dilini çıkardı sonra, alay etmeye başladı dedemle. Kazanı bıraktı dedem. "Def ol başımdan! Definen de senin olsun! Ne iğrenç bir surat o öyle!" Dönüp koşarak uzaklaşacaktı ki bir de baktı her şey önceki duruma dönmüş. "Kötü ruh korkutmak istedi beni, hepsi o..." diye geçirdi içinden. Gene tuttu kazanın ucundan. Olmadı. Çok ağırdı kazan. Yapacak başka bir şey var mıydı? Orada bırakamazdı ya defineyi! Bütün gücünü toplayıp yapıştı kazana. "Hadi bir daha, hop!.. "Çıkardı kazanı. "Oh! Şimdi çekerim işte bir enfiye!.." Öküz boynuzunu aldı koynundan. Avcuna enfiye dökmeden önce kimsecikler var mı diye iyice bakındı çevresine. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Ama nedense ağacın bedeni soluk almaya, kıpırdanmaya başladı gibi geldi ona. Sonra kulaklar çıktı ortaya ağaçtan... Kırmızı iki göz oluştu... Burun delikleri şişti, bir yüz buruştu... Ha hapşırdı ha hapşırıcaktı... Öküz boynuzunu koynuna geri koyarken, "Hayır enfiye çekmeyeceğim!" diye geçirdi içinden dedem. "Gene yüzümü gözümü tükürük içinde bırakacak şeytan!" Hemen kaptı kazanı, tabana kuvvet koşmaya başladı. Duyduğu yalnızca, arkadan birinin çalılarla ayaklarına vurduğuydu... Var gücüyle koşarken, "Ay! Ay" diye bağırıyordu dedem. Başka bir şey söyleyemiyordu. Ancak papazın çitine varınca durup bir soluk aldı.

Bizler merak içinde üç saat bekledik onu. "Öyle birdenbire nereye gitmiş olabilir dedemiz?" diye düşünüyorduk. Annem geleli, sıcak galuşkaları getireli çok oluyordu. Hâlâ yoktu görünürlerde dedem. Gene kararmıştı ortalık. Gece geç vakit kapları yıkadı annem. Bulaşık suyunu dökecek bir

yer arıyordu (her yer ekiliydi çünkü), birden karşıdan doğru bir fıçının üzerine üzerine geldiğini gördü. Çok karanlıktı. Çocuklardan biri fıçının arkasına gizlenip, oyun olsun diye onu yürütüyor sandı. "Bulaşık suyunu dökmek için en iyi yer!" diye geçirdi içinden annem. Boşalttı sıcak suyu... "Ay!.." diye kalın bir ses duyuldu. Baktık... Dedemdi fıçının arkasındaki. Şu işe bakındı! Vallahi fıçı yürüyor sanmıştık biz. Ne yalan söyleyeyim (gerçi biraz günahtı bu ya), doğrusu dedemin ak saçlı başının bulaşık suyuyla ıpıslak, kavun karpuz çekirdekleriyle saçak saçak görünümü pek gülünçtü. Başını eteğiyle temizlemeye çalışırken söyleniyordu: "Hay şeytan karı!.. Yılbaşında domuz haşlar gibi haşladın beni... Hadi çocuklar yaşadınız! Altın işlemeli yelekler içinde dolaşacaksınız bundan böyle köpoğulları! Bakın... buraya bakın, neler getirdim size!" Kazanın kapağını kaldırdı. Ne vardı içinde dersiniz? Söyleyin bakalım ne vardı içinde? Altın mı? Ne altını? Pis, değersiz şeyler vardı... Söylemesi bile ayıp şeyler! Yere tükürdü dedem, fırlatıp attı kazanı. Gidip ellerini yıkadı.

O günden sonra da sık sık söz eder oldu şeytandan dedem. "Her dediğine inanmayın sakın şeytanın! O İsa düşmanının! Çok yalan söyler it oğlu it! Gerçeğin gramı yoktur söylediklerinde!" Bir yerde kargaşalık olduğunu duyunca seslenirdi bize ihtiyar: "Çabuk haç çıkarın çocuklar! Ha işte öyle! Çok güzel!" Kendi de haç çıkarırdı. Dans ederken ayaklarını oynatamadığı yeri de bir çitle çevirdi sonra. Gereksiz ne varsa hepsini, bostandan çıkan bütün pislikleri oraya atmamızı söylüyordu. Kötü ruh bir insanı bu durumlara düşürür işte... Çok iyi hatırlıyorum... Daha sonra komşularımız bostan ekmek için kiralamışlardı bizden orayı. Güzel toprağı vardı! Her yıl da bol ürün verirdi. Gel gelelim o büyülü yerde işe yarar bir şey yetişmezdi. Gerektiği gibi sürüp ekiyorlardı, acayip şeyler çıkıyordu. Karpuz karpuza benzemiyordu, kabak kabağa, hıyar hıyara...

[1] Yani kalem yapmak için yeterince kaz yolmadılar henüz. Bugün kullandığımız yazı uçlarının yerine eskiden kaz tüyü kullanıyorlardı. (N.V. Gogol, Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)

[2] **Panko:** Afanasiy adının değişik biçimi. Türkçede isimler değişik biçimlerde söylendiği gibi (Fatma-Fatoş, Mehmet-Memo...) Rusçada da adların sevgi belirten, çocuklar için kullanılan değişik biçimleri vardır. (ç.n.)

[3] **Makitra:** İçinde haşhaş ezilen çanak. Ukrayna'da bu tip kaplar genellikle parlak renklere boyanırdı. (ç.n.)

[4] **İ.P. Kotliyarevskiy:** Ukraynalı ünlü ozan (1769-1836). Gogol 'ün çağdaşı. En önemli yapıtı Eneida; Romalı ozan Vergilius'un aynı adlı yapıtından bir uyarlamadır. Kotliyarevskiy bu yapıtında XVIII. yüzyıl Ukrayna yaşamını alaylı bir dille anlatır. (ç.n.)

[5] **Kvarta:** Galonun dörtte biri. Ukrayna'da kullanılan bir ölçü birimi. (ç.n.)

[6] **Galuşka:** Bir Ukrayna yemeği. Hamur topakları suda bazen sütte haşlanarak ya da domuz yağında kızartılarak yapılır. (ç.n)

[7] **Varenik:** Küçük parçalardan oluşan lorlu, çilekli vb bir çeşit börek. (ç.n.)

[8] "***Bey ile Köpek***": Harkov Üniversitesi profesörlerinden Ukraynalı P.P. Artemovski'nin (1790-1865) manzum mizah öyküsü. (ç.n.)

[9] Yalnızca para kazanmak amacıyla, dergi, yıllık yayımlayan yayıncılardan söz ediyor. Böyleleri, satabilecekleri bir kitapçığın oluşabilmesi için yazarlardan, ozanlardan, öyküler, şiirler, makaleler, "*birtakım şeyler*" isterlerdi. (N.V. Gogol, Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)

[10] Anayurt Notları dergisinin yayıncısı P.P. Sivinin (1788-1839) ima ediliyor. 1830 yılında Sivinin, Gogol'un "*İvan Kupalo*" öyküsünü Gogol'un verdiği metni değiştirip basmıştı. Gogol sözü geçen öyküsünü, Akşam Toplantıları'nın ayrıbasımı için hazırlarken Sivinin'in yaptığı bütün

değişikleri atmış, öyküye ayrıca bazı bölümler eklemiştir. (N.V. Gogol, Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)

[11] Nal İvan, Birbuçuk Gocuh, Okçu; Kazak ordu komutanlarının en ünlüleri. (N.V. Gogol, Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)

[12] Eskiden Ukrayna'da erkekler başlarını tıraş eder, tepelerinde bir tutam saç bırakırlardı. (V.N. Gogol, Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)

[13] **İvan Kupalo:** 23-24 Haziran gecesi kutlanan bir halk bayramı. İvan Kupalo gecesiyle ilgili gelenekler, inançlar çok eskidir. Halk o gece eğreltiotunun kıpkırmızı bir çiçek açtığına inanır. Çok zormuş bu çiçeği koparmak. "*Kötü ruhlar*" engel olurlarmış kopartılmasına; ne var ki, bu çiceği koparmayı başaran kimse bir hazineye sahip olurmuş, ayrıca bitkilerin, hayvanların dilinden anlama yeteğenini kazanırmış. (N.V. Gogol, Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)

[14] **Gorlitsa:** Bir Ukrayna halk dansı (ç.n.)

[15] Ukrayna'da eskiden evli kadınlar başlarını örtmek zorundaydılar. Ön ve arkaları kalkık başlık giyerlerdi. (N.V. Gogol. Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)

[16] **Bandura:** Telli bir Ukrayna halk sazı. (ç.n.)

[17] Bir kimsenin neden korktuğunu anlamak için kurşun dökerler bizde: Eritilmiş kurşunu ya da balmumunu birden suyun içine boşaltırlar, kurşun ya da balmumu neyin biçimini alırsa hastayı onun korkuttuğuna inanılır. Geçer hastanın korkusu. Mide bozukluğuna, ağrısına karşı bir parça kendir yakarlar. Bir maşrapanın içine atıp, hastanın karnının üzerine yerleştirilmiş su dolu bir çanağın içine baş aşağı daldırırlar. Birtakım dualar okunduktan sonra hastaya kaşık kaşık içirirler bu sudan. (Gogol'ün notu.)

[18] Prens A.A. Bezborodka (1742-1799), II. Katerina'nın başsekreteri. (ç.n.)

[19] Bölge komiserleri, bölgelerinin vergilerini toplar, askere gidecekleri belirler, yollarını yaptırır, bölgelerinin asayişini sağlamak için gerekli önlemleri alırlardı. (ç.n.)

[20] Apostol: Kilisenin kitaplarından biri. (ç.n.)

[21] **Çumak:** Tuz, balık, tahıl vb taşımacılığı, ticareti yapan Ukraynalı köylülere çumak denirdi. (ç.n.)

[22] **Prisadka:** Bir Ukrayna halk oyunu. (ç.n.)

[23] **Trepak:** Ayakları yere hızla vurarak oynanan bir Rus halk dansı. (ç.n.)

[24] **Kanuper:** Kokulu bir ot. (ç.n.)

[25] Bizde Noel geceleri pencere diplerinde şarkılar söylenir. Kalyadka denir bu şarkılara. Kalyadka söyleyen kimsenin torbasına ev sahibi ya da evde kim varsa, sucuk, sucuk yoksa ekmek ya da zenginliği ölçüsünde, ufaklık para atar. Derler ki, bir zamanlar herkesin tanrı diye bellediği Kalyadka adında bir geveze varmış. Kalyadkalar da ondan kalmış. Kim bilir? Bizim gibi sıradan insanlara düşmez bu konuda söz söylemek. Peder Osip geçen yıl çiftliklerde kalyadka söylemeyi yasaklayacak olmuştu. Bu şarkılar aslında şeytana övgüymüş. Ama doğrusunu söyleyeyim, kalyadkalarda şeytandan tek söz edilmez. Çoğunlukla İsa'nın doğumu anlatır. Sonunda da evin beyine, hanımına çocuklarına, bütün aileye sağlık dilenir. Arıcının notu (Gogol'ün notu).

[26] Bizde her yabancıya Alman derler. İster Fransız olsun, ister İtalyan, ister İsveçli... hepsi Almandır (Gogol'ün notu.)

[27] Poltava ilinin Mirgorod kasabasının bir köyü. (Gogol'ün notu.)

[28] Çocuklarla gençlerin yeni yıla girerken söyledikleri şarkılara "*şçedrovki*" denir. Noel gecesi söylenenler kalyadkadır. (Gogol'ün notu.)

[29] Prens G.A. Patyomkin (1739-1791). II. Katerina'nın gözdesi. Rusya'yı bir süre tek başına yöntemiştir. (ç.n.)

[30] Kazak ordusu Dniepr boylarında sınır bekçiliği yapardı. O yıllarda Rus yönetimi onlara olan güvenini yitirmişti. 1736 yılında bu ordunun yakınında bir kale yaptırılmış, içine sürekli bir Rus garnizonu yerleştirilmişti. "*Ordumuzu değiştirmek istersin*": Ordumuzu düzenli orduya

çevirmek istersin. Kırım Hanlığı'nın yıkılmasından sonra, Kazak ordusu bir emirle dağıtılmıştır. (Gogol'ün notu.)

[31] D.İ. Fonvizin (1745-1792). Anasının Kuzusu ve Tugay Komutanı komedilerini yazan Rus yazarı. (ç.n.)

[32] **Çernets:** Keşiş. Kazak ordusu yasalarına göre kışlaya kadın sokmanın cezası ölümdür. (ç.n.)

[33] **Uniatlar:** Roma'daki papaya bağlı Ortodokslar. (ç.n.)

[34] **Lemişka:** Karabuğdaydan yapılan bir yemek. (ç.n.)

[35] **Pyotr Konaşeviç:** Kazak ordu komutanı. Takma adı. <<Okçu>> idi. (N.V. Gogol Seçilmiş Eserleri 1946 baskısındaki dipnot.)

[36] Okulların oynadıkları bir oyun. Sırada birkaç kişi oturur, aradan biri dayanamayıp çıkana kadar sıkışırlar. (N.V. Gogol, Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)

[37] Üst sınıf öğrencilerinden seçilmiş, küçüklerin ödev kâğıtlarını okumakla görevli öğrenci. (N.V. Gogol, Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)

[38] Biliyorum (Latince).

[39] Moskovalı çiftçi Trifon Korobeynikov'un arkadaşıyla birlikte Kudüs'e, Mısır'a, Sina Çölü'ne gezileri. 1783 yılında basılan bu kitap daha sonraları birçok kereler yeniden basılmıştır. (ç.n.)

[40] Gogol, bu öyküyü yarım bırakmıştır. (N.V. Gogol, Seçilmiş Eserleri, 1946 baskısındaki dipnot.)